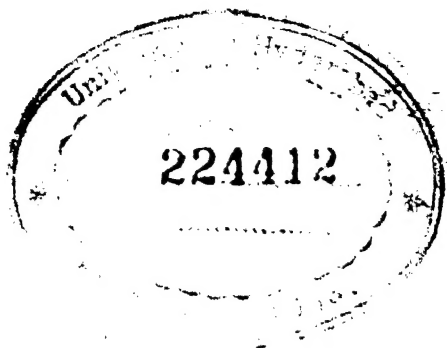

T
403
R14 A

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the 'Vavilla' Press
Madras.—1940.

పీఠిక.

ఆంధ్రభాష తత్సమ, తద్భవ, దేశ్య, గ్రామ్యములని నాలుగు తెగలుగలదిగ నున్నది. అందు మొదటి దగుతత్సమ భాషాపదముల యర్థపరిజ్ఞానమునకై యమరసింహాకవివ్యునిచే రచింపబడిన నామలింగానుశాసనము మున్నగునిఘంటువు లపరిమితములుగా నున్నవి. కడపటి దగుగ్రామ్యభాష ప్రయోగార్హము గామిచే దానికి నిఘంటువు లక్కఱ లేక వాడుకలో నిలిచినది. ఇక దేశ్యతద్భవాత్మక మగునాంధ్రభాషకే ప్రత్యేక నిఘంటువు కావలసివచ్చినందున నట్టినిఘంటువుల నాంధ్రకవులు కొన్నింటిని వ్రాసిరి. వానిలోఁ బ్రసిద్ధిక్కినవి ఆంధ్రనామ సంగ్రహము, ఆంధ్రనామశేషము, తరువాతది సాంబనిఘంటువు. వీనిలో మొదటిరెండుగ్రంథములను వెక్కఁ డ్రిదివఱకు ననేక పర్యాయములు టికలతోఁ జేర్చి ముద్రించిరి.

❧ ఈకూర్పుయొక్క గొప్పమార్పు. ❧

అయినను, నిఘంటువులకుఁ డీక వ్రాయుటయందు రెండు విషయములు ముఖ్యముగా గమనింపవలెను. ఒక్కటి, రూఢి పదములకుఁ దప్పఁ దక్కినవాని కవయవార్థముఁ దెలుపవలయును. రెండవది, ఆరూపములనిష్పత్తి చూపవలయును. ఈపద్ధతి ననుసరించియే అమరమునకు సుధ యను నొకవ్యాఖ్యానమును మహాపండితుఁ డగుభానుజీదీక్షితుఁడు రచించెను. అట్లే

యీతెనుఁగు నిఘంటువులకును వ్రాసిన బాగుండునని తలంచి తద్భవములకెల్ల నవి యేసంస్కృతపదములనుండి వచ్చినవో యాపదములును గతినస్థలంబులందు వ్యాకరణాంశములును ససూత్రోదాహరణంబుగాను వ్రాయఁబడినవి. గొప్పయభివృద్ధి యేమన, ఈనిఘంటువులు పద్యరూపముగా నున్నందునఁ గడపట ఆకారాద్యనుక్రమణిక శ్రమవ్యయముల కోర్చి వ్రాయించి దీనితోఁ జేర్పఁబడినది. దానియుపయోగమునుగూర్చి చదువరులే తెలిసికొనఁగలరు. కాబట్టి యీగ్రంథము నాదరించి, దీనియందలి లోపములను దెల్పి, యిదియింకను వన్నె కువచ్చునట్లు చేయుట కును, ఇట్టిగ్రంథము లన్నియుఁ ద్వరలో నచ్చుపడుటకును భాషాభిమానులు ప్రోత్సాహము గలిగింతురుగాక యని కోరుచున్నాము.

❖ ఆంధ్రనామసంగ్రహము. ❖

ఆంధ్రనామసంగ్రహము వైఁడిపాటి లక్ష్మణకవిచే రచింపఁ బడినది. ఈవైఁడిపాటిలక్ష్మణకవి కౌండిన్యగోత్రుఁడు. ఏకామ్ర మంత్రిపుత్రుఁడు. ఈకవి తనగ్రంథాది నిష్ఠదేవతాప్రార్థనము నందు “శ్రీపతివంద్యుఁ” అని విశేషణము చేర్చియుండుటచే నితఁడు మహేశ్వరభక్తుఁడని తెలియుచున్నది. కావుననే తన గ్రంథమును కాశీవిశ్వనాథుని కంకితముచేసెను. ఈకవియొక్క కాలంబు నిర్ణయింప నొక్కయాధారంబైనను లేదు. అయినను, ఆంధ్రనామశేషము రచించిన అడిదము సూరయకవీంద్రుఁడు పీఠికయందు “ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని, కొన్ని తెనుఁగుమఱుఁగు లన్ని కూర్చి, యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద” నని చెప్పియుండుటచే, సూరనకవికి ముందటి

వాడయి యుండవలెను. అట్లయినచో నితడు పదునేడవ శతాబ్దాంతమున నున్నవాడని తోచుచున్నది.

— ఆంధ్రనామశేషము. —

ఆంధ్రనామశేషము అడిదము సూరకవి రచించెను. ఈ సూరకవితండ్రి బాలభాస్కరుడు. నియోగిబ్రాహ్మణుడు. ఈ మహాకవి కవిజనరంజనము, రామలింగేశ్వరశతకము, కవి సంశయవిచ్ఛేదము, ఆంధ్రచంద్రాలోకము, ఆంధ్రనామశేషము అనునైదు గ్రంథములను రచించెను. ఈమహాకవి క్రీ. శ. 1750 సంవత్సరము మొదలు 1780 సంవత్సరమువఱకు నున్నట్లు కవిజీవితమువలనఁ దెలియుచున్నది.

శ్రీ ర స్తు.

ఆంధ్ర నామసంగ్రహము

స టీ క ము.

అవతారిక.— పైఁడిపాటి లక్ష్మణకవి యాంధ్రనామ సంగ్రహమనెడి గ్రంథమును రచింపఁబూని, తాను జేయఁబూనిన యీ గ్రంథము నిర్విఘ్నముగఁ బరిసమాప్తి నొందుటకై తన యిష్టదేవతా నమస్కారరూప మైన మంగళము నాచరించి, యిఁక మీఁదను గ్రంథకర్త లాదిని మంగళముఁ జేయుదురు గాక యనుతలంపుతో నామంగళమును బద్యరూపముగా గ్రంథారంభమునఁ జేర్చుచున్నాఁడు. రెండవ మూడవ పద్యములందుఁ గవి తనవేరును, గ్రంథనామమును, ఆ గ్రంథ విషయములను, కృతిపతిని చెలియఁజేయుచున్నాఁడు.—

క. శ్రీపతివంద్యు విశాలా

క్షీపతిని భజించి యిష్టసిద్ధులు వరుసఁ

బ్రాపింపఁగ గణనాథుని

శ్రీపాదంబులకు నెఱిగి १ చెందినవేడ్కన్.

1

క. నతభక్తలోకరక్షా

రతికిం జంచత్కృపాతరంగితమతికిఁ

శతమఖముఖసురనుతిసం

గతికిఁ మహిమోన్నతికిని శ గాశీపతికిన్.

2

తే. అంకిత మొనర్తుఁ దెనుఁగుపే శ శ్లరసి కూర్చి

గరిమతో నాంధ్రనామసంగ్రహ మనంగ

నమరుకృతిఁ బైడిపాటి యేకామ్రమంత్రి

సుతుండఁ గవిలక్ష్మణాఖ్యుండ శ సుజనపహితుండ.

3

తా. పైడిపాటి యేకామ్రమంత్రికుమారుడను, సజ్జనుల కీర్తుండను నైన పైడిపాటికవిలక్ష్మణుఁ డనునెను తలఁచినకోర్కెలు నెఱవేఱుటకై శ్రీమహావిష్ణువుచే బూజింపఁదగినవిశాలాక్షీపతి యగు కాశీవిశ్వేశ్వరుని ధ్యానించి, పిదప విఘ్నేశ్వరుని మహిమగలపాదములకు మ్రొక్కి మిక్కిలి సంతోషము నొందినవాడనయి, తన్ను మ్రొక్కెడుభక్తులను గాపాడుట యందు శ్రద్ధగలవాడును, దయారసముతోఁ గూడినబుద్ధిగలవాడును, దేవేంద్రుఁడు మొదలగు నకలదేవతలచే జేయఁబడు నమస్కారముల నంగీకరించువాడును, విశేషమహిమ గలవాడునునైన కాశీవిశ్వనాథస్వామికి నంకితముగాఁ దెనుఁగుపేళ్లన్నియుఁ జేర్చి యాంధ్రనామసంగ్రహ మను గ్రంథము నొనర్చెదను (అని గ్రంథకర్త ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాఁడు.)

అవ. గ్రంథకర్త తాను రచియింపఁదలఁచిన గ్రంథము నందలి పరిభాషను దెలుపుచున్నాఁడు:—

తే. దేవమానవస్థావరతిర్యగాఖ్య

వర్గు లొనరింతు నానార్థవర్గుఁ గూడ

వర్గములు గాఁగఁ గూర్తు నాహ్వయములందు

నిడుదు వివరించునెడల సంస్కృతపదంబు.

4

తా. నేను రచింపఁబోవు ఆంధ్రనామసంగ్రహమందు దేవవర్గు, మానవ వర్గు, స్థావరవర్గు, తిర్యగ్వర్గు, నానార్థవర్గు అను నైదువర్గులను రచించెదను.

పర్యాయపదములన్నియుఁ బెలుఁగుపదములుగా నుండును. ఆర్థమును వివరించుటకై ఆపర్యాయపదములకుఁ దుదను సంస్కృతపదము నుంచెదను. (అని గ్రంథకర్త చెప్పెను.)

[దేవవర్ధనందు దేవతలు, వారికి సంబంధించినవి చెప్పబడినవి. మానవ వర్ధనందు మనుష్యులు, వారికి సంబంధించినవి వివరింపబడినవి. స్థావరవర్ధనందు కొండలు, చెట్లు మున్నగునచరములనుగూర్చి చెప్పబడినవి. తిర్యగ్వర్ధనందు పశుపక్ష్యదులకు సంబంధించినవానినిగూర్చి వివరింపబడినవి. నానార్థ వర్ధనందు ననేకార్థములయినపదములఁ గూర్చి వివరింపబడినవి.]

క. శ్రీలలనాధిపవంద్య వి

శాలాక్షిప్రాణనాథ శ శతమఖముఖది

కృలాభీష్ట సమధిక

శీలా కాశీనివేశ శ శ్రీవిశ్వేశా.

5

తా. లక్ష్మీనాథుఁడగు విష్ణుచేతఁ గొనియాడఁ దగినవాఁడవును, కాశీ విశాలాక్షికి మగఁడవును, ఇంద్రావలోకపాలురకోర్కెల నీదేర్చువాడవును, గొప్పస్వభావముగలవాఁడవునైన కాశీపురియందు వెలయుచున్న యో విశ్వేశ్వరా! నీవు నాగ్రంథము నవధరింపుము (అని గ్రంథకర్త కృతిపతిని హెచ్చరించెను.)

—◆—
—◆— దే వ వ ర్థ. —◆—

సీ. ముక్కంటి యరపదిమోములవేలుపు

మినుసిగదయ్యంబు శ మిత్తిగొంగ

గట్టువిల్తుఁడు గఱకంటఁడు మిక్కిలి

కంటిదేవర బేసికంటివేల్పు

వలిమలల్లుఁడు మిన్నువాఁడతాలుపు కొండ

వీటిజంగము గుజ్జరవేల్పుతండ్రి

వలరాజుసూడు జగ్గుల తేనిచెలికాడు

బూచులయెకిమీడు ॥ పునుకతాల్పు

తే. విసపుమేతరి జన్నంపువేటకాడు

బుడుతనెలతాల్పు వెలియాల్పోతురౌతు

తోలుదాలుపు ముమ్మెనవాలుదాల్పు

నాఁగ భవదాఖ్య లొప్పు (నందకవిపక్ష.).

6

టీ. ముక్కంటి=మూడు నేత్రములుగలవాడు, [బహు ప్రీహిని సమా సాంతకార్యములు చూపట్టెడి. బాల. సమా. 22 సూ. చేత 'ముక్కంటి' యని యయ్యెను.] అరపది మోములవేలుపు = విదుముఖములు గలదేవుడు, మినుసిగ దయ్యంబు = ఆకాశము జుట్టుగాఁగలదేవుడు, మిత్తిగొంగ = మృత్యువునకు శత్రువు, [మిత్తి-ప్రకృతి. మృత్యువు] గట్టువిట్టడు = మేరువర్వతము ధనుస్సు గాఁగలవాడు, [బా. సమా. సూ. చూ. ముక్కంటి.] కఱకంకుడు = నల్లని కుత్తుకగలవాడు, ["అర్యవృషహారంబుల దృష్టంబు గ్రాహ్యంబు" బాల సంజ్ఞా. 23 సూ. చేత నిది యనిద్యగ్రామ్యము.] మిక్కిలికంటిదేవర = హెచ్చునేత్రములుగలదేవుడు, దేసికంటివేల్పు = మూడు నేత్రములుగల దేవుడు, [మూడు అనునది దేసిసంఖ్య] పలిమలల్లుడు = మంచుకొండయొక్క (హిమ వంతునియొక్క) అల్లుడు, మిన్నువాకతొలుపు=[మిన్ను = ఆకసము, వాక= నది.] ఆకాశగంగను శిరస్సున ధరించువాడు, కొండవీటిజంగము = కైలాస వర్వతము నివాసముగాఁ గలభీక్షుకుడు, గుజ్జువేల్పుతండ్రి = పొట్టిదేవర యగు విఘ్నేశ్వరునిజనకుడు, వలరాజుసూడు = మన్మథునికే బగతుడు, జగ్గుల తేనిచెలికాడు = [జగ్గులు = యక్షులు, వారికి తోడు కుదేరుడు, అతనికి స్నేహితుడు.] కుదేరునిస్నేహితుడు. బూచులయెకిమీడు = విశాచములకు అధిపతి, పునుకతాల్పు = బ్రహ్మకపాలధారి, విసపుమేతరి = విషముదిన్నువాడు, జన్నంపువేటకాడు = దక్షునియాగము ధ్వంసముజేసినవాడు,

[విసము+మేతరి, జన్నము+వేటకాడు—కర్త ధారయంబులందు మువర్ణము నకు పుంపులగు. బా. సంధి 32 సూ. చేతః బంధుగాగమము.] బుడుతసెల తాల్పు=బాలపండ్రిని శిరంబునఁ దాల్చినవాడు, వెలియాలుపోతుకాతు = తెల్లనియాబోతు నెక్కుయోగుడు, తోలుదాలుపు = వ్యాఘ్రచర్మమును ధరించువాడు, ముమ్మెనవాలుదాల్పు=మూడుమొనలుగల యాయుధమును (త్రిశూలమును) ధరించినవాడు, నాఁగ్ = అటు ఈయరువదిరెండును, అంధకవిపక్ష=అంధకాసురునికి శత్రుడా! భవత్ ఆఖ్యలు విప్రును = నీపేళ్ల నడగు. (ఈపద్యములోఁ జెప్పిన ౨౨ ను ఈశ్వరుని పేర్లు.)

సీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ ॥ చుట్టుఁగైదుపుజోదు
పచ్చవిల్లునితండ్రి ॥ లచ్చిమగఁడు
పులుఁగుత త్తడిరొతు ॥ వలమురితాలుపు
వెన్నుడు కఱివేల్పు ॥ వెన్నదొంగ
నునుగాడ్పుదిండిపానుపునఁ బండెడుమేటి
బమ్మదేవరతండ్రి ॥ తమ్మికంటి
పదివేసములసాని ॥ పసిడిపుట్టముదాల్పు
కఱ్ఱినెచ్చెలి తరిగట్టుదారి

తే. యాలకాఁగి వ్రేతలమేలువాడు
పాలకడలల్లుడును బక్కిరదాలుఁజేడు
తేయుఁబవలును జేయుకన్దోయివాడు
మామమామన హరి యొప్పు ॥ (శ్రీమహేశ). 7

టీ. సోఁకుమూఁకలగొంగ = రాక్షససమాహములకు శత్రువు, చుట్టుఁ

() ముఁలములో నీకుండలమున నుంచబడిన పదములు పర్యాయపదములయర్థములకు సంబంధపడ వని యెఱుఁగుండు.

కైదువుజోడు=గుండ్రనిమూయుధమును (సుదర్శనమును) దాల్చు వీరుఁడు.
 [చుట్టు+కైదువు-చుట్టుకైదువు. సనూసమున నుదంతస్త్రీ సమంబులకుఁ బరుష
 సరళములు పరము లగునపుడు నుగాగమంబగు. బా. సంధి. 21 సూ. యోధ
 శబ్దమునకు వికృతి-జోడు.] పచ్చవిల్లునితండ్రి=పచ్చనివిల్లు గలమన్నభునికీ
 దండ్రి, లచ్చిమగఁడు=లక్ష్మీకి భర్త, [లక్ష్మీ. వికృ. లచ్చి.] పులుఁగుతత్తడి
 రాతు=గరుడవాహనము 'సెక్కిడి' వీరుఁడు, వలమురితాంపు=పాంచజన్య
 మనుశంఖమును ధరించువాఁడు, 'వెన్నుఁడు'=[విష్ణుశబ్దభవము] అంతటవ్యాపించు
 వాఁడు, కఱివేల్పు=నల్ల సీమేసిచాయ గలదేవుఁడు, వెన్నదొంగ=(కృష్ణావ
 తారంబున గోపికలయిండ్లయందు) 'వెన్న నవహరించినవాఁడు, * నునుగాడ్చు
 దిండిపానువునఁ బండెడు'మేటి = మృదువైనవాయువును భక్షించెడు
 'వేషతల్పమునందుఁ బరండు దొర, బమ్మదేవరతండ్రి=బ్రహ్మదేవునికిఁ దండ్రి,
 తమ్మికంటి = కమలములబోలు కన్నులు గలవాఁడు, పదివేసములసామి =
 దశావతారము తెల్లిన దేవుఁడు, [సామి-ప్రకృ. స్వామి. వేసము-ప్రకృ.
 వేషము.] పసిడిపుట్టముదాల్చు=పీతాంబరము ధరించినవాఁడు, కట్టిసెచ్చెలి=
 ఆర్జునునకు ముఖ్యస్నేహితుఁడు, [సెఱ+చెలి=సెచ్చెలి.] తరిగట్టుదారి=కవ్వపుఁ
 గొండను (మందరపర్వతమును) మోసినవాఁడు, ఆలకాపరి = పసులను
 మేపినవాఁడు, [ఆపు-బహు. ఆపులు-లేక ఆలు-బహువచనము పరంబగు
 నపు డాపుప్రభృతులతుదియక్షరంబులకు లోపం బగు బా. ఆచ్చి. 21 సూ.
 చేత ఆపుశబ్దమున కంత్యవర్ణ'లోపము.] ప్రేతలమేలువాఁడు = గోపికాస్త్రీ
 లను రక్షించువాఁడు, పాలకడలల్లుఁడు = లక్ష్మీదేవికిఁ దండ్రి యైనక్షీరసము
 ద్రున కల్లుఁడు, పక్కిడాలు తోడు = గరుడధ్వజము గలవాఁడు, రేయుఁ
 బవలును జేయుకన్దోయివాఁడు=నిశాకరదినకరులు (చంద్రసూర్యులు) సేత్ర

* 'నునుగాలి'మేతపానువునఁ బండెడిదొర' అని పాఠాంతరము.

ములుగాఁ గలవాఁడు, *మామమామ=మామయగు సముద్రమునకు మామ—
అనఁ (శ్రీమహేశా) హరి విష్ణును. ఈ ౨౨ పదములను విష్ణువు పేర్లు.

సీ. పక్కిఁడాల్వేలుపుపొక్కిలిపసిబిడ్డఁ
డంచలేజీనెక్కి యాడురాతు
మనెడుప్రాద్దులనొసళ్లను వ్రాయుదేవర
చదువులవేలుపు జన్నిగట్టు
తెలిదమ్మిగద్దియఁ గొలువుండురాయఁడు
నిక్కపుజగమేలు నేర్పుకాఁడు
కడుపుబంగారుబొక్కసముఁ జేసినమేటి
పోరోగిరముతిండిపోతుతండ్రి

ఆ. నలువ తమ్మిచూలి నలుమొగంబులవేల్పు
వేల్పుపెద్ద పలుకువెలదిమగఁడు
తాత బమ్మ యన విధాతనామములాప్పు
(నఘవినాశ యీశ యభ్యుకేశ.)

8

టీ. పక్కిఁడాల్వేలుపు పొక్కిలి పసిబిడ్డఁడు = గరుడధ్వజుడైన విష్ణువు
యొక్క నాభికమలంబునందుఁ బుట్టినచిన్నబిడ్డఁడు, అంచలేజీనెక్కియాడు
రాతు = హంసవాహనారూఢుఁడు, మనెడుప్రాద్దులనొసళ్లను వ్రాయు
దేవర = మానవులజీవితకాలమును మోములందు వ్రాసెడువేల్పు, చదువుల
వేలుపు=విద్యలకుఁ బ్రభువు, జన్నిగట్టు=యజ్ఞోపవీతమును దాల్చినవాఁడు,
తెలిదమ్మిగద్దియఁ గొలువుండురాయఁడు = తెల్లనితామరపువ్వు అనెడుసింహ

*మామమామ యెట్లనగా - లక్ష్మీదేవి సముద్రమునకు బుట్టినదిగనుక విష్ణు
వునకు సముద్రుఁడు మామ యయ్యె. విష్ణుఁడు తనపాదములందుఁ బుట్టిన
గంగను సముద్రున కొనఁగొట్టచే సముద్రమునకుఁ దాను మామ యయ్యె.

ససమందుఁ గూర్చుండుప్రభువు, నిక్కపుజగమేలు నేర్పుకాఁడు=సత్యలోకమును బొందించెడిప్రభువు, కడుపుబంగారుబొక్కసముఁ జేసినమేటి=హిరణ్యగర్భుఁడు, సోరోగిరముతిండిపోతుతండ్రి = జగడమే గూఢాచారముగాఁ గలిగిననారదునికొండ్రి, నలువ=నాలుగునోళ్లుగలవాఁడు, [నాలుగుజాతులుగలవాఁడు=నలువ. బహువ్రీహి...బా. సమా. 22 సూ. చేత సమాసాంతకార్యము గలిగినది.] తమ్మిచూరి=విష్ణువునాభీకమలమునందుఁ బుట్టినవాఁడు, నలుమొగంబులవేల్పు=చతుర్ముఖుఁ డగుదేవుఁడు, వేల్పుపెద్ద=దేవతలకుఁ బెద్దవాఁడు, పలుకువెలఁచిమగఁడు = వాక్కులదేవి యగుసరస్వతీదేవికి భర్త, తాత = పితామహుఁడు, బమ్మ [బ్రహ్మశబ్దభవము.] ఈ ౧౬ ను బ్రహ్మదేవునిపేళ్లు.

తే. గట్టరాయనిపట్టి ముక్కంటివెలది

యేనుఁగులగొంగత త్తడినెక్కుదంట

సామిసామేని జేకొన్నచాన జగము

తల్లి యన గౌరిపేళ్లుప్పు १ (ధర నుమేశ). 9

టీ. గట్టరాయనిపట్టి=పర్వతరా జగుహిమపంతునికూతురు, ముక్కంటివెలది = త్రినేత్రునిభార్య, ఏనుఁగులగొంగతత్తడి నెక్కుదంట = ఏనుఁగులకు విరోధి యైనసింహము నెక్కిండు ధీరురాలు, సామిసామేని జేకొన్నచాన=భర్తయొక్క యర్థాంగమును గ్రహించినయాఁడుని, [సామేను=సగము దేహము.] జగముతల్లి = లోకముయొక్కతల్లి-అను ఈ ౧౬ ను పార్వతికిఁ బేళ్లు.

తే. లచ్చి కలుములజవరాలు १ పచ్చవిల్లు

తల్లి కఱవేల్పునిల్లాలు १ తల్లితల్లి

కడలికూతురు సిరి లిబ్బిపడఁతి తమ్మి

యింటిగరి తన శ్రీయొప్పు १ (మృగధరాంక.) 10

టీ. లచ్చి [లక్ష్మీశబ్దభవము.] కలుములజవరాలు=సంపదలుగలయాఁడుని, పచ్చవిల్లుతల్లి=మన్మథునితల్లి, కఱవేల్పునిల్లాలు = విష్ణుపత్ని, తల్లితల్లి=తల్లి

యైనగంగకుం దల్లి, కడలికూతురు = సముద్రునికూతురు, సిరి [శ్రీశబ్ద
భవము], లిబ్బిపడలి=నిధులం దుండుదేవత, తప్పియింటిగరిత=కమలానివాసిని
యగునాడువి-అను నీ ౯ యు లక్ష్మీకి నామములు.

క. తలవాకిటను మెలంగెడు

పొలతుక పలుకులవెలంది శ పొత్తముముత్తో

నలువపడలి కలుములపై

దలికోడ లనంగం బరంగు శ (ధర) వాణి (శివా). 11

టీ. తలవాకిటను మెలంగెడుపొలతుక = శిరస్సునకు ద్వారమైన నోటి
యందు సంచరించెడు స్త్రీ, పలుకులవెలంది = వాక్కుల కధిదేవత యగు
పడుచు, పొత్తము ముత్తో=పుస్తకములందు వెలయునట్టి ముత్తైదువ, నలువ
పడలి=బ్రహ్మదేవునిభార్య, కలుములపైదలికోడలు=సంపద కధిదేవత యగు
లక్ష్మీదేవికి గోడలు. [లక్ష్మీపుత్రుడు బ్రహ్మ; లక్ష్మీకి దనకొడుకుభార్య
యగుటచే గోడలు.] ఈ గీ ను సరస్వతికి జేయు.

నీ. ఇద్దలుతల్లులముద్దుబిడ్డడు పని

చెలుపులదొర చేటచెవులవేల్పు

వంకరతోండంబు శ వా డేనుంగుమొగంబు

దేవర పాడుజం దెములమేటి

మొక్కువారలపనుల్ శ చక్కజేసెడుసామి

గఱికపూజల మెచ్చుగబ్బివేల్పు

ముక్కుంటిపండుల శ మెక్కెడితిండిడు

ముక్కుంటిగారాబుముద్దుపట్టి

ఆ. పెద్దకడుపువేల్పు శ పిల్లారి కుడుముల

తిండికాడు కొక్కులేజిరాతు

గుజ్జువేలు పొంటికొమ్ముదేవర వెన
కయ్య యన వినాయకాఖ్య (లీశ).

12

టీ. ఇద్దఱుతల్లులముద్దుబిడ్డఁడు = గంగాపార్వతుల కిద్దఱకుఁ ద్రేమంపుఁ
బుత్తుఁడు, పనిచెఱుపులదొర = కార్యవిఘాతము చేయుదేవుఁడు, చేటచెవుల
వేల్పు = చేటలవలె వెడల్పుయినచెవులు గలదేవుఁడు, వంకరతొండంబువాఁడు =
వంకరగా నుండుతొండము గలవాఁడు, ఏనుఁగుమొంగంబుదేవర = గజవక్త్రము
గలదేవత, పాఁపజండెములమేటి = పాములే యజ్ఞోపవీతముగాఁ దాల్చు
ప్రభువు, మ్రొక్కువారలపనుల్ చక్కఁజేసెడుసామి = తన్నుఁ గొల్చువారి
కార్యము లనుకూలపఱచు దేవుఁడు, గఱికపూజల మెచ్చు గబ్బివేల్పు =
గఱికపూజకు మెచ్చుకొనెడుగొప్పదేవుఁడు, ముక్కుంటిపండుల మెక్కిడి
తిండిఁడు = టెంకాయలను దినెడువాఁడు, ముక్కుంటిగారాబుముద్దుపట్టి =
త్రినేత్రుఁ డగునీశ్వరునికి మిక్కిలి యిష్టుఁ డగు కుమారుఁడు, పెద్దకడుపు
వేల్పు = లంబోదరుఁ డగుదేవుఁడు, పిల్లారి, కుడుములతిండికాఁడు = కుడు
ములు దినువాఁడు, కొక్కులేజిరారు = మూషకవాహనము నెక్కుదేవుఁడు,
గుజ్జువేలుపు = పొట్టిదేవుఁడు, ఒంటికొమ్ముదేవర = ఒకదంతము గలదేవుఁడు, వెన
కయ్య-ఈ ౧౭ ను వినాయకుని పేర్లు.

సీ. పెనుఁబాఁచకవణంబు १ దినువారునమురొతు

గట్టులయొకిమీనిపట్టిపట్టి

తెల్లుచూ లార్గరుతల్లులకొమరుండు

గాడుపునంగడికానికొడుకు

పుంజుదాలుపు వేలుపులతేనిదళవాయి

జంటముమ్మోనులదంటవేల్పు

కొంచగుబ్బలివ్రక్కలించినబలుదిట్ట

రెండ్రాటుచేతుల १ దండిమగఁడు

తే. వేలుపులమూఁక పేరిటివెలదిమగఁడు
వేల్పుగమికాఁడు వెనకయ్యవెనుకవాఁడు
కొమరుసామన సేనాని కొమరుమిగులు
(విగతభవపాశ కాశీనివేశ యీశ).

13

టీ. వెనుఁబాపకవణంబుఁ దినువారువమురౌతు=గొప్పసర్వము లనెడు
కబళమును మ్రింగునట్టి కెచ్చెనెక్కు యోధుఁడు (మయూరవాహనుఁడు),
గట్టులయెకిమీసపట్టిపట్టి = పర్వతరాజపుత్రి) యగు పార్వతికిఁ బుత్తుఁడు,
తెల్లుచూలు = తెల్లనందుఁబట్టినవాఁడు, అర్దురుతల్లులకొమరుండు = పట్నపుత్రి
కలకుఁ బుట్టినవాఁడు, గాడుపునంగడికానికొడుకు = వాయు సఖుఁడగు అగ్నికిఁ
బుత్తుఁడు, పుంజుదాలుపు = కోడిపుంజు ధ్వజమునందు ధరించినవాఁడు,
వేలుపులతోనిదళవాయి = ఇంద్రునిసేనాధిపతి, జంటము మ్రోములదంటవేల్పు =
అఱుముఖములు గలదేవతోత్తముఁడు, కొంచగుబ్బలిప్రక్కలించినబలుదిట్ట =
క్రాంతపర్వతంబును బగులఁగొట్టిన బలవంతుఁడు, రెండాఱుచేతులదండిమగఁడు=
పండ్రెండుచేతులు గలధీరుఁడగుపురుషుఁడు, [రెండాఱులు=పండ్రెండనియర్థము.
ఇట్లే, జంటఁబూఁడులు=రెండుపూఁడులు, అఱు అని యర్థము.] వేలుపుల
మూఁక పేరిటివెలదిమగఁడు = దేవసేనయను కాంతకు భర్త, [వేలుపులమూఁక
అనఁగా దేవసేన అని సంస్కృతమున పర్యాయపదము. పద, తదర్థములకు
నభేదము.] వేల్పుగమికాఁడు=దేవతల సేనాధిపతి, వెనకయ్య వెనుకవాఁడు=
వినాయకునితమ్ముఁడు, కొమరుసామి=[కుమారస్వామిశబ్దవికృతి.] ఈ ౧౪ ను
కుమారస్వామికిఁ బేర్లు.

సీ. అలరువిల్తుండు కశన్నులవిల్తుండును గమ్మ
విలుకాఁడు చక్కెరరవింటివాఁడు
చెఱకువిల్కాఁడు కెంజిగురులవిల్తుండు
వెడవిల్తుండును బచ్చువిల్తు డించు
ఆంధ్రనామ—2

విల్లుదాలుపు తుంటవిలుకాడు తియ్యవి
 ల్కాడును జమిలిముక్కాలినారి
 విలుకాడు చౌవంచములుకులుగలదంట
 రాచిల్ల నెక్కెడు శ రాయరౌతు

తే. మీను మొసలిసిడంబుల శ మేటి చంద

మామయల్లుడు వలరాజు శ మరుడు లచ్చి
 కొమరు డనువేళ్ల నొప్పును శ గుసుమధన్వి
 (విగతభవపాశ కాశీనివేశ యీశ).

14

టీ. అలరువిల్లుండు = పుష్పములు ధనుస్సుగాఁగలవాడు, కన్నుల
 విల్లుండు=గణపులధనుస్సుగలవాడు, కద్దువిలుకాడు = తియ్యనిధనుస్సు గల
 వాడు, చక్కెరంటివాడు = పంచదార నొసగు ధనుస్సుగలవాడు,
 చెఱకువిలుకాడు = చెఱకుగడ ధనుస్సుగాఁ గలవాడు, కెంజీగురుల
 విల్లుండు = ఎఱ్ఱనిచిగుళ్లు విల్లుగాఁగలవాడు, [కెంపు+చిగురు - ప్రాతాది
 గనుక నాద్యక్షరశేషము, కెం+చిగురు = అనుస్వారము, ద్రుతతుల్యముగాన
 పరుషమునకు సరళాదేశము. కెంజీగురసియాయెను]. వెడవిల్లుండు=చులకని
 ధనుస్సుగలవాడు, పచ్చవిల్లుండు = పచ్చనిధనుస్సు గలవాడు, ఇంచువిల్లు
 దాలుపు=చెఱకుగడ ధనుస్సు ధరించువాడు, తుంటవిలుకాడు=చెఱకుతుంట
 విల్లుగాఁగలవాడు, తియ్యవిల్కాడు=తియ్యనివిల్లుగలవాడు, జమిలిముక్కాలి
 నారివిలుకాడు = ఆఱుకాళ్లు గలపురుగులు (తుమ్మెదలు) అల్లెత్రాడుగాఁ
 గలధనుస్సుగలవాడు, [జమిలిముక్కాళ్లు=రెండుమూళ్ల కాళ్లు. ఆఱుకాళ్లు]
 చౌవంచములుకులు గలదంట = ఏడుబాణములు గలయోధుండు, రాచిల్ల
 నెక్కెడురాయరౌతు=శ్రేష్ఠమగు చిలుక నెక్కెడు మేటివీరుండు, మీను
 మొసలిసిడంబులమేటి = చేపలు మొసళ్లు ధ్వజమునందుఁ గలదిట్టరి, చంద
 మామయల్లుండు = చంద్రుని కల్లుండు, వలరాజు = ప్రేమలకు నధిపుండు,

మరుడు, (స్త్రోతశబ్దభవము.) లచ్చికొమరుడు=లక్ష్మీదేవియొక్క పుత్రుడు -
అను సీ ౧౯ యును మన్మథునిపేర్లు.

సీ. చలువలతోడు వెన్నెలతోడు రేతోడు

జాబిల్లి రేవెల్లు & చందమామ

తమ్ములపగవాడు & కమ్మనిల్తునిమామ

కలువలతోడు పాల్కడలిపట్టి

జక్కవకవవిప్పు & ముక్కంటితలపుప్పు

చుక్కలదొర ప్రొద్దుజోడుకోడె

తపసికన్నాప బీరత్తరిజింకతాలుపు

కటివేల్పుడాకన్ను & కడలివెన్న

తే. పంటవైరులయెకిమీడు & జంటదంట

చౌకములపాళ్ల తెలిముద్ద & చలివెలుగు

వేలుపులబువ్వ చీకటివేరువిత్తు

నెల యచగఁ జంద్రు వేల్గొప్పు & (నీలకంఠ).

15

టీ. చలువలతోడు = చల్లదనము గలరాజు, వెన్నెలతోడు = వెన్నెల
కధిపతి, రేతోడు = నిశానాథుడు, జాబిల్లి = (జాను+బిల్లి) అందమైన
బింటము, రేవెల్లు = రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాడు, చందమామ, (చంద్ర
మన్ శబ్దభవము.) తమ్ములపగవాడు = కమలములకు విరోధి, కమ్మనిల్తుని
మామ = మన్మథునిమామ, కలువలతోడు = ఉత్పలములకు రాజు, పాల్క-
డలిపట్టి = క్షీరసముద్రునిపుత్రుడు, జక్కవకవవిప్పు = చక్రవాకమిథున
మును వియోగపఱచువాడు, (రాత్రిపూట చక్రవాకసంపతులు గలిసి
యుండవు.) ముక్కంటితలపుప్పు = ఈశ్వరునికిరోఁభూషణ మయినవాడు,
చుక్కలదొర=నక్షత్రములకురాజు, ప్రొద్దుజోడుకోడె=సూర్యునితో సమాన-
డగు వీరుడు, తపసికన్నాప = అత్రిమునీంద్రునియొక్క శేత్రమునఁ
బుట్టినచిన్నవాడు, బీరత్తరిజింకతాలుపు = సొగసైనమృగంబునుదాల్చినవాడు,

కటివేల్పుడాకన్ను = విష్ణువుయొక్క యెడమనేత్రము, కడలివెన్ను = సముద్రమునందలివెన్ను, (పాలసముద్రము చిలుకునప్పుడు పుట్టుటచేత పర్వమునుబట్టి వెన్న యని చెప్పుబడియె.) పంటపైరుల యెకిమీడు = సస్యములకు రాజు, జంటపంటచౌకములపాళ్ల తెలిముద్ద = పడునాటు కళలుగల తెల్లలిబింబము. [జంట = రెండు, పంట = రెండు, చౌకము = నాలుగు, రెండు రెండులు నాలుగు-నాలుగునాలుగులు పడునాటు] చలివెలుంగు = చల్లనికీరణములు గలవాడు, వేలుపులుబువ్వ = చేపతల కాహారమైనవాడు, చంద్రుని కళలూ 15 కళలను దినదిన మెక్కుకొక్కడేదత పానము సేయుచున్నదని శ్రుతి.] చీకటివేరువెత్తు = చీకటిని బోగొట్టువాడు, శల-అను నీ ౨౪ ను చంద్రుని పేళ్లు.

సీ. వెన్నునివలకన్ను శ వేడివేలుపు ప్రొద్దు
తొవలరాయిడికాయ శ పవలునేయు

వేలుపు పచ్చగుళ్లొలవజీరుండు

వేడివెలుంగు రేగెల్లజోడు

జంటాలుమేనులసామి చీకటిగొంగ

యెట్టనివేలుపు శ నివముసూడు

చదలుమానికము ప్రాజదుపులవెట్టియ

యేడుగుట్టములతేరెక్కుజోడు

మువ్వేలుపులయిక్క శ మ్రొక్కులదేవర

గాములదేడు జకవలతేడు

వేయిచేతులతేడు శ వెలుగులయెకిమీడు

చెయువులసాకిరి శ చాయమగడు

తే. మింటితెరువరి తమ్మివొల్లంటిమగడు

పోరనీలెడు మొనగాండ్రుపోవుదారి

జగముచుట్టంబు జమునయ్యో జగముకన్ను
నాగ సూర్యునిపే ల్లోప్పు (నాగభూష).

16

టీ. వెన్నునివలకన్ను=విష్ణువుయొక్కకుడికన్నెనవాడు, వేడివేలుపు=
తైత్తియముగలదేవుడు, ప్రాద్దు, [బ్రహ్మశబ్దభవము.] తోవలరాయిడికాడు =
కలువలకువిరోధి, వవలుసేయువేలుపు = దినకరుడు, పచ్చగుట్టాలవజీరుండు =
పచ్చగుట్టములస్కెడిరాతు, వేడివెలుంగు = వేడికిరణములుగలవాడు,
రేవెల్లబోడు=రాత్రియందు బ్రకాశించుచుండునది సమూహుడు, జంటాటు
మేనులసామి = ద్వాదశాత్ముడు, చీకటిగొంగ = చీకటిని బోగొట్టుదేవుడు,
ఎఱ్ఱనివేలుపు = ఎఱ్ఱనిదేహముగలదేవుడు, ఇవముసూడు = మంచునకుశత్రువు,
చవలుమాసికము = ఆకాశమునకు రత్నము, ప్రాజదువులపెట్టియ = పేదమల
గునికపట్టు, ఏడుగుట్టముల లేకెక్కుబోడు, మువ్వెలుపులయిక్క = త్రిమూర్తు
లకుఁదావరమైనవాడు, మొక్కులచేర = నమస్కారములకుఁ బ్రియఁ
డయినదేవుడు, గాములతోడు = గ్రహములకురాజు, జక్కవలతోడు = చక్ర
చాకములకధిపతి, వేయిచేతులతోడు = గహస్రకిరణుడు, వెలుగులయొక
మీఁడు = వెలుతురుకన్నుటికిఁ బ్రభువు, చెయువులసాకిరి = కర్తలకు సాక్షి
భూతుండు, చాయమగడు = ఛాయాదేవికిఁ చెనిమిటి, మింటితెరువరి =
ఆకాశమునదిరుగుబాటసారి, తమ్మివార్లంటిమగడు = వచ్చిని యనుకాంతకు
నాగుడు, పోరనీలైతు మొనగాండ్లుపోవుదారి = యుద్ధమునఁ జచ్చినవీరులు
స్వర్గలోకమునకుఁ బోవుమార్గమైనవాడు, (యుద్ధమునఁజచ్చిన వీరులును,
యోగులును సూర్యమండలమును భేదింపఁగొని స్వర్గమునకుఁ బోవుదురనిశ్రుతి.)
జగముచుట్టంబు = లోకపాంథపుడు, జమునయ్య = యమునకుఁదండ్రి, జగము
కన్ను=లోకమునకునేత్రము. అను నీ ౨౯ యును సూర్యునికి నామములు.

సీ. చట్టుపల్ దెగగట్ల గొట్టెడు జెట్టి నూ
అంచులవాలు చేమించుబోడు

దుగబొట్టిపిటిడి యైదుకనుంగవలవేల్పు

పాటుతపసియింటిపంచకోడి

యొడలిచూపొడయఁ జెక్కుడుమొగుల్గలప్రొడ

సిక్కువీనులజక్కి నెక్కురాతు

తెల్లయేనుఁగు నెక్కి న తిరిగెడుదొర తూర్పు

మాగానియేలెడుమణియకాడు

తే. జమిలిచౌవంచపదులు జన్మములు నేసి

నట్టివేలుపు సోమాసి న పెట్టుఁజెట్టు

పొట్టితమ్ముడు గల్గినయట్టివేల్పు

నాఁగ నింద్రునిపేల్లోప్పు న (నాగభూష).

17

టీ. చట్టుపత్ యెగ్గట్లుగొట్టెడుజెట్టి = పర్వతములయొక్క తెక్కలను
 చేదించినదిట్టి, నూఱుచులపాలుచేదించుబోడు = నూఱుచులు గలప్రభ్రయుధ
 మును జేతదాల్చినయోధుడు, దుగబొట్టిపిటిడియైదుకనుంగవలవేల్పు =
 సహస్రనేత్రుడు, [దుగబొట్టిపిటిడియైదు అనఁగా విడు నూలులు = రెండు
 సున్నలువెనుకఁగలవిడు = 500, వానికవలు = వానిజత-500×2=1000వేలు.]
 పాటుతపసియింటిపంచకోడి = గౌతమసియాశ్రమంబునఁ గోడిరూపము
 నెత్తినవాడు, ఒడలిచూపొడయఁడు = దేహమంతయుఁ గన్నులుగలదొర,
 ఎక్కుడుమొగుల్గలప్రొడ = మేఘములె వాహనములుగాఁ గలనేర్పకాడు,
 (ప్రాథమిక ప్రొడ.] సిక్కువీనులజక్కి నెక్కురాతు = సిక్కుచెవులవాహన
 మును (ఉమ్మెత్త్రవ మనుగొల్లమును) ఎక్కునట్టిదిట్టి. తెల్లయేనుఁగునెక్కి
 తిరిగెడుదొర = విరావత మనుగజమునెక్కి సంచరించెడుప్రభువు, తూర్పుమా
 గానియేలెడు మణియకాడు = తూర్పుదిక్కును పాలించెడియుద్ధోగ్ధుడు,
 జమిలిచౌవంచపదులు జన్మములు నేసినట్టి వేలుపు = నూఱుయాగములుచేసిన
 దేవుడు, [జమిలి = రెండు, చౌవంచ = విడు, రెండువిడులు=పది, పదిపదులు=
 మాఱు.] సోమాసిపెట్టుఁజెట్టు = సోమయాజులపాలిటికల్పవృక్షము, పొట్టి

తమ్ముడు గల్గినయట్టివేల్పు=వామనుని దమ్మునిగ గలవాడు-అను నీ ౧౨ ను ఇంద్రునిపేళ్లు.

ఆ. నీరుపాప గాలి శ నెచ్చెలి యన్నింటి
తిండికాడు కప్పు శ దెరువుజాడ
యంటరానివేల్పు శ జంటమోములసామి
యగ్గి యనగ నొప్పు శ ననలు (దీశ). 18

టీ. నీరుపాప=నీటియందుఁబుట్టిన బిడ్డఁడు, గాలినెచ్చెలి = వాయు సఖుఁడు, అన్నింటితిండికాడు = సర్వభక్షకుఁడు, కప్పుదెరువుజాడ=నల్లని మార్గము కలవాడు (కృష్ణవర్ణ), అంటరానివేల్పు = తాఁకుటకు వీలుపడని దేవుఁడు, జంటమోములసామి = రెండుముఖములు గల వేలుపు, అగ్గి [అగ్ని శబ్దభవము.] ఈ ౨ ను అగ్నిహోత్రునినామములు.

తే. జముననైదోడు పెతరులసామి జముఁడు
ప్రాద్దుకొమరుఁడు గుదెతాల్పు శ పోతుజక్కి
నెక్కియాడెడుబలురాతు శ దక్కిణంపు
సామి యన నంతకుం డొప్పు శ (శ్రీమహేశ). 19

టీ. జముననైదోడు=యమునకుఁ దోఁబుట్టినవాడు, పెతరులసామి= పితృదేవతలకుఁ బ్రభువు, జముఁడు, [యముఁడు - విశ్వ. జముఁడు.] ప్రాద్దు కొమరుఁడు=సూర్యునికొడుకు, గుదెతాల్పు=గుఱచు ధరించినవాడు, పోతు జక్కినెక్కియాడెడుబలురాతు = దున్నపోతు నెక్కిపిలిమిగలదిట్టరి, దక్కిణంపుసామి=దక్షిణదిశ నేలువాడు-ఈ ౨ ను యమునినామములు.

ఆ. మూలతేడు సోకుమూలకతేడు రే
ద్రిమ్మరీడు పొలసు శ దిండిపోతు
రక్కసుండు నల్ల శ ద్రావువాఁ డనగను
నిర్మతివేళ్లు నెల్లు శ నీలకంఠ.

టీ. మూలజేడు=నిర్మతిమూల కథివతి, సోకుమూలకలజేడు=రాక్షసులసేనలకు రాజు, రేద్రిష్టరీడు =రాత్రులందుఁ దిరుగువాడు, పాలను దిండిపోతు = మాంసమును దినువాడు, రక్కసుండు [రాక్షసశబ్దభవము.] నల్లద్రావువాడు=రక్తసానము చేయువాడు. ఈ ౬ ను నిర్మతికిఁ బేర్లు.

ఆ. మేటిసీరుచూలి శ మెయితాలుపులసామి

వల్లెత్రాడుదాల్పు శ నీళ్ల రాయఁ

డేటిబోటిమగల శ యెకిమిఁడు పడమటి

దొర యనంగఁ నొప్పు శ పరుణుఁ (డీశ).

21

టీ. మేటిసీరుచూలిమెయితాలుపులసామి=విస్తారజలము గలనముద్రము నందుఁ బుట్టినదేహములు గలజలజంతువులను తేడు, వల్లెత్రాడుతాల్పు=పాశ మనెడు ఆయుధముఁ బాల్చినవాడు, నీళ్ల రాయఁడు=రసాధివతి, ఏటిబోటి మగలయెకిమిఁడు=నదులకుభర్తలైన నముద్రములకు రాజు, పడమటిదొర= పడమటిదిక్కు నేలెడిరాజు - ఈ ౭ ను పరుణునికిఁ బేర్లు.

సీ. వడిగలజింకతఁ త్తడి నెక్కునెఱరాతు

మేటిపాములమేత శ నీటితాత

యొడలితాల్పులపిండు శ కుసు రగుబలియుండు

సోకుదయ్యము మింటిరచూలి గాలి

కరువలి తెమ్మెర శ గాడ్పు పయ్యర యొంటి

మ్రాకులపెనుముప్పు శ మబ్బువిప్పు

సురటివీపులబుట్టు శ సుడిగొట్టు చలినట్టు

బక్కవారలపెనుబాద యాద

తే. అబ్బురపుచియ్యవిలుకాని శ నిబ్బరంపు

దెబ్బపోయల నలయిక శ ప్రబ్బుబొంట్లు

గబ్బిగుబ్బల చెమటల యుబ్బడంచు

గబ్బినా జను మారుతాఖ్యలు (మహేశ). * 22

క. మరుదాఖ్య లొప్పుచుండును

ధర విసుచాలి యన సోకుడయ్య మనం బ

య్యెర యన గొట్టన నీ దనఁ

గరువలి యన దెమై రనఁగ గాలి యనంగన్. 23

టీ. వడిగలబింకత త్తడినెక్కు సెఱకాతు = షేగముగల లేడి యనువాహనము సెక్కిడి నేర్పరి యగునిట్టి, సేటిపాములపేత = శ్రేష్ఠములగు పాములకు ఆహారమైనవాడు, నీటితాత = ఉదకములకుదాత, ఒవలితాల్పుల పిండు కుసు రగు బలియిండు = దేహధారులకు ప్రాణమైనబలిమి గలవాడు, సోకుడయ్యము = స్వర్గగుణముగలదేవుడు, మింటిచాలి = ఆకాశంబునఁ బుట్టినవాడు, గాలి కరువలి తెమైర గాడ్చు పయ్యర ఒంటిప్రాకుల పెనుముప్పు = ఒంటిగానున్నచెట్లకు మిక్కిలిబాధగలిగించునది, మబ్బువిప్పు = మబ్బులను జెదరఁగొట్టునది, సురటిసీవులబుట్టు = సురటిసీవులచేఁ బుట్టినది, సుడిగొట్టు = గుండ్రముగా వీచునది, చందట్టు = శీతమున కునికిపట్టునునది, బక్కవారలపెనుబాద = కృశించినవారికి మిక్కిలి బాధాకరుడు, ఈడ, అబ్బరపుడియ్యదిలుకాని నిబ్బరంపు చెబ్బిపోయెనలయిక ప్రబ్బుబోంట్ల గబ్బిగుబ్బల చెమటల యుబ్బడంచు గబ్బి = ఆశ్చర్యకరములై మన్నఁ గునిబాణముల ప్రహరమువలన నలఃతనొందిన యువతులయొక్క గొప్ప

* ఈసీసపద్యమునఁ జెప్పఁబడిన పర్యాయపదములనే వెనుకటి కందము నందును జెప్పినాడు. ఏవో రెండుపదములు మాత్రము చేర్పఁబడినవి. అవి కేవలపద్యపూరకార్థము చేర్పఁబడినవి గాన మరల వానిని అర్థమునందు ప్రాయలేదు. కాబట్టి పర్యాయపదములు ౨౧ అగుట సరి. అందును ఒక దీర్ఘసమాసపద మొక్కటి కానఁబడుచున్నది. అది పర్యాయపద మనుట యుక్తముగాఁ దోచలేదు. పాదపూరకార్థమనియే చెప్పవచ్చును.

జ్ఞనములమీది యెక్కువచెమటఁ బోఁగొట్టునేర్పరి, వినుచూలి = ఆకాశమునఁ బుట్టినదేవుఁడు, గొట్టు-ఈ అం యను గాలికిఁ బేర్లు.

క. ముక్కుంటియనుగుజెలి వడ

చక్కేలిక *చాగకాఁడు శ జక్కులదొర బల్

రొక్కమెకిమీఁడు మానిసి

నెక్కెడువాఁ డనఁగ జను ధనేశుం (డభవా.) 24

టీ. ముక్కుంటియనుగుజెలి = ఈశ్వరునికిఁ బ్రాణస్నేహితుఁడు, వడ చక్కేలిక = ఉత్తరదిక్కునేలెడిప్రభువు, *చాగకాఁడు = ధనమొనఁగువాఁడు, జక్కులదొర = యక్షులకు రాజు, బల్ రొక్కమెకిమీఁడు - ఎక్కువ కలిమికి రాజు, మానిసి నెక్కెడువాఁడు = నరవాహనుఁడు - ఈ ౬ ను కుదేరుని నామములు.

క. విడిముడి గలవేలుపుచెలి

జడముడిజంగంబు గడచెసం గాపరియా

యొడయండు పాచతోడవుల

నిడియెడివే ల్పనఁగ నొప్పు శ నీశాసుఁ డిలన్. 25

టీ. విడిముడిగల వేలుపుచెలి = రొక్కముగల వేలువకు (కుదేరునకు) మిత్రుఁడు, జడముడిజంగంబు = జడలను దాల్చిన బిచ్చగాఁడు, కడచెసంగా పరియా యొడయండు = కడపటిపక్కగుసీశాన్యదిక్కునేలెడి ప్రభువు, పాచతోడవుల నిడియెడివేలుపు = నాగభూషణుఁ డగుదేవుఁడు-ఈ ౪ ను ఈశా నునిపేరులు.

క. దేవాలయాహ్వయంబులు

కోవెల యన దేవళంబు శ గుడి నా వెలయున్

* 'తేగకాఁడు' అని పా.

దేవళ్లన జేజేలనఁ

గా వేలుపు లనఁగ వెలయుఁ గ్రతుభుగభిఖ్యల్. 26

టీ. కోవెల, దేవళంబు. (దేవాలయశబ్దభవము,) గుడి - ఇవి 3 ను దేవాలయములకుఁ జేరులు. దేవళ్లు-(దీనికి ఏకవ, దేవర.) జేజేలు, వేలుపులు- అను నీ 3 ను దేవతలకుఁ జేరులు.

ఆ. టీతిని బేళ్లు దనరు శ సీద్రంపుఁబెద్ద బల్

పాఁపతేఁడు వెన్నుపాను పనఁగఁ

బుడమితాలు పనఁగఁ శ దడవులనిడుపఁడు

చిలువతేఁ డనఁగ శ శేషునకును. 27

టీ. సీద్రంపుఁబెద్ద=కుబుసముగలగొప్పవాడు, బల్పాఁపతేఁడు=పాముల పెద్దలకుఁ బెద్దదైనపాము, వెన్నుపానుపు = విష్ణువుయొక్క సెజ్జయినవాడు, పుడమితాలుపు = భూమిని మోయువాడు, తడవులనిడుపఁడు = చిరకాలజీవి, చిలువతేఁడు=పాఁపరాజు-ఈ ౬ ను ఆనశేషునకుఁ జేరులు.

క. మరునయ్యతేజి పులుఁగుల

దొర పాములఁవేటకాడు శ తూరుపునాడేల్

దొరబువ్వఁ గొన్నలావరి

గరుటామంతుఁ డన నొప్పు శ గరుడుం (డభవా). 28

టీ. మరునయ్యతేజి = మన్మథునితండ్రియగువిష్ణునకు వాహనము, పులుఁగులదొర = పక్షింద్రుఁడు, పాములఁవేటకాడు = పన్నగశత్రువు, తూరుపు నాడేలదొరబువ్వఁ గొన్నలావరి = పూర్వదిశను బాలించుదేవుఁ డగు సింద్రుని యాహారం బగు అమృతమును చెచ్చినబలవంతుఁడు, గరుటా మంతుఁడు-ఈ ౫ ను గరుత్మంతునిపేళ్లు.

ఆ. నల్లవలువతొల్పు శ తెల్లనిమైదంట

వెన్నదొంగయన్న శ వెట్టిసీళ్లు

మేలువాడు దుక్కివాలుదాలుపు తాటి

పడగవాడనంగ శ బలుడు (రుద్ర).

29

టీ. నల్లవలవతాల్పు = నల్లనిబట్టఁదాల్చినవాడు, తెల్లనిమైదంట = తెల్లనిదేహముగలదిట్టరి, వెన్నదొంగయన్న = కృష్ణుని యగ్రజుడు, నెట్టి నీళ్ల మేలువాడు = మద్యపానమునం దాసక్తిగలవాడు, దుక్కివాలుదాలుపు = నాఁగేలాయుధముగాఁ గలవాడు, తాటిపడగవాడు - ఈ ౬ ను బల రామునిపేర్లు.

క. వడముడి యనఁగా గాడుపు

కొడు కన నివి రెండుబేళ్లగు భీమునకుం

బుడమిం గట్టి యనం గ

వ్వడి యన వివ్వచ్చుడనంగ శ వాసవి (యీశా). 30

టీ. వడముడి, గాడుపుకొడుకు = వాయుపుత్రుడు-ఈ రెండును భీము నీకేదేరులు. కట్టి, కవ్వడి = ఇరుగేలను బాణప్రయోగము చేయువాడు, [కవ+వడి - అంసమకుప్రభృతులు యథాప్రయోగంబుగ గ్రహ్యంబులు. బాల. సంధి. 42 సూ. చే నిపాతము.] వివ్వచ్చుడు - [విభత్సశబ్దభవము.] ఈ 3 ను అర్జునునికే దేర్లు.

తే. వేలుపులత్రోవ యుప్పరవీది యాక

సంబు విను విన్ను మిను మిన్ను శ చదలు నింగి

దివి మొయిలుదారి చుక్కలతెరువు బయలు

గాడ్పుతం డ్రన నభ మొప్పు శ (గరళకంఠ).

31

టీ. వేలుపులత్రోవ = దేవతలు సంపరించుమార్గము, ఉప్పరవీది = మైదుడు మార్గము, ఆకసంబు, (ఆకాశశబ్దభవము) విను, విన్ను, మిను, మిన్ను, చదలు, నింగి, దివి, (ద్యుశబ్దభవము. ద్యుహృచ్చచ్ఛాబులకు దివి హృది యగు బా. తత్వ. 81 సూ. చే “దివి” యని నిపాతము.) మొయిలుదారి = మేఘమార్గము, చుక్కలతెరువు = నక్షత్రమార్గము, బయలు, గాడ్పుతండ్రి = వాయుపుత్రుండ్రి - ఈ ౧౪ ను ఆకాశమునకుం దేరులు.

తే. వెలయు ధరణిఁ జశుర్దిశల్ శ నలుంగడలన
నలరు చచ్చికడ లన దిశాష్టకంబు
దనరు నీరైదుకడలు నా శ దశదిశలును
(మాళిధృతంగంగ యంగజమదవిభంగ).

32:

టీ. నలుంగడలు=నాలుగుదిక్కులకుఁబేరు. చచ్చికడలు = ఎనిమిదిదిక్కులకుఁబేరు. ఈరైదుకడలు-(ఈరు=రెండు, ఐదులు=పది) పదిదిక్కులకును బేరు.

ఆ. తాటిసిడమువానితల్లి కూతురిబిడ్డ
వెన్నునడుగుపాప శ మిన్ను వాఁక
వేల్పుటేలు గడలివెలదుక ముత్త్రోవ
ద్రిష్టు రనంగ నొప్పు శ (దివిజంగంగ).

33:

టీ. తాటిసిడమువానితల్లి = తాలధ్వజుఁ డగుభీష్మునితల్లి, కూతురిబిడ్డ= తనకూతు రగులక్ష్మికిఁ గూతురు, వెన్నునడుగుపాప = విష్ణుపాదమునఁ బుట్టిన చిన్నది, మిన్నువాఁక = ఆకసమునందుఁ బాటునది, వేల్పుటేలు = దేవతలనది, (వేల్పు+వీలు - కర్మధారయసమాసమందుఁ బేర్పాడినబ్దముల కచ్చుపరంబగు నపుడు టుగాగమం బగు. బాల. సంధి. ౨౮. సూ. చే టుగాగమంబు.) కడలివెలదుక = సముద్రునిభార్య, ముత్త్రోవద్రిష్టుతి = మూడుత్రోవలుగాఁ బాటునది, త్రిషగ - ఈ ౭ ను గంగానదికిం బేరులు.

తే. వేలుపులగౌరు చౌదంతి శ వెల్లయేనుఁ
గనంగ వైరావతంబున శ కాఖ్య లమరు
వేల్పుదొరలేజి యనంగను శ వెల్లగుట్టు
మనంగ సుచ్చైశ్రవం బొప్పు శ నంబికేశ.

34:

టీ. వేలుపులగౌరు=దేవతలయేనుఁగు, చౌదంతి = నాలుగుదింతములు గలది, వెల్లయేనుఁగు = తెల్లయేనుఁగు - ఈ ౩ ను విరావతమునకుఁ బేరులు. వేల్పుదొరలేజి=దేవేంద్రునివాహన మగుగుట్టము, వెల్లగుట్టము=తెల్లని గుట్టము- ఈ ౨ ను ఉచ్చైశ్రవమునకు నామములు.

బలుకులు * పెనుమినుకులు నా

వెలయుక శ్రుతులకును బేళ్లు १ (విశ్వాధిపతీ). 41

టీ. తొలుచదువులు, ప్రాజదువులు, తొలుమినుకులు, ప్రామినుకులు, తొలుపలుకులు, ప్రాబలుకులు (ఈయాటపదములనును “అదివాక్యము” అని యర్థము.) పెనుమినుకులు = విస్తారవాక్యములు-అను నీ 2 ను వేదముల పేర్లు.

క. ఇది దేవవర్గు దీని

జదివిన వ్రాసినను వినిన १ జనులకు నిత్యా

భ్యుదయంబు లొసగుచుండును

వదలక కాశీనివాసవాసుండు పేర్నిన్. 42

టీ. ఈదేవవర్గు సెవరు వ్రాగుచున్నారో, ఎవరు చదువుచున్నారో, ఎవరు వినుచున్నారో, వారికిఁ గాశీవిశ్వేశ్వరుండు గరుణించి యెడతెగని సంపద లొసగును.

దేవవర్గు సమాప్తము.

—●—
ॐ మా న వ వ ర్గు. ॐ

తే. పాలు డనగఁ బుడమివేల్పు १ బాఁడు డనగఁ

జన్నిగ ట్టిన విప్రుండు १ జగతిఁ బరగఁ

నొడయఁ దేలిక యెకిమీండు १ పుడమితేడు

తేడు దొర సామి యన నొప్పు १ నృపతిపేళ్లు, I

టీ. పాలుండు, పుడమివేల్పు = భూదేవుండు, బాఁడుండు, జన్నిగట్టు=యజ్ఞోపవీతము ధరించువాడు-ఈ ౪ ను బ్రాహ్మణునిపేర్లు. ఒడయండు, ఏలిక, ఎకిమీండు, పుడమితేడు = భూపాలుండు, తేడు, సామి, [స్వామి శబ్దభవము.] దొర-ఈ 2 ను క్షత్రియునికి పేర్లు.

* ‘పెనుబలుకులు’ అని పా.

సీ. కోమట్లు మూడవకొలమువాండ్రన బేరు
 లన వైశ్యనామము ఓ బ్రనరు గాఢు
 వాండ్రు నా నాలవవాండ్రు నా బలిజేవాం
 ద్రనఁ జను శూద్రసమాహ్వయములు
 వడుగు నా గోచిబాఁపఁడు నాఁగ బ్రహ్మచా
 రికి బేళ్లు నడచు ధరిత్రియందు
 నాలుబిడ్డలు గలయతఁ డిలుతేఁడు గే
 స్తన నొప్పు బేళ్లు గృహధిపతికి

ఆ. నడవిమనిషిపట్టు ఓ జడవారి యన వన
 వాసి యొప్పు నిల్లు ఓ వాసితిరుగు
 బోడ తపసి కావిపుట్టగోచులసామి
 యన యతీంద్రుఁ డలరు ఓ (నలికనేత్ర).

2

టీ. కోమట్లు, మూడవకొలమువారు, బేరులు-ఈ 3 ను వైశ్యునికిఁ
 బేళ్లు. కాఢువాండ్రు, నాలవవాండ్రు, బలిజేవాండ్రు-ఈ 3 ను శూద్రునికిఁ
 బేళ్లు. వడుగు, గోచిబాఁపఁడు-ఈ ౨ ను బ్రహ్మచారికిఁ బేళ్లు. ఆలుబిడ్డలు
 గల యతఁడు = పెండ్లాము బిడ్డలు గలవాడు, ఇలుతేఁడు = ఇంటియజ
 మానుడు, గేస్తు - [గృహస్థశబ్దభవము.] ఈ 3 ను గృహస్థునిపేళ్లు. అడవి
 మనిషిపట్టు=అరణ్యమునం దుండువాడు, జడవారి = జడలను ధరించినవాడు-
 ఈ ౨ ను వానప్రస్థునికిఁ బేరులు. ఇల్లువాసి తిరుగు = ఇంటిని విడిచిపెట్టి
 తిరుగునట్టివాడు, బోడ, తపసి, కావిపుట్టగోచులసామి = కావరంగుగలపుట్ట
 గోచులను బెట్టుకొనువాడు-ఈ ౪ ను సన్న్యాసికిఁ బేరులు.

సీ. అమ్మ నాఁ దల్లి నా ఓ నవ్వ నాఁ గన్నది
 యన మాతృకాఖ్యై ఓ (నభక్తేశ)

ఆంధ్రనామ—3

అబ్బ నాయన యయ్య శ యనఁ దండ్రి యన నప్ప
 యన జనకాఖ్య లౌ శ (నగనివేశ)
 తోడఁబుట్టనఁగ నై శ దోడు తోఁబుట్టన
 సోదరాహ్వయము లౌ శ (నాదిదేవ)
 భర్తృసహోదరు శ భార్యకుఁ దోడికో
 డ లన నేరా లన శ నలరు (నభవ)

తే. చెలియ లనఁ జెల్లె లనఁగను శ వెలయుచుండు
 నాహ్వయములు కనిష్ఠకనన్యకు (గిరీశ)
 జ్యేష్ఠకనన్యకు నాఖ్యలై శ ఊతిని వెలయు
 నప్పయన నక్క యనఁగఁ (జంధ్రార్థమకుట).

3

టీ. అప్ప, [అంధాశబ్దభవము.] తల్లి, అప్ప, కన్నది-ఈ ర ను మాతకుఁ
 జేరులు. అబ్బ, నాయన, అయ్య, (అర్చశబ్దభవము.) తండ్రి, అప్ప -
 ఈ గి ను తండ్రికిఁజేట్లు. తోడఁబుట్టు - పా. తోడఁబుట్టుగు, తోడఁబుట్టువు,
 వైదోడు, తోఁబుట్టు-పా. తోఁబుట్టుభ, తోఁబుట్టుగు-ఈ 3 ను సోదరునికిఁ
 జేట్లు. తోడికోడలు=తనతో సమానురాలగుకోడలు, ఏరాలు = అన్యనిభార్య
 [ఎరవు+అలు]. ఈ ౨ ను తోడికోడలికిఁజేరులు. చెలియలు, చెల్లెలు - ఈ ౨
 ను చిన్న ఆడుతోఁబుట్టునకుఁ జేరులు. అప్ప, అక్క-ఈ ౨ ను పెద్దయ్యాడు
 తోఁబుట్టువునకుఁ జేరులు.

సీ. ముగ్ధకుఁ బేల్లెగు శ ముగుద యనఁ ముద్ద
 రాలు నా గోల నా శ బేల యనఁగ
 గట్టివాయి యనంగ శ గయ్యాళి యన తాఁగ
 యన ధూర్తసతికి శ నాహ్వయము లమరు
 నైదువ నాఁగ ముతైదువ నా నయి
 దువరాలు నాఁ బుణ్యాయువతి వెలయు

మృతచిరంతికి నాఖ్య శ లెసఁగుఁ జేరంటాలు
 నాఁగను జక్కిని శ నా ధరిత్రీ
 తే. గేస్తురా లనునాఖ్యచే శ గృహిణి వెలయు
 నాలు పెండ్లాము రాణి శ యిల్లా లనంగ
 భార్య దనరును దొత్తన శ బానిసె యన
 వరపు డన దాసికాఖ్య తా శ (గరళకంఠ.)

4

టీ. ముగుడ, [ముగ్ధశబ్దభవము.] ముద్దరాలు [ముద్ద+అలు - “పేదాది
 శబ్దముల కాలుశబ్దము పరు బగుచువుడు కర్తృధారయమందు రుగాగమం
 బగు” అను బాల. సంధి. 30 సూ. చే ‘ర్’ అని ఆగమము.] గోల, జేల -
 ఈ ౪ ను బదునాఁకునంపత్సరముల పయ్యుగల పడుచునకుఁ జేరులు. గట్టి
 నాయి=పెద్దగొంతుగలది, గయ్యాళి, తాఁగ ఈ 3 ను ధూర్తస్త్రీకిఁ జేరులు.
 ఐదువ, ముత్తైరువ, అయిదువరాలు [అయిదువ+అలు-అయిదువరాలు=మంగళ
 సూత్రము, హుపు, ముకుమము, గాజులు, చెప్పావ అను నైదువస్తువులు
 గలది.] - ఈ 3 ను సుమంగలియగుస్త్రీకిఁ జేరులు. పేరంటాలు, జక్కిని -
 ఈ ౨ ను మృతినొందిన దీర్ఘసుమంగలిపేర్లు. గేస్తురాలు [గేస్తు+అలు.]
 అలు, పెండ్లాము, రాణి, ఇల్లాలు- ఈ ౩ ను భార్యకుఁ జేర్లు. తొత్తు, బానిసె,
 వరపుడు-ఈ 3 ను దాసికిఁ జేర్లు.

సీ. కన్నియ కన్నె నాఁగ గన్యకుఁ బేల్లింపు
 జవరాలు కొమరాలు శ జవ్వని యన
 దనరు యువతి ప్రొడ శ యన గట్టివయసుది
 యన బ్రౌఢ దాల్చునీయాహ్వాయములు
 ముసలి మిండలకోర శ ముప్పదియాతేండ్లు
 చనినది యనుపేళ్ల శ నెనయు లోల

మూసలిది ముదుసలి ర ముదియ పెద్దన నివి
 యాఖ్య లై తనరు వృద్ధాంగనకును
 ఆ. చెడివ అంకులాడి ర చెడ్డతోయ్యలి వెలి
 చవులుగనిన దనగ ర జార దనరు
 నిలను విటులదూత ర యెడకాఁడు కుంఠెన
 కాఁ డనంగఁ దనరు ర (గరళకంఠ).

5

టీ. కన్యయ, కన్యై-ఈ ౨ ను పెండ్లికానిపడుచుపేరులు. జహాలు, కొమరాలు, జవ్వసి - ఈ ౩ ను యావనవతికిఁ జేరెలు. ప్రోడ, [ప్రాశస్త్య వికృతిరూపము.] గట్టివయసుది = దిటవైనవయస్సుగలది - ఈ ౨ ను ముప్ప దేండ్ల వయస్సుగలదానిపేరులు. ముసలి, మిండలతోర, ముప్పదియాతేండ్లు చనినది - ఈ ౩ ను లోలస్త్రీకిఁజేరెలు. ముసలిది, ముదుసలి, ముదియ, పెద్ద-ఈ ౪ ను వృద్ధాంగనకుఁ జేర్చె. చెడివ, అంకులాడి, చెడ్డతోయ్యలి = చెడు గుణముగలయాఁడుని, వెలిచవులుగనినది = చరవురువుల వలసి పొందుమరగినది - ఈ ౪ ను వృద్ధిచాగికిఁ జేరెలు. ఎడకాఁడు, కుంఠెనకాఁడు = స్త్రీపురుషులను జేర్చునట్టివాఁడు-ఈ ౨ ను విటునిదూతఁజేర్చె.

తే. వేల్పుబానిసె వెలయాలు ర వేడ్కక తై
 లంజె బోగముచాన వెల్లాటకతై
 పడవుజెలి యాటచేడియ ర గడనక తై
 నాఁగ నివి వేశ్య కాఖ్యలౌ ర (నగనివేశ).

6

టీ. వేల్పుబానిసె = దేవతలపనికితై, వెలయాలు = గొప్పమునకువచ్చెడి భార్య [వెల+ఆలు=వెలయాలు - బహుళగ్రహణముచే ఆకారమునకు సరిగి లేదు.] వేడ్కకతై, [మతుబర్ధమునందు పుంపాచక స్త్రీపాచకములకు క్రమముగా కాక త్రియలగు, బా. తద్ధి. ౧౧. సూ. చే వేడ్కకతై యనురూపము.] లంజె, బోగముచాన=ఆనుభవించుటకై నస్త్రీ, వెల్లాటకతై-పా. వెల్లాటకతై-

పెక్కుచనాట్యముచేయునది, పడపుఁజెలి = ద్రవ్యసంపాదనము చేసెడిస్త్రీ,
[పడపు+చెలి = (నుగాగమము) పడపుఁజెలి.] అటచేడియ = అటాడునట్టి
యాడుని, గడనకత్తె=సంపాదనచేయుస్త్రీ-ఈ ౯ యు బోగముదానిపేర్లు.

ఆ. వెచ్చకాడు బొజుఁగు న వేడుకకాడు మిం
డండు ననుపుకాడు న మిండగీడు
లంజెకాడు నా ధరం జనుఁ బల్లవ
నామధేయములు (పినాకహస్త).

7

టీ. వెచ్చకాడు=ద్రవ్యవ్యయము చేయువాడు, బొజుఁగు, వేడుక
కాడు = సొగసు గలవాడు, మిండండు, ననుపుకాడు=మెత్తదనముగల
వాడు, మిండగీడు, లంజెకాడు=లంజె గలవాడు-ఈ ౭ ను విటునిపేర్లు.

ఆ. కోడెకాఁ డనంగ న గోవాళ్లు నాగను
యువజనాఖ్య లొప్పుచుండు రెండు
నాగవాస మనంగ న నామ మా వేశ్యాజ
సంబుమేళమునకు న (నంబికేశ).

8

టీ. కోడెకాడు=యావనపంతుడు, గోవాళ్లు=యావనము గల
వాడు, [గోప+వారలు-గోవాళ్లు. నిత్యబహువచనాంతము.] ఈ ౨ నుప్రా
యముగలవానికిఁ జేర్లు. నాగవాసము-ఇది వేశ్యాజనహాటమునకుఁ జేరు.

సీ. నెలెతుక క్రాల్లంటి న పొలెతుక ముద్దియ
వాలుఁగంటి మగువ న పడఁతి మడఁతి
చెలి మచ్చెకంటి యుగ్గలి యితి తొయ్యలి
నవలా కలువకంటి న నాతి గోతి
పూఁబోడి చిగురాకుఁబోడి వైదలి మించు
బోడి ముద్దులగుమ్మ న పొలెతి కొమ్మ
ప్రొనూ లువిద తీఁగెఁబోడి చేడియ యించు
బోడి యన్న వెలంది న బోటి బోటి

తే. చాన తెఱవ వెలందుక ॥ చామ లేమ
 చెలువ యెలనాగ చిలుకలకొలికి కలికి
 తలిరుబోడి యలరుబోడి ॥ నెలత పొల్లి
 గరిత యతివగా స్త్రీసమాఖ్యలు (మహేశ). 9

టీ. నెలతన, క్రాంతి=ప్రకాశించెడికన్నులు గలది, పొలతుక, ముద్దయ, వాలుగంటి=వెడల్పు నేత్రములు గలది, మగువ, పడలి, మడలి, చెలి, మచ్చెకంటి=మీననేత్ర, ఉగ్గలి, ఇంటి, తొయ్యలి, సవలా, కలువ కంటి=కలువలబోలు కన్నులుగలది, నాటి, గోటి, పూబోడి=పూవువంటి శరీరముగలది, [పూవు+మేనుగలది. బహువ్రీహిని స్త్రీవాచ్యుబగుచో నుపమానంబు మీరిమేనునకు బోడియగు. బా. సమాస. 23 సూ. ఇట్లే చిగురు బోడి మొదలైనవి.] చిగురావబోడి = చిగురువంటి మేనుగలది మైపలి, మించబోడి=మెఱపుపలెవెరిగెడి స్వరూపముగలది, మద్దులగుమ్మ=ముద్దులు మూటగట్టునది, పొలతి, కొమ్మ, ప్రాయాలు, ఉడన, తీగెబోడి = తీగె వంటినన్నది శరీరముగలది, చెడియ, ఇంచుబోడి=చెఱుపలె బ్రియమైన శరీరము గలది, అన్ను, వెలది, బోటి, బోటి, చాన, తెఱవ, వెలందుక, చామ, లేమ, చెలువ, ఎలనాగ, చిలుకలకొలికి=చిలుకముక్కులవంటి కన్నుల కొనలు గలది, కలికి, తలిరుబోడి = చిగురువలె మెత్తనిదేహము గలది, అలరుబోడి = పూవువంటిమెత్తనిదేహము గలది, నెలత, పొల్లి, గరిత, అతివ-ఈ ౪౦ యను స్త్రీకిం శేట్ల.

తే. చెలిమి నేస్తంబు పొందు నా ॥ స్నేహ మలరు
 నెచ్చెలి యనుంగు సంగాతి ॥ నేస్తకాడు
 సంగడి డన జెలికా డనంగ దనరు
 స్నేహితునకు సమాఖ్యలు ॥ (శ్రీమహేశ). 10

టీ. చెలిమి, నేస్తము, పొందు - ఈ 3 ను స్నేహమునకుం శేట్ల. నెచ్చెలి, అనుంగు, సంగాతి, నేస్తకాడు, సంగడిడు, చెలికాడు [మతుష్పిత్య యాంతములు.] ఈ ౬ ను స్నేహితునికిం జేరులు.

సీ. దొంగ తెక్కలికాడు & దొరకోలుసన్నాసి
ముచ్చెత్తుబరికాడు & ముడియవిడుపు
తెరువాటుకాడు కకత్తెరదొంగ చేవాడి
కాడు వల్లడికాడు & కన్నగాడు
మునిముచ్చు గడిదొంగ & యనఁ దస్కరాఖ్యలొఁ
జెండిపోతు గరాసు & మొండికట్టె
టకటొంకు టాటోటు & టక్కులాడు పినాళి
టక్కురి ముడికాడు & తవళికాడు

తే. కల్లరియు గొంటు కైలాటకాడు చెడుగు
బేరజము కుచ్చితుడు దోసకారి చెనఁటి
పాలసుడు నాలిబూతంబు & పలువ తులువ
కూళ గడు సన వర్తిల్లు & గుజనువేళ్లు.

11

టీ. దొంగ, తెక్కలికాడు=బందిపోటు పేయవాడు, దొరకోలు
సన్నాసి = పేషముదాల్చి యితరులను నమ్మించి సొమ్ముపహరించుకొనిపోవు
వాడు, ముచ్చు, ఎత్తుబరికాడు, ముడియవిడుపు = ముడివిచ్చి యెత్తుకొనిపోవు
వాడు, తెరువాటుకాడు = దారి యడ్డగించి కొట్టి తీసికొని పోవువాడు,
కత్తెరదొంగ=కత్తిగించి దొంగిలించువాడు, చేవాడికాడు = చేతిపనితనము
గలవాడు, వల్లడికాడు=కొల్లపెట్టువాడు, కన్నగాడు=కన్నమువేసి దొంగి
లించువాడు, మునిముచ్చు = మునివలె మానముతో నేమి తెలియనట్లుండు
వాడు, గడిదొంగ=ఱింతర్కము నెఱింగినవాడు-ఈ ౧౩ ను దొంగకుఁ
బేరులు. చెండిపోతు = మూఢబుద్ధి గలవాడు, గరాసు, మొండికట్టె,
టకటొంకు, టాటోటు, టక్కులాడు = కల్లలాడువాడు, పినాళి, టక్కురి,
[మత్స్యధ్రుమందరి ప్రత్యయము.] ముడికాడు, తవళికాడు = మోసము గల
వాడు, కల్లరి=బొంకులాడువాడు, గొంటు, కైలాటకాడు = మాయోపాయ
ముల నెఱింగినవాడు, [కైలాటము+కాడు మువర్ణలోపము.] చెడుగు,

జేరజము, కుచ్చితుడు, [కుత్సితశబ్దభవము.] దోసకారి=పాపములు చేయు
వాడు, చెనటి, పాలనుడు, నాలిబూతము, పలువ, తులువ, కూళ, గడుసు-
ఈ ౨౪ ను కుత్సితనికి జేర్లు.

ఆ. పాప బుడుత చిటుత శ పట్టి సిసువు కందు
కూన నిసువు బిడ్డ శ కుట్ట బొట్టై
యనంగ శిశుసమాఖ్య శ లగుఁ గొమరుండు నాఁ
గొడుకు నాఁ గుమారశకుండు వెలయు. 12

టీ. పాప, బుడుత, చిటుత, పట్టి, సిసువు, [శిశుశబ్దభవము] కందు,
కూన, నిసువు, బిడ్డ, కుట్ట, బొట్టై-ఈ ౧౧ ను శిశువునకు జేర్లు. కొమరుడు,
[కుమారశబ్దభవము] కొడుకు-ఈ ౨ ను పుత్రుని జేర్లు.

ఆ. వటుసమాఖ్యలగును శ వసుధలోఁ గొండిక
వాఁ డనంగఁ బడుచువాఁ డనంగఁ
బిన్నవాఁ డనంగఁ శ జిన్నవాఁ డనంగను
(వినుతగుణసనాథ శ విశ్వనాథ). 13

టీ. కొండికవాడు, పడుచువాడు, పిన్నవాడు, చిన్నవాడు-ఈ ౪
ను బాలునికి జేర్లు.

సీ. గిటక పొట్టి కుటుచ శ గిట్ట గు జ్వనంగ వా
మనుఁ డొప్పుఁ జను నహస్తారిపేళ్లు
వెడఁగు వేదులు వెట్టి శ వీటిఁడి వేటిఁడి
వెంగలి వెంబర శ విత్తనంగఁ
జతురునకును బేళ్లు శ జాణ దంట వలంతి
వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగ
ప్రన్ననివాడు రూపరి చూడఁగలవాడు
చక్కనివాడు నా శ జగతిఁ బరఁగు

తే. సుందరాకారవంతుండు ॥ సొగసుకాండు
వన్నెకాండన శృంగారి ॥ వసుధ వెలయు
నంధకునిపేళ్లు చీకు గ్రు ॥ డ్డనంగ మూంగ
మూవ యన మూకనామముల్ ॥ (దేవదేవ). 14

టీ. గిటక, పొట్టి, కుటుచ, గిట్ట, గుజ్జు - ఈ ౪ ను పొట్టివానిపేళ్లు.
వెడంగు, వేడులు, వెట్టి, వీటిండి, వేటిండి, వెంగలి, వెంబరపిత్తు-ఈ ౭ ను
మూర్ఖునికే బేళ్లు. జాణ, దంట, వలంతి, వెరవరి = [వెరపు+అరి, మత్స్వర్థమునం
దరియగు] ఉపాయముగలవాడు, ప్రోడ, [ప్రాధశబ్దవికృతి.] = నేర్పురి = [నేర్పు+
అరి-మత్స్వర్థీయకతద్ధితాంతము.] నేర్పు గలవాడు. ఈ ౬ ను సమర్థునికే
బేళ్లు. ప్రన్ననివాడు, రూపరి [రూపు+అరి] = అందముగలవాడు, చూడం
గలవాడు = ఇతరులచే జూడదగినవాడు, చక్కనివాడు - ఈ ౪ ను
సౌందర్యవంతునికే బేళ్లు. సొగసుకాండు [సొగసు+కాండు] = వెదుకగల
వాడు, వన్నెకాండు = వన్నెగలవాడు - ఈ ౨ ను సింగారిండుకొన్నవానికే
బేళ్లు. చీకు, గ్రుడ్డి-ఈ ౨ ను అంధునినామములు. మూంగ, మూవ-ఈ ౨ ను
మూగవానిపేళ్లు.

క. కాయముపేళ్లై వెలయును
మే యన నొడలనంగ మేను ॥ మెయి యన భోగ్య
ప్రాయము పేళ్లుగుం బరువము
పాయము జన్వన మనంగ ॥ (భావజడమనా). 15

టీ. మే, ఒడలు, మేను, మెయి-ఈ ౪ ను శరీరమునకు నామములు.
పరువము, పాయము, జన్వనము [యౌవనశబ్దభవము.] - ఈ ౩ ను యౌవన
మునకు నామములు.

తే. నెలులు కురులు వెండ్రుకలు నా ॥ నెఱకలనంగ
గొప్ప తులు మన పేనలి ॥ క్రొవ్వెడ యన

గేశధమ్నిల్లములు మించు శ గీలుగంటు
క్రొమ్ముడి యనంగఁ గేశబంధ వ్వుగు (భవ). 16

టీ. నెఱులు, వరులు, పెండ్లుకలు, నెఱకలు-ఈ ౪ ను కేశముల
నామములు. కొప్పు, తుఱుము, వేనలి, క్రొవ్వెద [క్రొత్త+వెద, ఆద్యక్షరశేషం.
బగు క్రొత్తశబ్దమునకుఁ బర మగుపరుషసరళస్థిరములకు ద్విత్వము గలుగును.]
ఈ ౪ ను స్త్రీలకొప్పునకుఁ బేర్లు. కీలుగంటు, క్రొమ్ముడి [క్రొత్త+ముడి—
చూ-క్రొవ్వెద]-ఈ ౨ ను పెండ్లుకలముడికిఁ బేర్లు.

తే. నొసలు నెన్నొసల్ నుదురు నెన్నుదు రనంగఁ
దనరు ఫాలంబు చూడ్కి చూ శ పనంగ నొప్పు
నాహ్వయము లీక్షణమునకు శ నక్షి కాఖ్య
లలరుఁ గన్ గను కన్ను నా శ (నభ్రకేశ). 17

టీ. నొసలు, నెన్నొసలు, నుదురు, నెన్నుదురు-ఇవి ౪ ను ఫాలభాగ
మునకుఁ బేర్లు. చూడ్కి. పా. చూడ్కి, [చూచుధాతువు కృపం.] చూపు - ఈ
౨ ను చూచుటకుఁ బేర్లు. కన్, కను, కన్ను - ఈ 3 ను నేత్రములకుఁ బేర్లు.

క. వీను లనఁ జెవు లనంగా
జానుగు లన నాహ్వయములు శ శ్రవణంబులకున్
గౌనన నడు మనఁగా నభి
ధానము లగు మధ్యమునకు శ (దరుణేందుధరా). 18

టీ. వీను, చెవి, జానుగు - ఈ 3 ను చెవులను నామములు. కాను,
నడము-ఈ ౨ ను నడుమునకుఁ బేర్లు.

తే. అక్కు టొ మైద బోర నా శ నలరు వక్ష
మాస్యమున కొప్పుచుండు నాశ్శ్యలు మొగంబు
మోర మో మనఁ బెల్లొప్పు శ సూకువునకుఁ
బెందొడ యనంగఁ గుఱువు నా శ (నందివాహ). 19

టీ. అక్క, జొమ్మ, ఎవ, [హృదయము-వికృ. ఎవ] బోర-ఈ ౪ ను
వక్షస్థలమునకుఁ జేర్చె. మొగంబు, [ముఖశబ్దభవము] మోర, మోము
[ముఖము-వికృ-మోము]-ఈ 3 ను ముఖమునకుఁజేరులు. పెందొడ, కుటువు-
ఈ ౨ ను ఊరువునకు నామములు.

తే. వదనగుహ యొప్పు నోరు నా శ్ర వాయి యనఁగఁ
బల్లు పలు నాఁగ దంతంబు పేళ్లు వెలయుఁ
బెదవి వాతెఱ మోవి యశన్వేళ్ల దనరు
చుండు నోష్టంబు (శీతాంశుఖండమాళి). 20

టీ. నోరు, వాయి - ఈ ౨ ను నోటిరుద్ధమునకుఁ జేరులు. పల్లు,
పలు-ఈ ౨ ను దంతనామములు. పెదవి, వాతెఱ, మోవి-ఈ 3 ను ఓష్ఠమునకు
నామములు.

క. కయి యనఁగై నాఁ గే లనఁ
జెయి యనఁ జై నాఁగఁ జెయ్యి శ చే నా హస్తా
హ్వయము లగు (నన్నపూర్ణా
ప్రియపల్లభ కాశికాపురీచరనిలయా). 21

టీ. కయి, కై, కేలు, [కేలు - సిత్యైకవచనాంతము.] చెయి, చై,
చెయ్యి, చే-ఈ 2 ను హస్తములు.

క. ఎద యన డెదం బనఁగా
మది యనఁగా నెడఁ దనంగ శ మఱి యుల్లము నా
హృదయమునకు నివి యెనఁగును
విదితంబుగ నాహ్వయములు శ (విశ్వాధిపతీ). 22

టీ. ఎద, డెదము, మది, [మతిశబ్దభవము.] ఎడఁద-పా. ఎడ.
[హృదయశబ్దభవము.] ఉల్లము-ఈ ౩ ను మనస్సునకుఁ జేర్చె.

క. లోజె య్యన నఱచె య్యన
 గాఁ జెల్లును బేళ్లు రెండుకరతలమునకున్
 మీఁజె య్యన బెడచెయ్యియు
 నాఁ జనుఁ గరచరమభాగనామములు (శివా). 23

టీ. లోజెయ్యి = చేతియొక్క లోపలిభాగము, అఱచెయ్యి = లోపలి
 చెయ్యి - ఈ ౨ ను అఱచేతికిఁ బేరులు. మీఁజెయ్యి = చేతియొక్కమీఁది
 భాగము, (మీఁదు+చెయ్యి=మీఁజెయ్యి) పెడచెయ్యి = చేతికివెనుకటిభాగము -
 ఈ ౨ ను హస్తముయొక్క వెనుకటి భాగమునకుఁ బేరులు.

ఆ. పొట్ట డొక్క కడుపు ౩ బొజ్జ బొట్టి యనంగ
 నొప్పుచుండు నాఖ్య ౩ లుదరమునకు
 నాభిబలమునకును ౩ నామధేయము లగు
 బొడ్డు నాఁగ మఱియుఁ ౩ బొక్కి లనంగ. 24

టీ. పొట్ట, డొక్క, కడుపు, బొజ్జ, బొట్టి - ఈ ౪ ను ఉదరమునకుఁ
 బేర్లు. బొడ్డు, బొక్కిలి-ఈ ౨ ను నాభికిఁ బేర్లు.

తే. వెన్ననంగను వీచు నా ౩ వెనుకమేను
 నాఁగఁ జరమాంగమున కొప్పు ౩ నామములుగఁ
 బుట్టె తలపాల నాఁ బుష్క ౩ పుఱియ నాఁగ
 పాలమున కాఖ్య లై యొప్పు ౩ (ఫాలనేత్ర). 25

టీ. వెన్ను, వీచు, వెనుకమేను = శరీరముయొక్క వెనుకటి భాగము-
 ఈ 3 ను వీచునకుఁ బేరులు. పుట్టె, తలపాల, పుష్క, పుఱియ - ఈ ౪ ను
 కపాలమునకుఁ బేర్లు.

క. అడు గంజ హజ్జ యనగాఁ
 బుడమిఁ బదంబునకు నామములు విలసిల్లున్

మెడ కుత్తు కట్టు గొం తన
నడరు గళంబునకుఁ బే (వ్లసంగధ్వంసీ). 26

టీ. అడుగు, అంజ, హజ్జ-ఈ 3 ను పాదమునకుఁ జేర్చు. మెడ, కుత్తుక, అట్టు, గొంతు- ఈ ౪ ను గొంతునకుఁ జేర్చు.

ఆ. బువ్వ వంటకంబు శ బోసంబు మెతుకు కూ
డోగిరము పసాద శ మోరె మనగ
నన్న మొప్పు జేల శ మలరు బుట్టంబు దు
వ్వలువ చీర కోక శ వలువ యనగ. 27

టీ. బువ్వ, వంటకము, బోసము, మెతుకు, కూడు, ఓగిరము, పసాదము, ఓరెము-ఈ ౮ యను అన్నమునకు నామములు. పుట్టము, దువ్వలువ, చీర-పా. చేర, కోక, నలువ-ఈ ౩ ను వస్త్రమునకు నామములు.

తే. మెసవె నారోగిణమొనర్చె శ మెక్కె-ఁ దినియె
గుడిచె నారగించెను బసాపడియె నమలె
సాపడె ననంగ నొప్పు భోజనము చేసె
ననుట కివి యాఖ్యలై (యీశ శ యభ్రతేశ). 28

టీ. మెసవెను-పా. మెసంగెను, ఆరోగిణమొనర్చెను-పా. ఆరోగణ మొనర్చెను, మెక్కెను, తినియెను, గుడిచెను, ఆరగించెను, పసాపడియెను, నమలెను, సాపడెను-ఈ ౯ యను భోజనముచేసె ననుటకుఁ జేరులు.

క. నాన యన సిగ్గు సిబ్బితి
నా నివి వ్రీడాపదంబు శ నామంబు లగుం
బాసము సేయుటపేళ్లగు
నానుట త్రావుటనఁ ద్రాగుటనఁ గ్రోలుటనన్. 29

టీ. నాన, సిగ్గు, సిబ్బితి-ఈ 3 ను లజ్జకుఁ జేరులు. అనుట, త్రాగుట, త్రావుట, క్రోలుట [ఈనాలుగును భావార్థకములు.] ఈ ౪ ను మద్యాది ద్రవ్యములఁ బాసము సేయుటకుఁ జేరులు.

ఆ. తళియ పల్లెరంబు శ తెలె హరివాణంబు
తట్టి కంచ మనంగఁ శ దనరు బాత్ర
చెల్లుఁ జషకమునకుఁ శ బేళ్లు డబ్బుర కోర
గిన్నె యనంగ (రజతగిరినివాస).

30

టీ. తళియ, పల్లెరము, తెలె, హరివాణము, తట్టి, కంచము - ఈ ౬ ను భోజనపాత్రమునకుఁ జేరులు. డబ్బుర, కోర, గిన్నె-ఈ 3 ను పానపాత్రమునకుఁ జేరులు.

తే. నలికి బేల్లోప్పు బోత దండము జొహారు
మ్రొక్కు జేజే యనంగఁ గేలశమొగిచె గొలిచె
నెఱంగె జేమోడ్చె నన నమస్కృతి యొనర్చె
ననుట కివి యాఖ్య లగు (నీశ శ యభక్తేశ).

31

టీ. బోత, దండము, జొహారు, మ్రొక్కు, జేజే-ఈ ౫ ను నమస్కారమునకుఁ జేరులు. 'కేల్లోగిచె' = చేరులు బోడించెను, 'గొలిచెను' - ఎఱంగె - పా. ఎరంగె, 'చేమోడ్చెను' = చేరులు బోడించెను-ఈ ౪ ను నమస్కారము చేసె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. ఒప్పు శయనించుటకును బన్నుండె బండె
బవ్వడించె బరుండెను శ బవ్వళించె
నత్తమిల్లె నన న్నటి శ మెత్త నెజ్జ
పఱపు పాన్పున దగు శయ్య శ (ఫాలనేత్ర).

32

టీ. పన్నుండెను, బండెను, పవ్వడించెను, పరుండెను, పవ్వళించెను, అత్తమిల్లెను-ఈ ౬ ను శయనించె ననుటకుఁ జేర్లు. మెత్త, నెజ్జ, [శయ్య-వికృతసెజ్జ.] పఱపు, పాన్పు-ఈ ౪ ను శయ్యకుఁ జేరులు.

తే. ఒప్పు ధ్వని వేళ్లు రొద యన శ నులిపు నాఁగ
సద్దనంగను గూత నా శ జప్పు డనంగ

నలుకు డన రోదనము నేనె శ ననుట కాఖ్య
లెసఁగు నఱచెను వాపోయె శ నేడ్వె ననఁగ. 33

టీ. రొద, ఉలిఘ, సద్దు, [శబ్దశబ్దవికృతి.] కూత, చప్పుడు, అలు
కుడు-ఈ ౬ ను శబ్దమునకుఁ జేరులు. అఱచెను, వాపోయెను, ఏడ్వెను - ఈ
3 ను రోదనము చేసె ననుటకుఁ జేరులు.

క. అగుఁ బేళ్లు నీరువ ట్టన
దగ దప్పియు దూప యనఁగ శ దాహంబునకున్
నగవు నగు నవ్వు నవు నా
నగు నాఖ్యలు హాసమునకు శ (నగజాధీశా). 34

టీ. నీరుపట్టు, దగ, దప్పి, దూప-ఈ ౪ ను దాహమునకుఁ జేరులు.
నగవు, నగు, నవ్వు, నవు-ఈ ౪ ను హాసమునకుఁ జేరులు.

క. చాగము నాఁ బుడు కనఁగా
నీగి యనఁగ నిడుట యనఁగ శ నీవి యనఁగాఁ
దేగము నాఁ బెట్టుడు నా
ద్యాగమునకు నాఖ్య లగుచు శ ధరఁ బరఁగు (శివా). 35

టీ. చాగము, పుడుకు, ఈగి, [ఇచ్చుధా. కృ] ఇడుట, [ఇచ్చుధా.
భానార్థకము.] ఈవి, తేగము, [త్యాగశబ్దభవము,] పెట్టుడు-ఈ ౭ ను దాన
మునకుఁ జేరులు.

ఆ. ఎలసె బెరసె హత్తై శ నెనసె నదికె జెందె
బొందె దొరసె గూడె శ నొందె చెనకె
సనఁగ సక్తమయ్యై శ ననుటకు నివి యాఖ్య
లగు (గిరిశ యీశ శ యభ్రకేశ). 36

టీ. ఎలసె, బెరసె, హత్తై, ఎనసె, అదికె, చెందె,
బొందె, దొరసె, గూడె, ఒందె, చెనకె-ఈ ౧౧ ను కలిసికొనె
ననుటకుఁ జేర్లు.

ఆ. ఎడనె బాసె వేటుపడె బురివిచ్చె నా
 నలరు భేద మయ్యె శ ననుట వేళ్లు
 స్వవశ మయ్యె ననుట శ కవుఁ బేళ్లు లోనయ్యె
 నగ్గమయ్యె ననంగ శ (నసమనేత్ర).

37

టీ. ఎడనె, పాసె, వేటుపడె, పురివిచ్చె - ఈ ౪ ను వియోగ
 మయ్యె ననుటకుఁ జేరులు. లోనయ్యె, అగ్గమయ్యెను - ఈ ౨ ను స్వాధీన
 పడె ననుటకుఁ జేళ్లు.

ఆ. అగు గృహీత మయ్యె శ ననుటకుఁ బేళ్లగ
 పడియెఁ జేపడియెను శ బట్టువడియెఁ
 జిక్కువడియెఁ దగిలెఁ శ జిక్కెఁ దగుల్పడె
 ననంగ (నగనివేశ యభ్యుతేశ).

38

టీ. అగపడియె (అగ్గము + పడియెను) = అధీన మయ్యెను, చేపడియెను
 (చే + పడియెను) = చేతఁజిక్కినను, పట్టువడియెను = పట్టుచిక్కినను, చిక్కు
 వడియెను, తగిలెను, చిక్కినను, తగుల్పడెను - ఈ ౪ యును గృహీతమయ్యె
 ననుటకుఁ జేరులు.

తే. అనియె నొడివె వక్కాణించె శ నాడెఁ జెప్పె
 వినిచె వాక్రచ్చె బలికె నాఁ శ జను వచించె
 ననుట కాలించె నాలకించెను వినె నన
 నలరు నవధరించె నటుట శ కాఖ్య (లీశ.)

39

టీ. అనియెను, నొడివెను, వక్కాణించెను, ఆడెను, చెప్పెను, వినెను,
 వాక్రచ్చెను, పలికెను - ఈ ౭ యును చెప్పె ననుటకుఁ బర్యాయములు.
 ఆలించెను, ఆలకించెను, విసెను - ఈ ౩ ను అవధరించె ననుటకుఁ జేరులు.

క. కనియెను చూచెను కాంచెను

కనుగొనె గన్గొనె నసంగఁ శ గలయవి పేల్లె

చను వీక్షించె నటంటకు

(ఘనతరగోరాజగమన శ కాంబజదమనా).

40

టీ. కసియెను, చూచెను, కాంచెను, కనుగొనెను, కన్గొనెను-ఈ గీ ను దర్శించె ననుటకుఁ జేర్చు.

క. చనుఁ గృతగమనుఁడ నయ్యెద

ననుటకు నామంబు లగుచు శ నవని సరిగెద

జనియెదఁ బోయెద నేగెద

వనివినియెద ననెడునట్టి శ పలుకులు (రుద్రా).

41

టీ. అరిగెను, చనియెను, పొయెను, పగెను, వనివినియెను - ఈ గీ ను లయలుజేతె ననుటకుఁ జేర్చు.

అ. ద్విగుణమున కభిఖ్య శ లగు నిబ్బ డివ్వుడి

జంట దంట దుగయు శ జమిలి రెట్టి

యినుమడి యన మిథునమున కాఖ్య లగు జోడు

దోయి కవ యనంగ శ (ధూతకలుష).

42

టీ. ఇబ్బడి, ఇవ్వుడి, జంట, దంట, దుగ, జమిలి, రెట్టి-పా. రెంట, ఇనుమడి - ఈ ౮ యు రెండింతలకుఁ జేర్చు. జోడు, దోయి, కవ-ఈ 3 ను మిథునమునకుఁ జేర్చు.

నీ. బం డొక్కఁ డొకటి యొక్కొం డన నగు నేక

మీరు రెం డిరు నాఁగ శ నెరుగు ద్వయము

తిగ మూడు మూ ర్నాఁగఁ శ దగు ద్రయి తీవంచ

నలు నాల్గు చౌ యన శ నగుఁ జతుష్క

మెనుగుఁ జౌవంచ యై శ దే ననఁ బంచకం

బా టిరుమూఁ డిత్తి శ గనఁగ నొప్పు

అంధనామ—

పట్కంబు ఋషిసంఖ్యసత చక్కువగడయే
 డన నొప్పు సప్తసంఖ్యకును బేల్లు
 తే. దనరు నిరునాలు గెనిమిది యచ్చి యనగఁ
 బరఁగు నీరాటు పండ్రెండు య బార యనగఁ
 ద్వాదశమునకు నాఖ్యలు య ధరణియందు
 (వినుతకరుణాసనాథ శ్రీవిశ్వనాథ).

43

టీ. ఒండు, ఒక్కండు, ఒకటి, ఒక్కండు - ఈ ౪ ను ఏకసంఖ్యకు
 నామములు. ఈరు, రెండు, ఇరు-ఈ ౩ ను ద్వయమునకుఁ జేరులు. తిగ,
 మూడు, మూరు-ఈ ౩ ను త్రితయమునకుఁ జేర్లు. తీవంచ = మూడునొక్క
 టియు, నలు, నాలుగు, చౌ - ఈ ౪ ను నాబుగునకుఁ జేర్లు. చౌవంచ =
 నాబుగు నొక్కటియు, విదు-రూ. అయిదు, ఏను - ఈ ౩ ను పంచసంఖ్యా
 నామములు. ఆబు, ఇరుమూడు = రెండుమూడులు. ఇత్తిగ = [ఇరు+తిగ =
 ఇత్తిగ] రెండుమూడులు - ఈ ౩ ను షట్సంఖ్యానామములు. సత (సప్తశబ్ద
 భవము.) చక్కువగడ = ఆఱునొకటియు, ఏడు - ఈ ౩ ను సప్తసంఖ్యకుఁ
 చేరులు. ఇరునాలుగు = రెండునాలుగు, ఎనిమిది, దచ్చి-ఈ ౩ ను అష్టసంఖ్యకుఁ
 చేరులు. ఈరాటు = రెండారులు, పండ్రెండు, బార - ఈ ౩ ను ద్వాదశ
 సంఖ్యకుఁ చేరులు.

తే. జరిగె నూడెను జాతెను య నుటికె వెల్లెఁ
 బాతె బఱచెను దొలఁగె నొప్పులుకులెల్ల
 నవనిలోనఁ బలాయితం య డయ్యె ననుట
 కాఖ్యలై యొప్పు (జంద్రరేఖావతంస).

44

టీ. జరిగెను, ఊడెను, జాతెను, ఉటికెను, వెల్లెను, పాతెను, పఱచెను,
 దొలఁగెను-ఈ ౮ యుం బరుగెత్తె ననుటకుఁ జేర్లు.

క. వేంచేసెను వచ్చెం జను
 దెంచెను విచ్చెసె నరుగుదెంచె ననగ నే

తెంచె నన నయ్యె నాగతుఁ

డంచు బలుకుటకు నాఖ్య శ (లంబరకేశా). 45

టీ. పోచేనెను, వచ్చెను, చనుదొవెను (చను+తొవెను), విచ్చేనెను, అరుగుదొవెను-నూ. అరుదొవెను, ఏతొవెను-పా. ఏగుదొవెను - ఈ ౬ ను అగతుఁ డయ్యెనుటకుఁ జేర్చు.

తే. నాటిసుత నాటినుండియు శ నాటంగోలె

నాటబట్టి నాడుమొదలు శ నాగ నాహ్వ
యమ్ము లయ్యెడ దహభ్య శ యనుట కవని
(విరుతకరుణాసనాథ శ్రీశివశ్వానాథ). 46

టీ. నాటిసుత, నాటినుండి, నాటంగోలె, నాటబట్టి, నాడు
మొదలు-ఈ ౧ ను, అనిమొదలు=అనినమునుండి యనుటకుఁ జేర్చు.

తే. వైరమునకును ధర సమాహ్వయము లమరుఁ
గంటు పగ మచ్చరంబు సూ శ డొంటమి యన
వలపు కూరిమి మేలు నా శ నలరుఁ జేర్చు
మోహమునకును (శారదాంబువనిభాంగ). 47

టీ. కంటు, పగ, మచ్చరము, (మత్సరశబ్దభవము.) సూడు, డొంటమి -
ఈ ౧ ను విరోధమునకుఁ జేర్చు. వలపు, (వలచుధాతువు కృదంతము.) కూరిమి-
దూ. కూర్చి, మేలు-ఈ ౨ ను మోహమునకుఁ జేర్చు.

క. వెనకను జగడము కయ్యెం

బని బవరము కలను చివ్వు శ యాలము పోట్లా

టన దురము పోరు నాఁగాఁ

జను యుద్ధంబునకుఁ జేర్చు శ (చంద్రాక్షధరా). 48

టీ. పెనఁతువ, (పెనఁగు-కృపం.) జగడము, కయ్యము. (కలహశబ్దభవము.) అని, బవఁము, కలను, చివ్వు, అలము, పోట్లాట, (పోట్లాడు-కృపం.) దురము, పోరు-ఈ ౧౦ ను యుద్ధమునకుఁ జేరులు.

ఆ. సదమదంబు నేసెఁ శ జక్కాడె నుగ్గాడె
జదిపెఁ బీచమడచెఁ శ జంపెఁ గెడపె
నులుమునేసెఁ ద్రుంచెఁ శ బరిమార్చెఁ దెగటార్చె
మన్ని గొనియెఁ దుసిమె శ మడిపె ననఁగ. 49

తే. హతము గావించె ననుటకు శ నాఖ్య లయ్యె
మనిపె నేలెను బ్రతికించె శ మంచె బోచె
సాఁకె నన నొప్పు నాఖ్యలు శ సరవితోడ
నరయఁ బోషించె ననుటకు శ (నంబికేశ). 50

టీ. సదమదంబునేసె, చక్కాడె, నుగ్గాడె, చదిపె, పీచమడచెను, చంపె, కెడపె, నులుమునేసె, త్రుంచె, పరిమార్చె, తెగటార్చెను, మన్ని గొనియె, తుసిమెను, మడిపెను - ఈ ౧౦ ను సుహరించె ననుటకుఁ జేట్లు. మసిపెను, పీలెను, బ్రతికించెను, మంచెను, పోచెను, సాఁకెను-ఈ ౬ ను రక్షించెననుటకుఁ జేట్లు.

క. ధరలో శూరాహ్వయములు
పరఁగుఁ మొనకాఁ డనంగ శ బం టనఁగాఁ బో
టరియన వడిగలవాఁ డన
బిరు దన వాఁడివఁగఁ డనంగ శ (భీమకవద్ది). 51

టీ. మొనకాఁడు, బంటు, [భటశబ్దభవము.] పోటరి [పోటు+అరి] = కార్యము గలవాఁడు, [మత్స్యర్థమందు 'అరి' యగు.] వడిగలవాఁడు, బిరుదు, వాఁడివఁగఁడు-ఈ ౬ ను శూరునికేఁ జేట్లు.

తే. బాసట యనంగఁ దోడ్పాటు శ నా సమాహ్వా
యంబు లగుచుండు రెండు సాహాయ్యమునకు
నాఖ్యలు శుభంబునకురు ల శ గ్గనంగ బా గ
సంగ మే లన లెస్స యనంగ (నీశ). 52

టీ. బాసట, తోడ్పాటు-ఈ ౨ ను సాహాయ్యమునకు జేర్లు. లగ్గు, బాగు, మేలు, లెస్స. ఈ 'ర' ను శ్రేయమునకు జేర్లు.

ఆ. కూలె నీల్లెఁ జచ్చెఁ శ గాలంబునేసెను
కెడసె సమసె నాతె శ మఱిసెఁ జెల్లెఁ
పెద్దనిమరవోయె శ బిద్దె వోరెను గంతు
గొనియె ననుటపే శ్లగగు మృతునకు. 53

టీ. కూలెను, నీల్లెను, చచ్చెను, గాలంబునేసెను, కెడసెను, సమసెను, అతెను, మఱిసెను, చెల్లెను, పెద్దనిమరవోయెను, బిద్దెను, వోరెను, గంతుగొని యెను-ఈ ౧౩ ను మృతినిొక వసుటను జేరులు.

సీ. తిమ్మనైనది యనఁ శ చిన్న నైనది యన
జానైన దనంగ బాశగైన దనంగ
నాణెమైన దన విన్నాణమైనది యన
మానైన దనంగ లెస్సైన దనంగ
పిన్న నైనది యనఁ శ జెన్నె నదన నలు
వైనది యనంగఁ జెల్లెన్దైన దనంగఁ
జొనరినయది యన శ నొనరిన దనంగఁ జొ
క్కటమైన దనంగఁ జక్కని దనంగ
సొబ్బగైన దనంగను శ సొంపైన దన గొమ
లైనది యన గొనలైన దనంగఁ

దోరమైన దన సింగారమైనది యన

మేలైన దనగఁగఁ మెచ్చైన దనగఁ

తే. మురువుగలయది యొప్పైనదోటపుగలది

యందమైనది తనరినదలరిసట్టి

దనగఁగఁ బరఁగిన దనఁ బేళ్లు తనరుచుండు

మంజులం బైన దనుటకుఁ (మదనదమన).

54

టీ. తిమ్మనైనది, తిన్ననైనది, జానైనది, బానైనది, నాణెమైనది, విన్నాణమైనది, మానైనది, లెన్నైనది, డిన్ననైనది, చెన్నైనది, నలునైనది, చెల్లైనది, పొనరినయది, ఒనరినది, చొక్కటమైనది, చక్కసిది, సొబకైనది, సొంపైనది, కొమరైనది, గొనడైనది, తోరమైనది, సింగారమైనది, మేలైనది, మెచ్చైనది, మురువుగలయది, ఒప్పైనది, ఒటపుగలది, అంపమైనది, తనరినది, అలరినట్టిది, పరఁగినది-ఈ 30 యు సౌందర్యము గలదానికిఁ జేరులు.

తే. కపుర మనఁ గప్పురం బనఁగఁ ప్ర మనఁగఁ

బుడమిఁ గర్పూర మొప్పుఁ దాంబూల మొప్పు

వీడియము పక్కలాకులు విడెము తమ్మ

లంబు వీడెంబు వీడ్య మనం (బురాం).

55

టీ. కపురము, కప్పురము. కప్రము-ఈ 3 ను కర్పూరమునకుఁ జేర్లు. వీడియము-రూ. విడియము, పక్కలాకులు, విడెము, తమ్మలము, వీడెంబు, వీడ్యము-ఈ 4 ను తాంబూలమునకుఁ జేరులు.

తే. వెలయుచుండును సిరి లచ్చి తలమి యనెడు

పేళ్ల సంపద యెద్దడి పేదటికము

లేమి నిప్పుచ్చరము నెవ్వ లేమి డనగ

నలరు దారిద్ర్యమునకు నాఖ్యలు (గిరిశ).

56

టీ. సిరి [శ్రీశబ్దభవము.] లచ్చి, కలిమి-ఈ 3 ను సంపదకుఁ జేరులు. ఎద్దడి, పేదటికము, లేమి, నిప్పుచ్చురము, నెవ్వ, లేమిడి-ఈ ౬ ను దారిద్ర్యమునకుఁ జేరులు.

తే. మగతనంబన గండన శ్రీ మగఁటిమి యనఁ
బొరుషంబున కాఖ్యలై శ్రీ పరఁగుచుండు
నుక్కు చేగ దిటము చేవ శ్రీ యుదుటు గట్టి
దిట్ట ముఱిది బిగువు నాఁగ శ్రీ ధృతికిఁ జేల్లి. 57

టీ. మగతనము, గండు, మగఁటిమి - ఈ 3 ను బొరుషమునకుఁ జేరులు. ఉక్కు, చేగ, దిటము, చేవ, ఉదుటు, గట్టి, దిట్టము, ఉఱిది, బిగువు ఈ ౯ యు ధైర్యమునకుఁ జేరులు.

తే. బద్దు నా బొంకు నాఁగ దబ్బర యనంగఁ
గల్గ నాఁగ హుళిక్కినాఁ శ్రీ జెల్లు జేల్లి
ధర నసత్యమునకును సత్యంబు పరఁగు
నిజ మన గ నిక్కువం బన శ్రీ నిక్క మనఁగ. 58

టీ. బద్దు, బొంకు, దబ్బర, కల్గ, హుళిక్కి-ఈ ౫ ను అసత్యమునకుఁ జేరులు. నిజము, నిక్కువము, నిక్కము-ఈ 3 ను సత్యమునకుఁ జేరులు.

క. బెడద దెస చేటు చేడ్పా
గొడ వాత్రం బంగలార్పు శ్రీ గోరంబు దొస
గిడుమ వెత క స్తి యంగద
కడగం ధ్లనఁ జను విపత్తు శ్రీ (గౌరీరమణా). 59

టీ. బెడద, దెస, చేటు, చేడ్పాటు, గొడవ, వాత్రము, అంగలార్పు, వెత, [అంగలార్పుధా. కృ.] గోరము, [ఘోరశబ్దభవము] దొసంగు, ఇడుమ, క స్తి, అంగద, కడగండ్లు [ఈశబ్దము నిత్యబహువచనాశము]-ఈ ౧౪ ను అపదకుఁ జేరులు.

క. వెల జట్టి విలున రో యనఁ

గలనుడువులు దనరుచుండుఁ శ్రీ గ్రయనామము లౌ

వెలయంగ వంగసము నాఁ

గొల మన వంగడము నాఁగఁగొలమొప్పు (శివా). 60

టీ. 'వెల, జట్టి, విలువ, రో' [రై న్నా శబ్దముల కోత్వంబు విభాషనగు.

బా. శత్య. సూ. 64] ఈ ౪ ను క్రయమునకుఁ జేరులు. వంగసము, కొలము,

[ప్రకృతి-కులము.] వంగడము - [ఇరియు, వంగసమును వంశశబ్దభవములు.]

ఈ 3 ను కులమునకుఁ జేరులు.

క. క్రమృతి నెప్పటి వెండియుఁ

గ్రమృతి తిరుగ్ మఱి మరల మగుడను నా

నిష్ఠుహిఁ బునగిపదంబున

కీర్తుల నివి యాఖ్య లగు (మహీధరచాపా). 61

టీ. క్రమృతి, నెప్పటి, 'వెండియు', క్రమృతి, తిరుగ్, మఱి, మరలను, మగుడను-ఈ ౮ యు ఇంకను అనునర్థము గలవి.

క. ఒకమరి యొకపరి యొకమా

తొకసా రొకతేస యనంగ శ్రీ నొకపా రనఁగా

నొకవిడుత యొక్కతూ కన

నొకతడవ యనంగ మఱియు శ్రీ నొకతూరి యనన్. 62

తే. ఏకవారం బనుట కొప్పు శ్రీ నిన్ని పేళ్లు

జగతిఁ బల్కాటు వేమాటు శ్రీ సారె పెక్కు

మాటు లేన్నే నిమార్లనః శ్రీ బరఁగు నాఖ్య

లగుచు నివి బహువారంబు శ్రీ లనుట (కీశ). 63

టీ. ఒకమరి, ఒకపరి ఒకమాటు, ఒకసారి, ఒకతేస, ఒకపా, ఒక విడుత, ఒకతూరు, ఒకతడవ, ఒకతూరి - ఈ ౧౦ యు ఏకపర్యాయమును

టను జేరలు. పల్తాటు - రూ. పలుపలు, పలుమాలు, వేమాలు, సారె, పెక్కుమాటలు, ఎన్నేసిమాటలు - ఈ గీ ను మాటిమాటికి ననుటకు బర్యా యములు.

తే. త్వరితమున కొప్పు జేల్లు చెచ్చెరను సరగ
వెరిరము వేగ వేళము ర వెసను వడిగ
గ్రక్కునను గ్రద్దన ననంగఁ ర గ్రన్నననగ
గొబ్బునను దిగ్గున ననంగఁ ర (గుధరచాప). 64

టీ. చెచ్చెర, (చె+చెర=చెచ్చెర) సరగ, వేరిరము, వేగ, వేళము, వెసగ, వడిగ, గ్రక్కునగ, గ్రద్దనగ, క్రన్నన, గొబ్బునను, దిగ్గున - ఈ గీ ను శీఘ్రముగా ననుటకు జేరలు.

క. కలవు వివరింపఁగా నా
ఖిలు వరుసగ నిర్గమించె ర ననుటకు ధరలో
వెలువడియె వెల్లె వెడలెను
వెలె ననం (జిత్ప్రకాశ ర విశ్వాధిపత్ర.) 65

టీ. వెలువడియెను, వెల్లెను, వెడలెను, వెలెను - ఈ ర ను పయన మయ్యెననుటకు జేరలు.

క. వినుతి యొనరించె ననుటకు
ననరుగ నామంబు లగుచు ర ధరపై నగ్గిం
చెను నై వారిము సేసెగ
గొనియాడెను బొగడె ననంగఁ ర గొండాడె ననన్. 66

టీ. అగ్గించెను, క్రనారముసేసెను=స్తోత్రముచేసెను, కొనియాడెను, పొగడెను, గొండాడెను - ఈ గీ ను స్తోత్రముచేసెననుటకు నామములు.

సీ. చుట్టలు విందులు ర చుట్టలు బందుగు
లనఁ జను బంధుచుమాహ్వాయములు

వఱలు నన్యుడు లాతీవా డనఁగా వింత
 వా డనఁగాఁ బెఱవా డనంగ
 వ్యాజంబునకు నామ శ మానెను బనంగ న
 న్వేషించె ననుట కౌ శ వెదకె నెమకె
 నరసె రోసె ననంగ శ నారసె దడవె నా
 గాంక్షకుఁ జేరు లౌ శ గ్రమముతోడఁ
 తే. గ్రచ్చు కోరిక తమి కోర్కి శ యిచ్చ యనంగ
 నెపుడు నెడవక యుడుగక శ యెల్లపు డన
 నిచ్చ యనయంబు నాఁగను శ నిచ్చ లనఁగఁ
 దనరు నాఖ్యలు సంతతంబనుట (కీశ.)

67

టీ. చుట్టలు, [ఏక, చుట్టము. బహు. మువర్ణలోపము] విందులు,
 చుట్టాలు, [మువర్ణలోప ఆవిధిర్లుములు] బుడుగులు [బంధుశబ్దభవము]-ఈ
 ౪ ను బంధువునకుఁ జేరులు. లాతివాడు, వింతవాడు, పెఱవాడు-ఈ 3
 ను అన్యుడనుటకుఁ జేరులు. నెపము-[ప్రకృతి-సిభము] వ్యాజమునకుఁ జేరు.
 వెదకెను, నెమకెను, అరసెను, రోసెను, ఆరసెను, తడవెను-ఈ ౬ను విచారించె
 ననుటకుఁ జేరులు. గ్రచ్చు, కోరిక, [కోరుధా. కృపం.] తమి, కోర్కి, ఇచ్చు
 [ఇచ్చాశబ్దభవము.]-ఈ ౫ ను అపేక్షకుఁ జేరులు. ఎపుడు, ఎడవక, ఉడు
 గక, ఎల్లపుడు, నిచ్చ, అనయము, నిచ్చులు - ఈ ౭ ను సర్వదా యను
 టకుఁ బర్యాయములు.

సీ. తనరుఁ బ్రవేశించె శ ననుటకు నాఖ్యలు
 తూకొనెఁ జొచ్చెను శ దూతె ననంగ
 సంఘితాడితుఁ జేసె శ ననుటకుఁ బేల్లగుఁ
 దాఁచె గాళ్లం గ్రుమ్మె శ దన్నె ననంగ

నాలస్య మొనరించె ననుటకు జెల్లు నా
మమ్ములు తడసెను నమసలె చనగఁ
ద్యక్తంబు గావించె ననుటకు నాఖ్య లౌ
వీడెను వదలెను నవిడిచె ననగఁ

తే. దాటుమాఱయ్యె వీడ్వడె చడబడె చన
నాఖ్య లొప్పు వివర్యస్త మయ్యె ననుట
కలరుఁ బ్రహరించె ననుట కాహ్వయము లడిచెఁ
గొట్టె మొత్తెను మోదె నాఁ (గుధరనిలయ) 63

టీ. తూకొనెను, చొచ్చెను, తూటెను - ఈ 3 ను ప్రవేశించెనను
టకు జేర్చు. తాచెను, కాళ్లఁ గ్రుమ్మెను, తన్నెను-ఈ 3 ను కాలితోఁ దన్నె
ననుటకు జేరులు. తడసెను, మసలెను - ఈ 2 ను ఆలస్యముచేసె ననుటకు
జేరులు. వీడెను, వదలెను, విడిచెను-ఈ 3 ను వసత్వబొందె ననుటకు నామ
ములు తాటుమాఱయ్యెను, వీడ్వడెను, చడబడెను-ఈ 3 ను హెచ్చుతక్కు
పయ్యెననుటకు జేరులు. అడిచెను, కొట్టెను, మొత్తెను, మోదెను-ఈ 4 ను
ప్రహరించెననుటకు జేరులు.

సీ. ముందట నెదుటను నమ్రాల ముంగల నాఁగ
నాఖ్య లౌ సముఖము ననుట (కభవ)
యలయిక బడలిక నయలపు నేర యనంగ
శ్రమమున కాఖ్య లౌ (శ్రమనదమన)
తాలిమి యోరుపుతాలిక నాఁగను
క్షమకు నాహ్వయము లౌ (జర్జవసన)
తవళి బవంతంబు నటుక్కు దుత్తూరంబు
వెడ్డు నా చర్మ మా (విషమనేత్ర)

తే వెఱ పనగ నెక యనంగను శ వెఱ యనంగ
 నళు కనగ భీతి కాఖ్యతౌ శ (నసితకంత)
 నిమ్మళం బన నెమ్మి నా శ నెమ్మది యన
 ననరుఁ బేళ్లు నిరాతంకమునకు (నీశ).

69

టీ. ముందటను, ఎదుటను, మ్రోలక, ముంగలక - ఈ ర ను సమ్ముఖ
 మందనుటనుఁజేరులు. అలంక, బడలిక, [అలము, బడలు - కృతంతములు.]
 అలపు, [అలఁగు-కృతం.] సేన-ఈ ర ను శ్రమమునకుఁ జేరులు. తారిమి-
 రూ. తార్తి. ఓరుపు - రూ. ఓరిప్ప, తారిక - ఈ 3 ను తమకుఁ జేరులు.
 తపళి [ఇది యగ్యచేశము. బ్రహంతము, టక్కు, హస్తారము, వెడ్డు-ఈ గి ను
 కపటమునకుఁ జేరులు. వెఱపు, ఎఱ, వెఱ, అళుక - ఈ ర ను భయమునకుఁ
 చేర్చు. నిమ్మళము, నెమ్మి, నెమ్మది (వెఱ+మవి+సిండుమనస్సు)-ఈ 3 ను నిర్భ-
 యమునకుఁ జేరులు.

సీ. అసదు కొంచెము నైక శ మలతి యప్పువ చిన్న
 సలికంబు సన్నంబు శ నాఁ దనర్పు
 స్వల్ప మెక్కుడు నాఁగఁ శ జాల నెంతేనియు
 మిగులఁ దద్దయుఁ దద్ద శ మిక్కిలి యన
 దెద్దయు ననునివి శ పే శ్లగు భృశముగా
 ననుటకు సుతకటశమయ్యె ననుట
 కగుఁ బేళ్లు వెగలంబయ్యెఁ గ్రిక్కిఱిసె వె
 క్కసమయ్యె ననునివి శ క్రమముతోడ

ఆ. సగ్గెఁ గుందె డొంకె శ దగ్గెఁ గు సడలెను
 కుంఁగె నుబ్బణంగె శ సుక్కె ననగఁ
 దనరుఁ బేళ్లు షీణదశ నొందె ననుటకు
 (నీశ్వరీననాథ శ విశ్వనాథ)

70

టీ. అనదు, కొంచెము, పైకము, అలఱి, అన్నుక, చిన్న, నరకము, సన్నము- ఈ ౮ యు. కొంచెమునకుం దేరులు. ఎక్కడు, చాలక, ఎంతే నియం, మిగులక, తద్దయంక, తద్ద, మిక్కిలి, పెద్దయంక-ఈ ౮ యు అధికముగా ననుటకుం దేరులు. వెగ్గలమయ్యెను, క్రీక్కిరిసెను, వెక్కస మయ్యెను-ఈ 3 ను హెచ్చయ్యెననుటకుం దేరులు. తగ్గె, తుండె, దొంకె, తగ్గె, నడకె, క్రుంగె, కబ్బిబంగె, మ్రక్క-ఈ ౮ యు క్షీణవశనొంపె ననుటకుం దేరులు.

ఆ. మించు వాసి మేలు శ మేటి పెచ్చెచ్చున
నధికమునకు నాఖ్య శ లగుచు చెలయుఁ
బనులు నాంగఁ జెయువు శ లనఁ జేత లన నొప్పుఁ
గర్తమునకుఁ బెళ్లు శ (చుర్తవసన).

71

టీ. మించు, వాసి, మేలు, మేటి, పెచ్చె, ఎచ్చు-ఈ ౬ ను అధిక మనుటకుం దేరులు. పనులు, చెయువులు, చేతులు-(చేతుల థా-కృపం.) ఈ 3 ను కార్యమునకుం దేర్లు.

ఆ. అనిపె ననిపెం బనిపెం శ బనిచె సంపెను బాపెం
బుచ్చె గెలుపుమనియెం శ బొమ్మటనియె
ననంగ నివి సమాఖ్య శ లగును ప్రస్తాపించె
ననెఁపక్రియకు (నీశ శ యభ్యుతేశ.)

72

టీ. అనిపెను, అనిచెను, బనిపెను, బనిచెను, అంపెను, పంపెను, పుచ్చెను, గెలుపుమనియె, బొమ్మటనియె-ఈ ౯ యు పయనముచేసి పంపెను అనుటకు నామములు.

తే. కొనవ కొన కుందు తగ్గు తక్కువ కొలుత
వెలితి కొలు లొచ్చు కడమ నావెలయు న్యూన
సమభిధానము లర సాము శ సగము సవము
నాంగ నర్థాహ్వాయంబులౌ శ (నాగభూష).

73

టీ. కొడవ, కొడ, కుండు, తగ్గు, తక్కువ, కొఱత, వెలితి, కొఱ, లొచ్చు, కడమ-ఈ ౧౦ యును న్యూనతకుఁ జేరులు. అర, సాము, సగము, సవము-ఈ ౪ ను అర్థ మనుటకుఁ జేరులు.

తే. వేళ్లు పళ్ళాత్తనుటకును శ జెల్లు వెనుకఁ
విడవఁ దర్వాతఁ బడవడి శ పిమ్మట సన
మునుపు మునుమున్ను తొలితొల్లి శ ముందు తొలుత
సనఁగఁ బూర్వపదార్థాఖ్యోతౌ (గిరీశ). 74

టీ. వెనుకఁ, పడవడి, తర్వాతఁ, పడవడి, పిమ్మట-ఈ ౫ ను అనంతరం బనుటకుఁ జేరులు. మునుపు, మును, మున్ను, తొలి, తొల్లి, ముందు, తొలుత-ఈ ౭ ను పూర్వమనుటకుఁ జేరులు.

ఆ. పాటుఁబోతు పిఱికి శ పంద కోఁచ యనంగఁ
బేళ్లు దనరు సమరభీరువునకు
చిట్ట యుక్కుతునియ శ గట్టిఁడెందంబువాఁ
డనఁగ ధైర్యవంతుఁ శ డలరు (నీశ). 75

టీ. పాటుఁబోతు, పిఱికి, పంద, కోఁచ-ఈ ౪ ను యుద్ధమున భయ పడువానికిఁ జేరులు. చిట్ట, ఉక్కుతునియ, గట్టిఁడెందమువాడు-ఈ ౩ ను ధైర్యవంతునకుఁ జేరులు.

తే. పాఁజు చేరువ మొత్తంబు శ బారు తుటుము
దండు పరి గమి కూటువ శ పిండు దాఁటు
మూఁక దళమును బేళ్లు సమాహమునకు
(భుజగవరహార యవిముక్తపురవిహార). 76

టీ. పాఁజు, చేరువ, మొత్తము, బారు, తుటుము, దండు, పరి, గమి, కూటువ, పిండు, [బృందము-ప్రకృతి.] దాఁటు, మూఁక, దళము-ఈ ౧౩ ను సమాహమునకుఁ జేరులు.

నీ. పూనె నూనెను దాల్చె నానెను మోచె నా
 వహించె ననుట కౌ (నహివిభూష)
 నామము లుచ్చాటనము చేసె ననుటకు
 వరుసతోఁ దఱిమెను (బఱపె వెలిచె
 దోలెను తొప్పె నా (ద్రుహితాదిసురనుత)
 త్రిప్పెను నాఁ గ్రమ్మఁజేరిన ననఁగ
 మగిడించె ననఁగను (మరలించె నన సమా
 హ్వయములై పరఁగు నీవ ర్తితంబు
 తే. చేసె ననుటకు (సురమునిసిద్ధనేవ్య)
 యడ్డగించెను నా నిల్చె ననఁగ నాఁగె
 నన నివారించె ననుటకు (నాఖ్య లమరు
 (నగసుతానాథ గుహగజాశనసనాథ).

77

టీ. పూనెను, నూనెను, తాల్చెను, అనెను, మోచెను - ఈ ౫ ను
 ధరించె ననుటకుఁ జేరులు. తఱిమెను, పఱపెను, వెలిచెను, తోలెను, తొప్పెను-
 ఈ ౫ ను ఉచ్చాటనము చేసెననుటకుఁ జేరులు. త్రిప్పెను, క్రమ్మఁజేరినను,
 మగిడించెను, మరలించెను-ఈ ౪ ను వెనుకకుఁ బొమ్మనె ననుటకుఁ జేరులు.
 అడ్డగించెను, నిల్చెను, అఁగెను-ఈ 3 ను నిరోధించెననుటకుఁ జేరులు.

తే. దండ చేరువ సంగడి (దాపు చెంత
 సరస చెంగట యొద్ద డగ్గఱ కురంగ
 టండ పజ్జయు నా సమీపాఖ్య లమరు
 (రమ్యధవళాంక కలశనీరధినిషంగ).

78

టీ. దండ, చేరువ, సంగడి, దాపు, చెంత, సరస, చెంగట, పిడ్డ, డగ్గఱ,
 కురంగట, అండ, పజ్జ [పశ్చాత్తభిభవము.] - ఈ ౧౨ ను సమీపమం దనుటకుఁ
 చేరులు.

తే. అచట నచ్చట నచ్చోట నందు నాడ
 నచోట నచ్చోట నక్కడ నయ్యెడ నట
 ననగం దత్ప్రదేశంబునం ననుట కాఖ్య
 లయ్యె (భక్తవిధేయ యోగ్యాసహాయ). 79

టీ. అచట, అచ్చట, అచ్చోట, అందు, అడ, అచోట, అచ్చోట, అక్కడకొ (అ+కడకొ = అక్కడ, అయ్యెడకొ (అ+ఎడకొ) = అప్రదేశమున, అటకొ-ఈ ౧౦ యు అప్రదేశము ననుటకు జేరులు.

క. ఇరుగెలకుల నిరుపంకల
 నిరుచెస నిరుచక్కియందు నీ నిరుపక్కియలం
 దిరుగ్రేవల నిరుగడ నన
 బొరిఁ బేల్లగు నుభయపార్శ్వముల ననుట (కజా). 80

టీ. ఇరుగెలకులకొ, ఇరుపంకలకొ, ఇరుచెసకొ, ఇరుచక్కియందుకొ, ఇరుపక్కియందుకొ, ఇరుగ్రేవలకొ, ఇరుగడకొ-ఈ ౭ ను చెడు పైపులందు ననుటకు జేరులు.

క. నవముగ ధరలో నీమా
 నవపర్గవు వేడ్క జదివెనను వ్రాసిన మా
 నవులకు ననవరతంబును
 శివుఁ డవిముక్తేశ్వరుండు నీ చెలువం బొసంగున్. 81

తా. ఎవ రీమానవపర్గ వ్రాయుచున్నారో, లేక చదువుచున్నారో వారికిఁ గాశీవిక్రేతునిదయవలన చకలగుండలు గలుగును.

మానవపర్గ సమాప్తము.

సీ. వలిదిప్ప వడఁకుగుబ్బలి చలిమిరిమల
 గట్టులతోడు ముక్కంటిమామ
 మంచుగొండన హిమత్తాధరాఖ్యలు చను
 వేలుపుగొండ జేజేలగట్టు
 పుత్తడిగుబ్బలి శ పుసుకకంచమువాని
 విల్లు నా మేరువుపేల్లు వెలయు
 వెలిదిప్ప ముక్కంటిమల వెండికొండ నా
 కైలాసపర్వతాఖ్యలు సెలంగు
 తే. వెలయుఁ దరిగొండ కవ్వంపుమలయనంగ
 మంథరాఖ్యలు కడపటిమల యనంగఁ
 జుట్టుగొండనఁ దనరు నీక్షణిఁ జియందుఁ
 జక్రవాళాద్రి (వృషవాహాశైలగేహ).

1

టీ. వలిదిప్ప (వలి = చల్లదనముగల, తిప్ప = కొండ), వడఁకుగుబ్బలి,
 పా. వడఁకుగుబ్బలి = వడఁకునట్లు చేయుపర్వతము. చలిమిరిమల = చల్లనికొండ,
 గట్టులతోడు = పర్వతములమరరాజు, ముక్కంటిమామ = శివునకుమామ, మంచుఁ
 గొండ = హిమము గలపర్వతము - ఈ ౬ ను హిమపత్పర్వతమునకుఁ బేరులు.
 వేలుపుఁ గొండ (వేలుపు + కొండ = దేవతలు నివసించుపర్వతము, జేజేలగట్టు =
 దేవతలపర్వతము, పుత్తడిగుబ్బలి = బంగారుపర్వతము, పుసుకకంచమువానివిల్లు =
 ఈశ్వరుని ధనుస్సు - ఈ ౮ ను మేరుపర్వతము పేరులు. వెలిదిప్ప (వెలి +
 తిప్ప) = తెల్లపర్వతము, ముక్కంటిమల = శివుని మనికీపట్టగు పర్వతము, వెండి
 కొండ = వెండివలెఁ దెల్లనిపర్వతము - ఈ ౩ ను కైలాసపర్వతము పేరులు. తరి
 అంధ్రనామ—5

గొండ (తరి+కొండ), కవ్వపుమల (కవ్వము+మల)-ఈ ౨ ను మందరపర్వతము పేరులు. కడపటిమల = కడగానుండెడుపర్వతము, చుట్టుగొండ (చుట్టు+కొండ)=భూమిచుట్టునుండెడుపర్వతము-ఈ ౨ ను చక్రవాళిపర్వతము పేర్లు.

ఆ. తూర్పుగొండ నాగగఁ ॥ దోలుగట్టు నాగను
బొడుపుగుబ్బులనగఁ ॥ బూర్వశిఖరి
పరగఁ గ్రుంకుమెట్టు ॥ పడమటికొండ నా
వెలయు నస్తశిఖరి ॥ (విశ్వనాథ.)

2

టీ. తూర్పుగొండ (తూర్పు+కొండ) = పూర్వదిక్కునందుండెడు పర్వతము, దోలుగట్టు = పూర్వదిక్కునందలిపర్వతము, బొడుపుగుబ్బులి = సూర్యుఁ డుదయించెడు పర్వతము - ఈ ౩ ను ఉదయపర్వతమునకుఁ జేరులు. గ్రుంకుమెట్టు=సూర్యుఁడస్తమించుపర్వతము, పడమటికొండ=పడమటిదిక్కునందుండెడు పర్వతము-ఈ ౨ ను అస్తమయపర్వతము పేరులు.

తే. బప్పు గిరివేళ్లు మల గట్టు ॥ తిప్ప మెట్టు
కొండ గుబ్బులి నా (మేరు ॥ కుధరచాప)
తాయి నాగ ల్లనంగను ॥ తా యనంగ
శిల కభిఖ్యలు దగు నిల ॥ (శేషభూష).

3

టీ. మల, గట్టు, తిప్ప, మెట్టు, కొండ, గుబ్బులి - ఈ ౬ ను పర్వతమునకుఁ జేరులు. తాయి, కల్లు, తా - ఈ ౩ ను శిలకుఁ జేరులు.

తే. పల్లె కొట్టిక కొట్టిక కుప్పము నాగ
నూరనగ గ్రామనామంబు ॥ లొప్పచుండుఁ
బట్టణంబున కాఖ్యలు ॥ పరగంచుండుఁ
బ్రోలనగ వీ డనంగను ॥ (శూలపాణి).

4

టీ. పల్లె, రూ. పల్లయ, కొట్టిక, కొట్టిక, కుప్పము, ఊరు-ఈ ౫ ను గ్రామము పేరులు. ప్రోలు, వీడు-ఈ ౨ ను పట్టణము పేర్లు.

ఆ. ఉనికిపట్టు తావు శ మనికిపట్టిర విల్లు
తెంకి యిక్క సట్టు శ తెంకి యిమ్ము
నెలపు గీము నాఁగ శ నలరు నివాసదే
శంబునకును బేల్లు శ (చంద్రమాలి).

5

టీ. ఉనికిపట్టు, తావు, మనికిపట్టు, ఇరవు, ఇల్లు, తెంకి, యిక్క, సట్టు, టెంకి, ఇమ్ము, నెలపు, గీము [గృహశబ్దసవము.] - ఈ ౧౨ ను నివాస స్థానమునకు బేరులు.

సీ. తెంకాయచెట్టిన శ డెంకాయమ్రాన
నారికేళం బొప్పు శ (నగనివేశ)
మావిమ్మ ననఁగను శ మామిడిచెట్టిన
నామభూజం బొప్పు శ (నభక్షేశ)
అత్తిమ్మనన మేడి శ యనఁగ నొదుంబర
ధారుణీజం బొప్పు శ (మేరుచాప)
యరటి యనటి నాఁగ శ సంశుమత్ఫలధారు
ణీరుహం బగు (ధరణీశతాంగ)

తే. యలరు దుంబీశలాటుసమాఖ్య లాను
గంబు సొఱకాయ వదరు నా శ (గరళకంఠ)
తా డనంగను దాడినా శ తాళధూరు
హంబునకు నాఖ్య లై యొప్పు శ (నంబీకేశ).

6

టీ. తెంకాయచెట్టు, టెంకాయమ్రాను - ఈ ౨ ను కొబ్బరిచెట్టు పేరులు. మావిమ్మను, మామిడిచెట్టు - ఈ ౨ ను చాతవృక్షము పేరులు. అత్తిమ్మను, మేడి - ఈ ౨ ను అత్తిచెట్టు పేరులు. అరటి, అనటి - ఈ ౨ ను కడలివృక్షమునకు నామంబులు. ఆనుగము, సొఱకాయ, వదరు - ఈ ౩ ను సొఱకాయ పేరులు. తాడు, తాడి - ఈ ౨ ను తాటిచెట్టు పేరులు.

సీ. మొక్క మోక నిసువు మొలక మోసనగ నం

కురమునకును జేల్లు శ (కుధరచాప)

యిగు రన దలిర నాగ జిగురు నా జివురన

బల్లవనామము శ వరంగు (నీశ)

మ్రా నన చెట్టన శ మ్రానన భూయహ

నామధేయము లగు శ (వామదేవ)

పువు పువ్వు పూ నాగం శ బుప్పము విరి యల

రన గుసుమాఖ్య లై శ యలరు (నీశ)

తే. గుబురు దట్టము జొంపంబు శ గుంపు తఱచు

నాగ నిబిడంబు పేల్లొప్పు శ (నందివాహ)

వల్లరిసమాఖ్య లగుచు వర్తిల్లు దీగ

తీవ తీవియ తీవె నాగ శ (త్రిపురవైరి).

7

టీ. మొక్క, మోక, నిసువు, మొలక, మోగు-ఈ 5 ను అంకురము చేరులు. ఇగురు, తిరు, చిగురు, చివురు - ఈ 4 ను వల్లవము చేరులు.

మ్రాను-నూ. మాను, చెట్టు, మ్రాను - ఈ 3 ను చెట్టునకు నామములు.

పువు, పువ్వు, పూ, పువ్వుము. [పుష్పశబ్దభవము.] విరి, ఆలరు - ఈ 2 ను

పుష్పము చేరులు. గుబురు, దట్టము, జొంపము, గుంపు, తఱచు - ఈ 5 ను

సంధులేకయుండువానికి చేరులు. తీగ, తీవ, తీవియ, తీవె - రూ. తీగె -

ఈ 4 ను తీగకు చేరులు.

ఆ. అగ్రమున కభిఖ్య శ లగుచుండు దుద సుద

కొన యనంగ వృక్షకోటరమున

కలరు జేల్లు తొఱట శ తొలి తొట్టి తొఱ నాగ

(నాగహార రజతనగఃహర).

8

టీ. తుద, సుద, కొన - ఈ 3 ను అగ్రమునకు జేరులు. తొఱట, తొం, తొఱ్ఱ, తొఱ-ఈ ౪ ను చెట్టుతొఱ్ఱకు జేరులు.

ఆ. ఇటువ్రుచ కభిఖ్య ర లీక్షిలిం గన్నుల
మూను చెఱుకు తియ్యమూ ననంగ
దనరు దవ యనంగ ర దలవాడె నాంగ ద
దగ్రమున కభిఖ్య ర లగు (గిరిశ).

9

టీ. కన్నులమూను = గనుపులుగల చెట్టు, చెఱుకు, తియ్యమూను = మధురమైనప్పటిమ-ఈ 3 ను చెఱుకునకు జేరులు. దవ, తలవాడె-ఈ ౨ ను చెఱుకుకొనకు జేరులు.

క. అగుం జేళ్లుత్పలమునకుం
వొగ తొవ గల్వ గలువనంగ ర దోయజ మొప్పుం
దగం దమ్మి తామ రనగా
మొగ డన మొగ్గ యన దనరు ర ముకుళంబు (శివా).10

టీ. తొగ, తొవ, కల్వ, కలువ - ఈ ౪ ను ఉత్పలమునకు జేరులు. తమ్మి, తామర-ఈ ౨ ను తామరపువ్వునకు జేరులు. మొగడ, మొగ్గ-ఈ ౨ ను మునుళమునకు జేరులు.

తే. ఎనగుం జెందొవ చెందొగ ర యెఱ్ఱగలువ
యనగ రక్తోత్పలంబు రక్తాబ్జమొప్పు
నిలను గెందమ్మి కెందామ ర రెఱ్ఱదామ
రనంగ జెందమ్మి చెందామ ర రన (నుహేళ).

11

టీ. చెందొవ, చెందొగ (చెన్ను+తొవ-గ) నువర్ణలాపము. చెందొవ (గ), ఎఱ్ఱగలువ (ఎఱ్ఱ+కలువ) - ఈ 3 ను ఎఱ్ఱనికలువకు జేరులు. కెందమ్మి (కెంపు+తమ్మి=కెందమ్మి), కెందామర (కెంపు+తామర=కెందామర) [బాల, పంథి. 36, 37 సూత్రములు చూడుడు.] ఎఱ్ఱదామర (ఎఱ్ఱ+తామర).

చెందమ్మి (చెన్ను+తమ్మి), చెందామర (చెన్ను+తామర)-ఈ గీ ను ఎఱ్ఱదామర పువ్వునకుఁ జేరులు.

క. గొడుగు గొడు పెల్లి యనఁ జె
న్నడరును శత్రుంబు కేతనాహ్వయము లగున్
సిదె మనఁగఁ దెక్కి మనఁగాఁ
బడగ యనన్ డా లనంగఁ శ్రీ (బర్వతథస్వీ). 12

టీ. గొడుగు, గొడువు, పల్లి-ఈ 3 ను శత్రుమునకుఁ జేరులు. సిదెము, తెక్కిము, పడగ (పతాకాశబ్దభవము), డాలు-ఈ ౪ ను ధ్వజమునకుఁ జేరులు.

క. మఱుఁ గనఁగ నోల మనఁగాఁ
మఱు వనఁగా జాటనంగ శ్రీ మాటన వరుసం
బరఁగు ని దెల్ల నగోచర
ధరణీనామంబు లగుచు శ్రీ (దర్పకదమనా). 13

టీ. మఱుఁగు, పీలము, నుఱువు, చాటు, మాటు - ఈ గీ ను కన్నుల కగపడని ప్రదేశమునకు నామములు.

క. పొసఁగుఁ దృణాశ్శిలు పులు నాఁ
గన వనఁగాఁ బూరి యనఁగ శ్రీ గడ్డి యనఁగా
వసుమతిలో నెన్నంబడు
ససి సస్యము పై రనంగ శ్రీ సస్యం (బభవా). 14

టీ. పులు, కనవు, [ఘాతశబ్దభవము.] పూరి, గడ్డి - ఈ ౪ ను శృణుమునకుఁ జేర్లు. ససి, సస్యము, [సస్యశబ్దభవము.] పైరు - ఈ 3 ను ధాన్యమునకు నామములు.

ఆ. తెలుపు దెల్ల వెల్ల శ్రీ తెలి వెలి నాఁగ నా
హ్వయము లమరు ధవళవర్ణమునకుఁ

గప్పు నలుపు నల్ల శ కట యస నాఖ్యలౌ
నీలవర్ణమునకు శ (నీలకంఠ).

15

టీ. తెలుపు, తెల్ల, వెల్ల, తెలి, వెలి - ఈ గి ను ధవళవర్ణమునకుఁ జేరులు. కప్పు, నలుపు, నల్ల, కట - పా. కటి - ఈ ర ను నీలవర్ణమునకుఁ జేరులు.

ఆ. కెంపు దొగరు దొవరు శ కెంజాయ యెటుపెట్టి
యనగ నరుణకాంతి శ కాఖ్య లయ్యె
నళిది పసుపుచాయ శ యనగ హరిద్రవ
ర్ణమున కాఖ్య లగుఁ (బిశ్నాకహస్త).

16

టీ. కెంపు, తొగరు, తొవరు, కెంజాయ (కెంపు+చాయ), ఎటుపు, ఎట్టి-ఈ ౬ ను ఎట్టినికాంతికిఁ జేరులు. అళిది - రూ. హళిది, పసుపుచాయ. ఈ ౨ ను హరిద్రవర్ణమునకుఁ జేరులు.

ఆ. శ్యామవర్ణమునకు శ నామంబు లగుచుండుఁ
బసరుచాయ యనగఁ శ బచ్చ యనగ
వన్నె డాలు రంగు శ వన్నియ జిగి జోతి
చాయ యనగఁ బటంగు శ జగతిఁ గాంతి.

17

టీ. పసరుచాయ, పచ్చ - ఈ ౨ ను ఆశుపచ్చపన్నెకు నామములు, వన్నె, [వర్ణశబ్దభవము.] డాలు, రంగు, పన్నియ, [ప్ర. పర్ణము.] జిగి, జోతి, [ప్ర. జ్యోతిస్సు.] చాయ, [ప్ర. ఛాయ] - ఈ ౭ ను కాంతికిఁ జేరులు.

తే మానికము లన రతనముల్ శ నా నెసంగు
నవని మాణిక్యములకు సమాహ్వామములు
మెటుంగనంగను నిగ్గు నా శ మెఱయుచుండు
నాఖ్య లుత్కృష్టకాంతికి శ (నభ్రేశ).

18

టీ. మానికము [ప్రకృ. మాణిక్యము], రతనము [ప్రకృ. రత్నము]-
ఈ ౨ ను రత్నములకుఁ జేరులు. మెఱుఁగు, నిగ్గు - ఈ ౨ ను విశేషకాంతికిఁ
జేరులు.

తే. జడధివేళ్లగు మున్నీరు శ కడలి సంద్ర
మనఁగ మడుఁగన మడువు నా శ ప్రాదము దనరు
బరఁగు నాటవసంద్రంబు శ పాలవెల్లి
జిడ్డుకడలి పాల్కడలి నాశ్రీరజలధి. 19

టీ. మున్నీరు [మును+నీరు] = మొవటిస్పష్టి, కడలి, సంద్రము,
[ప్రకృ. సముద్రము] ఈ 3 ను సముద్రమునకు నామములు. మడుఁగు,
మడువు - ఈ ౨ ను ప్రాదముపేర్లు. ఆటవసంద్రము, [లనణ, ఇత్తు, సుర,
సర్పి, దధి, తీర, సీరసముద్రములలో నిది యాటవది] పాలవెల్లి (పాలు+వెల్లి)
తీరప్రవాహము, జిడ్డుకడలి = జిడ్డుగల సముద్రము, పాలకడలి = తీరసము
ద్రము-ఈ ౪ ను తీరసముద్రమునకుఁ జేరులు.

క. నంజె యన మడి యనంగను
మంజుల కేదారభూసమాఖ్యలు వెలయుం
బుంజె యనఁ జేసు పాల మనఁ
గంజన మరుభూమి పేళ్లు శ (కాయజదమనా). 20

టీ. నంజె, మడి-ఈ ౨ ను మాగాణిభూమికిఁ జేరులు. పుంజె, చేసు,
పాలము - ఈ 3 ను మెట్టభూమిపేర్లు. గంజ - ఈ ౧ నిర్జలప్రదేశమునకుఁ
చేరులు.

క. ధరణి వివరాఖ్య లగున్
బొటియ కలుగు లాఁగ బొక్క శ బొంద యనంగా
దరి యొడ్డు గట్టనంగా
బరఁగుం దీరంబుపేళ్లు శ (ప్రమథగణేశా). 21

టీ. బొటియ, కలుంగు, లాంగ, బొక్క, బొంబ - ఈ గి ను బొంద
పేర్లు. దరి, పిడ్డు, గట్టు-ఈ 3 ను తీరమునకు బేరులు.

తే. అస లనంగను తొంపి నా శ నడునంగ
బుఱుద నా నొప్పు గర్దమంబునకు బేళ్లు
భూమికి సమాఖ్య లగు బువి శ పుడమి నేల
మన్ను పంటపలంతి నా శ (మదనదమన). 22

టీ. అసులు, తొంపి, అడుగు, బుఱు-ఈ ౪ ను అడుగునకు బేరులు,
బువి [ప్రకృ. భువి] పుడమి [ప్రకృ. పృథ్వి.] నేల, మన్ను, పంటపలంతి.
పంటలనొనగుదేవి-ఈ గి ను భూమిపేర్లు.

తే. జగిలె యనంగ నరుంగు నాంగ శ జగతి నాంగ
దిన్నె యన వేదికాఖ్య లై శ యెన్ను చనరు
మిట్టనంగను మెరక నా శ మిట్ట యనంగ
నున్న తక్షితికాఖ్యలై శ యొప్పు (నభవ). 23

టీ. జగిలె. నూ. జగిలె, అరుంగు, జగతి, తిన్నె-ఈ ౪ ను తిన్నెకు
బేరులు. మిట్టు, మెరక, మిట్ట-ఈ 3 ను ఎత్తయినచోటికి బేరులు.

తే. తనరు నిశ్రేణి తాప నిచ్చెన యనంగ
దెప్ప తేవసునాఖ్యల శ నొప్పు బ్లవము
పరంగు నోడన గలమన శ దరణి ధరణి
(దరణిశీతాంశుశిఖినేత్ర శ ధవళగాత్ర). 24

టీ. తాప, నిచ్చెన-ఈ ౨ ను నిచ్చెనకు బేరులు. తెప్ప, తేవ-ఈ ౨ను
జ్ఞవమునకు బేరులు. పిడ, కలము-ఈ ౨ ను నామకు బేరులు.

తే. కాత్తుకం బొప్పు విల్లు సింగాణి యనంగ
దూణ మొప్పు బత్తళిక నా శ దొన యనంగ

దరకసంబనఁ బొది యనఁ శీ దనరు శరము
కోల ములి కమ్ము తూపు నాఁ (శూలపాణి). 25

టీ. విల్లు, సింగాణి-ఈ ౨ ను ధనుస్సునకుఁ జేరులు. బత్తళిక, దొన,
తరకసము, పొది-ఈ ౪ ను అమ్ములపొదిపేర్లు. కోల, ములికి, అమ్ము, తూపు -
ఈ ౪ ను శరము పేర్లు.

తే. తనరుఁ బేళ్లు తనుత్రాణమునకుఁ గత్త
శంబు బోడు జిరా దుప్పటంబు బొంద
శంబనఁగ నాఖ్య లగు శతాంగంబునకును
చేరు నా నరదము నాఁగ శీ (మేరుచాప). 26

టీ. కత్తశంబు, బోడు, జిరా, దుప్పటంబు, బొందశంబు - ఈ ౫ ను
కవచమునకుఁ పేర్లు. తేరు, అరదము [ప్రకృ. రథము.] - ఈ ౨ ను రథము
పేర్లు.

క. కన్నా కన్నను దలక
ట్టన్నను మఱి మేలుబంతి శీ యన్నను ధరలో
నిన్నియు శ్రేష్ఠము పేర్లై
యెన్నంబడు రాజసభల శీ (నిభదైత్యహారా). 27

టీ. కన్నాను, తలకట్టు, మేలుబంతి-ఈ 3 ను ఉత్తముని పేర్లు.

క. సొమ్మనఁ దొడ వనఁగా రవ
ణమ్మన నగుఁ బేళ్లు భూషణమ్ములకును హః
రమ్ములకు నగును నభిధా
నమ్ములు పేరులన సరులు శీ నా (శిలికంఠా). 28

టీ. సొమ్మ, తొడవు, రవణము - ఈ 3 ను భూషణమునకుఁ జేరులు.
పేరు, సరి-ఈ ౨ ను హఃరమునకుఁ జేరులు.

224412

ర వ ర్గ.

75

తే. సరము, లెత్తులు దండలు & సమలనంగ
నామధేయము, తగిన బుష్పదామములకు
వాసనకు సాఖ్యలై యొప్పు & వలపు కంపు
తావి కమ్మన యనంగఁ (గోత్రాయనీశ).

29

టీ. సరములు, ఎత్తులు, దండలు, సమలు - ఈ ర ను పూవులవండలకు
జేర్లు. వలపు, కంపు, తావి, కమ్మన-ఈ ర ను వాసనకు జేరులు.

క. ఒడమె యన సొమ్మనంగా
విడిముడి యన రొక్క మనంగ & విత్తంబునకుం
బుడమిని నామము లగు నివి
(యుడురాజకళావతంస & యురగాభరణా).

30

టీ. ఒడమె, సొమ్ము, విడిముడి, రొక్కము [రక్తశబ్దభవము]-ఈ రను
ధనమునకు జేర్లు.

తే. మచ్చు లన మిదై లనంగను & మాడుగు లన
దారునిర్మిత గేహముల్ & దనరుచుండుం
బరంగు సౌధంబు మేడ యాపురిగ యనంగ
(నాగకేయూర మానిమూససవిహార).

31

టీ. మచ్చులు, మిదైలు, మాడుగులు - రూ. మాడువులు - ఈ 3 ను
కొయ్యతోఁ గట్టబడినయిండ్లకు జేర్లు. ఉప్పరిగ, మేడ - ఈ 2 ను రాచ
నగళ్లకు జేర్లు.

తే. పెట్టి యన మందనంబన & బెట్టి యనంగఁ
బెట్టియ యనంగఁ బేటికాభిఖ్య లమరు
మ్రోడనంగను మోటు నా & మొద్దనంగ
వెలయు స్థాణుసమాఖ్యలు & (విశ్వనాథ).

32

టీ. పెట్టి, ముంసంబు, పెట్టె, పెట్టియ - ఈ ర ను పేటికపేర్లు.
మ్రోడు, మోటు, మొద్దు-ఈ 3 ను స్థానపుపేర్లు.

ఆ. విస్తృతాఖ్య లొప్పు శ విప్పు తనర్పు నా
వెడద విరివి వఱపు శ వెడలు పనంగ
దీర్ఘమునకు నామధేయంబు లై యొప్పు
నిడుద చాపు నిడివి శ నిడుపనంగ.

33

టీ. విప్పు, తనర్పు, వెడద, విరివి, వఱపు, వెడలుపు=ఈ 2 ను వెడలుపు
పేర్లు. నిడుద, చాపు, నిడివి, నిడుపు-ఈ 3 ను నిడివికి పేర్లు.

ఆ. ఈడు దినుసు సాటి శ యెన దొర సరి బోడు
సవతు మాద్రి యుద్ది శ జత తరంబు
పురుడు నాగ సద్వశేమున కీవి యాఖ్య తా
(వివిధగుణసనాథ శ విశ్వనాథ).

34

టీ. ఈడు, దినుసు, సాటి, ఎన, దొర, సరి, బోడు, సవతు, మాద్రి -
రూ. మాదిరి, ఉద్ధ. జత, తరంబు, పురుడు-ఈ 3 ను సమానమునకు పేర్లు.

తే. పనిండి బంగరు బంగారు శ పైండి పొన్ను
జాళివా పుత్తడి యనంగ శ స్వర్ణమమరు
దప్తకాంచన మమరు గుంజన మనంగ
డాని యపంజి నా (గజదానవారి).

35

టీ. పనిండి, బంగరు, బంగారు, పైండి, పొన్ను-రూ. హొన్ను. జాళివా,
పుత్తడి-ఈ 2 ను బంగారమునకు పేర్లు. గుంజనము, గడాని, అపంజి-ఈ 3 ను
పుటముదీరిన బంగారమునకు పేర్లు.

ఆ. చిదుర తునుక తునియ శ చిదురుప వ్రక్క పా
లనంగ ఖండమునకు శ నాఖ్య లనుకు

ప్రోగు గుప్ప వామి శ ప్రోవు దిట్ట యసంగ
రాశి కాఖ్య లగు (ధశరాశతాంగ). 36

టీ. చిదర, తునుక, తునియ, చిదురుప, ప్రక్క, పాలు - ఈ ౬ ను
ఖండమునకు జేర్చు. ప్రోగు, గుప్ప, వామి, ప్రోవు, దిట్ట - ఈ ౫ ను రాశికొ-
జేరులు.

క. ఈస్థావరవర్ణం గమ
నాథ్ విసం జదువ వ్రాయ శ సవనీప్థిలో
నాస్థాణునికృప నఖిల శు
భస్థితులును జనుల కొదవు శ భాసురలీలన్. 37

స్థావరవర్ణ సమాప్తము.

తి ర్య గ్వ థ్.

సీ. వెడడమోము మెకంబు శ జడలమెకం జేను

గులగొంగ మెకములకొలముసామి

తెల్ల డాలుమెకంబు శ తెఱనోటిమెకము సిం

గంబు నా బొబ్బ మెకం బసంగ

బరంగును మృగ రాజు శ పసిడిండి పులి మెకం

బులతిండిపోతు చాళులమెకంబు

మువ్వన్నె మెక మన శ నివ్వసుధరయంబు

వ్యాఘ్రంబునకు సహాఖ్యలు చెలంగు

ఆ. బుట్టహుడుదిడిపో తన వెనుకనూ

పులమెకంబు నాగ శ నెలు వసంగ

నెలుగు నాగ మోరతెలుపుమెకంబు నా
భల్లకంబు దనరు १ (ఫాలనేత్ర).

1

టీ. వెడద మోముమెకము=విశాలముఖముగలమృగము, జడలమెకము=
జటలుగలమృగము, ఏనుగులగొంగ=గజములకు విరోధి, మెకములొలముసామి=
మృగములవంశమునకు రాజు, తెల్లడాలుమెకము=శ్వేతకాంతిగలది, తెఱనోటి
మెకము = తెఱచియుండెడునోరుకలది, సింగము, [సింహశబ్దభవము,] బొబ్బ
మెకము=బొబ్బలుపేసెడుమృగము-ఈ ౨ యు సింహమునకుఁ జేర్లు. వసిడిండి=
(వసుల+తిండి) వశువును భక్షించుచుది, పులి, మెకంబులతిండిపోతు=మృగము
లను భక్షించుచుది, చాఱలమెకము=చాఱలుగలమృగము, మువ్వన్నెమెకము =
ముఱుడువన్నెలుగల మృగము-ఈ ౩ ను వ్యాఘ్రమునకుఁ జేరులు. పుట్టకూడు
దిండిపోతు=పుట్టకూడుచునునది, వెనుకచూపులమెకము=వెనుకదృష్టిగలది, ఎలుపు,
ఎలుగు, మోరతెలుపుమెకము = ముఖమందు తెలుపుగలమృగము-ఈ ౪ ను
భల్లకమునకుఁ జేర్లు.

క. పలుగొమ్ములమెక మనంగా

నిల నెక్కుడుమెక మనంగ १ నేను గనంగా

బలువంజ మెకము నా జే

గలమెక మన గౌరవంగఁ గరి యొప్పు (శివా). 2

టీ. పలుగొమ్ములమెకము = దంతములే కొమ్ములుగాఁగలమృగము,
ఎక్కుడుమెకము = ఎక్కుటకు యోగ్యమైనమృగము, ఏనుగు, బలువంజ
మెకము (బలువు+అంజ+మెకము), రూ. బలుహజ్జమెకము = బలువైన పాద
ములుగలమృగము, చేగలమెకము=హస్తము (తోండము) గలమృగము, గౌరు-
ఈ ౩ ను గజమునకుఁ జేరులు.

తే. వాడికి సమాఖ్య లగుఁ దేజి १ వారువంబు

మాపు గుఱ్ఱంబు తట్టువ १ వాపురంబు

కత్తలాని బాబా జక్కి १ తత్తడి యన
(విగతభవపాశ కాశీనివేశ యాశ).

3

టీ. లేని, చారువము, మాపు, గుట్టము, తట్టువ, వాపురము, కత్తలాని,
బాబా, జక్కి, తత్తడి-ఈ ౧౦ యు గుట్టమునకుఁ జేరులు.

క. తగ రేడిక పొట్టే లన

నగు మేనుసమాఖ్య లెనిమిదడుగులమెక మే
నుగుగొంగనూ డనంగా

జగతి శరభాఖ్య లొప్పు १ (జంద్రార్థధరా)

4

టీ. తగరు, నిడిక, పొట్టేలు - ఈ 3 ను మేకకుఁ జేరులు. ఎనిమిదడు
గులమెకము=ఎనిమిదికొట్లగల మృగము, ఎనుగుగొంగనూడు = సింహమునకు
విరోధి-ఈ ౨ ను శరభమృగమునకుఁ జేరులు.

క. సంగతి సుప్రఖ్యలు నొ

ప్పెం గడు నొంటె లన లొట్టిపిట్ట లనక సా

రంగాఖ్య లలరు నిట్టుల

సంగా జింక లన లేళ్లు १ నా (సర్వజ్ఞా).

5

టీ. పంటె, లొట్టిపిట్ట - ఈ ౨ ను ఉప్రమునకుఁ జేరులు. ఇట్టి, జింక,
లేడి-ఈ 3 ను జింకలకుఁ జేరులు.

క. నులిగొమ్మలమెక మిట్టన

నిల మృగమున కొప్పు జేళ్లు १ మృగి లేడి యనక

వెలయును రెంటికిఁ దగు నా

ఖ్యలు జింక యనంగ నీశ १ (యంబరకేశా).

6

టీ. నులిగొమ్మలమెకము=మెలికలుతిరిగియుండు కొమ్మలు గలమృగము,
ఇట్టి-ఈ ౨ ను మగజింకపేర్లు. లేడి - అను నీ ౧ యు ఆడుజింకకుపేరు.
జింక-ఈ ౧ యు ఆడు మగదుప్పలు రెంటికినిచేరు.

తే. పనులు తొడుకులు పసరముల్ శ పసి యనంగ
 బశువులకును సమాఖ్యలై శ పరంగు నాల
 పోతు బసవడు గిబ్బ యాతహో తనంగ
 వృషభమున కాఖ్యలై యొప్పు శ (వృషభవాహ). 7

టీ. పనులు, తొడుకులు, పసరము-గూ. పసలము, పసి-ఈ ర ను పశు
 వలకుఁ జేరులు. ఆలపోతు=పశువులకుఁ బతి, బసవడు, గిబ్బ, ఆబోతు
 [ఆవు+పోతు]-ఈ ర ను వృషభమునకుఁ జేరులు.

సీ. తొట్టుపట్టు లనంగ శ దొడ్లనగా నివి
 గోవు దేశమునకు శ గొఱలు (నీశ)
 కడుపులు మొదవులు శ పడువులు మందలు
 నా ధేనుగణ మొప్పు శ (నగనివేశ)
 యలరు నాఖ్యలు లేంగ శ లన దూడ లనఁ గ్రేపు
 లన వత్సములకును శ (ధనదమిత్ర)
 యా వనగా గిడ్డి శ యన దొడు కన మొద
 పన ధేనునామముల్ శ దనరు (నభవ)

తే. యుక్తమునకు సమాఖ్యలై శ యొప్పుచుండు
 గిత్త యెద్దఁ గోడె నా శ (గృత్తివాస)
 యా లనగ ధేనువుల కాఖ్య శ యలరుచుండు
 (శైలజానాథ ప్రమథసోచయసనాథ). 8

టీ. తొట్టుపట్టులు, దొడ్లు - ఈ ౨ ను కొట్టమునకుఁ జేర్లు. కడు
 పులు, మొదవులు, పడువులు, మందలు - ఈ ర ను ఆవులగుంపునకుఁ జేర్లు.
 లేంగ, దూడ, గ్రేపు - ఈ ౩ ను దూడలకుఁ జేర్లు. ఆవు, గిడ్డి, తొడుకు,
 మొదవు-ఈ ర ను గోవులపేర్లు. గిత్త, ఎద్దు, కోడె - ఈ ౩ ను ఎద్దునకుఁ
 జేర్లు. ఆలు [ఆవు+లు (పువర్ణలోపము) = ఆలు-బహువచనము.]-ఈ ౧ యు
 ధేనువులపేరు.

తే. అలరుఁ గుందేలు చెవులపో శ తనఁగ శశక
మొప్పుఁ బొడలమెకంబు నా శ దుప్పి యనఁగఁ
గాఱుకొమ్ములమెక మనంగను ధరిత్రి
రామనామమృగంబు (ధరరాశతాంగ).

9

టీ. కుందేలు, చెవులపోతు-ఈను కుందేటికిఁ జేర్లు. పొడలమెకము = మచ్చలుగలమృగము, దుప్పి, కాఱుకొమ్ములమెకము = సాంద్రశృంగములుగల మృగము-ఈకిను దుప్పికిఁ జేర్లు.

తే. దుంత యెనుపోతు జమునెక్కిరింత దున్న
యనఁగ మహిషంబునకు సమాహ్వాయము లమరుఁ
బరఁగ నెను పెంట్లు గేచెలు శ బట్టె లెనుము
లనఁగ మహిషీసమాఖ్యలు శ (ధనదమిత్ర).

10

టీ. దుంత, ఎనుపోతు, జమునెక్కిరింత = యమునివాహనము, దున్న- ఈరను మహిషంబునకుఁజేర్లు. ఎను పెంటి (ఎనుము + పెంటి = ఎను పెంటి), గేచె, బట్టె, ఎనుము-ఈ ర ను మహిషీనామములు.

తే. పక్కి పులుఁగు పిట్ట యనఁగఁ శ బక్షి యొప్పు
గలులు తెక్కలు చట్టుప శ లెఱక లనఁగఁ
బక్షిముల కీవి వే శ్లగుఁ శ బర్హములకు
నాఖ్య లగు లాపు లన నీడ శ లనఁగ (నీశ).

11

టీ. పక్కి, (ప్రకృతి, పక్షి) పులుఁగు, పిట్ట-ఈ 3 ను పక్షికిఁ జేర్లు. గలులు, తెక్కలు, చట్టుపలు, ఎఱకలు - ఈరను తెక్కలకు నామములు. లాపు, ఈక-ఈను ఈకలకు నామములు.

సీ. తొలకరికలుగుపురల్లులు నల్వతేజీలు
పాలు నీరును నేరసలుచుపులుగు

లంచలు తెలిపిట్ట శ లన నొప్పు హంసలు
 క్రౌంచముల్ దనరాకు శ గొంచ లనగఁ
 గొక్కరా లనగను శ గొక్కు లనగను
 గొక్కెర లనగను శ గొంగ లనగఁ
 బరగు నభిఖ్యలు శ బకవిహంగములకు
 నట్టువపులుగు నా శ జాట్టుపులుగు
 తే. నాగ నె మ్మన నెమిలి నా శ నమ్మి యనగఁ
 గేకికి సమాఖ్య లగుఁ జంచరీకములకు
 నాఖ్యలు జమిలిముక్కాలి శ యనగఁ దేటి
 యనగఁ దుమ్మెద నా (నీశ శ యభ్రకేశ).

12

టీ. తొలకరికలుగుపుల్లులు = వర్షాకాలమునఁ బాటిపోవుపక్షులు, నల్వ
 తేజీలు = బ్రహ్మకు చాహనములు, పాలు నీరును నేరుపఱుచు పులుగులు =
 క్షీరోదకములను వేఱుపఱుచునట్టిపక్షులు, అంచలు, (ప్రకృతి. హంసలు.)
 తెలిపిట్టలు = తెల్లనిపక్షులు - ఈ గీ ను హంసలకు నామములు. కొంచలు -
 ఈ ౧ యు క్రౌంచపక్షులకుఁ దేరు. కొక్కరా, కొక్కు, కొక్కెర, కొంగ -
 ఈ ౪ ను బకమునకుఁదేర్లు. నట్టువపులుగు = నాట్టమునుజేయుపక్షి, జాట్టు
 పులుగు = సిగగలపక్షి, నెమ్మి, నెమిలి, నమ్మి - ఈ గీ ను కేకికి నామములు.
 జమిలిముక్కాలి = ఆఱుకాళ్లు గలది, తేటి, తుమ్మెద-ఈ 3 ను భ్రమరము
 పేరులు.

తే. వరగు నొడ్డిలు కూకీలు శ పల్లటిలు
 పావురాలును బకదార్లు శ పావురములు
 నాగఁ గలరవపక్షిబృందములవేళ్లు
 (పంకజాతాక్షసన్నిత్ర శ ఫాలనేత్ర.)

13

టీ. పిడ్డిలు, మాకీలు, పల్లటీలు, పావురాలు (పారావశశబ్దభవము.)
సకదాద్ధ, పావురములు-ఈ ౬ ను పావురములకు జేయు.

తే. పుడమిలోపల జదువులపులు గనంగఁ
జిగురువిల్కానితేజి నాఁ శ దొగరుముక్కు
పులు గనంగఁ బచ్చిత్రైక్కలపులు గనంగఁ
జిలుక యన నొప్పు గీరంబు శ (శ్రీమహేశ). 14

టీ. పుడమిపులుగు=మాటాడుపక్షి, చిగురువిలుకానితేజి=మచ్చగుని
నాహనము, తొగరుముక్కుపులుగు = యెఱ్ఱినిముక్కుగలపక్షి, పచ్చ
త్రైక్కలపులుగు = పచ్చనిత్రైక్కలుగలపక్షి, చిలుక - ఈ ౫ ను చిలుకకు
జేయు.

తే. బట్టికాఁ డన గొరవంకపిట్ట యనంగఁ
బరఁగు శారిక యేత్రింత శ పసులపోలి
గాఁడు కూడటిమూఁగ నాఁగను జెలంగు
నిల భరద్వాజవిహంగంబు శ (నీలకంఠ). 15

టీ. బట్టికాడు=పా. బట్టుకాడు, గొరవంకపిట్ట-ఈ ౨ను గోరువంకకు
జేయు. ఏత్రింత, పసులపోలిగాడు, కూడటిమూఁగ-ఈ 3 ను భరద్వాజపక్షికి
జేయు.

తే. జాలె డే గనఁ గురుజు నా శ సాశ్వమనంగఁ
గణుజు నాఁగను జలకటై శ యనంగ వేస
డం బనంగ గిడ్డు నా నోరణం బనంగ
శ్వేనభేదంబు లగు (మహావేదజనక). 16

టీ. జాలె, డేగ, కురుజు, సాశ్వము, గణుజు, జలకటై, వేసడము,
గిడ్డు, పీరణము-ఈ ౯ యను శ్వేనవిశేషములకు జేయు.

తే. కోటఁ డనఁగను గూబ నా శ ఘూక మమరఁ
జిటుతగూబ యనంగఁ బశిండికంటి
యనఁగ సకనాలపులుఁ గన శ నలరుచుండుఁ
బృథివిఁ గనకాక్షి యసుపక్షి శ (శ్రీమహేశ). 17

టీ. కోటఁడు, గూబ-ఈ ౨ ను గుడ్డగూబకుఁ బేరులు. చిటుతగూబ = చిన్నగూబ, పసిండికంటి = బంగారమువంటి నేత్రములుగలది [సమాసాంతము.], సకనాలపులుఁడు = శపనములపక్షి-ఈ ౩ ను బంగరుకంటిపిట్టకుఁ బేర్లు.

తే. పాము సప్సంబు నిడువఁడు శ పడగదారి
గాలిమేతరి వినదారి శ కానరాని
కాళ్లయది చిల్వ వీనులకంటి పుట్ట
వెట్టెప ట్టనఁ బను నహిపేళ్లు (భర్త). 18

టీ. పాము, సప్సము, [ప్రకృతి, సర్పము.] నిడువఁడు = తీర్థముగానుండు నది, పడగదారి = పడగనుధరించినది, గాలిమేతరి = వాయుభక్షణముసేయు నది, వినదారి = విషమునుధరించినది, కానరానికాళ్లయది = అగపదని పాదములుగలది, చిల్వ-రూ. చిల్వ. వీనులకంటి = చెవులే కన్నులుగాఁ గలది. పుట్టవెట్టెపట్టు = పల్లకమును నివాసముగాఁగలది - ఈ ౧౦ యు సర్పమునకు నామములు.

క. ఇల నెంచ రుధిరమున కా
ఖ్యలు నల్ల యనంగ నెత్తు శ రనఁగ ధరిత్రిం
బొల యిరు వెఱచి నంజుడు
పొల సన నివి పరఁగు మాంసమునకు (మహేశా). 19

టీ. నల్ల, నెత్తురు-ఈ ౨ ను రక్తమునకుఁ బేర్లు. పొల, ఈరువు, ఎఱచి, నంజుడు, పొలను-ఈ ౪ ను మాంసమునకుఁ బేర్లు.

క. భర్తృడు కాశీనిలయుండు
దుర్గాపతి యొసగు ముకముతో నీతిగ్య
గ్వర్ధు లిఖించిన జవివిన
దౌర్గత్యము లణచి సంపదలు నిత్యంబున్. 2)

టీ. ఈతిర్యగ్వర్ధు వ్రాసినను, జవివినను, కాశీవిశ్వేశ్వరుడయవలన గారి
ద్ర్యములు చొలగి సంపదలు గలుగును.

తిర్యగ్వర్ధ సమాప్తము.

● నా నా ర్థ వ గ్గ. ●

క. కలు పన జే రగు వధికిం
గలు పన సస్యంబులోని ర గావముపే రొ
* వెలు గండ్లు కంఠకోటను
వెలు గందు ప్రభను జనులు ర (విశ్వాధిపతీ). 1

టీ. 1. కలుపు=పెరుగు, ప్రైరులోనికనవు. 2. వెలుగు=కంచె, వెలుగు=
వెలుతురు.

క. మావు లనం దగు హయములు
మావు లనం బరంగు నామ్రమహిజంబు లిలం
దావు లన స్థల మొప్పును
దావు లనక వాసనలకుం ర దగుం జేరు (శివా). 2

టీ. 1. మావులు=గుఱ్ఱములు, మామిడిచెట్లు. 2. తావులు = చోటలు,

* ఇని అరసుగలవ్వుడు కాంతిని, లేనప్పుడు కంఠకోటకును జే
రగును.

వాసనలు. [వైశంపాయనములకును విశాఖపక్షపాదములకును యాయర్థభేదము చెప్పి వీలగునుగాని యేకపక్షపాదమున నవి వెష్వేణులములుగలవిగావున నర్థపక్షపాదము చెప్పి వీలుగాదు. ఏకపక్షపాదమున గజ్జమునకు “మావు” మామిడిచెట్టునకు “మావి” యని రూపములు.]

క. ఇష్టుహిలోపలఁ బే రగుఁ
గొష్టు యనన్ వృక్షశాఖలకును భామినికిం
దష్టు లనం బే రగుఁ బ
దష్టుల కనుజన్తులకును ३ (దరుణేందుధరా). 3

టీ. 1. కొష్టు=చెట్టుయొక్కకొష్టు, అడువి. 2. తష్టులు = తామరలు, అనుజులు. [ఏకపక్షపాదమున నర్థపక్షపాదమురాదు. తామరకు ‘తష్టు’ అనుజునకి ‘తమ్ముడు’ అని రూపభేదము.]

క. ఇష్టులఁ బే రగుఁ దాటం
కష్టులకున్ లేఖలకును ३ గష్టు లనన్ నా
మష్టు దగుఁ గంతాభర
ణష్టునకును లతకుఁ దీగె ३ నా (గౌరీశా). 4

టీ. 1. కష్టు=చెవికష్టు, ఉత్తరము(జాబు.) 2. తీగె=మెడనూలు, లత.

క. చెల్లును బేల్లె ధరలోఁ
దాల్లెన సూత్రంబులకును ३ దాళంబులకుం
గోల్లెనఁ కుక్కుటములకును
బేల్లెగు ఖటాంగములకుఁ ३ బేల్లెగు (నభవా). 5

టీ. 1. తాల్లె=పగ్గములు, తాటిచెట్టు, [ఏకపక్షపాదములొకరాదు. పగ్గము=తాడు, తాటిచెట్టు=తాడి.] 2. కొల్లె = కుక్కుటములు, మంచపుగోల్లె. [ఈ యర్థము ఏకపక్షపాదములొకరాదు. కుక్కుటము=కోడి, మంచపుగోడు=కోడు.]

క. చామ యన సస్యమునకును
భామినికిని నాఖ్య యగుచుఁ ॥ బరఁగు ధరిత్రిక్
నామము లగుచును వెలయును
బాము లనన్ జన్తములకు ॥ భంగమ్ములకున్. 6

టీ. 1. చామ=ధాన్యవిశేషము, ఆడుచి. 2. బాము=పుట్టుక, తిరస్కారము.

తే. దంట యనఁగ నభిఖ్య మై ॥ దనరుచుండు
జగతిలోపలఁ ద్రౌఢకు ॥ యుగళమునకుఁ
బఱ పనంగ నభిఖ్య యాఁ ॥ బానుపునకు
విస్తృతమునకు (శైలనివేశ యీశ). 7

టీ. 1. దంట=ప్రాధాంగన, జంట. 2. పఱపు=పాచుపు, వ్యాపించుట.

క. తొలి యనఁగా నగు నామం
బులు పూర్వంబునకు సుషిరమునకును ధరలో
వెలి యనఁగ బహిర్ధవళం
బులకును నామంబు (శేషభుజగవిభూషా). 8

టీ. 1. తొలి=మునుపు, జెజ్జము. 2. వెలి=బయలు, తెల్లన.

క. నెమ్మి యనన్ వంజులవృ
క్షమ్మునకున్ బర్హికిని సుఖస్థితికిని నా
మమ్ముగఁ దగు (నతిధీర య
హమ్మతిజనదూర పన్నగధిపహారా). 9

టీ. నెమ్మి=వంజులవృక్షము, సెమిలి, సౌఖ్యము గలిగియుండుట.

క. పోలం బే రగుచుండును
బా లనఁగా షీరమునకు ॥ భాగంబునకుం

గా లనఁ బే రగు నాలన
పాలికిఁ బాదంబునకును ॥ (బాలేందుధరా). 10

టీ. 1. పాలు=క్షీరము, భాగము. 2. కాలు=పాదము, నాలవభాగము.

క. మే లన శుభంబు వే రగు
మే లన నువరికిని గూరిమికినిం బేరౌఁ
మే లన మెచ్చునఁ బల్కిన
యాలాపంబునకు నాఖ్య ॥ యగు (జగదీశా). 11

టీ. మేలు=శుభము, వైభాగము, ప్రేమ, మంచిగాఁ జెప్పినమాట.

క. భారుణిఁ బేరు వహించును
బూరుగు నా నూఁదువాఁడ్యమును శాల్తలియుం
బే రన సభిధానం బగు
హారమునకు నామమునకు ॥ (నంబరకేశా). 12

టీ. 1. బూరుగు = వాఙ్మయకేడము, బూరుగుచెట్టు. 2. పేరు = ఒక
నామము, నండ.

క. క ప్పన నీలిమవే రగుఁ
గ ప్పనఁగా నింటిమీఁదికిసవుకుఁ బేరౌఁ
గొ ప్పనఁ దగుఁ జాపాగ్రము
నొ ప్పగు ధమ్మిల్లమును గృహకపరియు (శివా). 13

టీ. 1. కప్ప=నలుపు, ఇంటిమీఁదివేయువూరి. 2. కొప్ప = వింటికొన,
స్త్రీలకొప్ప, ఇంటియొక్క నడికొప్ప.

క. ఒకభూరుహమునకును ధమ
నికిఁ బే రగుఁ గ్రోవి యనఁగ ॥ నెఱి నట్టుల వే
ఱొకభూజమునకు నధరము
నకుఁ బే రగు మోవి యనిన ॥ (నగరాట్వాపా). 14

టీ. 1. త్రోవి=గోరికచెట్టు, గొట్టము, 2. మోవి=బికచెట్టు, పెదవి.

క. చవు లనఁగా నభిధానము

లవు పక్ష్యచులకును ముక్తికాయపు లెత్తులకుఁ
భువిలోపల నామము లగు

గవులన గుహలకునుఁ బూతగంధంబులకున్. 15

టీ. 1. చవులు = ఆకుచులు, ముత్యాలసరము, 2. గవులు=గుహలు, దుర్వాసన, కంపు. (మొదటియర్థమున బహువచనము. దీనికి ఏక. గవి. రెండవయర్థమున సిద్ధి ఏకవచనము.)

తే. ఆఖ్య యై యొప్పు ధరణిలో శ నవరదివన
మునకు ఛత్రంబునకు నెల్లి శ యనెడినుడువు
జక్కి యను పేరు పరఁగును శ సైంధవంబు
నకు ఘరట్టంబునకును (గంధర్వవమన).

16

టీ. 1. ఎల్లి=రేపు ఆనుట, గొడుగు. 2. జక్కి=గుట్టము, తిరుగలి.

తే. ఆడె ననుమాట నటియించె శ ననుటకును వ
చించె ననుటకు మఱియు నింపించె ననుట
కాఖ్య యగుచును శోభిల్లు శ నాలు నాఁగ
గోవులకు భార్యకును బేరగు (స్తహేశ).

17

టీ. 1. ఆడెను = నాట్యముచేసెను, పలికెను, నింపించెను. 2. ఆలు = (బహువచనము) గోవులు, (ఏకవచనము) భార్య. (దీనికి బహువచనము—అండు).

పి. రజతపురగిపదార్థములకు నభిధాన

మగు వెండి యన బంతి శ యనఁగఁ గందు

కమునకు శ్రేణికి శ నమరు నాహ్వాయముగా

దండ యనం బుష్పరదామమునకు

నంతికంబునకుఁ బే శ రగు దొర యన నాఖ్య
యగు సదృశమునకు శ నవనిపతికి
నస్త్రసంఖ్యకు నహ శ మ్మనుటకు నాహ్వాయం
బగు నే ననంగ సరి శ యనంగ సదృశ

తే. మునకు సమసంఖ్యకును నామముగ నెసంగు
గొంతనంగ నాహ్వాయంబగుఁ శ గుక్కుటాస
నంబునకుఁ గంతమునకును శ నల్ల యనిన
రక్తనీలాఖ్య యై యొప్పు శ (రాజముకుట).

18

టీ. 1. వెండి=రజతము, మరల, 2. బంతి=చెండు, వరుస. 3. దండ =
పూలదండ, సమీపము. 4. దొర = సమానము, రాజు. 5. ఏను = అయిదు,
నేను. 6. సరి = సమానము, సమసంఖ్య. 7. గొంతు=కుక్కుటాసనము, మెడ.
8. నల్ల=నెత్తురు, నలుపు.

సీ. తీరంబునకు ధర్మశ్రీధరంబునకు స
మాఖ్య యై యొప్పుగ శ ట్టనంగ (నీశ)
కేతువునకుఁ గాంతిహిని సమాహ్వాయ మగు
డా లనంగను (మేరుశైలచాప)
శౌర్యధుర్యునకు లాంఛనమునకును నామ
మగు బిరు దనంగఁ (బరన్నగపిభూష)
గుంబ నా నాఖ్య యా శ ఘూకంబునకుఁ గర్ణ
మూలంబునకు (నవిముక్తినిలయ)

తే. యంతికంబునకును సమూహంబునకును
నామ మై యొప్పుఁ జేరువ శ నాంగ (నభవ)
సమభిధాన మై యొప్పుఁ బిశశాచమునకుఁ
బవనమునకును గాలి యశస్వలుకు (రుద్ర).

19

- టీ. 1. గట్టు = తీరము, పర్వతము. 2. డాలు = బెక్కెము, కాంతి.
3. బిరుదు = శౌర్యము, గుణులు. 4. గూబ = గుడ్లగూబ, చెవిమొదలు.
5. చేరువ = దగ్గర, గుంపు. 6. గాలి = వాయువు, వాయువు.

క. ఇలలోపల నామం బగుం
బలుకులు నా శకలములకు శ భాషణములకుకా
నెల యన నభిధానం బగు
జలజారికి మాసమునకు శ (శైలనిశాంతా). 20.

టీ. 1. పలుకు = పూట, తునుక. 2. నెల = చంద్రుడు, మాసము.
నీ. అంతర్హితుం డయ్యె శ ననుటకు నాగతుం
డయ్యె ననుటకు సమాఖ్య యగుచు
నలరును విచ్చేసె శ ననుట (యంబరకేశ)
నెఱి సమాఖ్యయ మగుం శ గఱచె ననగ
నభ్యాస మొనరించె శ ననుటకు దంతపీ
డ యొనర్చె ననుటకు శ (నయ్యగనయన)
వెలయుం ద ప్రక్షీణములకు నభిజ్ఞకు
నాఖ్యయై యానవా శ లనుట (యీశ)
తే. పఱచె ననగ సమాఖ్యయా శ బాధచేసె
బ్రచలితుం డయ్యె ననుటకు శ (బాండురాంగ)
వరంగ మోహించె ననుటకు శ బరిమళించె
ననుట కొప్పును వలచెనా శ (నళికనేత్ర). 21

- టీ. 1. విచ్చేసెను - రూ. వేంచేసెను = వచ్చెను, కనబడకపోయెను.
2. కఱచెను = నేర్పుకొనెను, కొఱచెను. 3. ఆనవాలు = కాగినపాలు, గుణులు.
4. పఱచెను = ఇడుములపెట్టెను, ప్రయాణమాయెను. 5. వలచెను = కోరెను,
పరిమళించెను.

సీ. ఆనె నంట సమాఖ్య శ్రీ యశాను వహించె బా
 నము చేసె ననుటకు శ్రీ (నగనివేశ)
 చషకంబునకును దంష్ట్రకు నాఖ్య యశాఁ గోర
 యనంగ (శశాంకకళావతంస)
 మొక్కలీఁ డనంగఁ గోమ్ములు లేనికరికి ము
 ప్కరునకు బేరగు శ్రీ (గరళకంఠ)
 మరకతచ్చనికి నంబరమున కగుఁ బేరు
 పచ్చడం బనిన (నలబాకళత్ర)

తే ట్టిని దురగీపతికి వృత్తశిలకు నామ
 ధేయ మై యొప్పు గుండు నాఁ శ్రీ (ద్రిపురహరణ)
 నామ చూ నొక్కసస్యంబునకును లోప
 మునకుఁ గొట్టి యనంగ (నంబుదనిభాంగ). 22

- టీ. 1. ఆనెను = మోచెను, త్రాగెను. 2. గోర = గిన్నె, పెద్దపప్పు.
 3. మొక్కలీఁడు = కొమ్ములులేనియేనుగు, పూర్ణుడు. 4. పచ్చడము = పచ్చల
 కాంతి, ప్రవేశింపవస్త్రము. 5. గుండు = మగగుట్టము, గుండ్రనిబుడ.
 6. కొట్టి = ధాన్యవిశేషము, కొలుత.

సీ. తొల్చు నాఖ్యను వధూభక్తిల్లభారంబు
 గోణంబు మూల నాఁ శ్రీ (గుధరచాప)
 గొఱ యనునాఖ్యచేఁ శ్రీ గొఱలు లోపంబు మ
 నోజ్జనస్తువు (దక్షిణ్యజ్ఞమథన)
 నెఱి హేయపడియె ననన్వేషించె ననురెంటి
 కాఖ్య యశా రోసె నా శ్రీ (నసితకంఠ)
 నరసె నాఁ బేరగు శ్రీ నార్తి వారించె వి
 మర్శించె ననుటకు శ్రీ (మదనదమన)

తే. చరణమునకు నధగిప్ర దేశంబునకు స
మాఖ్యయై యొప్పు నడుగు నా శ (నళికనేత్ర)
మహిని బే రగుచుండుం బ్రమాణికంబు
నకును భాషకు బాస నా శ (నగనివేశ).

23

టీ. 1. మూల = స్త్రీకౌఞ్చ, విదిక్కు. 2. కొల = కొట్టలనుధాన్యము, మనోజ్ఞ వస్తువు. 3. రోచెను = వెగటించెను, పెదచెను. 4. అరచెను = బాధనచా రించెను, విచారించెను. 5. అడుగు, పాదము, క్రిందిభాగము. 6. బాస = ఒట్టు, భాష.

సీ. నాగవాస మన ఘంటా ప్రతీకమునకు
వేశ్యల కగుఁ జేరు శ (విశ్వనాథ)
నామ మా నండంబునకు నంధకునకును
గుడ్డనంగను (రౌఢ్యోకుధరనిలయ)
చర్మవాద్యమున కుష్ణమునకుఁ బే రగు
నుడు కనియెడునాఖ్య శ (యుడుకనుకుట)
యభిధాన మగు మేడి శ యన హలాంగమున కు
దంబరమునకును శ (ధూతకలుష)

తే. కల్లనంగ శిల సురయు నౌ శ (గరళకంత)
పరంగు నాఖ్యయు లాంగలక్షణధర్మిని
శ్రేణికిని జా లనంగ (భాసితసితాంగ)
(వారిధినిషంగ కాశీనివాసలింగ).

24

టీ. 1. నాగవాసము = గంటలలోని పీల, వేశ్యలు. 2. గుడ్డు = కన్నులు తెలియనివాడు, అండుము. 3. ఉడుకు = నికవాచ్యము. వేడిమి. 4. మేడి = నాగగీటి వెనుకటి ఒట్టుకొయ్య, (మేడి) = ఆ త్రిచెట్టు. 5. కల్లు = తాయి, మద్యము. 6. చాలు = వరుస, నాగగీటిచాలు.

తే. జననికిని మాతృజననికి శ జనకజనని
కాఖ్య యగు నవ్వ యనగ (నార్యాసహాయ)
భగినికిని జనకునకు నాహ్వయము దనరు
నప్ప యనగను (జంద్ర రోఖావతంస). 25

టీ. 1. అప్ప=తల్లి, తల్లితల్లి, తండ్రితల్లి. 2. అప్ప=అక్క, తండ్రి.

క. పో తనగఁ బరఁగు మహిషము
భూతలమునఁ బురుషమృగమూఁబురుషఖగంబుం
దా తన ధాతృ పితామహ
మాతామహులకును నగు సమాఖ్య (మహేశా). 26

టీ. 1. పోతు=దున్నపోతు, పురుషమృగము, మగపక్షి. 2. తాత =
బ్రహ్మ, తండ్రితండ్రి, తల్లిదండ్రీ (తండ్రి).

క. పుడమిని బేరు వహించును
వడిగలవాఁ డనగ శౌర్యపంతుఁడు జవియున్
నడు మన నవలగ్నముఁ జె
న్నడరఁగ మధ్యస్థలంబు శ నగు (నగధన్వీ). 27

టీ. 1. వడిగలవాఁడు = శౌర్యపంతుఁడు, పేగము గలవాఁడు. 2.
నడుము=మధ్యము, మధ్యప్రదేశము.

క. ఎద యనగఁ బరఁగు భీతికి
హృదయమునకు వక్షమునకు శ నిల జో డనగా
నది దనరు నామ మగుచును
సదృశమునకు వర్తమునకు శ (జంద్రార్థధరా). 28

టీ. 1. ఎద=భయము, హృదయము. 2. జోడు=సమానము, కవచము.

క. నానార్థవర్ధు విది స

స్తానముతో దీనిఁ జదివినను వ్రాసిన నా

మానవుల కబ్బు నెప్పుడు

నానార్థంబులును విశ్వనాథునికరుణన్.

29

టీ. ఈనానార్థవర్ధును చదివినవారికి, వ్రాసినవారికి సకలసంపదలును గలుగును.

గద్యము. ఇది శ్రీమదేకామ్రమంత్రిపుత్రకాండిన్యగోత్రపవిత్ర
సదారాధిత మహేశ్వర వైడిపాటి లక్ష్మణకవిప్రణీతం
బైన యాంధ్రనామసంగ్రహం బను నిఘంటువునందు
సర్వంబు నేకాశ్వాసము.

సతీకాంధ్రనామసంగ్రహము

స మా ప్త ము.

శ్రీ రస్తు.

స టీ కాంధ్ర నామ శేషము.

అవతారిక.

ఆంధ్రనామశేష మనెడు నీసిఘంటువును రచించిన
అడివము సూరయ యనెడు కవి తాను జేయఁబూనిన గ్రంథము
నిర్విఘ్న పరిసమాప్తి నొందుటకుఁగాను గృతినాయకుఁ డగు
నీశ్వరుని సంబోధన రూపముగాఁ బ్రార్థించి, తదంతముగా
గ్రంథనామపూర్వక ప్రతిజ్ఞను రెండుపద్యములచేతఁ జేయు
చున్నాఁడు.—

క. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ

రాగద్వేషాదిరహిత రమ్యచరిత్రా

యోగిధ్యేయపదాంబుజ

భోగిచలయ రామచంద్రపురపరనిలయా.

I

టి. శ్రీగౌరీప్రియవల్లభ = శోభాయుక్తరాలయన పార్వతీదేవిఁ
ప్రియనాథా! రాగద్వేషాదిరహిత=రాగద్వేషాదిదోషములులేనివాఁడా! రమ్య
చరిత్రా=మనోహరమైనచరితములుగలవాఁడా! యోగిధ్యేయపదాంబుజ=నిష్ఠ
గలపారిచేఢ్యానముసేయఁదగిన పాదారవింశతిములుగలవాఁడా! భోగిచలయ=
సర్పములు చాస్తకంకణములుగాఁగలవాఁడా! రామచంద్రపురపరనిలయా =
శ్రేష్ఠమైనరామచంద్రపురము నివాసముగాఁగలవాఁడా! (ఓపార్వతీశా!)

వ. అవధరింపుము.

2

తా. నాచేయ్యబోవు గ్రంథమును సావధానముననుగలవాడవై యాల
కెంపుము.

ఆ. ఆంధ్రనామసంగ్రహమునందుఁ జెప్పని
కొన్ని తెలుఁగు మఱుఁగు లన్ని గూర్చి
యాంధ్రనామశేష మనుపేరఁ జెప్పెద
దీనిఁ జిత్తగింపు దేవదేవ.

3

తా. దేవదేవా! ఆంధ్రనామసంగ్రహమునఁ జెప్పక విడిచిన కొన్ని
తెలుఁగు కవినవదములనుగూర్చి యాంధ్రనామశేష మనుపేరుతోఁ జెప్పఁ
బూనితిని. దానిని మనఃపూర్వకముగా నాలకింపుము.

క. తటి యజ్జడ నన సమయం
బుఱఁ డనఁగను సరకునేయకుండె ననఁగఁ బే
ల్లోఱ పగు గణింపఁ డనుటకుఁ
(గరిచర్తాంబరత్రినేత్ర శి గౌరీమిత్రా).

4

టీ. తటి, ఆజ్ఞా, అనఁ-ఈ 3 ను సమయమునకుఁ బేరులు. ఉఱఁడు,
సరకునేయకుండెను-ఈ ౨ ను లక్ష్యపెట్టఁ డనుటకుఁ బేర్లు.

తే. పెంపుసెందెను దామరశంఖయ్యెఁ
బ్రబలె నెగఁడను గొనసాగె బలిసె పెరిఁగె
ననఁగ రేకెత్తె ననఁగఁ జే శిల్పయ్యె వృద్ధి
బొందె ననుటకు (శేషాహిభూషితాంగ).

5

టీ. పెంపుసెందె, తామరశంఖయ్యె, ప్రబలె, నెగఁడె, గొనసాగె,
బలిసె, పెరిఁగె, రేకెత్తె-ఈ ౮ యును వృద్ధిబొందె ననుటకుఁ బేర్లు.

తే. వేర్చి యర్చిలి వఁక్కువ శి కూర్చి నెమ్మి
నెనరు గాదిలి గారాము శి నెయ్యి మింపు

ఆంధ్రనామ—7

ప్రేముడి యనుంగు ముద్దనఁ బ్రియమునకును
నామధేయంబు లయ్యెఁ (ప్రీనాకసాణ్ణి). 6

టీ. ప్రేమి, అర్పి, మక్కువ, కూర్చి, నెప్పి, నెనరు, గాదిలి, గారాము-
రూ. గారము, నెయ్యము, ఇంపు, ప్రేముడి, అనుంగు, ముద్ద-ఈ ౧౩ ను
ప్రియమునకుఁ జేర్చె.

క. బనఁగూర్చె ననఁగ సమకూ
ర్చె ననఁగ పీల్చుచే ననఁగఁ బ్రేమకూర్చెను నా
ననుకూలపఱిచె ననుటకుఁ
దనరును నామంబు లై (సుభాకరమకుటా.) 7

టీ. బనఁగూర్చెను, సమకూర్చెను, పీల్చుచేను - రూ. పీలుపఱిచెను,
చేకూర్చెను-ఈ ౪ ను అనుకూలపఱిచె ననుటకుఁ జేర్చె.

క. చరియించె ననుట కాఖ్యలు
తిరిగెను జెరలాడె ననఁగఁ ద్రిష్టరె ననఁ గ్రు
ష్టరె ననఁగ మసలె ననఁగాఁ
(బురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా). 8

టీ. తిరిగె, చెరలాడె, త్రిష్టరె, క్రుష్టరె, మసలె-ఈ ౪ ను చరి
యించె ననుటకుఁ జేర్చె.

తే. అటుమాండయ్యెఁ గచ్చువిచ్చయ్యె ననఁగ
బెడిసె బుసివోయె ననఁగను జెడియె ననఁగ
నాఖ్య లగుఁ గార్యవైకల్య మయ్యె ననుట
(కంధకాసురహరణ రోప్యాద్రిశరణ). 9

టీ. అటుమాండయ్యె, కచ్చువిచ్చయ్యె, బెడిసె, బుసివోయె, చెడియె-
ఈ ౪ ను కార్యముచెడె ననుటకుఁ జేర్చె.

క. అలజడి నెంజిలి విప్పుట

సిలు గుత్తలపాటు వంత శ నేగి నెగుల్ గొం

దల మలను టడరు గోడు

మృలిక వనటఁ గుండు నా నశమరు దుగిఖాఖ్యల్. 10

టీ. అలజడి, నెంజిలి, విప్పుట, సిలుగు, ఉత్తలపాటు (ఉత్తలము+పాటు), వంత, నేగి, నెగులు, కొంచలము, అలమట, అడరు, గోడు, ఉమ్మలిక-రూ. ఉమ్మలికము, వనట, కుండు-ఈ ౧గి ను దుగిఖముగనుఁ జేర్లు.

క. అరిది వెఱుంగ చెప్పురు వ

బ్బుర మబ్బం బనంగఁ జిత్త్రమునకుం బేల్లొ

సరణికిఁ బేల్లగుఁ ద్రోవనఁ

దెరు వన దారి యన బాటఁ తెన్నున (నభవా.) 11

టీ. అరిది, వెఱుంగ, అచ్చెరువు, అబ్బురము, అల్లము - ఈ ౧గి ను చిత్త్రమునకుఁ జేర్లు. త్రోవ, తెరువు, దారి, బాట, తెన్ను - ఈ ౧గి ను మార్గమునకుఁ జేర్లు.

తే. ఐదుపనిచేసె వెనుకముందయ్యె జుణిఁగె

వీఁగె వెన్నిచ్చె వెనుకంజవేసె ననంగ

నోహటించె ననంగఁ బేల్లొప్పుచుండు

నాహవపరాభ్యుఖుం డయ్యె శ ననుట (కభవ). 12

టీ. అయిదుపనిచేసె (ముందునకొకయడుగుపెట్టి యుద్ధమునేయనున్న వాడు జడిసి కాలు వెనుకఁబెట్టుట), వెనుకముందయ్యె, జుణిఁగె, వీఁగె, వెన్నిచ్చె = వీపుచూపెను, వెనుకంజవేసె (వెనుక+అంజ+వేసెను) = వెనుకడుగుపెట్టెను, ఓహటించె - ఈ 2 ను యుద్ధమందు పరాభ్యుఖుం డయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. నొహరించెను దండెత్తె శ మొనసె దాడి

చేసె బోటొగ్గె గోల్తులచేసె మాటు

కొనియె దళమెత్తె ననగఁ జేరల్లో నరుచుండు
నాహవోద్యోగ మొనరించె ననుట (కథవ). 13

టీ. మోహరించె. పంపెత్తె, మొససె, దాడిచేసె, పోట్లాడ్గె, కోల్తలు చేసె, మాటుకొనియె, నశపెత్తె - ఈ ౮ యు యుద్ధప్రయత్నముచేసెననుటకుఁ జేర్చె.

తే. ఆహవోద్ధృతికు నోలమాసగొనక
పిలుతివియ కీడఁబో కనఁగ బేల్లు దనసు
నబ్బెనుమొనర్చెఁ గఱచె నా నభ్యసించె
ననుట కభిధానములు (చంద్రమావతంస). 14

టీ. పిలుమాసగొనక, పిలుతిరియక, ఈడఁబోక - అనునీ 3ను యుద్ధాభిముఖులనుఁ జేర్చె. అబ్బెనుమొనర్చె, కఱచె-ఈ ౨ ను అభ్యసించె ననుటకు నామములు.

క. వేటొక టనుఁ బైపెచ్చున
మాటట యిచ్చుడి యనకఁ గుమాహ్వయములు పెం
పారును వస్త్రవంతరమున
(కౌరగకైయూరసహితహత మారజితా.) 15

టీ. వేటొకటి, పైపెచ్చు, మాటట, ఇచ్చుడి-ఈ ౪ ను వస్త్రవంతరమునకుఁ జేర్చె.

సీ. అఱిడిపోయెను పీలుపోయెను రిత్త
వోయెను పీసరవోయె ననగ
నుడివోయె బోలెవోయె నుడివోయె ననగను
వ్యర్థమయ్యె నటుట కౌఖ్యలయ్యెఁ
గడిమి బీరంబు మగంటమి గం డన
విక్రమాహ్వయములై న వెలయుచుండు

నాస్ఫాలనమొనర్చె ననుటకుఁ జటచెనా

నప్పలించె ననంగ నాఖ్య లయ్యె

తే. నొగి వరుస యొలి సొరిది నా నోజ నాఁగఁ

గ్రమమునకు నాఖ్య లయ్యెను (గాలకంత)

కొఱ కొఱత తక్కువ వెలితి కొదవ కడమ

యనంగ నూనంబునకు నాఖ్య లై తనప్పు.

16

టీ. అఱిడిపోయె, బీజువోయె, రిక్తవోయె, పీఠవోయె, ఉడివోయె, పాలివోయె, గుడివోయె - ఈ 2 ను వ్యర్థమయ్యె ననుటకుఁ జేట్లు. కడిమి, బీరము, మగంటిమి, గండు-ఈ ౪ ను విక్రమమునకుఁ జేట్లు. చఱచె, అప్పు లించెను-ఈ ౨ ను అరచేతితో బాఁచె ననుటకుఁ జేట్లు. బిగి, వరుస, పీలి [ప్ర. అలి.], సొరిది. ఓజ-ఈగిను క్రమమునకుఁ జేట్లు. కొఱ, కొఱత, తక్కువ, వెలితి, కొదవ, కడమ-ఈ ౩ ను ఊనమునకుఁ జేట్లు.

తే. నెట్టుకొనె బాలుపడె నొడిగట్టె ననంగఁ

గడంగెఁ దొడంగెను జెలరేంగె గాలుద్రొక్కె

గవిసె గదిసె ననంగ నాఖ్యలయి యొప్పు

నభిముఖు డయ్యె ననుటకు (నగనివేశ).

17

టీ. నెట్టుకొనె, పాలుపడె, ఒడిగట్టె, కడంగె, తొడంగె, చెలరేంగె, కాలుద్రొక్కె, కవిసె, కదిసె - ఈ ౯ యును అభిముఖు డయ్యె నను టకుఁ జేట్లు.

తే. అగపడకపోయె విచ్చుమొగ్గయ్యె ననంగఁ

గంటబడవయ్యెఁ బంచబంగారమయ్యె

ననంగ దృగగోచరం బయ్యె ననుటపేళ్లు

(శయఘటితహాల వైయాఘ్రచర్తవేల).

18

టీ. అగవడకపోయె, విచ్చుమొగ్గయ్యె, కంటబడవయ్యె, పంచబుగాళ్ల
మయ్యె-ఈ ౪ ను కంటికి గవలడలేదనుటకుఁ జేర్చె.

క. వెలిచవి చీకటిత పునఁ

బొలుపారంగ జారభావమునకుం బెల్లె

బులు కనటు చిలు మనంగను

మలిన మనుట కాఖ్య లయ్యె శ (మనసిజదమనా). 19

టీ. వెలిచవి, చీకటిత-ఈ ౨ ను జారభావమునకుఁ జేర్చె. పులు,
కనటు, చిలుము-ఈ ౩ ను మలినమనుటకుఁ జేర్చె.

ఆ. వింగడం బనంగ శ వివరీత మగు నుక్కి

వం బనంగను గుత్సితంబు పరంగు

నాఖ్య యగుచుఁ దనరు శ నామని యనంగను

మదమునకును (జంద్రశమగికలాప). 20

టీ. వింగడము-ఈ ౧ యు వివరీతమునకుఁ జేరు. ఉక్కి-వము-ఈ ౨
యు గుత్సితమునకుఁ జేరు. ఆము-ఈ ౩యు మదమునకుఁ జేరు.

క. ఎల యంప్ర తరుణ మనుటకుఁ

గొల యన దురితంబు వేరు శ కుడియెడమ లనన్

వలపలదావల లనంగను

బొలుపుగ సవసవ్యసవ్యశములకుం బెల్లె. 21

టీ. ఎల-ఈ ౧ యు తరుణమునకుఁ జేరు. కొల-ఈ ౨ యు దురిత
మునకుఁ జేరు. కుడియెడమలు, వలపలదావలలు-ఈ ౩ ను క్రమముగా
దక్షిణవామభాగములకుఁ జేర్చె.

క. తగు నౌధత్యము పేర్చె

పొగ రన నా మనంగఁ ద్రుళ్లు శ పోతర మనగా

నెగడును భయంబువేల్చె

బెగడు దిగులు వెఱపు జంకు శ బీ తలు కనంగన్. 22

టీ. పొగరు, ఆము, త్రుళ్లు, పోతురము-ఈ ౪ ను గర్వమునకుఁ జేరులు. బెగడు, దిగులు, వెఱపు, జంకు, బీతు, అలుకు-ఈ ౬ ను భయము నకుఁ జేరులు.

క. అరి యనఁ గప్పం బనఁగాఁ

గరమునకుం బెళ్లు కాంగు శ కడవ పనఁటి నాఁ

బరఁగు ఘటాఖ్యలు (నమితా

మరచకానినికాయ భూతిశమండితకాయా). 23

టీ. అరి, కప్పము-ఈ ౨ను పన్నుకుఁ బెళ్లు. కాంగు, కడవ, పనఁటి-రూపాఙ్గ- ఈ 3 ను ఘటమునకుఁ బెళ్లు.

తే. అలరుచుండును గొండ్లి రం శ తనఁగఁ గేళి

హాని కాఖ్యలు చేటు కీ శ డఱ యనంగ

హెచ్చరిక హాళి సంతసం శ బెలమి వేడ్క

యనఁగ నానందమున కాఖ్య శ లై తనర్పు. 24

టీ. గొండ్లి, రుతు - ఈ ౨ ను కేళికఁ బెళ్లు. చేటు, కీడు, అఱ-ఈ 3 ను హానికఁ జేరులు. హెచ్చరిక, హాళి, సంతసము, [ప్రకృతి. సంతోషము.] ఎలమి, వేడ్క-రూ. పేడుక-ఈ ౫ ను ఆనందమునకుఁ బెళ్లు.

క. సాహిణ మనఁ బాగా యన

వాహఁగారంబునకును శ వర్తిలుఁ బేల్చె

వ్యాహమున కాఖ్య లయ్యెను

మోహర మన నొడ్డనంగ శ మొగ్గర మనఁగన్. 25

టీ. సాహిణము, పాగా-ఈలను హయశాలకుఁ జేరులు. మోహరము, బద్దె, మొగ్గరము-ఈ 3 ను పూహమునకుఁ జేరులు.

క. ఒనరించె ననంగఁ గావిం

చె ననంగను సలిపె ననంగఁ శ జేసె ననంగాఁ

జను నాచరించె ననుటకుఁ

(గనకాచలచాప చంద్రఖండకలాపా).

26

టీ. ఒనరించె, కావించె, సలిపె, చేసె-ఈ 4 ను ఆచరించె ననుటకు నామములు.

తే. చీకటవా లిరు లనంగను శ జీకటి యనఁ

దిమిరమునకు నభిఖ్య లై శ తేజరిల్లు

నాఖ్య లై తనరాచు సుపాయమునకు

సుళు వనంగ వెర వనంగను శ సూటి యనంగ.

27

టీ. చీకటవాలు, ఇరులు (ఏకపదన.), చీకటి-ఈ 3 ను అంధకార మునకుఁ జేరులు. సుళువు, వెరవు, సూటి-ఈ 3 ను ఉపాయమునకుఁ జేరులు.

తే. చేరుపయ్యెను డాసెను శ నారసిల్లె

ననంగ సన్నిహితం బొట శ కాఖ్య లయ్యె

స్థూల మనుటకుఁ బేల్లగుఁ శ దోర మనంగఁ

గడిచి వలుడ యనంగను శ (గాలకంఠ).

28

టీ. చేరుపయ్యె, డాసె-రూ. దాసె, తారసిల్లె-ఈ 3 ను సమీపించె ననుటకుఁ జేరులు. దోరము, కడిచి, వలుడ-ఈ 3 ను స్థూలమనుటకుఁ జేర్లు.

తే. వాడె గనుగందె ననఁ బుయిలోడె ననంగ

విన్నవోయె ననంగను శ జిన్నవోయె

ననంగ బేల్లగు నివి ఖిన్నుఁ శ డయ్యె ననుట

(కంధకాసురహరణ రాశ్వాద్రిశరణ).

29

టీ. వాడె, కగుగండె, పుయిబోడె, విన్నవోయె, చిన్నవోయె-ఈ
గీ ను ఖిన్నుండయ్యె ననుటనకు బేరులు.

క. గరువము మురిపం బనంగను
బరంగు గర్వంబు పేళ్లు ॥ భటనామము లొం
టరి లెంక బం టనంగను
(బురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా). 30

టీ. గరువము, మురిపము-ఈలను గర్వమునకు నామములు. టింటి,
లెంక, బంటు [భటశబ్దభవము,]-ఈ 3 ను భటున పేర్లు.

క. అరదంబు తే రనంగను
బరంగు రథంబునకుఁ జేళ్లు ॥ పరి యన్నను గా
లరు లనఁ బదాతిసంహతి
(పురదానవహరణ శేషభుజగాభరణా). 31

టీ. అరదము, [రథశబ్దభవము,] తేరు-ఈలను రథమునకు నామములు.
పరి, కాలరులు-ఈ 2 ను కాల్యలమునకు నామములు.

క. సందియ మన ననుమాన ము
నం దనరును సంశయంబునకుఁ జేల్చె గో
బృందాహ్వయంబు లలరును
మందనఁ గోన యనఁ (జంద్రమగిఖండధరా). 32

టీ. సందియము, [సందేహశబ్దభవము,] అనుమానము-ఈలను సంశయ
మునకుఁ జేళ్లు. మంద, కోన-ఈలను గోగమూహమునకుఁ జేర్లు.

క. మొన వాఁగు చండు చళ మనఁ
దనరున్ సైన్యంబుపేళ్లు ॥ చళవాయి యనన్

మొనకాఁ డనంగఁ బడవా

లనంగఁ నేనాధిపతికి నాఖ్యలు వాలుచున్. 33.

టీ. మొన, వాఁగు, చండు, చళము-ఈ ర ను వైస్యమునకుఁజేర్లు. చళ
వాయి, మొనకాడు, పడవలు-ఈ 3 ను సేనాధిపతికిఁ జేర్లు.

తే. మైకొనియె నియ్యకొనె నొడంబడియె నొప్పె

ననంగ నంగీకరించుట నాఖ్య లయ్యె

సంఘటించుట కాఖ్య లై న జానుమిఱు

జెరివె దుఱిమెచు గీల్కొల్పె ననంగ. 34.

టీ. మైకొనియె, ఇయ్యకొనె, ఒడంబడియె, ఒప్పె-ఈ ర ను అంగీక
రించె ననుటకుఁ జేరులు. చెరివె, తుఱిమె, కీల్కొల్పె, చెక్కె-ఈ ర ను
సంఘటించె ననుటకుఁ జేరులు.

తే. దిట్టపడియె ముక్కాచలు న దీరె ననంగ

నాఱితేటె ననం గడిచేటె ననంగఁ

గసిమసంగె ననంగ నాఖ్యలు దనర్పు

నిపుణుఁ డయ్యె నటుటకుఁ (ద్రిపురవైరి). 35.

టీ. దిట్టపడియె, ముక్కాచలుదీరె, అఱితేటె, గడిచేటె, కసి
మసంగె-ఈ గి ను నిపుణుఁడయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

క. తడవు పడి కా రనంగా

నడరుం గాలంబు శిథిల నయ్యె ననుట యా

విడె వీడె నూడె విచ్చెను

నడలె నురలె వడలె బ్రిదిలె నాటె ననంగన్. 36.

టీ. తడవు, పడి, కారు - ఈ 3ను కాలమునకుఁ జేరులు. విడె,
వీడె, నూడె, విచ్చె, నడలె, ఉరలె, వడలె, బ్రిదిలె, నాటె-ఈ 9 యు
శిథిలమయ్యె ననుటకుఁ జేరులు.

క. మది డెంద ముల్ల మెద యన
హృదయంబున కాఖ్యలయ్యె శ నీతిం బనఁగాఁ
బొదరి ల్లనఁగ నికుంజము
(సదయాంతరికరణ తరుణచంద్రాభరణా). 37

టీ. మది, [ప్ర. మతి.] డెందము, ఉల్లము, ఎద-ఈరను హృదయము
నకుఁ జేరులు. ఈము, పొదరిల్లు [పొద+ఇల్లు-రేఖాదేశము.] - ఈ ౨ ను
నికుంజముచేరులు.

క. తెగ దినుసు తోయ మనఁగను
నెగడుఁ బ్రకారంబునకును శ నెఱి నామము లై
మెగ మనఁగ మెక మనఁగను
మృగమునకు నభిఖ్యలయ్యె శ (మేరుశరాసా). 38

టీ. తెగ, దినుసు, తోయము-ఈ ౩ ను ప్రకారమునకు నామములు.
మెగము, మెకము-[ఈరెండును మృగశబ్దభేదములు.] ఈ ౨ను మృగమునకుఁ
చేరులు.

క. ఎడ దవ్వు కెళ వనఁగా
నడరుకొ దూరంబునకు సమాఖ్యలు నలి నాఁ
బొడి నుగ్గు తుమురు నురు మన
బెడఁగడయం జూర్ణమునకుఁ శ బేల్తై (శర్వా). 39

టీ. ఎడ, దవ్వు, కెళవు-ఈ ౩ను దూరమునకుఁ చేరులు. నలి, పొడి,
నుగ్గు, తుమురు, నులుము-ఈ ౪ ను చూర్ణమునకుఁ చేరులు.

క. ప్రేరేచెను బురికొలిపెను
దారిచె ననఁ బోదనకును శ దగు నాఖ్యలు వెం

పారుచు జంబూద్వీపము

నేరెడుదీవి తొలుదీ వనెడునామములన్.

40

టీ. ప్రేరేచెను, పురికొలిపెను, తొరచెను-ఈ3ను ప్రేరణచేసెననుటకుఁ జేరులు. నేరెడుదీవి=నేరేడుదెట్టుగలద్వీపము, తొలుదీవి=మొదటిద్వీపము- ఈ ౨ ను జంబూద్వీపమునకుఁ జేరులు.

క. తొలంగెం బాసె ననంగ

నలరున్ విముఖతకుఁ బ్రాప్త శ్రమయ్యె ననుట పే

శ్లలమె నొదవె దక్కొనియెను

నెలకొనియెన్ జెంచె ననంగ శ్రమెక్కొనియె ననన్. 41

టీ. తొలంగెను, పాసెను-ఈ౨ ను దూరముగాఁబోవుటకు పేరులు. అలమె, బదమె, దక్కొనియె, నెలకొనియె, చెంచె, నెక్కొనియె - ఈ౩ను లభించె ననుటకుఁ జేరులు.

క. వెనుకఁ దరువాతఁ బిమ్మట

ననంగ నంతట ననంగ శ్రమె ననంగ

దసరుం బశ్చాత్తము

(కనకాచలచాప చంద్రఖండకలాపా).

42

టీ. వెనుకఁ, తరువాతఁ, పిమ్మటఁ, అంతటఁ, అంతఁ-ఈ4ను అనంతర మనుటకుఁ జేరులు.

క. పల్లఱపులు రజ్జు లనం

ప్రల్లదము లనంగ వ్యర్థభాషణములకున్

జేల్చై వర్తిలు నోలిగ

(నుల్లొకజయభిసరణ శ్రయరగాభరణా).

43

టీ. పల్లఱపులు, రజ్జులు, ప్రల్లదములు-ఈ 3 ను పనికిమాలినమాటలకుఁ జేరులు.

క. కై నే తలంకరించుట

జేసి యనన్ విషమమునకుఁ శ బేరై వెలయున్
నేసలు దీవనఁబ్రా లన
భాసిలు మంత్రాక్షతలకుఁ శ బర్యాయము లై.

44

టీ. కై నేత. [కై+చేత-ఈ ౧ యు అలంకరించుట. జేసి=సరికాని
సంఖ్య. నేసలు, దీవనఁబ్రాలు-ఈలను మంత్రాక్షతలకు నామములు.

క. కో రనఁ బా లనఁ సంశం

జే అన వాఁక యన నదికి శ నెసఁగును జేల్లై
నీరాజనంబువే శ్ల గు
నారతి నివ్వాలి యనఁగఁ శ (నంగజవమనా).

45

టీ. కోరు, పాలు-ఈలను భాగమునకు నామములు. ఏఱు, వాఁక-
ఈ ౨ ను నదికి నామములు. ఆరతి [ప్ర. హారతి.] నివ్వాలి - ఈ ౨ ను
నీరాజనమునకు నామములు.

ఆ. మొఱవపోయె ననఁగ శ మొద్దుపోయె ననఁగః

గుంత మయ్యె ననుటకుం దనర్పు
శాతమునకు నాఖ్య శ లై తనరారును
జులుకు వాఁడి తెగువ శ కఱ కనంగ.

46

టీ. మొఱవపోయె [మొఱవ+పోయె] మొద్దుపోయె [మొద్దు+
పోయె]-ఈలను పదునులేనివయ్యెననుటకుఁ జేరులు. చులుకు, వాఁడి, తెగువ,
కఱకు-ఈ ౪ ను పదునుకుఁ జేరులు.

నీ. యామికులకు నాఖ్య శ లై ప్రవర్తిలుచుండు

నారెకు లనఁగఁ దలారు లనఁగఁ

గల్గెంబు వాగె నాగను ఖలీనంబువే

శ్ల లకు దంతంబువే శ రౌ డనంగఁ

దఱపి నా ముదురు నాఁగ దరుణేతరం బంట
 యిం చనఁ జెఱ కనఁగ నిఱు వలరు
 నప్తం బొనర్చె నంగటకు నాహ్వాయము లయ్యె
 బోకార్చె ననఁగఁ గోళిల్పుచ్చె ననఁగ
 తే. గుదె యనఁగ దుడ్డునంగను గదకుఁ జేల్లి
 ఇవ మఱంగ మం చనంగను గ హిమముపేల్లి
 కాన యన నడవి యనఁగఁ గ గాననంబు
 పడ్డకుండు దోడియల్లుండు గ జగిలెఁ డనఁగ.

47

టీ. ఆరెపలు, తలారులు-ఈలను తలవర్లకుఁ జేరులు. కల్లెము, చాగె-
 ఈ ల ను ఖలీనమునకుఁ జేరులు. బొడు-రూ. అవుడు - ఈ యు దంతము
 పేరు. తఱపి, ముదురు-ఈలను లేతది కానిదానికి నామములు. ఇంచు,
 ప్రకృతి. ఇక్కువు, చెఱు-ఈ ల ను ఇక్కువునకు నామములు. పోకార్చె,
 కోల్పుచ్చె-రూ. కోలుపుచ్చె-ఈలను నప్తముచేసి ననుటకుఁ జేరులు. గుదె,
 దుడ్డు - ఈ ల ను గదకుఁ జేరులు. ఇనము, [హిమము-ప్రకృతి.] మంచు-
 ఈ ల ను హిమమునకుఁ జేరులు. కాన, [ప్ర. కాననము.] అడవి [ప్ర.
 అటవి.]- ఈ ల ను అరణ్యమునకుఁ జేరులు. దోడియల్లుండు, జగిలెడు -
 ఈ ల ను పడ్డకునికిఁ జేర్లు.

క. తేనియ యన జున్న నభి

ధానంబులు మధువునకును గదనరుం బేల్లె
 పానకము చెఱకుపాలనఁ
 గా నిఱురసంబునకును గ (గం లేకాలా).

48

టీ. తేనియ, జున్న-ఈ ల ను మధువునకుఁజేర్లు. పానకము, చెఱకు
 పాలు-ఈ ల ను చెఱకురసమునకు నామములు.

క. ఉడిగెను జాలించెను నా
నడరు విరామం బొనర్చె శ ననుటకుఁ జేల్చె
తొడరుం బశ్చాద్భాగము
పెడ యనఁగా వెనుక యనఁగఁ శ బిలుదు యనంగన్.

టీ. ఉడిగెను, చాలించెను-ఈ ౨ ను విరమించెనుటకుఁ జేల్చె. పెడ, వెనుక, బిలుదు - ఈ ౩ ను బశ్చాద్భాగమునకుఁ జేరులు.

క. విడుమర యన విడువల యనఁ
గడముట్టుట యనఁగ శాంతిగనుటకుఁ జేల్చె
నెడ వంక చక్కి చోటున
నడరు స్థలంబునకు నాభ్య శ లై (శితికంఠా). 50

టీ. విడుమర, విడువల, గడముట్టుట-ఈ ౩ ను శాంతిగనుటకుఁ జేరులు. ఎడ, వంక, చక్కి, చోటు - ఈ ౪ ను స్థలమునకుఁ జేరులు.

చ. చనుఁ గ్రుద్ధుఁ డయ్యె ననుటకుఁ
గినిసె గనలే నలిగె గోఁగించె నసంగఁ
దనరున్ మర్తములకుఁ బే
ల్లనువు లనఁగ నెఱుకు లనఁగ శ నాయము లనఁగన్.

టీ. కినిసె, కనలే, అలిగె, గోఁగించె-ఈ ౪ ను క్రుద్ధుఁడయ్యెననుటకుఁ జేరులు. అనువులు, నెఱుకులు, ఆయములు - ఈ ౩ ను మర్తములకు నాయములు.

ఆ. పరఁగుఁ జేల్లు కార్యకరునకుఁ బార్పత్తె
కాఁ డనంగ మణిహకాఁ డనంగఁ
దేజరిల్లుచుండు శ దేవేరి దొరసాని
రాణి యనెడువేల్గ శ రాజపత్ని.

టీ. పార్వతైకాడు, మణినకాడు- ఈ ౨ ను కార్యకరునను నామములు. దేవేరి, దొరసాని, రాణి - ఈ ౩ ను రాజవత్త్వి పేరులు.

క. మ్రొంగె సన గ్రుక్కగొనియె స
నంగఁ దగుఁ గబళనం బొసఁరె సనుటకుఁ
మ్రొంగె మునింగె సనంగ (స
నంగహారా) మగ్గుమయ్యె శ ననుటకుఁ జేల్లె. 53.

టీ. మ్రొంగె, గ్రుక్కగొనియె - ఈ ౨ ను కబళనముఁజేసెననుటకుఁ జేరులు. మ్రొంగె, మునింగె - ఈ ౨ ను మగ్గుమయ్యెననుటకుఁ జేరులు.

సీ. ఆఖ్యలై తనరు ధననాగారమునకు ను
గ్రాణం బనంగ బొక్కస మనంగ
నాస్థానమండపాహ్వానము లై తనరు హ
జారం బనంగ మోసల చనంగ
దయకు నీరెం డభిరథానంబు లయ్యెను
గనికర మనంగ నక్కటిక మనంగ
బాల్యస్థునకుఁ జేల్లె శ బరిభవిల్లెను బిన్న
వాఁడనఁ గొండికరవాఁడనంగ

తే. సంధ్యకాఖ్యలు మునిమాపు శ సంజ యనంగ
జూద మన నెత్త మనంగ దురొదరంబు
జడి యనంగ వాన యనంగ వర్షంబుపేల్లె
నోలి యుంకున యన శుల్కు శ మొప్పు (సభవ) 54

టీ. ఉగ్రాణము, బొక్కసము-ఈ ౨ను ధనముంచెప్పిహమునకుఁ జేరులు. హజారము-రూ. హరిజారము, మోసల-ఈ ౨ ను ఆస్థానమండపమునకుఁ జేరులు. కనికరము, అక్కటికము-ఈ ౨ ను దయకుఁజేరులు. బిన్నవాఁడు,

కొండికవాడు-ఈ అ ను బాల్యస్థునకు జేరులు. మునిమాపు, సంజ-ఈ అ ను సంధ్యాకాలముపేర్లు, జూదము, [ప్రకృతి. ద్యూతము.] నెత్తము-ఈ అ ను ద్యూతమునకు నామములు. జడి, చాన-ఈ అ ను పర్వమునకు జేర్లు. ఓలి, ఉంకువ-ఈ అ ను శుల్కమునకు జేరులు.

సీ. పయ్యెద యనంగను శ పైట యనంగ సం
వ్యానంబునకు నాఖ్య శ లైతనర్పు
నొక్కపెట్ట ననంగ శ నువ్వెత్తుగ ననంగ
యుగపత్పదంబున శ కొప్పు బేళ్లు
కవట లనం బాచిక లనంగ నక్షముల్
బన్న మొచ్చె మనంగ శ బరిభవంబు
వ్యాపార మగు చెడు శ మన జెయి యనంగను
గన్నన గీలన శ గపటచేష్ట

తే. కందుకము బంతి చె డనంగను దనర్పు
నటనటలు చిద్రుప లన ఖండాహ్వయములు
కాంచువడియంబు లనంగను శ కైరవల్ల
నంగ ఖాచిరఘటిక (లనంగవమన).

55

టీ. పయ్యెద, పైట-ఈ అ ను ఉత్తరీయమునకు జేర్లు. ఒక్కపెట్ట, ఉవ్వెత్తుగ - ఈ అ ను ఒకసారిగ ననుటకు జేర్లు. కవటలు, పాచికలు - ఈ అ ను అక్షములకు జేరులు. బన్నము, [ప్రకృతి. భంగము.] ఒచ్చెము - ఈ అ ను తిరస్కారమునకు జేర్లు. చెడుము, చెయి-ఈ అ ను వ్యాపారమునకు జేర్లు. కన్ను, కీలు - ఈ అ ను కపటచేష్టకు జేర్లు. బంతి, చెడు - ఈ అ ను కందుకమునకు జేర్లు. అటవటలు, చిద్రుపలు-ఈ అ ను ఖండములకు జేర్లు. కాంచువడియములు, కైరవల్లు - ఈ అ ను ఖాచిరఘటికలకు జేర్లు.

సీ. మాగాని రాజ్యంబు శ మచివ మువోగంబు
 చిట్టలు చిత్తముల శ చిలుకు శరము
 ఎత్తికోలు ప్రయత్న శ మీలువు మానంబు
 బారి యనంగ సుకప్రపంబు
 విన్నను ననంగఁ ప్రాప్తిని బెల్లపు
 దార్కాణ మనంగ నిరవ్వంబు
 నిట్టచుట యనంగ శ సమ్మారణం బంట
 బాసకు బనంగ మహానంబు

తే. నామ మే కాంతమునకు మంతన మనంగ
 నంతపురమన శుద్ధాంత శ మలకుచుండు
 నుదిరి యనఁ నట్టికాంచన శ మొప్పుచుండు
 నిపుడు యభిలషించుట శ (దేనదేన).

56

టీ. మాగాని = దేవము, మచివము = ఉవోగము, చిట్ట = అచ్చము, చిలుకు = బాణము, ఎత్తికోలు = ప్రయత్నము, ఈలువు = ఆధిహాసము, బారి = ఉద్రేకము, విన్ననువు = ప్రాప్తిని, లేక శేర్పు, తార్కాణము = నిరవ్వ నము, నిట్టచుట = సమ్మారణము, దానము = చుట్టుకొని, మంతనము = ఏకాంతము, అంతపురము = అంతశపురము, ఉదిరి = అవరంజి, నిపుడు = ఇప్పుడు.

సీ. పట్టు గ డ్దనం బెల్లు శ పెద్దయుం చ్చెడయు
 సురవడి పరువడి శ యుద్ధవిడియు
 బనివడి పవవడి శ బలువిడి తెలకొని
 నెట్టన యెంతేని శ నెటి గరంబు
 లలి వార కేడ్డెట శ వెలుచ వావిరి యన
 నజీముటి యనఁ బొరిగబారి యనంగఁ

గమజాల మిగులంగ శ గాటం బసంగ న
త్యంతముగ ననుట శ కాఖ్య లయ్యె
తే. నునున నెక బెట్ట వేడిమి శ నున్న యారి
యుక్క యన నొప్పు నామంబు శ బుద్ధమునకుః
చాల్చి యొరిమి నైరూ శ తాళుకొంట
నైందు యొప్పుట యుగంపు శ యొత్త పేర్లు.

57

దీ. బిట్టు, వట్టి, పెట్టు, పెద్దము, తద్దము, ఉపవడి, బహువడి, ఉద్ద
విడి-పా ఉద్దవడి, బహువడి, బహువడి, తలగొని, చాట్ట, ఎంతేని, నెటి,
నరము, లరి, చాళిక, ఏతైతి, పెరుగు, వారి, చాళిముటి, పొరిపారి, కడు,
చాల, మిగుల, గాము-ఈ ౨౭ ను అత్యంతమునకుః చేరులు. ఉడును, నెక,
వట్ట, పుడిమి, ఉప్పు, అని, ఉక్కు- ఈ ౭ను ఉద్దమునకుః చేరులు. తార్కి-యా.
తారిమి, పుడిమి, చైరూ, తాళుకొంట, నైందు, నొప్పుట-ఈ ౬ ను యొత్తికి
చేర్లు.

తే. పెద్దరిద్దరఁ జేరించె శ బిలునుచూర్చె
గీటుణంచెను గుడెతాల్పునీటి కనిచెఁ
గూలిచెను రూపుచూపెను శ నేరంగలిచె
ననంగ హరిచేసె ననుట కాఖ్యలు ననున్న.

58

దీ. పెద్దరిద్దరఁజేరించె, బిలునుచూర్చె, గీటుణంచె, గుడెతాల్పునీటి
కనిచె-యమపురికి బంపెను, కూరిచె, రూపుచూపె, నేరంగలిచె-ఈ ౭ను చూపె
ననుటకుః చేర్లు.

క. పరిమార్క మయ్యె ననుటకు
వరుసక నామంబు లగుచు శ విక్రియచూమక
దులునుయ్యెక బహుమయ్యెక
నులునుయ్యెక వింశియయ్యె శ సుగమయ్యె ననన్.

59

టీ. తులుమయ్యె, పరుమయ్యె, నులుమయ్యె, పిండియయ్యె, నుగ్గయ్యె-
ఈ ౧ ను చూర్ణమయ్యె ననుటకు నామములు.

క. కునికె నిదురించె గూర్కెను
గనుమోడ్చె ననంగ నిద్రగనుటకు బేల్లొ
గనువిచ్చె ననంగ మేల్కనె
ననంగ బ్రబోధంబు నొందె ననుటకు బేల్లొ. 60

టీ. కునికె, నిదురించె, గూర్కెను, గనుమోడ్చెను-ఈరను నిద్రవోయె
ననుటకు బేల్లొ. కనువిచ్చె, మేల్కనె-ఈ ౨ ను నిద్రలేచె ననుటకు బేరలు.

క. డులిచె వదలించె నూడ్చెను
దొలగించె బాపె ననంగ ద్రోచె ననంగా
వెలికొత్తె ననంగ బేల్లె
యలరుక విఘటనమొనర్చె ననుటకు (శర్వా.) 61

టీ. డులిచె, వదలించె, డోడ్చె, తొలగించె, పాపె, ద్రోచె, వెలికొత్తె-
ఈ ౨ ను విఘటనమొనర్చె ననుటకు బేల్లొ.

క. పొలయలుక యనంగ నెయ్యపు
టలుక యనం బ్రణయకలహా మలరారు గుచం
బుల కొప్పు నామములు గు
బ్బు లనంగా జన్ను లనంగ బాలిం డ్లనగన్. 62

టీ. పొలయలుక, నెయ్యపుటలుక [నెయ్యము+అలుక - నెయ్యపు+
అలుక - నెయ్యపుటలుక.] ఈ ౨ ను ప్రణయకలహమునకు నామములు.
గుబ్బులు, చన్నులు, పాలిండ్లు-[పాలు+ఇండ్లు] పాలుండుచోట్లు - ఈ ౩ ను
కుచములకు నామములు.

తె. చౌటిమున్నీ రనంగ నుప్పునంద్ర మనగ
రాజిలుచు నుండు లవణవారాశిపేళ్లు

కాలు వన బట్టె యనంగను శ జా లనంగ
గుల్య కభిధాన మై పొల్చుఁ (గుధరనిలయ). 63

టీ. చౌటిమున్నీరు, ఉష్ణసూత్రము - ఈ ౨ ను లవణసముద్రము పేరులు. కాలున-రూ. కాల్య, బట్టె, జాలు-ఈ ౩ ను కుల్యకు నామములు.

తే. పెల్లగించెను బెకలించె శ బెటికె ననంగ
నాఖ్య లుత్పాటన మొనర్చె శ ననుట కలరు
నాహ్వాయంబులు ఛేదించె శ ననుట కయ్యె
జించె నన ప్రచ్చెనన ప్రక్కలించె ననంగ. 64

టీ. పెల్లగించె, పెకలించె, పెటికె - ఈ ౩ ను ఉత్పాటన మొనర్చె ననుటకు బేరులు. చించె, ప్రచ్చె, ప్రక్కలించె-ఈ ౩ ను ఛేదించె ననుటకు నామములు.

• తే. కనుమొఱుగె నేమటించె నాంగను నిగూఢ
వర్తన మొనర్చె ననుట కాహ్వాయము లడరు
మొయి లన మొగుళ్లనంగను శ మొనయు మబ్బు
లన ఘనంబుల కాఖ్యలై శ (యభ్రకేశ.) 65

టీ. కనుమొఱుగె, ఏమటించె - ఈ ౨ ను నిగూఢవర్తనము చేసెననుటకు బేర్లు. మొయిలు, మొగుళ్లు, మబ్బులు - ఈ ౩ ను మేఘములకు నామములు.

క. పగ అనంగ మార్త రనంగను
పగవాండ్రున బగతు రనంగ శ బరిపంధికి బే
ళ్లగు మెగ మనంగ మెక మన
మృగమునకు నభిఖ్య లయ్యె శ (మేరుశరాసా). 66

టీ. పగఱు, మార్తరు, పగవాండ్రు, పగతురు-ఈ ౪ ను విరోధికి నామములు. మెగము, మెకము-ఈ ౨ ను మృగమునకు బేర్లు.

తే. ఇంక నడుగంటె వట్టె నా శ నివరె ననంగ
నిజ్జలం బయ్యె ననుటకు శ నెగడుం బేళ్లు
నిండె గ్రీక్కిఁజేసె ననం బూర్ణించె ననుట
కాఖ్య లై తనరారు (సూధాంశుమకుట)

67

టీ. ఇంక, అడుగంటె, వట్టె, ఇంక-ఈ ౪ ను నిజ్జలమయ్యె ననుటకు
నామములు. నిండ, గ్రీక్కిఁజేసె-ఈ ౨ ను పూర్ణించె ననుటకు బేరలు.

తే. పెచ్చుపెరిగె ననం బరివిచ్చె మీతె
నన విజృంభించె ననుటకు శ నాఖ్య లయ్యెం
దిండికాఁ డనం దిండిడు శ తిండిపాతె
నంగ భవ కునకును దననర్పుం బేళ్లు.

68

టీ. పెచ్చుపెరిగె, పురిచ్చె, మీతె - ఈ 3 ను విజృంభించెననుటకు
నామములు. తిండికాఁడు, తిండిడు, తిండిపాతె-ఈ 3 ను భవమనిషేళ్లు.

క. పెనంగొనె గిఱిగొనియెను వల
గొనియెనె పెరిగొనియె జట్టుగొనె నుడిగొనె నాఁ
గను నులిగొనె నన నాఖ్య ల
గును వలయిత మయ్యె ననుటకును (శీతికింతా). 69

టీ. పెనంగొనె, గిఱిగొనె, వలగొనె, పెరిగొనె, జట్టుగొనె, నుడి
గొనె, నులిగొనె-ఈ ౭ ను వలయితమయ్యె ననుటకు బేరలు.

సీ. మొగరా లన త్తూఢములు చిట్టకము చంఢ
మొగలి వనవహ్ని శ యెడై మూఢం
డుడుగర యువహార శ మూఱు విక్రంతి
మొద లని యనంగను శ మూల మనుట

తలు లన వళులు చిరద మనంగ శంఖంబు

తలు టనంగం గళాభీధాన మయ్యె
దమ టనం గీల పదం ఒగు మె ట్టన
గాయకులకుం బేరు శ గాణ లనంగ

తే. మృత్యుచ్రవకును బే రయ్యె శ మి త్తి యనంగ
మకుటమున కాఖ్య లగు బొమిశిక మనంగ
నోముట యనంగం బోషించు శ టూషిగంబు
సేవ కభిధానమై యొప్పు శ (శేషధూమ).

70

టీ. మొగరాలు=స్తాభము, చట్టకము = సుభము, మిష, పరవరి-పా.
ఎరగరి=కాలుచిచ్చు, ఎద్దె=మూర్ఖుడు, ఉడుగర=కానుక, టోటటు, విజుమర,
మొదలు=మూలము, తలులు=మదతలు, చిరము=శంఖము, తలుటు = జాటి,
చుబువ, తమట=నిద్రామయ, పెట్ట = పాదము, గాణ = గాయనము, మిత్తి
[ప్ర. మృత్యువు] = చావు, బొమిశికము = కిరీటము, డీముట = పోషించుట,
టోషిగము=సేవ.

సీ. ఎట్టకేల కనంగ శ నెరయును సకృదర్థ
మఖిలం బటంటు శ సంతవట్టు
ఏకాకి యొక్క టననేపలు పలువురు
వేనవేల్ పెక్కంపు శ వేపు రనంగ
నలరు నోచేదర్థ శ మై కానినాఁ డన
నేతాదృశులె యంట శ కట్టివారె
మిన్నక యూరక శ యన్న దూష్టేమర్థ
మనుసరించి యటంట శ కగును చొట్టి

తే. యొండొక డనంగ మఱియు వేరొకడం లాఁలి
వాడు పెరివాడు దక్కినవాఁ డనంగ

నన్యునకు నాఖ్య లగుచుఁ బెంపారుచుండు

(శయఘటితశూల వైయామ్రుచర్తచేల). 71

టీ. ఎట్టకేలకు=ఒకానొకప్పుడు, అంతవట్టు=అఖలమును, ఎక్కటి = ఏ కాశి, పలువురు, వేనవేలు, పెక్కండ్లు, వేవురు - ఈ ౪ ను అనేకులు. కాని నాడు=అటుకాకపోయిన, ఇట్టివారె=ఈలాటివారేయనుట, మిన్నక, ఊరక - ఈ ౨ ను తూట్టిమర్థకములు. తొట్టి=అనుసరించి, ఒండొకడు, వేటొకడు, లాతివాడు, వెతివాడు, తక్కినవాడు-ఈ ౩ ను అన్యునకుఁ జేరులు.

నా నా ర్థ ము లు.

క. వడి యనఁగాఁ గాలం బగు

వడి యనఁ వేగంబునకును ॥ వర్తిలుఁ బేరై

మడి యనఁ గేదారం బగు

మడి యనఁగా శుద్ధికిని సమాహ్వయ మయ్యెన్. 72

టీ. 1. వడి=కాలము, కేగము. 2. మడి=పరిచేను, శుద్ధి.

క. ఈ డనఁగ వయసుపే రగు

నీ డన సామ్యంబునకును ॥ నెఱ గును బేరై

నా డన రాజ్యము పే రగు

నా డనఁ వత్కాలమం దనఁగఁ బెంపారున్. 73

టీ. 1. ఈడు = పయస్సు, సాటి. 2. నాడు = దేశము, అప్పుడు (రెండవయర్థమున “నాడు” అని యర్థమున్న గలదు).

క. మొనయన నైన్యముపే రగు

మొన యనఁగా సగ్రభాగమునకును బే రా

దొన యనఁ దూణీరం బగు

దొన యన నవసానమునకు ॥ దొడరును బేరై. 74

టీ. 1. మొన=నైన్యము, ముందుభాగము. 2. దొన=అమ్ములపొది, కొన,

క. వెన్ననగ బీజమంజరి
వెన్నన జరమాంగమునకు శివెలయును బేరై
కన్నులనం బర్వంబులు
కన్నులనకొలొచనములు శివ (కంతేకాలా). 75

టీ. 1. వెన్ను=కంకి, వీణు. 2. కన్ను=గణువు, శేత్రము.

క. తప్పియనః దరువిశేషము
తప్పియనం బంకజాభీధానం బయ్యెన్
నెప్పియనః త్రియముపేరగు
నెప్పియన మయూరమునకు శివ నెగడం బేరై. 76

టీ. 1. తప్పి=పుష్పవిశేషము, తామర. 2. నెప్పి=సుఖము, సెమలి.

క. దండయనకొ సాన్నిధ్యము
దండన సుమమాలికాభీధానం బయ్యెన్
మండన బ్రకోష్ఠ మయ్యెన్
మండన మృతాప్తకను సమాహ్వాయ మయ్యెన్. 77

టీ. 1. దండ=చేరుప, పూలదండ. 2. మండ=ప్రకోష్ఠము, మంటిమండ.

క. తెలుగుంగబృహత్తము
తెలుగుకవీంద్రులకుఁ దేట శివ తెల్లము గాఁగన్
దెలియఁగ నశ్విదము సూరయ
చెలువారఁగ నాంధ్రనామశేషముఁ జెప్పెన్. 78

సతీకాంధ్రనామశేషము

సంపూర్ణము.

ఆంధ్రనామసంగ్రహము

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అడిచెను	59	అయిదువరాలు	34
అంగద	55	అడుగు	44, 93	అయ్య	"
అంగిలార్పు	"	అడుసు	73	అయ్యెడక	64
అంబులేజీనెక్కియాడు		అడ్డగించెను	63	అరటి	67
రాడు	13	అతివ	38	అరవము	74
అంచలు	81	అత్తమిల్లెరు	46	అరవదిమో... నేల్పు	92
అంబ	44	అత్తిమాను	67	అరసెను	53, 92
అంటరానిపెల్లు	23	అపకెను	47	అరిగెను	49
అంబ	63	అనటి	67	అరుగు	73
అందమైనది	54	అనయము	58	అరుగుచెంచెను	} 50
అందు	64	అని	52	అరుచెంచెను	
అంపెను	61	అనిచెను	53, 61	అఱచెను	47
అక్క	31	అనిపెను	53, 61	అఱచెయ్యి	44
అక్కడ	64	అనియెను	48	అఱ్ఱు	45
అమ్మ	42	అరుగు	38	అలతి	60
అగపడియెక	48	అన్నంటితిండికాడు	23	అలపు	} 59
అగ్గమయ్యెక	"	అన్ను	37	అలయక	
అగ్గి	23	అన్నవ	60	అలినది	54
అగ్గించెను	57	అవరూజీ	76	అలరు	68
అచట	64	అచ్చు	34, 94	అలరుబోడి	33
అచట		అచ్చు	34	అలరుచిల్లుడు	17
అచ్చట		అబ్బురపు...చంచు		అలరుడు	47
అచ్చట		గబ్బి	25	అలిది	71
అచ్చట		అమ్మ	33	అళుకు	60
అచోట)	అమ్మ	74	అవ్వ	33, 94
అచోట		అయిదు	50	అసదు	60
అటక					
అడవిమసికెట్టు	33				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అసలు	73	ఆవు	80	ఇట్లాలు	35
ఆ.		ఇ.		ఇల్లు	67
అఁబోతు	80	ఇంచుబోడి	37	ఇల్లువాసితిరుగు	33.
అకసము	23	ఇంచుపిల్లుచాలు	18	ఇనమునూడ	21
అగెను	63	ఇంతి	37	ఈ.	
అటచేడియ	36	ఇక్క	67	ఈశ	81
అడక	64	ఇగురు	62	ఈద	24
అడెను	48, 89	ఇచ్చ	58	ఈగి	47
అశ్రము	55	ఇమట	47	ఈడు	76
అనవాలు	91	ఇదును	55	ఈరాము	50
అనుట	45	ఇత్తిగ	49	ఈరు	49
అనుగము	67	ఇద్దఱుతల్లలబిడ్డఁడు	15	ఈరువు	84
అసెను	63, 92	ఇనుమడి	49	ఈరైదుకడలు	29
అరగింఁజెను	45	ఇబ్బడి	49	ఈవి	47
అరసెను	18	ఇమ్మడి	49	ఈవులమాను	30
అరొగిణిమొనర్చె	45	ఇమ్ము	67	ఉ.	
అరొగిణిమొనర్చు	45	ఇరవు	67	ఉక్కు	55
అర్ధమంత్రము	22	ఇరు	49	ఉక్కుతునియ	62
అఁడు	22	ఇరుగడక	64	ఉక్కులి	37
అఱపనాద్రము	72	ఇరుగెలఁకులక	64	ఉడుకు	93
అఱు	49	ఇరుగ్గేవలక	64	ఉడుగక	58
అఱెను	53	ఇరుచక్కియందుక	64	ఉడుటు	55
అలకాపరి	11	ఇరుఁదెనక	64	ఉద్ది	76
అలకించెను	43	ఇరునాలుగు	50	ఉనికిపట్టు	67
అలపాతు	80	ఇరువక్కియందు	64	ఉప్పరవీది	28
అలము	51	ఇరుముడు	49	ఉప్పరిగ	75
అలిచెను	48	ఇరుపంకలక	64	ఉబ్బడకెను	60
అల	35, 80, 90	ఇఱ్ఱి	79	ఉఱికెను	50
అలబిడ్డలుగలయశడు	33	ఇలుఱేడు	33		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉఱిది	55	ఎననెన్	47	ఏడు	59
ఉలిపు	46	ఎనిమిది	50	ఏడుగుఱ్ఱముల తేరెక్కు	
ఉల్లము	43	ఎనిమిదిగులమెకం	79	బోడు	20
ఉవిద	37	ఎనుపెంటి	81	ఏదైనను	47
ఊ.		ఎనుబోతు	81	ఏతెంచెను	51
ఊడెను	50	ఎనుము	81	ఏను	49, 90
ఊసెను	63	ఎన్నే మాటులు	56	ఏనుగు	78
ఊరు	66	ఎప్పుడు	58	ఏనుగుగొంగ	78
ఎ.		ఎఱకలు	81	ఏనుగుగొంగసూడు	79
ఎం తేనియున్	60	ఎఱంగును	46	ఏనుగుమొగంబుదేవర	16
ఎకిమీడు	32	ఎఱచి	81	ఏనుగులగొంగతత్తడి	
ఎక్కుడు	60, 61	ఎఱుపు	71	నెక్కుదంట	14
ఎక్కుడుమెకము	78	ఎఱ్ఱ	71	ఏరాలు	34
ఎక్కుడుమొగుల్ గల		ఎఱ్ఱగల్వ	69	ఏరిక	32
ప్రొడ	22	ఎఱ్ఱతామర	60	ఏలెను	52
ఎచ్చు	61	ఎఱ్ఱసిపెంపు	20	వి.	
ఎడ	43	ఎలనాంగ	33	వదువ	34
ఎడకాడు	36	ఎలనెన్	47	వదు	49
ఎడద	43	ఎలుగు	77	బి.	
ఎడవక	58	ఎలుపు		బంటిమి	51
ఎడనెన్	43	ఎల్లపుడు	53	బంటిమొమ్మదేవర	16
ఎత్తుబరికాడు	39	ఎల్లి	70, 89	బంటిమొక్కులపెను	
ఎత్తులు	75	ఏ.		ముప్పు	24
ఎద 42, 43, 60, 91		ఏగుచెంచెను	51	బంటె	79
ఎదుటను	59	ఏగెను	49	బండు	49
ఎద్దడి	54	ఏత్రింత	83	బండెన్	47
ఎద్దు	80	ఎటిబోటిదుగలయెకి		ఒకటి	49
ఎగు	76	మీడు	24	ఒకతడవ	56
		ఏడిక	79	ఒకతూకు	56

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఒకతూరి	56	క.		కన్నగాఁడు	39
ఒకతేజ	56	కంచము	46	కన్నది	33
ఒకపరి	56	కంటు	51	కన్నాకు	74
ఒకపారి	56	కందు	40	కన్నయ	35
ఒకమరి	56	కంపు	75	కన్ను	42
ఒకమాటు	56	కడగండ్లు	55	కన్నులమ్రాను	69
ఒకవిడుత	56	కడజెనంగాపరియా		కన్నులవిల్తుఁడు	17
ఒకసారి	56	యొడయండు	26	కన్నె	35
ఒక్కఁడు	} 49	కడపటిమల	65	కపురము	54
ఒక్కఁడు		కడపెను	52	కప్ప	71, 88
ఒడయండు	32	కడమ	61	కప్పచెరువుజాడ	23
ఒడమె	75	కడలి	72	కప్పరము	54
ఒడలిచూపాడయండు	22	కడలికూతురు	14	కప్రము	54
ఒడలి...బలియండు	24	కడలివెన్న	16	కప్తు	86
ఒడలు	41	కడలివెలయక	29	కప్తున	75
ఒడ్డిలు	82	కడనెను	53	కమ్మవిలుకాఁడు	18
ఒడ్డు	72	కడాని	76	కమ్మవిల్తునిమామ	19
ఒడ్డు	63	కడుపు	44	కయి	43
ఒనరినది	53	కడుపుబంగానుబొక్క		కయ్యము	51
ఒత్తెననిది	54	స...మేటి	13	కరువలి	24
ఒరపుగలది	54	కణజు	83	కఱ	71
ఓ.		కత్తలాని	79	కఱకంకుడు	9
ఓగిరము	45	కత్తళము	74	కఱచెను	91
ఓడ	73	కత్తెరదొంగ	39	కఱిపేల్పు	11
ఓరణము	81	కత్తి	42	కఱిపేల్పుడాకన్ను	19
ఓరము	45	కసియెను	48	కఱిపేల్పునిల్లాలు	14
ఓరుపు	60	కను	42	కఱ్ఱి	28
ఓరుపు	60	కనుఁగొనె	} 48	కఱ్ఱినెచ్చెలి	11
ఓలము	70	కన్గొనెను		కలను	51

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కలము	73	కావిపుట్టగోచలసామి	33	హాళ	39
కలికి	33	కీలుగంటలు	42	కెంబాయ	71
కలిమి	54	కుంబెనకాడ	36	కెంచుకురుదిల్లుడు	17
కలుగు	73	కుంబనము	76	కెంపమ్మి	69
కలుపు	85	కుండు	61	కెందామర	69
కలుములజవరాలు	14	కుంచెను	60	కెంపు	71
కలుముల మైదరి కోడ		కుండేలు	81	కెవపెను	52
లు	15	కుచ్చిరుడు	39	కెనెను	53
కలుచ	69	కుడిచెను	45	కేలు	42
కలుచకంటి	37	కుడుములతిండిరాడు	15	కెల్లాగిచెను	46
కలుచలతోడు	19	కుత్తక	45	కె	43
కర్కొమ్మనుగనిబూర		కుప్ప	77	కెల్లాకురాడు	39
గొమ్మ	30	కుప్పము	66	కెచారమునేసెను	57
కల్ల	55	కుకంగట	63	కొంగ	82
కల్లితి	39	కుకుజు	83	కొంబుగ్రుబ్బరి గ్రుమ్మలిం	
కల్లి	63, 93	కుకురు	41	కుకుబలుచిట్ట	16
కల్ప	69	కుకుపు	42	కొంకలు	82
కచ	49	కుకుచ	40	కొంచెము	60
కచ్చపుసుల	65	కుక్కి	46	కొంప	65
కచ్చడి	28	కుూకటిమూగ	83	కొండపీటిజంగము	10
కనపు	70	కుూత	46	కొండాకె	57
కస్తీ	54	కుూతుకబిడ్డ	29	కొండికవాడు	40
కాంచెను	49	కుూకీలు	82	కొక్కర	82
కాపుచాండు	33	కుూటుచ	62	కొక్కు	82
కాసరాసికాళ్ళది	81	కుూడు	45	కొక్కులేడికాతు	15
కాటుగొమ్మలమెకము	81	కుూడెను	47	కొక్కర	82
కాలంబుచేసెను	53	కుూగ	40	కొటిక	66
కాలు	88	కుూరిమి	51	కొటిక	
కాళ్ళగుమ్మెను	58	కుూలెను	63	కొట్టెను	59

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గొడుగు	40	క్రచ్చు	53	గడుసు	39, 40
గొన	61	క్రచ్చన	57	గడ్డి	70
గొనవ		క్రచ్చుతి	56	గమి	62
గొన	63	క్రచ్చుణ్	56	గయ్యాళి	31
గొనియూడెను	57	క్రచ్చుతియెను	63	గరాసు	39
గొప్ప	41, 83	క్రచ్చుంటి	37	గరిభ	38
గొమరాలు	31	క్రచ్చుంటిసెను	60	గరిజామంతుడు	27
గొమరుడు	40	క్రచ్చుమెట్టు	66	గరిజపూజ... వెల్పు	15
గొమరుసామి	17	క్రచ్చుగెను	61	గజులు	81
గొమ్మచ్చది	53	క్రచ్చు	81	గవులు	89
గొమ్మ	37, 83	క్రచ్చుడి	42	గాచ్చు	21
గొఱ	61	క్రచ్చెవ	41	గాచ్చుగొడుగు	23
గొఱు		క్రచ్చులు	45	గాచ్చుశుద్ధి	23
గొఱు	92	క్రచ్చి	88	గాచ్చుపురంగిడికాని	
గొలము	53	గ.		గొడుగు	16
గొలిచెను	46	గండు	55	గాములతోడు	20
గోడ	95	గంతుగొనియెను	53	గాలి	24, 90
గోచ	62	గట్టి	55	గాలిమేత	81
గోతుడు	84	గట్టిచెందమువాడు	62	గాలిసెచ్చెలి	23
గోడె	30	గట్టిచయసుది	35	గిటక	}
గోడెకాడు	37	గట్టిచాలు	34	గిట్ట	
గోడెట్లు	33	గట్టు	65, 72, 90	గిడ్డి	80
గోర	46, 92	గట్టులయెమినిపట్టి		గిడ్డు	83
గోరక	}	పట్టి	16	గిత్త	80
గోర్క		గట్టులతోడు	65	గిన్నె	46
గోల	71	గట్టువిల్లుడు	9	గిబ్బ	80
గోవెల	26	గట్టురాయనిపట్టి	14	గిము	67
గొల్ల	86	గడనకత్తె	36	గుండు	92
కాసు	42	గడిదొంగ	39	గుంపు	68

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గుజు	40	గృక్కునక్	57	చాచు	76
గుజ్జువేల్పు	16	గృద్దనక్	57	చాగకాడు	26
గుజ్జువేల్పుశండ్రి	10	గృడ్డి	41	చాగము	47
గుడి	26	గృడ్డు	93	చాటు	70
గుడునుగైదువు	30	చ.		చాన	38
గుచిత్రాల్పు	23	చందమామ	19	చామ	38, 87
గుబురు	68	చందమామయల్లుడు	18	చాయ	71
గుబ్బలి	66	చంపెను	52	చాయమగడు	20
గుఱ్ఱము	78	చక్కనివాడు	40	చారలమెకము	77
గూబ	84, 90	చక్కవైనది	53	చాలక్	61
గెలుపుమనియె	61	చక్కాడెను	52	చాలు	93
గేచ	81	చక్కుపగడ	50	చిక్కుపడెను	48
గేస్తు	33	చక్రైరదిటివాడు	17	చిక్రెను	48
గేస్తురాలు	35	చచ్చెను	53	చిగురాకుబోడి	37
గొంటు	39	చట్టుపలు	81	చిగురాకుది... కేజి	83
గొంతు	45, 90	చట్టుపట్టెగ... జెట్టి	21	చిగురు	68
గొట్టు	26	చదలు	28	చిగుర	} 76
గొడవ	55	చదలుమానికము	20	చిదురుప	
గొడుగు	70	చదిపెను	52	చిన్న	61
గొడువు	70	చదువులవేల్పు	13	చిన్నవాడు	40
గొనబైనది	53	చదువులపులుగు	83	చిటుత	40
గొబ్బునక్	57	చనియెను	49	చిటుతగూబ	84
గొరవంకపిట్ట	83	చనుచెంచెను	50	చిలుక	83
గోచిబాపడు	33	చప్పడు	46	చిలుకలకొలికి	38
గోలి	33	చలినట్టు	24	చిలువ	84
గోల	34	చలిమిమల	65	చిలువతోడు	37
గోవాట్ల	37	చలివెలుంగు	19	చిల్వ	84
గోరము	55	చలువలతోడు	19	చివురు	68
గారు	78	చవులు	89	చివ్వ	51

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చీకటిగొంగ	20	చెనటి	39	చేపడియెను	48
చీకటివేటుదిత్తు	19	చెనకె	47	చేమోడ్చెను	46
చీకు	41	చెన్నైనది	54	చేరువ	62, 63, 90
చీర, చీరె	45	చెప్పెను	48	చేప	55
చుక్కలతెరువు	28	చెయి	43	చేవాడికాడు	39
చుక్కలదొర	19	చెయువు	61	చై	43
చుక్కలు	31	చెయువులసాకిరి	20	చొక్కటమైనది	53
చుట్టలు	57	చెయ్యి	43	చొచ్చెను	58
చుట్టాలు	57	చెఱకు	69	చా	49
చుట్టునైదువు	30	చెఱకువిలుకాడు	17	చాదంతి	29
చుట్టునైదువుజోడు	11	చెలి	37	చావంచ	49
చుట్టుగొండ	65	చెలికాడు	38	చావంచ...దంట	18
చుట్టువాలజోడు	30	చెలిమి	38	జ.	
చూచెను	48	చెలియలు	34	జంట	49
చూడంగలవాడు	40	చెలువ	38	జంటదంట...ముద్ద	19
చూడ్కి	42	చెల్లెలు	53	జంటము మ్రోములు	
చూపు	42	చెల్లెలు	34	దంటవేల్పు	16
చెంగట	63	చెల్లెనది	53	జంట మోములసామి	23
చెంపిపోతు	39	చెవి	42	జంటాటు మేనులసామి	20
చెంజ	63	చెవులపోతు	31	జక్కవకవవిష్టు	19
చెంపిమ్మి	69	చేత	61	జక్కవలతేడు	20
చెండామర	47	చే	43	జక్కి	79, 89
చెందెను	69	చేగ	55	జక్కిని	35
చెందోప (గ)	57	చేగలమెకము	73	జక్కులదొర	26
చెప్పెర	68	చేటచెవులవేల్పు	15	జక్కులతేనిచెలికాడు	
చెట్టు	36	చేటు	55		[10
చెడిప	39	చేడియ	37	జగదము	51
చెడుగు	36	చేడ్చాటు	55	జగతి	73
చెడ్డతొయ్యలి	36	చేను	72	జగముకన్ను	21

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జగముచుట్టము	21	జాతెను	50	తవళికాడు	39
జగముతల్లి	14	జాలె	83	డ.	
జగిలె	73	జాగువా	76	డగ్గర	63
జగ్గిలె	73	జింక	79	డబ్బుర	46
జట్టి	56	జిగి	71	డాలు	50, 71, 90
జడదారి	33	జిడ్డుకడలి	72	డెందము	43
జడముడిజంగంబు	26	జిరా	74	డేగ	83
జడలమెకము	77	జాట్టుపులుగు	82	డొంకెను	60
జత	76	జేజే	46	డొక్క	44
జన్నంపువేటకాడు	10	జేజేలగట్టు	65	త.	
జన్నిగట్టు	13	జేజేలు	27	తండ్రి	34
జమిలి	49	జొంపము	68	తక్కువ	61
జమిలి... పేల్పు	22	జొహారు	46	తగరు	79
జమిలిముక్కాలి	82	జోటి	37	తగిలెను	48
జమిలిముక్కారి...		జోడు	49, 74, 76, 94	తగుల్పడెను	48
విలుకాడు	18	జోత	46	తగు	61
సముండు	23	జోతి	71	తగ్గెను	60
జమునయ్య	21	ట.		తట్టి	46
జమునసై దోడు	23	టకటాంకు	39	తట్టువ	79
జమునెక్కిరింత	81	టక్కురి	39	తడబడెను	59
జరిగెను	50	టక్కు	59	తడవులనిడువడు	27
జలకటై	83	టక్కులాడు	39	తడవెను	58
జవరాలు	35	టాటోటు	39	తడసెను	50
జవ్వనము	41	టెంకాయచెట్టు	67	తత్తడి	79
జవ్వని	35	టెంకాయమ్రాసు	67	తద్ద	} 60
జాణ	40	టెంకి	67	తద్దయు	
జానుగు	42	టెక్కెము	70	తనరినది	54
జానైనది	53	త.		తనర్పు	76
జాబిల్లి	19	తవలి	59	తన్నెను	58

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తపసి	33	తాటిపడగవాడు	28	తీవ	68
తపసికన్యాప	19	తాటిసిడెమువానితల్లి	29	తీవంచ	49
తమి	58	తాడి	67	తీవియ	63
తమ్మలము	54	తాడు	67	తీవె	68
తమ్మి	69	తాళ	13, 94	తుంటువిలుకాడు	18
తమ్మికంటి	11	తాప	73	తుంటుము	62
తమ్మిచూలి	13	తామర	69	తుద	68
తమ్మియింటిగిరిత	14	తామూరియ్యెను	59	తునిమెను	50
తమ్మివార్లంటిమగడు	20	తామి	59	తునియ	} 56
తమ్మలపగవాడు	19	తాల్చెను	63	తునుక	
తమ్మలు	86	తాన్ని	} 59	తుమ్మెద	82
తర్కనము	74	తార్చిక		తుంటుము	41
తరము	76	తాది	75	తులువ	59
తరిగట్టుదారి	11	తాపు	67	తూకొనెను	58
తరిగొండ	65	తాపులు	85	తూపు	74
తర్వాత	62	తాడ్లు	86	తూరెను	58
తఱిమెను	63	తిగ	50	తూర్పుగొండ	66
తఱుచు	68	తిట్ట	77	తూర్పుమాగాణమే	} 22
తలకట్టు	74	తిసెను	45	తూర్పు...గాడు	
తలపాల	44	తిన్ననై నది	53	తూర్పు...బావరి	18
తలవాడె	69	తిన్నె	73	తొకాయమ్రాను	67
తల...పాలతుక	15	తిప్ప	66	తొకి	67
తలిరు	68	తిమ్మనైనది	53	తెక్కలికాడు	39
తలిరుబోడి	38	తియ్యమ్రాను	69	తెగటాల్చెను	53
తల్లి	33	తియ్యవిలుకాడు	18	తెప్ప	74
తల్లితల్లి	14	తిరుగ	56	తెమ్మెర	29
తళియ	46	తీగ	68	తెరువాటుకాడు	31
తవిలెను	48	తీగబోడి	37	తెఱగంటియన్నులు	37
తాచెను	58	తీగ	68, 86	తెఱ్ఱనోటిమెకము	27

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తెఱవ	38	తొలుగట్టు	66	చక్కిణంపుసామి	23
తెలి	70	తొలుచదువులు	31	చగ	47
తెలిదమ్మ...రాయడు	13	తొలుత	62	చచ్చి	5
తెలిపిట్ట	82	తొలుపలుకులు	31	చచ్చికడలు	29
తెలుపు	70	తొలుమినుకులు		చట్టము	68
తెల్ల	70	తొవ	69	చప్పి	47
తెల్లదాలుమెకము	77	తొవరు	71	చబ్బర	55
తెల్లనిమైవంట	27	తొవల...కాడు	20	చరి	72
తెల్లయెను...దొర	22	తోబుట్టు	34	చవ	69
తేటి	82	తోబుట్టువు		చళము	62
తేగము	47	తోబుట్టుగు		చాటు	62
తేడి	78	తోడబుట్టు		చాపు	68
తేవ	33	తోడబుట్టువు		చిగ్గనక	57
తేరు	74	తోడబుట్టుగు		చిటము	55
తోగ	69	తోడితోడలు	34	చిట్ట	62
తోగరు	71	తోడ్పాటు	53	చిట్టము	55
తోగరుముక్కు	83	తోరమైనది	54	చినుకు	76
పులుగు		తోలుదాల్చు	10	చివి	28
తోడవు	74	తోలెను	63	చుంత	81
తోడుకు	80	త్రాగుట	45	చుక్కివాలుదాల్చు	23
తోర్తు	35	త్రావుట		చుగ	49
తోయ్యలి	37	త్రిప్పెను	63	చుగబొట్ట...వేల్పు	22
తోఱ	68	త్తుంచెను	62	చుత్తూరము	51
తోఱట		ద.		చున్న	84
తోఱ్ఱ		చంట	40, 49, 37	చుప్పటము	79
తోఱ్ఱపట్టు	80	చండ	63, 89	చుప్పి	81
తోలంగెను	50	చండము	46	చురము	51
తోలి, తొల్లి	62, 68, 87	చండలు	75	చువ్వలవ	45
తొలుకరికల్గుపులుగు	81	చండు	62	చూడ	80

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దూప	47	నలీకము	60	నాలవవాండు	33
దెస	55	నలు	49	నాలిబూతము	39
దేవశంబు	26	నలుగడలు	29	నాల్గు	49
దేవస్థ	27	నలుపు	71	నింగి	28
దొంగ	39	నలుమొ...పేల్పు	13	నిక్కపుజగ...కాండు	13
దొడ్డు	80	నలువ		నిక్కము	55
దొన	73	నలువపడతి	45	సిక్కువము	
దొర	32, 90, 76	నలువైనది	53	సిక్కువీను...రాతు	22
దొరగోలుసన్నాసి	39	నల్ల	71, 84, 90	నిగ్గు	71
దొరనెక్	47	నల్లద్రావువాడు	23	నిచ్చు	58
దొనగు	55	నల్లవలువతాల్పు	27	నిచ్చలు	58
దోయి	49	నల్వ లేజీలు	81	నిచ్చెన	73
దోచును	53	నవల	3	నిజము	55
దోసకారి	39	నవు	47	నిడివి	76
న.		నవు		నిడుచ	
సంజుడు	84	నాటుగోలె	51	నిడుపడు	84
సంజె	72	నాటుబుట్టి		నిడుపు	76
సగవు	47	నాటినుండి		నిప్పుచ్చురము	54
సగు		నాటినుత		నివ్వుళము	60
నట్టు	67	నాడుమొదలు		నిల్వెను	63
నట్టువపులుంగు	82	నాగవాసము	37, 93	నిసుపు	40, 68
నడుము	42, 94	నాణెమైనది	53	నీటితాత	24
ననుపుకాడు	37	నాతి	37	నీరుపాప	23
నమలెను	45	నాన	45	నీరువట్టు	47
నమ్మి	82	నాయన	34	నీల్గెను	53

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నీళ్ల రాయఁడు	24	నేర	41	పచ్చవిల్తుడు	17
నుగ్గాడెను	52	నేల	73	పచ్చవిల్తునితండ్రి	11
నుదురు	42	నేస్తకాఁడు	38	పచ్చవిల్తునితల్లి	14
నును... మేటి	11	నేస్తము	38	పజ్జ	63
నుఱుము సేసెను	52	నొడివెను	48	పట్టి	40
నులిగొమ్మలమెకము	79	నొసలు	42	పట్టువడియెను	48
నూఱించు... జోడు	21	నోరు	43	పడఁతి	37
నెచ్చెలి	38	ప.		పడగ	70
నెత్తురు	84	పంటవైరులయొక		పడగ దారి	84
నెన్నుదురు	42	మీఁడు	19	పడమటికొండ	66
నెన్ని సలు	42	పంటవలంతి	73	పడమటిదొర	24
నెపము	58	పందెను	67	పడుచువాఁడు	40
నెప్పటి	56	పండ్రిండు	50	పడుపుఁజెలి	36
నెమకెను	58	పంద	62	పదపడి	62
నెమలి	82	పంపెను	61	పనిపేసములసామి	11
నెమిలి		పక్కి	81	పదుపులు	80
నెమ్మది	60	పక్కిడాలుతేఁడు	11	పనిచెను	61
నెమ్మి	60, 82, 87	పక్కిడాల్వే... బిడ్డఁడు	13	పనిచెఱుపులదొర	15
నెఱకలు	41	పగ	51	పనిపెను	61
నెఱులు	41	పగలు	31	పనివిసెను	49
నెల	19, 91	పచ్చ	71	పనులు	61
నెలఁత	38	పచ్చగుఱ్ఱాలవడిరు		పన్నుండెను	46
నెలఁతుక	37	డు	20	పయిడి	76
నెలపు	67	పచ్చడము	92	పయ్యెర	24
నెవ్వ	54	పచ్చతొక్కలపులుగు	83	పరఁగినది	54

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పరి	62	పసి	80	పాలునీరు...పులుగు	52
పరిమార్చెను	52	పసిడి	76	పాల్కడలిపట్టి	19
పరువము	41	పసిడికంటి	84	పావురము	82
పరుండెను	46	పసిడిపుట్టముదాల్చు	11	పావురాలు	82
పఱచెను	50, 63, 91	పసిదిండి	77	పానెక్	43
పఱపు	46, 76	పసు	80	పిండు	62
పలికెను	48	పసుపుచాయ	71	పిట్ట	81
పలుకులవెలది	15	పసులపోలిగాడు	83	పిదపక్	62
పలుకువెలచిమగడు	13	పట్టెరము	46	పిన్నవైనది	53
పలుగొమ్ముమెకము	78	పాన్పు	46	పిన్నవాడు	40
పలు	43	పాప	40	పిమ్మట	62
పలుమడు	}	పాపజండెములమేటి	15	పిఱికి	62
పలుమాటు		పాపతొడ...వేల్పు	26	పిసాళి	40
పలువ	39	పాము	84	పిల్లారి	15
పల్లడిలు	83	పాములవేటకాడు	27	పించుమడుచెను	52
పల్లెయి	66	పాయము	41	పుంజుదాల్చు	16
పల్లు	43	పాటుడు	32	పుంజె	72
పల్లె	66	పాటుతపసి...కొడి	22	పుచ్చెరు	61
పవలు	31	పాటుబోతు	62	పుట్టకూడులిండిపోతు	77
పవలు సేయువేలుపు	20	పాతెను	50	పుట్టపెట్టెపట్టు	84
పవ్వళించెను	46	పాలకడలి	72	పుట్టము	45
పసరము	80	పాలకడలియల్లుడు	11	పుడమి	73
పసరుచాయ	71	పాలవెల్లి	72	పుడమితోడు	32
పసాపము	45	పాలనుడు	40	పుడమివేల్పు	32
పసాపడియెను	45	పాలు	76, 87		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	
పుడుకు	47	పెందొడ	42	పాక్కిలి	44	
పుడుకుందొడుకు	30	పెక్కుమాటులు	56	పాట్ట	44	
పుత్తడి	76	పెచ్చు	61	పాట్టి	40	
పుత్తడిగుబ్బలి	65	పెట్టి	}	పాట్టితమ్ము...వేల్పు	22	
పునుక	44	పెట్టియ		75	పాట్టేలు	79
పునుకకంచము	}	పెట్టె			పాడలమెకము	81
వానిపిల్లు		65	పెట్టుడు	47	పాడుపుగుబ్బలి	66
పునుకదాల్పు	10	పెడదెయ్య	44	పాత్తముముత్తో	15	
పుష్పము	63	పెతరులసామి	23	పాచి	74	
పురివిచ్చెను	43	పెనవి	43	పాననినది	53	
పురుడు	76	పెద్దకడుపువేల్పు	15	పాన్ను	76	
పురియ	44	పెద్దనిదురహోయెను	53	పాన్తుటసియెన్	61	
పుట్టె	44	పెద్దయున్	60	పాల	84	
పులి	77	పెనకుప	51	పాలతి	}	
పులు	70	పెనుబాప...రాతు	16	పాలఁతుక		37
పులుగు	84	పెనుమినుకులు	32	పార్తి	38	
పులుగుతత్తడిరాతు	11	పెరవాడు	58	పాలము	72	
పులుగులదొర	27	పెల్లాటకత్తె	36	పాలసు	84	
పువు	68	పేదటికము	54	పాలసులిండిపోతు	24	
పువ్వు	68	పేరు	74, 88	పాటరి	52	
పూ	68	వైడి	76	పాట్లాట	51	
పూసెను	63	వైదలి	37	పాతు	94	
పూబోడి	37	వైరు	70	పాతుజక్కి...రాతు	23	
పూరి	70	పొందు	38	పాయెను	49	
పెండ్లాము	35	పొంచెను	47	పొరసిల్లెడు...దారి	20	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పోరు	51	బక్కవారలపెను		బార	50
పోరోగిరపులిండిపోతు		బాచ	24	బారు	62
తండ్రి	13	బటువుగైదువు	30	బాస	93
పాంజు	62	బ[ట్టి]ట్టుకాండు	83	బాసట	53
ప్రన్ననివాడు	40	బడలిక	59	బిగువు	55
ప్రాజదువులపెట్టియ	20	బత్తళిక	73	బిడ్డ	40
ప్రాజదువులు	31	బద్దు	55	బిత్తరిజింకతాలుపు	19
ప్రాబలుకులు		బప్పు	13	బిద్దెను	53
ప్రామినుకులు		బప్పుజేపరతండ్రి	11	బిరుదు	52
ప్రద్దు	20	బయలు	28	బుడుత	40
ప్రద్దుకొమరుడు	23	బట్టె	81	బుడుతనెలతాల్పు	10
ప్రద్దుజోడుకోడె	19	బరిజవాండు	33	బుఱద	73
ప్రాగు	77	బలువంజమెకము	78	బువి	73
ప్రాచెను	52	బల్పపఠేడు	27	బువ్వ	45
ప్రాడ	40	బత్ కొక్కమెక్		బూచులయెక్కిమీడు	10
ప్రాయాలు	37	మీడు	26	బూరుగు	88
ప్రావు	77	బపంతము	59	బెడలు	55
ప్రాలు	66	బపరము	51	బెరనెక్	47
బ.		బసవండు	80	బేరజము	39
బంగరు	76	బాగు	53	బేరులు	33
బంగారు	76	బాగైనది	53	బేల	34
బంటు	52	బానిసె	35	బేసికంటివేల్పు	9
బంతి	89	బావండు	32	బొంకు	55
బంపిపోటు	39	బాబా	79	బొంద	72
బందువులు	57	బాము	87	బొందళము	47
బక్కదార్లు	82				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బొక్క	72	మచ్చులు	75	మాడుగులు	75
బొజుగు	37	మడఁతి	38	మాడువులు	75
బొజ్జ	44	మడి	72	మాదిరి	76
బొట్టె	40	మడిపెను	52	మాది	76
బొడ్డు	44	మడినెను	53	మానికము	71
బొబ్బమెకము	77	మడుగు	72	మానిసి నెక్కెడి	
బొణియ	72	మడువు	72	వాఁడు	26
బొట్టి	44	మది	43	మానైనది	53
బోగముచాన	36	మనికిపట్టు	67	మానుమాను	11
బోటి	37	మనిపెను	52	మామిడిచెట్టు	67
బోడ	33	మనెడు...వ్రాయు		మావిప్రాసు	67
బోనము	45	జేవర	13	మావు	78
బ్రతికించెను	52	మన్నిగొనియెను	52	మావులు	85
మ.		మన్ను	72	మించు	61
మంచుఁగొండ	65	మబ్బు	31	మించుబోణి	37
మంచెను	52	మబ్బుపిప్ప	24	మించులు	31
మందలు	80	మరల	56	మింటిచాలి	24
మందనము	75	మరలించెను	63	మింటి తెరువరి	20
మగఁటిమి	55	మరొడు	18	మిండగీఁడు	37
మగతనము	55	మరునయ్య తేలి	27	మిండఁడు	37
మగిడించెను	63	మఱి	56	మిండలకోర	35
మగుడ	56	మఱుగు, మఱువు	70	మిండలకోర	37
మగువ	38	మల	66	మిక్కిలి	60
మచ్చరము	51	మసలెను	59	మిక్కిలికంటిజేవర	9
మచ్చెకంటి	38	మాటు	70	మిగుల	69

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మిట్ట	73	ముచ్చు	39	మూఁగ	41
మిత్తిగొంగ	9	ముడికాఁడు	39	మూఁడవకొలమువాం	
మిద్దెలు	75	ముడియవిడుపు	39	మూఁడు	23
మిన	28	ముత్తైదువ	36	మూఁడు } మూరు }	49
మినసిగదయ్యము	9	ముత్త్రోవద్రిమ్మరి	29	మూల	92
మిన్న	28	ముసియ }	36	మూలతేఁడు	23
మిన్నవాఁక	29	ముడుసరి }	37	మూవ	41
మిన్నవాఁకదొల్పు	10	ముద్దియ	37	మొకము	78
మిక్కి	73	ముద్దుగుమ్మ	37	మొకములకొలము	
మినుమొసరిసిదంబుల		ముద్దురాలు	31	సామి	77
మేటి	18	మునిముచ్చు	39	మొకములలిండిపోతు	77
మిఁజెయ్య	44	మును	62	మొక్కెను	45
ముంగలక }	59	మునుపు	62	మొత్తైచ్చనది	54
ముందటక }	62	మున్నెరు	72	మొట్టు	66
ముందు	9	మున్ను	62	మొవ	45
ముక్కంటి		ముప్పరియాతేండ్లు	35	మొతుకు	45
ముక్కంటిగారాబు		చసినది	10	మొత్త	46
ముద్దుపట్టి	15	ముప్పొసవాలదొల్పు	54	మొయి	41
ముక్కంటితలపువ్వు	19	మురువుగలది	74	మొయితాలుపుల	
ముక్కంటిపొడు...		ములికి	77	సామి	24
లిండిడు	15	ముప్పవ్వుమొకము	20	మొఱక	73
ముక్కంటిమల	65	ముప్పలుపులయిక్క	35	మొలుంగు	71
ముక్కంటిమాను	65	ముసరి	36	మొలుపులు	31
ముక్కంటియనుంగు		ముసలిది	62	మొసంగెను	45
జెలి	26	మూఁక		మొసవెను	45
ముగురు	31				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మేడి	67, 93	మొలక	68	రాతిరి	31
మే	41	మోక	68	రిక్కలు	31
మేటి	61	మోచెను	63	రూపరి	40
మేటిసిరుచాలి	24	మోచెను	59	రెంటు	49
మేటిపాములమేత	25	మోటు	75	రెండాలుచేతులదండి	
మేలుబంతి	74	మోము } మోర }	42	మగడు	16
మేడ	75	మోర తెలుపుమొకము	78	రెండు	49
మేడి	67	మోవి	43, 88	రెట్టి	49
మేను	41	మోగు	68	కే	31
మేలు	51, 53, 61, 88	మోగు	68	కేద్రిష్టుటీడు	28
మేలైనది	51	మోగు	68	కేయి	31
మొండికట్టె	39	మొక్కు	46	కేయెండ	31
మొక్క	68	మొక్కులదేవర	20	కేతేడు	19
మొక్కటీడు	92	మొక్కువారలపనుల్		కేసెల్లు	19
మొగడ	69	చక్కశేసెడు		కేసెల్లుజోడు	2
మొగము	42	సామి	15	కొక్కము	7
మొగులు	31	మోడు	75	కొద	4
మొగ్గ	69	మోలక్	59	కో	5
మొత్తము	62	ర.		కోసెను	53, 9
మొత్తెను	59	రంగు	71	అ.	
మొదవులు	80	రక్కసుడు	23	అంతులాడి	81
మొద్దు	75	రక్కనము	71	బా	66
మొనగాడు	52	రవణము	74	బాంగ	31
మొయిలు	31	రాచిల్లనెక్కెడు		బాయి	66
మొయిలుదారి	28	రాయరాతు	18	తొక్క	81
		రాణి	35	తొల్లుచూలు	16

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తేడు	32	లోచెయ్య	44	వలచెను	91
తేయు...వాడు	11	లోనయ్యె	48	వలపు	51, 75
తొంపి	73	వ.		వలముగి	30
తొప్పెను	63	వంకరతొండంబు		వలముగితాల్పు	11
తొమ్మ	42	వాడు	15	వలరాజు	18
ల.		వంగడము	56	వలరాజునూడు	10
లంచె	36	వంగనము	56	వలిదిన్న	66
లంచెకాడు	37	వంటకము	45	వలిమలల్లుడు	10
లగు	53	వక్కానాలు	54	వలుచ	45
ల్చి	14, 51	వక్కాణించెను	43	వల్లెత్రాడుదాల్పు	24
ల్చికొమరుడు	18	వచ్చెను	50	వల్లిడికాడు	39
ల్చిమగడు	11	వడచుగుబ్బలి	65	వాత్తుచ్చెను	48
లచ	72	వడచక్కెలిక	26	వాడిమగడు	52
లచివాడు	58	వడముడి	23	వాలెర	41
లపు	81	వడిగి	57	వాపోయెను	47
ల్చివడలి	14	వడిగలవాడు	52, 94	వామి	77
ల్చు	53	వడిగలదొక...రాతు	24	వాయి	43
ల్చెన్నవడి	53	చడుగు	33	చారువము	79
గ	80	చదురు	67	చాలుగంటి	37
డి	79	చదులెను	59	చాపురము	79
లేమ	33	చన్నియ	71	చాసి	61
లేమి	54	చన్నె	,	చింతవాడు	58
లేమిడి		చన్నెకాడు	41	చిందులు	57
లొచ్చు	61	చరవుడు	35	చిడిచెను	59
లాట్టిపిట్ట	79	చలంతి	40	చిడిముడి	75

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విడిముడి గలవేలు		వీనులకంటి	81	వెనుక మేను	44
పుంజెలి	26	వీటిడి	40	వెన్నదొంగ	11
విడెము	54	వెంగలి	40	వెన్నదొంగయన్న	27
వినిచెను	48	వెంశి	90	వెన్నునడుగుపాప	29
విను	28	వెండికొండ	65	వెన్ను	44
వినుచూలి	26	వెండియుక్	56	వెన్నుడు	11
విసెను	48	వెండ్రుకలు	41	వెన్నునిపలకన్ను	20
విన్నాణమైనది	53	వెంబరవిత్తు	40	వెన్నుపానుపు	27
విన్ను	28	వెక్కునయ్యెక్	60	వెన్నెల	31
విప్ప	76	వెగ్గలయ్యెక్		వెరవరి	40
విరి	68	వెచ్చకాడు	37	వెఱి	60
విరివి	76	వెడంగు	40	వెఱిపు	60
విలువ	36	వెడవ	76	వెఱ్ఱి	40
విల్లు	73	వెడవ మోము మెకము	77	వెఱ్ఱిసిల్ల మేలువాడు	27
వివ్వచ్చుడు	28	వెడలుపు	76	వెల	56
వినదారి	84	వెడలెను	57	వెలది	37
వినపుమేళరి	10	వెడవిల్తుడు	17	వెలందుక	38
వీపు	44	వెడ్డు	56	వెలయాలు	36
వీడియము	54	వెత	55	వెలెను	57
వీడు	66	వెవకెను	58	వెలి	70, 87
వీడెంబు	54	వెనకయ్య	16	వెలిచవులుగనినది	36
వీడెను	59	వెనకయ్య...వాడు	17	వెలిచెను	63
వీడ్యము	54	వెనుక చూపుల మెకము		వెలితి	61
వీడ్చుడెను	59		77	వెలిదిప్పు	65
వీను	42	వెనుక	62	వెలిమొదపు	30

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
'వెలియాలపాతుశాతు	10	'వేలుపుకొండ	65	సంద్రము	72
'వెలుంగు	85	'వేలుపుగమికాండు	17	సకనాలపులుంగు	84
'వెలుంగులయెకిమోండు	20	'వేలుపులగిడ్డి	30	సగము	61
'వెలుంగు	85	'వేలుపులగారు	29	సడలె	} 60
'వెలువడియెను	57	'వేలుపులత్రోప	28	సగైయ	
'వెల్లి	70	'వేలుపులబువ్వ	19	సత	50
'వెల్లిగుట్టము	29	'వేలుపులతేనిదళ		సవమదంబుసేసెను	52
'వెల్లిమ్రాను	30	చాయి	16	సద్దు	46
'వెల్లియెనుంగు	29	'వేలుపుల...మగండు	17	సన్నము	60
'వెల్లాటకత్తె	36	'వేలుపులు	27	సప్పము	84
'వెల్లెను	47	'వేలుపుచుచ్చకంటులు	31	సమసెను	53
'వెనక	57	'వేల్పుఁజెట్టు	30	సరగ	57
'వేంచేసెను	50, 91	'వేల్పుటేరు	29	సరములు	75
'వేగ	57	'వేల్పుపెద్ద	13	సరస	63
'వేగిరము	57	'వేల్పుదొరతేజి	29	స3	76, 90
'వేడి'వెలుంగు	} 20	'వేల్పుబాసిసె	36	సరులు	74, 75
'వేడి'వేలుపు		'వేసడము	83	సవతు	79
'వేడుక'కాండు	37	'వేళము	57	సవము	61
'వేడ్క'కత్తె	36	'వేళిడి	40	ససి	70
'వేదురు	40	'వ్రక్క	76	సస్సిము	70
'వేనలి	41	'వ్రేళ్ల'మేలువాండు	11	సాంకెను	52
'వేమాలు	56	స.		సాటి	76
'వేయంచులకైదువు	30	సంగడి	63	సాపడెను	45
'వేయి'చేతులతోండు	20	సంగడి	38	సామి	32
'వేలుపడెను	48	సంగాలి	38		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సామిసామేనుజేకొన్న		సీత్రంపుబెద్ద	27	సారకాయ	67
చాన	14	సుడిగొట్టు	24	సోకుదయ్యము	24
సాము	61	సుద	68	సోకుమూకలగొంగ	11
సారె	56	సురటిపివులఁబుట్టు	24	సోకుమూకలతేడు	24
సాశువము	83	సూడు	51	సోమాసిపెట్టుఁజేట్టు	22
సింగము	77	సెజ్జ	46	స్రక్రేను	60
సింగాణి	73	సేద	59	హ.	
సింగారమైనది	54	నైకము	61	హజ్జ	44
సిగ్గు	45	నైదోడు	34	హత్తెక్	47
సిడెము	70	సొంబయినది	53	హాచారము	46
సిద్దితి	45	సొగసుకాఁడు	41	హళది	71
సిరి	14, 55	సొబగైనది	53	హుళక్కి	55
సిసువు	40	సొమ్ము	45, 74	హొన్ను	76

శ్రీ రస్తు.

ఆంధ్రనామశేషమందలి

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అన్ని	93	ఇమ్మడ	100
అంతః	103	అతి	103	ఇమ్మి	106
అంతః	108	అతివతి	113	ఇరులు	104
అంతఃపట్టు	120	అతిముటి	115	ఇనము	110
అంతిపురము	114	అతిజడి	99	ఇవి	118
అంతఃపికము	112	అతివరు	99		
అంతఃపికపు	101	అతిమెను	103	ఈమె	100
అంతఃపికపు	99	అతిగెను	111	ఈమె	120
అంతః	97	అతిగెను	103	ఈమె	107
అంతః	99	అతిగెను	110	ఈమె	114
అంతః	110	అ.		ఈమె	
అంతః	118	అము	102	ఈమె	112
అను	97	అయములు	111	ఈమె	115
అనుగ	98	అతిపికపు	100	ఈమె	102
అనుమానము	103	అతి	109	ఈమె	112
అనువులు	111	అతిగెను	109	ఈమె	111
అనువించెను	101	అతిగెను	106	ఈమె	100
అనువించెను	99	అతిగెను	93	ఈమె	115
అనువించెను	100	అతి	115	ఈమె	118
అనువించెను	99	ఇ.		ఈమె	99
అనువించెను	99	ఇంక	118	ఈమె	114
అనువించెను	105	ఇంచు	110	ఈమె	11
అను	103	ఇంపు	98	ఈమె	11
అను	99	ఇట్టివారి	119	ఈమె	116

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉబ్బ	115	ఏణు	109	కడమ	101
ఉమ్మలిక	99	బ.		కడముట్టుట	111
ఉమ్మలికము	99	బంటరి	105	కడవ	103
ఉరలెను	106	బండ్లొకడు	119	కడిది	104
ఉరవడి	114	బక్కపెట్టు	113	కడిమి	100
ఉఱుడు	97	బిరి	101	కడు	115
ఉల్లము	107	బిచ్చెము	113	కవిసెను	100
ఉవ్వెత్తుగ	113	బిడంబడెను	106	కనలెను	111
ఉ.		బిడిగట్టెను	101	కనికరము	112
ఉడిగము	119	బిడ్డు	103	కనుమొఱుగెను	117
ఉడెను	106	బిడవెను	108	కనుమోడ్చెను	116
ఉడ్చెను	116	బినంగూర్చెను	98	కనుదిచ్చెను	116
ఉరక	119	బినరించెను	104	కన్ను	113, 121
ఉరట	118	బిప్పెను	106	కప్పము	103
ఎ.		ఓ.		కరము	114
ఎంటేని	114	ఓజ	101	కఱచెను	100
ఎక్కటి	}	ఓముట	119	కడఱలు	113
ఎట్టకేలకు		ఓరిమి	115	కవిసెను	101
ఎడ	107, 111	ఓరప్పట	115	కనటు	102
ఎడ్డె	118	ఓలహసగొనక	100	కసిమసంగెను	106
ఎడ్డికోలు	114	ఓలి	101, 110	కసుగంగెను	104
ఎడ	107	ఓహటించెను	99	కల్లెము	109
ఎరగలి	118	ఔ.		కా.	
ఎల	102	ఔడు	110	కాంగు	103
ఎలమి	103	క.		కాంచువడియములు	113
ఏ.		కంటంబడదయ్యెను	101	కాన	110
ఏడ్డెఱ	114	కచ్చువిచ్చయ్యెను	98	కానినాడు	119
ఏనుఱించె	117	కడంగెను	101	కారు	106
				కాలరులు	105

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కాలుద్రొక్కెను	101	కొఱ	101	గు.	
కాలువ	117	కొఱఁత	101	గుచ్చ	110
కాల్వ	117	కొల	102	గుఱతొల్పువీటి	
కావించెను	104	కొ.		కనిచె	115
కీ.		కొన	105	గుబ్బలు	116
కనినెను	111	కొనగించెను	111	గొ.	
కీ.		కొన	109	గొండ్లి	103
కీడు	103	కొలుపుచ్చె	110	గో.	
కీలు	113	కొల్తులుచేసె	99	గోడు	99
కీల్కొనినెను	106	కొల్పుచ్చె	110	గ్ర.	
కు.		క్ర.		గ్రక్కొనియె	112
కుండు	99	క్రిక్కిరిసె	113	చ.	
కుడియెడములు	102	క్రచ్చురె	98	చక్కి	111
కునికెను	116	గ.		చన్నులు	116
కూ.		గుడు	100	చఱచె	101
కూర్కెను	116	గట్టి	114	చా.	
కూర్చి	97	గడిచేతెను	106	చాల	115
కూలించెను	115	గుంపము	105	చాలించెను	111
కై.		గా.		చి.	
కెళవు	107	గాటము	115	చించె	117
కై.		గాఱ	119	చిందము	119
కైరవర్ణ	113	గానిలి	97	చిట్ట	114
కైసేత	109	గారాము	97	చిట్టకము	118
కొ.		గి.		చిద్రువలు	113
కొండికవాండు	112	గిఱిగొనెను	118	చిన్నవోయె	104
కొండలము	99	గీ.		చిలుకు	114
కొడవ	101	గీటణించెను	115	చిలుము	102
కొనసాగెను	97				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చీ.		జ.		తూరులు	109
చీకటి	104	జంప	103	తా.	
చీకటితప్ప	102	జగిలెడు	110	తామరపరయ్యె	97
చీకుదాలు	104	జజీ	112	తారస్థి	104
చు.		జాతె	106	తాచెను	107
చుట్టుకొనెను	118	జాలు	117	తార్కాణము	114
చె.		జా.		తార్మి	115
చెండు	113	జాగింగ	93	తార్మి	"
చెంకను	108	జన్ను	110	తాగుకొంట	"
చెక్క	106	జూ.		తొడికాడు	118
చెక్కియె	93	జూము	112	తొడివోరు	"
చెడ్డము	113	డ.		తొడిమి	"
చెడ్డా	113	డా	104	తొగ	98
చెరగకె	98	దొరిచెను	116	తొపుకుంట	114
చెరికె	106	దొండము	107	తొమరు	107
చెఱకు	110	త.		తొఱిమె	106
చెఱకుపాలు	110	తక్కినవాడు	119	తొలుమయ్యె	116
చెలకేగ	101	తగ్గు	101	తొ.	107
చే.		తడవు	106	తెన్న	99
చేఱుకొనెను	93	తడ్డరూపు	114	తెన్నపు	99
చేటు	103	తమట	119	తేసిరు	110
చేరువయ్యె	104	తమ్మి	121	తేరు	105
చేసె	"	తంపి	110	తొట్టి	119
చో.		తొనవాళక	105	తొడంగ	101
చోటు	115	తొంటు	119	తొలంగిచె	116
చో.		తొటి	97	తొలంగెను	108
చొ.		తొలులు	119	తొలందవి	108
చొటిమున్నరు	116	తొలొని	115	తొడియల్లడు	110
				తొయము	107

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తోరము	104	దొ.		నెమ్మి	97, 121
త్రిమితై	93	దొన	120	నెయ్యము	97
త్తుళ్ళ	102	దొరసాని	111	నెయ్యపుటలుక	116
త్తోచె	116	న.		నెఱువలు	111
తోవ	99	నరి	107	నెఱి	114
ద.		నా.		నెలకొనియెను	108
చండ	121	నాడు	120	నే.	
చండు	105	నాఁడు		నెలకొనియెను	115
చండెత్తె	99	ని.		నేరెడుదీవి	108
చొక్కరియె	103	నింకె	113	ప.	
చవు	107	నిట్టచుట	114	పంచుగాళమయ్యె	101
చళము	105	నిమిరిచె	106	పంటి	103
చళమెత్తె	100	నివ్వళి	109	పగతురు	117
చళనా	105	ను.		పగలు	"
దా.		నుగయ్యె	116	పగవొండు	"
దాడిచేసెను	99	నుగ్గు	107	పడచాలు	106
దాని	99	నుకుచుయ్యె	115	పడవడి	114
దాసె	104	నుటుము	107	పనఁటి	103
ది.		నురిగొనె	118	పనివడి	114
దిగులు	103	నె.		పయ్యెద	113
దిట్టపడియె	106	నెంజిరి	99	పరి	105
దినుసు	107	నెక్కినియె	108	పరువడి	114
దీ.		నెగడె	97	పరువమయ్యె	116
దీవనబ్రాలు	109	నెగులు	99	పలుపురు	119
దు.		నెట్టన	115	పల్లిఱుపులు	108
దుడ్డు	110	నెట్టుకొనెను	101	పా.	
దే.		నెత్తము	112	పాగా	103
దేవేరి	111	నెవరు	97	పాచికలు	113

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పానకము	110	పెనగొనె	118	ప్రేముడి	98
పాపె	116	పెంగ	97	బ.	
పార్వత్యకాండ	111	పెటవాండ	119	బంతి	113
పాలిండ్లు	116	పెటికె	117	బంటు	105
పాలు	101	పెలుచ	114	బన్నము	107
పాలువడె	109	పెల్లగించె	117	బరినెక్	97
పానెను	108	పెల్లు	114	బట్టె	117
పి.		పే.		బలువిడి	115
పిండియ్యె	116	పేర్	97	బాట	99
పిన్నవాడ	113	పై.		బాసము	114
పిమ్మట	99	పై.		బారి	114
పిమ్మటక	108	పైపెచ్చ	100	బిట్టు	114
పిఱుతివియక	110	పా.		బీతు	103
పిఱుడు	111	పాగురు	102	బీరము	101
పిలుకుమార్చె	115	పాడి	107	బీరువోయె	100
పు.		పాడిలిల్లు	107	బుసివోయె	93
పుయిలోడె	104	పాడిపారి	114	బొడు	103
పురికొలిపె	107	పాలయలుక	116	బెడిసెను	98
పుటివిచ్చె	118	పాడివోయె	100	బేసి	109
పులు	102	పా.		బొక్కనము	112
పె.		పాకార్చె	110	బొమిడిము	119
పెంపునెంచె	97	పాటొగ్గె	99	బ్రంగ	112
పెకలించె	117	పాతరము	102	మ.	
పెక్కుండు	119	ప్ర.		మంచు	110
పెచ్చుపెటిగె	118	ప్రబలె	97	మండ	121
పెడ	111	ప్రల్లదములు	103	మంశనము	114
పెద్దనిద్దరజెందించె	115	ప్రదలె	106	మంద	105
పెద్దయు	114	ప్రేరేచెను	107	మక్కువ	97

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మగఁజిమి	100	మేల్కొనె	115	వ.	
మడి	120	మైకొనియె	106	వంక	111
మణివకాఁడు	111	మొగరాలు	118	వంత	99
మణిపము	114	మొగుట్ల	117	పట్టి	118
మచి	107	మొగ్గరము	103	పడి	106, 120
మబ్బులు	117	మొదలు	118	వదలించె	116
మనరె	92	మొద్దువోయె	109	వదలె	106
మా.		మొన	105	వనట	92
మాగాని	114	మొనరాఁడు	106	వరుస	101
మాటట	100	మొససె	99, 120	వలసె	118
మార్చుకొనియె	100	మొయిట్ల	117	వలవలదావలలు	102
మార్చుకు	117	మొఱవోయె	109	వలుద	104
మి.		మోసల	122	వా.	
మిగుల	115	మోహరము	103	వాఁక	109
మిత్తి	119	మోహరించె	100	వాఁగు	105
మిన్నక	110	మ్రొగెను	112	వాగె	109
మితెను	118	ర.		వాడె	104
ము.		రంతు	103	వాన	114
ముక్కాకలుదీతెను	106	రజ్జులు	108	వాయి	106
ముదురు	110	రాణి	111	వారక	114
ముద్దు	98	రిల్లవోయె	100	వాపిరి	„
ముసింగె	112	రూపుమాపె	115	వి.	
ముసిమాపు	112	కేకత్తె	97	విచ్చుమొగ్గయ్యె	106
మురిపము	105	ల.		విచ్చె	101
మెకిము	} 101, 111	లలి	114	వింగడము	102
మెగము		లాఁతివఁడు	119	విడుమర	111
మెట్ట	119	లెంక	105	విడువల	„
మెలికొనెను	111			విడె	106

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
విన్నవోయె	104	వే.		సి.	
విన్ననపు	114	వేడిమి	115	సిలుగు	99
వీ.		వేడ్క	103	సు.	
వీఁగ	99	వేడుక	103	సుడివోయె	100
వీడె	106	వేనవేలు	119	సుడివొనె	118
వీలుపఱచెను	93	వేవులు		సుకుపు	104
వీసరవోయె	100	వేటొకటి	100	సూ.	
వె.		వేటొకడు	119	సూటి	104
వెట్ట	115	వెక్కులించె	117	నెక	115
వెన్నుచ్చె	99	వెచ్చె	117	నీగి	99
వెనుకంజవేసె	99	న.		నీసలు	109
వెనుకముందయ్యె	99	నంజ	112	నై.	
వెనుక	103	నంజతము	103	నైరణ	115
వెనుక	111	నందినము	105	నైఁచుట	115
వెన్ను	111	నడలె	103	సా.	
వెఱపు	103	నమహచ్చిను	98	సారిది	101
వెలిచది	102	నరకునేయవండెను	97	హ.	
వెలితి	101	నలిపె	104	హజారము	112
వెఱంగు	99	నా.		హజారము	112
వెరపు	104	నాహిణము	103	హని	103
				హచ్చరిక	103

శ్రీ రస్తు.

సాంబనిఘంటువు

టీకాసుక్రమణికాసహితము.

చేస్తున్నది :

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము.

1940.

All Rights Reserved.

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the 'Vavilla' Press
Madras.—1940.

సాంబనిఘంటువు

అవతారిక. కస్తూరి రంగకవి యనునతఁ డీయాంధ్రనిఘంటువును శ్రీసాంబమూర్తి కంఠీతము చేయుచుఁ గ్రంథరచనాపద్ధతులను దెల్పుచున్నాఁడు:—

సీ. శ్రీ వెలయంగ దేశీయముల్ దెనుఁగులుఁ

దచ్చవంబులుఁ గూర్చి శ వైవవర్ణ

దనరు మానవవర్ణ శ స్థావరవర్ణ తి

ర్యగర్వర్ణ ననునాలు శ గలవరించి

జల్లు లుంపక వ్యర్థశబ్దముల్ రానీక

కుంటినడత గాక శ కొదుకు లేక

యుర్విజనంబుల శ కులకారసరణిగా

నాంధ్రనామనిఘంటు శ వనెఱుకృతినిఁ

తే. గవులదయచేత నీకటాశ్శంబువలన

సీసశతకంబుఁ జెప్పెనఁ శ జిత్తగింపు

దనుజసమర్థి భక్తహృదబ్జవర్తి

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

తా. దేవతలకందమునఁ జక్రస్థితి, రాక్షసాంతరద్రువు. భక్తుల హృదయకమలములందు వసించువాడవు నైనయోసాంబమూర్తి! కస్తూరి రంగకవి యనునెను సాంపుగా నాంధ్రభాషయందు అన్యదేశీయపదములు, ఆంధ్రదేశ్యపదములు, సంస్కృతభవప్రాతభవములు వీనినిగూర్చి దేవ వర్గ, మానవవర్గ, స్థావరవర్గ, తిర్యగ్వర్గ అను నాలుగువర్గములను నవసించియు, 'ను' మొదలగు పాదపూరణపదములను, అర్థహీనములైన పదములను రాసీయక, అన్వయకాశిన్యములేక, ప్రడబడకుండునట్టి సులభతైలిని నకల జనోపకారము కొఱచు "ఆంధ్రనామనిఘంటువు" అనుగ్రంథమును కవుల దయచలనను, సీతాక్షములనను నూటసీసవ్యవయగా రచించెద. గీసినఁ జిత్తగింపు ముయా.

—ॐ దేవవర్గ. ॐ—

సీ. ముక్కంటితొలిపట్టి ॥ మొట్టికాయలమెప్పు

గొప్పబొజ్జగలాడు ॥ గుఱ్ఱపేల్పు

గబ్బుచెక్కిల్ల మోకముమోముగలసామి

కలుగులాయపుదేజి ॥ బలుసిపాయి

గుంజల్లుపెట్టించు ॥ కొనుమేటి పిల్లారి

కుడుముదాలుపు పెద్దకడుపువేలు

పొంటిపల్లుదొర ముక్కంటిపాడులమెక్కు

దేవర చిలువజంఁచెములమేటి

తే. జమిలితల్లులబిడ్డ పెద్దమెయిప్రోడ

చేటవీనులదణి పసిచెలుపువాడు

మొదటివేలుపు వెనకయ్యి ॥ పుంజుదారి

పెద్దయనఁదగు గణపతీపేల్లు సాంబ.

2

టి. ముక్కంటితొలిపట్టి = త్రినేత్రుడగు శివునిమొనటికొమరుడు,

మొట్టికాయలమెప్పు = భక్తులు శమశలయందు చేసికొను పిడికిటిపొటులకు

దలయూచువాడను, గొప్పబొజ్జగలాడు=పెద్దకడుపుగలవాడు, గుజ్జువేల్పు =
వామనరూపుడగుకాపు, గబ్బుపెక్కిల్ల మెకముమోముగలసామి = మద
గంభముగల గండ్లకలములగల మృగంబుయొక్క అకంగా ఏనుగుయొక్క
శిరంబు దాన్నిచేపుడు, కలుగులాయపుడేబిబలసిపాము = బొక్కలాయ
ముగాగలవాహనము-అకంగా ఎలక వాహనముగాగలగొప్పగుంటు, గుంజిల్లు
పెట్టించుకొనుమేటి = భక్తులచేత గుంజిల్లు పెట్టించుకొనుకట్టిచేక, ప్లాని,
కుడుముగాలుపు=మోహనములు హస్తమంతులగలవాడు, పెద్దకడుపువేలుపు =
లంబోదరుడు, నింటిపల్లదొర = ఏకపంతుండగుచేపుడు, ముక్కంటిపండుల
మెక్కుచేవర = (ముక్కంటిపండులు = టెంకాయలు) వానినినినుకట్టివేలుపు,
చిలువజంపెములమేటి = సాములరు యజ్ఞోపవీతముగాఁ దాన్నిచేపుడు,
జమినెల్లరపెద్ద = గుగాపార్వతులనెడి యిరువురుకల్లులనఁ గొమరుడు,
పెద్దమొల్లప్రస=గొప్పకరీరమును దాన్నిచేపుడు, చేబువీరులవశి=చేబుల
మటి చేపుచును ప్రసపు, వరిపెంపువాడు=శిక్షించు గొలుసువాఁడార్యములఁ
జెఱచువాఁడు, ముంపిలపు=సిక్కిక్క-కార్యములను ముంపఁ బూజ
సేయుటను చేయుట, పుంజుకారిపెద్ద=బొక్కంటిపల్లజుఁడగు, కుమార
స్వామికి అన్న-ఈ అం యను వివాచనము.

సీ. చౌచంచమోములసాపేహు జాళిర వా

గుబ్బలిమిలుకాయం శ గిబ్బరౌతు

జక్కులవొరనేస్త్రీ శ జన్నంపులబగ వాయం

పోకలగింటముదాలువు శ పుసుకదారి

వినువాచకమోచరి శ వెండికొండవనీడం

మండుబట్టుచేవర శ మిత్తొమిత్తి

మంచునుల్లగడం శ మరుగొంగ ముక్కంటి

నెలదారి ముమ్మెనయలుగుమేటి

తే. వినపుమేతరి తిగ స్రోలి వేడుకాడు
కప్పుటైదువ పెనిమిటి గాములదొర
వేల్పుదణిగన్న తండు గుజ్జు వేల్పుతండ్రి
దేనికన్నామి యన నీదర వేల్పు సాంబ.

3

టీ. చొవంచమోహుసాహేబు = అయినముఖములుగల ప్రభువు,
జాబుదాగుబ్బరిమిలుకాడు = మేలదర్శకము కల్లుగాగలవాడు, గిబ్బరారు =
ఎద్దునెక్కితిరిగెదనాడు, జమ్మలదొరనేత్తి = యక్షుల కధిపతియగుదేవనికి
న్నేహితుడు, జమ్మలపులుగువాడు = విశ్వప్రభావతయొక్క యాగమును
ధ్వంసముచేసినవాడు, పొడలగింటము దాంబ్బ = చుచ్చులు గలజంటనేతపస్త్ర
మును (వ్యాఘ్రచర్మమును) ధరించువాడు, పురుకదారి = బ్రహ్మకపాలమును
ధరించినవాడు, చినుచాకమోహరి = (చినుచాక = ఆకాశమందుఁబాటు
నేమి) - గంగాదేవి జడలగు. దాంబ్బరవాడు, పెంబిందొడనుండి =
రజకగిరి (కైలాసము) ఉండివట్టుగావలవాడు, మిరుజుట్టుదేవర = ఆకాశమె
జుట్టుగాఁ గలవేల్పు, మిక్కిమిక్కి = మృగ్యులగు మృగ్యులైన చిరు చిరుస్య
శబ్దభద్రములు, మంచుగుల్లవాడు = టామవత్పవ్వమునను ఆల్లువాడు, చురు
గొంగు = మక్కలకు శత్రువు, ముక్కంటి = త్రినేత్రుడు, నెలవారి = చంద్రుని
మాళియందుఁబాల్చినవాడు, ముప్పెనయలుగుమేటి = మూడుగుల యా
యుధమును (త్రిశూలమును) దాంబ్బరవాడు, వినపుమేతరి = విషమునుభక్షిం
చినవాడు, తిగ స్రోలివేడుకాడు = త్రిపుములను ధ్వంసముచేసినదేవుడు,
కప్పుటైదువ పెనిమిటి = (కప్పు విగ్రహ = కల్లపదామ-పాల్వతి - టుగాగమము.)
పాల్వతికి భర్త, గాములదొర = (గాములు = భూతములు-గ్రహశబ్దభద్రము.)
భూతములకు తేడు, వేల్పుదణిగన్న తండు = దేవతలసేనానాయకుడగు
కుమారస్వామికే దండ్రీ, గుజ్జు వేల్పుతండ్రి = బామనుడగువేల్పునకు (విగా
యకునికి) దండ్రీ, దేనికన్నామి = (మూడు అనునది దేవసంఖ్య) త్రినేత్రు
డగువేల్పు-అది శివుడు.

సీ. వెన్నుడు పెరుమాళ్లు శ వేకంటినైదోడు
 కవ్వపుమలదాల్పు శ కట్టినేస్తీ
 చిలువపానుపుదంట శ తెలిదీవిమన్నీడు
 బటువుగైదువుజోడు శ బవ్వుతండ్రి
 కఱవేల్పు మరునయ్య శ కడలియల్లుడు సంకు
 చారి గరుడిరాతు శ తమ్మికంటి
 పదివేసములదిట్ట శ యెదమచ్చగలసామి
 యడుగువాచగలాడు శ పుడమినంటు

తే. మొసలివాయొంట్లతాల్పు చక్కసులగొంగ
 లచ్చిమగం డుడ్డకేలుగలలాడు పుట్టు
 నడుగు శామరపొక్కిలి శ వాడు పసిడి
 చలువశా ల్పన హరివేరు శ లలరు సాంబ.

4

టీ. వెన్నుడు (విష్ణుశ్వాభవము), పెరుమాళ్లు (ఇది ప్రసిద్ధభాషలోని
 చుము-లవేలవంటిది), వేకంటినైదోడు = సహస్రాక్షుడగుచేకేంద్రనకుశమ్ముడు
 (ఉదేంద్రుడు), కవ్వపుమలదాల్పు = మంచనవ్వతమును ధరించిన
 వాడు, కట్టినేస్తీ = (నేస్తీ = నేస్తముగలవాడు.) అర్జునునికి జెలికాడు,
 చిలువపానుపుదంట = కేళుండను పాన్పునందు బరుండుకూడు, తెలిదీవి
 మన్నీడు = శ్వేతశ్విప మునిగట్టుగాంగలవేలుపు, బటువుగైదువుజోడు = నిట
 ఎగు శాయుధమును (నూరర్యమును) ధరించినవాడు, బవ్వుతండ్రి = బ్రహ్మ
 దేవునికి జాతుడు, కఱవేల్పు = కల్లనిదేవుడు, మరునయ్య = మన్మథునకు
 జనకుడు, కడలియల్లుడు = (పాలనముద్రమునందు బుట్టినలక్ష్మికి మగడగు
 పాచే) పాలనముద్రమున నల్లుడు, సంకుదారి = పాంచజన్యమనెడి శంఖ
 మును దాల్చినవాడు, గరుడిరాతు = గరుడవాహనమెక్కడి నిట్ట, తమ్మి
 కంటి = కమలాక్షుడు, పదివేసములదిట్ట = చళానతారముల నెత్తినవేలుపు,

ఎదమచ్చగలసామి = తొమ్మనందు శ్రీవత్సమను మచ్చగలదేవుడు, అడుగు
 వాకగలాడు = పాదమునందు నదిగలవాడు, (విష్ణువుయొక్క పాదము
 నందు గంగాదేవిబుట్టినది యని ప్రసిద్ధి.) పుడమినంటు = భూదేవికి జెలి
 కాడు, మొసలివాయొంటితాల్పు = మొసలితోటివలెనుండు కర్ణ భూషణములను
 దాల్చినవాడు, రక్కసులగొంగ = రాక్షసులకువిరోధి, లచ్చిమగడు = లక్ష్మీదేవికి
 భర్త, ఉడ్డకేలుగలాడు = నాలుగుచేతులు గలదేవుడు, పుట్టువడుగు = ఎల్లప్పుడు
 బ్రహ్మచర్యవ్రతముపూనినవాడు, తామరపొక్కిలివాడు = కమలము బొడ్డు
 నందు గలవాడు, పసిడిపలువతాల్పు = బంగారు పుట్టము ధరించినవాడు -
 ౨౯ విష్ణువు.

సీ. తీవంచమోములదిట్ట తామరచూలి

తలపు కేళాకూళి శ పులుగురొతు

తగవులజడదారితండ్రి వేలుపుచెద్ద

మాటలజవరాలిమగడు నలువ

యలరులవిలు కానీయన్న మేలిమిబొజ్జ

గలదుముదారి ప్రాగబలుకులదణి

నుదురాకు లెక్క జేస్తుగ వ్రాయుకరణీకు

డచ్చంపుడమ్మిపై శ నమరుజాణ

తే. నిక్కపుజగంబు బ్రోచుమనీడు మొదటి

జాతిదొర బమ్మ దుగినడు శ తాత జగము

లన్ని పుట్టించుమేటి తనంత గల్లు

నతడు పజదొర యన నజాఖ్య లగు సాంబ.

5

టీ. తీవంచమోములదిట్ట = చతుర్ముఖుడగు దేవుడు, తామరచూలి =

విష్ణువుయొక్క నాభికమలమందు బుట్టినవాడు (సమాసాంతము ఇకారము.)

తలఁపుకేళాకూళిపులుగుకౌతు=మానససరోవరమునందు విహరించు పక్షులు
(హంసములు) వాహనములుగాఁ గలబంటు, తగవులజడదారితండ్రి=కలహా
ములఁ బెట్టెడుమునికిఁ (సారదమునికిఁ) దండ్రి. పేలుపుఁబెద్ద=దేవతలకుమేటి
యైనవాడు, మాటలజవరాలిమగఁడు=వాదోవిధి (సరస్వతీదేవికి) భర్త, నలువ=
నాలుగు మోములుగలవాడు (సమాసాంతము), అలరువిలుకానియన్న =
పూచిల్తునికి (మన్నఁకునికి) అన్న (విష్ణునికిఁ బుత్రుఁడు మన్నఁకుఁడు, విష్ణువు
నాభికమలమందు బ్రహ్మ పుట్టుటచేత మన్నఁకుని కితఁ డన్న యయ్యెను.)
మేలిమిబొజ్జగలదుముదారి = శ్రేష్ఠమయిన (బంగారుమయమగు) కడుపును
దాల్చిన మొనకాడు, ప్రాఁబలుకులదణి = వేదములనివాసము, నుదురాకు
లెక్కజెన్నుగ వ్రాయు కరణీకుడు=నొసలకాడు తాటాకులందు లెక్క
లను దప్పులు లేక వ్రాయునట్టి కరణము, అచ్చంపుడమ్మిపై నమరుజాణ =
తెల్లనితామరపువ్వునందుఁ గూర్చుండు వలతి, నిక్కపుజగంబుఁ బ్రోచు
మన్నీడు=సత్యలోకము నేలెడుప్రభువు, మొదటిజాతిదొర=బ్రాహ్మణులకు
అధిపుడు, బమ్మ (బ్రహ్మశబ్దభవము), దుగినడు (ద్రుహిణశబ్దభవము).—,
తాత=పితామహుడు, జగములన్ని పుట్టించుమేటి=లోకములకెల్లసృష్టికర్త
యగు శ్రేష్ఠుడు, తనంతఁ గలుగునతఁడు=స్వయంభువు, పజదొర = ప్రజా
పతి-౨౦ బ్రహ్మదేవుడు.

సీ. గట్టురాకొమరిత శ కప్పుము తైదువ

మగనియందపుమేనఁ శ దగినమగువ

కఱకంఠరాణి సింగపుఁదేజి గలచాన

వెనకయ్యతల్లి నా శ వెలయు గౌరి

కలుములచెలి జిడ్డుకడలిబొట్టియ లచ్చి

తమ్మిగడ్డియబోటి శ తల్లితల్లి

పెనిమిటియెద నుండు శ ననబోడి మరుతల్లి

నెలచెలియలు లిబ్బి శ నెలఁతుక సిరి

తే. యనగ లక్ష్మీసమాఖ్య రౌఠ నంచలేటి

పాలతి తలవాకిట మెలంగుచెలువ నలువ

రాణి పలుకులజవరాలు శ లచ్చికోడ

లనగ భారతినామంబు శ లమరు సాంబ.

6

టీ. గట్టురాకొమరిత=వర్వతములకు తేడగు హిమవంతునికూతురు, కప్పముతైదువ = నల్లనిరూపముగల యంగన, మగనియందపు మేనడగిన మగువ = ప్రియుని యందమైన శరీరమునందు సగముభాగముఁ గైకొన్న కాంత, కఱకంకురాణి = శివునిదేవీ, సింగపుండ్రజీగలచాన=సింహవాచాన మెక్కిడియాడుచి, వెనకయ్యతల్లి=వినాయకునితల్లి-౯ పార్వతీదేవి, కలు ములచెలి=సంపదకు అధిదేవతయైనమగువ, శిద్ధుకడలిబొట్టియ=పాలసముద్ర మునకుఁ గూతురు, లచ్చి (ప్రకృతి. లక్ష్మీ), తమ్మిగద్దయబోటి = కమల మనెడు సింహాసనమందుఁ గూర్చుండుచెలువ, తల్లితల్లి=తల్లియగుంగకుండల్లి, పెనిమిటియెడనుండుననబోడి=భర్తయొక్కవక్షిగ్ధలమునందు వాసముచేసెడు స్త్రీ, మరుతల్లి = మన్మథునికి జవని, నెలచెలియలు = చంద్రునికిఁ జెల్లెలు, లిబ్బి నెలతుక=భాగ్యమునకు అధిదేవతయైన యాడుచి, సిరి (ప్రకృతి-స్త్రీ)- గం లక్ష్మీదేవి. అంచలేటిపాలతి = మాన వాచానముగాఁ గల బ్రహ్మ యొక్కభార్య, తలవాకిట మెలంగుచెలువ=తలకు వాకిలియైననోటియందు మెలంగెడుకాంత, నలువరాణి = బ్రహ్మదేవునియొక్కభార్య, పలుకులజవరాలు=వాక్కులకు విద్యలకు అధిదేవత యగుస్త్రీ, లచ్చికోడలు = (బ్రహ్మ కత్తియగుటచే) లక్ష్మీదేవి కోడలు-గి సరస్వతి.

సీ. అడుగుకైదుపుపుల్లపడగదునేదారి

యరభారతల్లులయరిదిబిడ్డ

వెనకయ్యవెనుకయ్య శ వేల్పులదళవాయి

చిలువలబోనంపురబులుఁగురాతు

సత్తిబూనువలంతి ర యిత్తిగమోముల
 బలియుడు బారచేతులుగలాడు
 రిక్కరక్కసుమిత్తి ర తెల్లుకానుపు కొంచ
 మల వ్రక్కలించిన ర మన్నె కాడు
 తే. గట్లయేలికమనుమడు ర కప్పు తెఱవ
 మేటికొమరుడు వేలుపురేటిసవతి
 కొడుకు ముద్దయ్య కందుడు ర కొమరుసామి
 యనగ గుహనామధేయంబు ర లమరు సాంబ.

7

టీ. అడుగుకైదుపుల్లుపడగదునేదా = అడుగుకైదుపుల్లు (కాట్ల
 ఆయుధముగాఁ గల పక్షియగు) కోడి బెక్కెముగాఁగల మొరకాడు, అర
 బారతల్లులయరిదిబిడ్డ = అర్ధరుతల్లులకు (షట్ కృత్తికలకు) ముద్దుకొమరుడు,
 వెనకయ్యవెనకయ్య = విఘ్నేశ్వరుని తమ్ముడు, వేలుపదళవాయి = దేవ
 తలకు సేనాధిపతి, చిలువలబోనంపుఁబులుగురౌతు = పాములే ఆహారముగాఁ
 గలిగినపక్షి (నెమలిని) వాహనముగాఁ గలిగినదిట్ట, సత్తిబూనువలంతి = శక్తి
 అను ఆయుధమును ధరించునట్టి నేస్పరి, ఇత్తిగమోములబలియుడు (ఇరు+
 తిగ = ఇత్తిగ-రెండుమూఁడులు-అటు = అటుమొగములుగలిగిన ప్రభువు-షణ్ణు
 యుడు, బార చేతులుగలాడు = పండ్రెండు బాహువులుగలవాడు, రిక్క
 రక్కసుమిత్తి = (రిక్కరక్కసుడు-అతనికిమృత్యువు) తారకానురుని చంపిన
 వాడు, తెల్లుకానుపు = శరవణభవుడు, కొంచమలవ్రక్కలించిన మన్నె
 కాడు = క్రౌంచమునుపర్వతము తొలచిన ప్రభువు, గట్లయేలికమనుమడు =
 హిమవంతుని దౌహిత్రుడు, కప్పు తెఱవమేటికొమరుడు = పార్వతియొక్క
 ముద్దుబిడ్డడు, వేలుపురేటి సవతికొడుకు = (వేలుపు+ఏటు = దేవతలనది,)
 గంగాదేవికి సవతియైన పార్వతికి బిడ్డడు, ముద్దయ్య = పిన్నవాడు, కందుడు
 (స్కందుడు - ప్రకృతి). కొమరుసామి (కుమారస్వామిశబ్దభవము)-౧౭
 కుమారస్వామి.

నీ. తలపుచూలి మరుండు శ వలతోడు చిలుకరా.

తామనిచెలి గాడ్పుటరదపుదొర

జాబిల్లియల్లుడు శ చౌవంచతూపుల

నెఱదంట కలుముల శ గరితబిడ్డ

కన్నులవిల్తుడు శ కమ్మవిల్తుడు పచ్చ

విలుకాడు చక్కెరవింటిజోదు

వెడవిలుతుడు తియ్యవిల్తుడు చిగురాకు

విలుకాడు తుంటవిల్ గలదునీడు

తే. తలిరువిల్తుడు ననవిల్తు శ డలరువిల్తు

డించువిల్తుడు రాచిల్కు శ నెక్కురాతు

మీను మొసలిసిడెంబులమేటి తేటి

యల్లెవాడన మదనాఖ్య శ లమరు సాంబ.

8

టీ. తలపుచూలి = సంకల్పమునందుఁబట్టినవాడు, మరుండు (ప్ర-
స్థుండు), వలతోడు = (వలపు+తోడు) మోహమునకు అధిపతి, చిలుక
రాతు = చిలుక వాహనముగాఁ గలబంటు, తామనిచెలి = వసంతునికి (వసంతర్తు-
వునకు) స్నేహితుడు, గాడ్పుటరదపుదొర = గాలియే తేరుగాఁగలప్రభు
(గాడ్పు+అరదము - టుగాగమము), జాబిల్లియల్లుడు = చంద్రునికి మేను-
ల్లుడు, చౌవంచతూపులనెఱదంట = అయిదుబాణములుగల గట్టిబంటు,
కలుముల గరితబిడ్డ = లక్ష్మీదేవికిఁ బుత్రుడు, కన్నులవిల్తుడు = గణాపులు
గలవింటివాడు, కమ్మవిల్తుడు = మధురమైనవిల్లుగలవాడు, పచ్చవిలు-
కాడు = పచ్చని విల్లుగలవాడు, చక్కెరవింటిజోదు = చెఱకువిల్లుగాఁగల
బంటు, వెడవిలుతుడు = తేలికయిన ధనుస్సుగలవాడు, తియ్యవిల్తుడు =
తియ్యవైవిల్లుగలవాడు, చిగురాకువిలుకాడు = మామిడి మొదలగువాని
యిగుళ్లు విల్లుగాఁ గలవాడు, తుంటవిల్ గలదునీడు = చెఱకుతుంట విల్లు

గాఁగల ప్రభువు, తలరువిల్తుఁడు = చిగురువిటివాఁడు, ననవిల్తుఁడు = పూవు
ఁటుమ్ములగలవాఁడు, అలరువిల్తుఁడు = పూవిటివాఁడు, ఇంచువిల్కాఁడు =
చెఱుకువిల్లుగాఁగలవాఁడు, రాచిల్కనెక్కురౌతు = మేటిచిలుకనెక్కుబంటు,
మీనుమొసలిసిడొబులమేటి = చేపలు మొసళ్లు టెక్కెమునందుఁగల
ప్రభువు, తేటియల్లెవాఁడు = తుమ్మెద యల్లెత్రాడుగాఁగలవాఁడు - ౨౪
మన్మథుఁడు.

సీ. సతపేరుతత్తడి ॥ జతతేరుగలప్రాడ
యని బడ్డనెఱబంటు ॥ లరుగుత్రోవ
వెన్నునివలగన్ను ॥ వేయిచేతులదిట్ట
తిగవేలుపులటెంకి ॥ పగటిజోతి

జమునయ్య మినుమానికము చాము వెనిమిటి
పగలు సేయువలంతి ॥ జగముకన్ను
నెలజోడు తమ్మిచక్కలిగింత వేల్గె
కలువలసూడు చీకటులగొంగ

తే. జక్కువలయంటు మ్రొక్కులసొక్కుసామి
బారరూపులవేల్పు ప్రాబల్కుసొమ్ము
వెట్టె చలిదాయ ప్రాద్ధనాఁ ॥ బేళ్లు దనరు
లోకబాంధవునకు శివాలోల సాంబ.

9

టీ. సతపేరుతత్తడి జతతేరుగలప్రాడ = సప్తయను పేరుగలరెండుగజ్జి
ములను గట్టినరథంబునఁ బోవునేర్పరి, అనిబడ్డనెఱబంటులరుగుత్రోవ = యుద్ధ
మునఁ జచ్చినశూరులు పోవుమార్గము (యుద్ధమునఁ జచ్చినవారు సూర్యుని
భేదించుకొని వీరస్వర్గమునకుఁ బోవుదురు అని శ్రుతి.), వెన్నునివలగన్ను = విష్ణువు
ముక్కుకుడికన్ను, వేయిచేతులదిట్ట = వేయిచేతులయొనఁడు, తిగవేలు
పులటెంకి = త్రిమూర్తులకు వాసమయినవాఁడు, పగటిజోతి = పగటియందు

వెలుగునట్టి జ్యోతిస్వరూపుడు, జమునయ్య = యమునికేంద్రమ్, మినుమానికము = అకాశమునకు రత్నమయినవాడు-ద్యుమణి, చాయపెనిమిటి = ఛాయాదేవిక మగడు, పగలుసేయువలంతి = దినమును గల్గించునేర్పుకాడు-దినకరుడు, జగముకన్ను = లోకమునకు నేత్రమయినవాడు-జగచ్చక్షువు, నెల జోడు = చంద్రునకు జతయైనవాడు. తమ్మిచక్కిలిగింత = కమలమునకు గిలగింత పెట్టువాడు, వేవెల్లు = (వేయి + వెలుగు) వేయికిరణములుగలవాడు-సహస్రాంశువు, కలువలనూడు = కలువలకు విరోధి, చీకటులగొంగ = అంధకారమును బోగొట్టువాడు, జక్కువలయంటు = చక్రవాకపక్షులను జేర్చునది, మ్రొక్కుల పొక్కుసామి = నమస్కారములకు (మెచ్చుకొని) మైమఱచునట్టివేలపు, బారరూపులవేల్పు = పండ్లెండు మేనులు గలదేవుడు-ద్వాదశకాత్ముడు, ప్రాబల్కు సొమ్ముపెట్టె = తొలిపలుకులు (వేదములు) అనెడు భూషణములకుఁ బెట్టియవంటివాడు, చలిదాయ = చల్లదనమునకు విరోధి, ప్రొద్దు (బ్రహ్మశబ్దభవము.) ౨౨ సూర్యుడు.

నీ. కఱకంతుతలమానికము వేలుపులబువ్వ
జాబిల్లి మరుమామ శ చందమామ
జింకతాలుపు తొగశచెలికాడు జడదారి
కన్పాప రేతేడు శ కడలివెన్న
చుక్కలగమికాడు శ జక్కవపగవాడు
చలివెల్లు రేవెల్లు శ చలువబోతి
వెన్న నెడమకన్ను శ వెన్నెలరాయడు
నెల తమ్మిదాయ ముగ్గీటిపట్టి
తే. కందుగలదుండగీడు చీకటులమిత్తి
పంటపైరులదొర ప్రొద్దుజంట లచ్చి
యన్న రేబోతి చందన శ నమరుచుండు
గుముదమిత్రునినాకు ధేయములు సాంబ.

టీ. కఱకంతుతలమానికము = శివునికి శిరోభూషణము, వేలుపుల
బువ్వ=దేవతలకు ఆహారమైనవాడు (చంద్రునికళ్ళలో పడునై దింటిని దేవ
తలలోఁ గొండఱు ప్రతిదినము నొక్కొక్క డొక్కొక్కటివంతునఁ దిందురు.
అని శ్రుతి. (జాబిల్లి=)జాను+బిల్లిక) చక్కనిబింబముగలవాడు, మరుమాను=
మన్నభునికిమేనమామ, చందమామ (చంద్రమశ్యబ్దభవము), జింకతాలపు=
జింకనుధరించినవాడు, తొగచెలికాడు=కలువలకు స్నేహితుడు, జడదారి
కన్నావ=అత్రిమహామునియొక్క నేత్రమువలనఁ బుట్టినవాడు, రేజేడు=
రాత్రికిఁ బ్రభువు, కడలివెన్న=క్షీరసముద్రమునందుఁ బుట్టినవెన్న, చుక్కల
గమికాడు=నక్షత్రములకురాజు, జక్కవపగవాడు=చక్రవాకపక్షుల దంప
తులకు విరోధి (వాని నెడఁబాపువాడని యర్థము), చలివెల్ల=చల్లనికిరణ
ములు కలవాడు, రేవెల్ల=రాత్రియందుఁ బ్రకాశించువాడు, చలువజోతి=
చల్లనివెలుతురు కలవాడు, వెన్ను నెడమకన్ను = విష్ణువుయొక్క వామ
నేత్రము, వెన్నెలరాయడు=చంద్రునికకుఁ బ్రభువు, నెల, తమ్మిదాయ=కమలము
లకు విరోధి (చంద్రోదయమయిన దామరపూవులు మూసికొనును), మున్నీటి
పట్టి=సముద్రునికిఁ బుత్రుడు, కందుగలదుండగీడు=నల్లనికళ్ళంకముగల
ధూర్తుడు, చీకటులమితి = చీకటికిమృత్యువు - చీకటిని బోగొట్టువాడు,
పంటపైరులదొర = సస్యములకురాజు, ప్రొద్దుజంట=సూర్యునకుసాటి, లచ్చి
యన్న=లక్ష్మీదేవి కన్నయైనవాడు, రేజోతి=రాత్రి వెలుంగువాడు, చందు
(ప్ర. చంద్రుడు) ౨౭ చంద్రుడు.

సీ. పదిపదులంచులబాఁతుఁ దాల్చుదునీడు

కొండలతెక్కలు ౩ కొట్టినదణి

జమిడియేబదులజగ్గములు చేసినమేటి

సోమాసులకుఁ దావు ౩ సూపుజాణ

యెత్తరంపుఁజెవులతత్తడివజ్రీడు

విష్ణుతెప్పలతేడు ౩ వెల్లగౌరు

మావటిఁడు తలఁపుమానికముగలాఁడు
నిలువెల్లఁ జూపులై శ వెలయువాఁడు

తే. మింటిప్రోల్సామి జడదారియింటికోడి

పెట్టువ్రాఁకుల వెలిగిడ్డిఁ శ బెనిచినదొర

మొదటిదిక్కుసుబాదారి శ మొయిలుజక్కి

సామి యన నింద్రునామముల్ శ జరగుసాంబ. 11

టీ. పదిపదులంచులబాఁకుదాల్చుదునీఁడు = (పదిపదులునూఱు)నూఱు
చులుగల యాయుధమును (వజ్రాయుధమును) ధరించినమేటి, కొండల
తెక్కలుకొట్టినదణి = పర్వతములయొక్క తెక్కలను నఱికిననేర్పుకాఁడు,
జమిషియేబదుల జ్ఞాములుచేసినమేటి = (జమిషియేబదులు = నూఱు) నూఱు
యజ్ఞములుచేసిన యుత్తముఁడు = శతమఖుఁడు, సోమాసులకుఁ దావుసూత్ర
జాణ = యాగములొనర్పినవారి కునికి చూపునట్టినేర్పు, ఎత్తరంపుఁజేవులతత్తడి
వశ్రీఁడు = నిక్కుకొనియుండు చెవులుగలవాహనము (కిచ్చైచ్చశ్రవము)
నెక్కడి మొనకాఁడు, విష్ణుతెప్పలతేఁడు = (విష్ణుతెప్పలు = తెఱచికొని
యుండు తెప్పలుగలవారు = అనిమిషులు = దేవతలు) దేవేంద్రుఁడు, వెల్లగౌరు
మావటిఁడు = తెల్లనియేసుగును విరావతమును ఎక్కడిమావటివాఁడు, తలఁపు
మానికముగలాఁడు = చింతామణిగలవాఁడు, నిలువెల్లఁజూపులై వెలయు
వాఁడు = దేహమెల్ల నేత్రములుగలవాఁడు - సహస్రనేత్రుఁడు, మింటిప్రో
సామి = స్వర్గపట్టణము నేలరాజా, జడదారియింటికోడి = గౌతమమహాముని
యొక్క యాశ్రమంబునఁ గుక్కుటరూపంబుఁ దాల్చినవాఁడు, పెట్టు
వ్రాఁకుల వెలిగిడ్డిఁ బెనిచినదొర = కల్పవృక్షములను కామధేనువును బోషించి
నట్టి ప్రభువు, మొదటిదిక్కుసుబాదారి = తూర్పుదిక్కునేరెడుప్రభువు
(సుబాదారి - అన్యదేశ్యము.), మొయిలు జక్కిసామి = మేఘములు వాహన
ములుగాఁ గలప్రభువు - ౧౪ దేవేంద్రుఁడు.

సీ. తగరుబాబాసాని శ దుగమోరపాదుసా

తెన్నరచెలి యన్ని తిండికాడు

నీటిబిడ్డడు కీర్తు శ నిప్పు ముట్టగ రాని

బలియుడు సతనాలుకలదునీడు

కప్పుత్రోవరి తిగకాళ్ల దేవర యగ్ని

చి చ్చింగలం బనఁ శ జెలగు వహ్ని

పోతుతత్తడిరాతు శ ప్రాద్దుకూన జముండు

మిత్తి దక్కినమేలుమేటి జమున

తే. తోడు గుదెతాల్పు పెతరులతోడ నంగఁ

గాలునిసమాహ్వయము లగు శ మూలలేడు

త్రిమూరీడు రక్కసి పాలమిండి సోకు

మూకదణి నా నిర్మతిపేల్లు శ పాసగు సాంబ.

12

టీ. తగరుబాబాసాని = పాటేలువాహనముగాఁగలరాతు, దుగమోర
పాదుసా = రెండుముఖములుగలదేవుడు (పాదుసా - అన్యదేశ్యము),
తెన్నరచెలి = వాయువునకుఁ జెలికాడు, అన్ని తిండికాడు = సర్వభక్ష
కుడు, నీటిబిడ్డడు = ఉదకమునందుఁ బుట్టినవాడు, కీర్తు, నిప్పు, ముట్టగ
రానిబలియుడు = తాఁకఁగూడని నేర్పరి, సతనాలుకలదునీడు = విడునాలు
కలు గల ప్రభువు - సప్తజిహ్వయుడు, కప్పుత్రోవరి = నల్లనిమార్గముగల
వాడు - కృష్ణవర్ణ, తిగకాళ్ల దేవర = మూడుపాదములుగలవేల్పు, అగ్ని
(అగ్ని - ప్రకృతి) చిచ్చు, ఇంగలము (అంగారకబద్ధభవము)-ంగ అగ్ని.
పోతుతత్తడిరాతు = దున్నపోతు నెక్కుబలియుడు, ప్రాద్దుకూన = సూర్యుని
బిడ్డడు, జముండు (ప్ర. యముడు), మిత్తి (మృత్యుశబ్దభవము), దక్కినమేలు
మేటి = దక్షిణ దిక్పాలుడు, జమునతోడు = యమునకు తోడుట్టువు, గుదె
తాల్పు = పాశమును దాల్చినవాడు, పెతరులతోడు = పితృదేవతల కధి
పతి-యముడు. మూలతోడు = వైర్మతిమూల కధిపతి, త్రిమూరీడు =

రాత్రులందుఁ దిరుగువాడు. రక్కసి (ప్ర. రాక్షసుడు.), పొలదిండి = మాంస మాహారముగాఁ గలవాడు. సోకుమూకదణి = రాక్షససమూహముల కధిపతి-గి నైర్భతి.

సీ. పడమటిదొర నీటియొడయఁడు జడిసామి
మొసలిగుఱ్ఱమురొతు & మొయిలుతేడు
వల్లెత్రాడుగలట్టివాడు నా వరుణాఖ్య
లమరెను జింకగుఱ్ఱమువలంతి
బీదలపెనుబాద & యీడ త్రాచులమేత
గండపుమలగుఱి కాడు గాడ్పు
పయ్యర తావిమోసరి పలి మరుతేరు
సుడిగొట్టు తెచ్చెర & సోకుబూచి

తే. మేనుతాల్పుల కుసురైనమేటి నింగి
చూలి మబ్బులపగదాయ & గాళి సురఱి
వీవనలపుట్టు దున్వగావించుజాణ
కరువలి యనంగ మారుతాఖ్య లగు సాంబ.

13

టీ. పడమటిదొర = పశ్చిమదిక్కు నేరెడువాడు, నీటియొడయఁడు = ఉదకముల కధిపతి-అపాంపతి, జడిసామి = వాన కధిపుడు, మొసలిగుఱ్ఱము రొతు = మొసలివాహనముగాఁగల శూరుడు, మొయిలుతేడు = మేఘాధిపతి, వల్లెత్రాడుగలట్టివాడు = పాశమునుదాల్చినవాడు - & వరుణుడు. జింకగుఱ్ఱమువలంతి = జింకవాహనముగాఁగల నేర్పుకాడు, బీదలపెనుబాద = బీదలను జలికాలంబున మిక్కిలి 'బాధించునది, ఈడ = చల్లనివాడు, త్రాచులమేత = పాముల కాహారమైనవాడు, గండపుమలగుఱి కాడు = మలయవర్షశమునుండి వీచువాడు, గాడ్పు, పయ్యర, తావిమోసరి = పుష్పాదుల గంధముదాల్చువాడు, పలి, మరుతేరు = మన్తధు

నకు నరద మయినవాడు, సుడిగొట్టు = చుట్టిపించువాడు, తెప్పెర, సోఁకు
బూచి = స్ఫుర్కగుణముగలదయ్యము, మేనుతాల్పుల కుసురైనమేటి = శరీర
ధారులకుఁ బ్రాణమైనమేటి, నింగిచూలి = అకసమునఁబుట్టినవాడు, మబ్బుల
పగదాయ = మేఘములను జేదరఁగొట్టువరోధి, గాలి, సురటివీవనలపుట్టు =
విసనకఱ్ఱలు వీచుటచేఁ బుట్టువాడు, దువ్వగావించుజాణ = దుమ్మును గలి
గించు నేర్పరి, కరువలి - ౨౦ వాయుదేవుడు.

సీ. జక్కులపాదుసా శ ముక్కుంటిసంగాతి
కాయక న్నేటి రొక్కములతేడు
వానీడు రారాజు శ వడచక్కియెకిమీడు
తత్తడి నెక్కెడదంట యనంగ
ధనదు పేళ్లగు జడదారి గిబ్బసిపాయి
తిగకంటివొర తుదిదిక్కు తెంకి
యనంగ నీశానాఖ్య శ లనువొందుఁ జొదము
కూతకైదుపు బూరగొమ్ము సంగు
తే వలనురి యనంగ శంఖము శ వెలయుఁ జుట్టు
వాలు సుడివాలు వట్టువోవాలు బట్టువు
వాలు పదినూఱులంచులవాలు బిల్ల
వా లన సుదర్శనాఖ్యలు శ వఱు సాంబ.

14.

టీ. జక్కులపాదుసా = యక్షులకు తేడు, ముక్కుంటిసంగాతి =
త్రినేత్రునకుఁ జెలికాడు, కాయక న్నేటి = కాయగాచిన కన్నులుగలయుత్ర
ముడు, రొక్కములతేడు = ధనముల కధిపతి, వానీడు = (వానెడు.
ఈడు) వైశ్యులమునఁ బుట్టినవాడు, రారాజు = రాజులకుర్రాజు - రాజ
రాజు, వడచక్కియెకిమీడు = ఉత్తరదిక్కు నేలువాడు, తత్తడినెక్కెడు.
దంట = గుఱ్ఱపువాహనమునెక్కెడి కూరుడు-ల కుదేరుడు. జడదారి =

జడలను (జటాజూటమును) ధరించినవాడు, గిబ్బసిపాయి = ఎద్దునెక్కెడి
 రాతు, తిగకంటిదొర = త్రినేత్రుడగుప్రభువు, తుదిదిక్కుటెంకి = కడ
 పటిదిక్కు (ఈశాన్యపుమూల) యునికిపట్టుగాఁగలవాడు-ర ఈశానునిపేరులు.
 చిందము, కూతకైదువు=చీకెదెడి యాయుధము, బూరఁగొమ్ము, సంకు
 (ప్ర. శంఖము.), వలమురి=కుడితట్టుగాఁ దిరుగునది-గి విష్ణువుయొక్కపాంచ
 జన్యము. చుట్టువాలు, సుడివాలు, వట్టువవాలు- (ఈ 3 పదములకు గుండ్రని
 యాయుధము లని యర్థము.) బటువువాలు = గట్టిమాయుధము, పది
 నూఱులంచులవాలు = (పదినూఱులు=పేయి) పేయి యంచులుగల యాయు
 ధము, దిల్లవాలు=దిల్లవలె గుండ్రనైన యాయుధము - ౬ విష్ణువుయొక్క
 సుదర్శనము.

సీ. తుదచుక్కపేరిటితొయ్యలిపెనిమిటి

కప్పుదేవరయన్న కలపదారి

కటివల్వప్రాడ రోశకలితాల్పు తాటిట

కైము మేటిబలియుడు క జమునగొంగ

యన బలభద్రు పే కల్లగు గ్రీడిచెలితేరు

పులుగురాయఁడు దేవమోముపక్కి

బొల్లిమోరపులుంగు క నల్లనయ్యరవాలు

తొడలేనివానిపై శదోడు గరుడి

తే. వేలుపులబువ్వ గొనుజోదు క వెన్నుపడగ

చిలువమేతరి మే లిచ్చు క పులుగు గరుటి

తల్లివేసట వాపినదంట యనగ

వైనతేయసమాఖ్యలు క వఱలు సాంబ.

15

టీ. తుదచుక్కపేరిటితొయ్యలిపెనిమిటి=(తుదచుక్కపేరు = నక్షత్ర
 ములలో గడపటినక్షత్రముయొక్క పేరుకాంతకుఁ దెనిమిటి.) కేవలి
 రమణుడు, కప్పుదేవరయన్న = నల్లనిదేవరకు (కృష్ణునికి) అన్నయైనవాడు,

కలపదారి = నాగేలు ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు, కటివల్వప్రొడ = ల్లనిన పట్టుబట్టును ధరించిననేర్పరి - నీలాంబరుఁడు, రోకలితాల్పు = ముసలాయుధుఁడు, తాటిటెక్కెము మేటిబలియుఁడు = తాళధ్వజుఁడగు గొప్పబలవంతుఁడు, జమునగొంగ = యమునానదికి శత్రువు - బలరాముఁడు. క్రీడిచెలితేరు = అర్జునుని చెలికాఁడగు విష్ణువుయొక్కవాహనమైనవాఁడు, పులుగురాయఁడు = పత్మలకురాజు, తెలిమోముపక్కి = తెల్లనిముఖముగలపక్షి, బొల్లిమోరపులుంగు. (వై యట్లే.) నల్లనయ్యరవాలు = నల్లనిదేవునియొక్క రవగాలు - అస్కండితగతినిబోవు గుఱ్ఱము - విష్ణువునకు వేగముగాఁబోవ సాధనమైన వాహనము, తొడలేనివానినైదోడు = అనూరునికిఁ దమ్ముఁడు, గరుడి (ప్ర. గరుడుఁడు), వేలుపులుబువ్వఁగొనుబోదు = వేలుపులుకాహరమయిన యమృతము నపహరించినబంటు, వెన్నుపడగ = విష్ణువుయొక్క ధ్వజమైనవాఁడు, చిలువమేతరి = పాములను దినువాఁడు, మేలిచ్చుపులుగు = జనులకు మేలుగలుగఁజేయుపక్షి, గరుటి (రూ. గరుడి.), తల్లివేసటవాపినదంట = తల్లియొక్క శ్రమములను బోగొట్టిన శూరుఁడు - ౧౩ గరు. త్కంతుఁడు.

సీ. వడముడి తెమ్మెరకొడు కన భీముఁ డౌ
వేగంటుకొమరుఁడు ॥ వెన్నునంటు
వెన్ను మచ్చదునీడు ॥ వివ్వచ్చు కవ్వడి
గెలుపు పేరుగలాఁడు ॥ క్రీడి యనగ
నర్జుననామంబు ॥ లగు ముత్తైతువులాఁడి
తెలివాక పొందామరలకుఁ బంట
కఱకంతుతలయేలు ॥ పెరుమాళ్లడుగుబుగ్గ
జడదారిచెవియూట ॥ చదలువాక

తే. తాటిటెక్కెముదణితల్లి ॥ తాతపనఁటి
వెల్లి మినువాక మిన్నేలు ॥ వేల్పుటేలు

తెల్లుకానుపుసవతితల్లి యనఁ దనరు

సమరతటినికి నామధేయములు సాంబ.

16

టీ. పడముడి, తెస్తైరకొడుకు = పవననందనుడు - ౨ భీముడు
 వేగంటుకొమరుడు = వేయకన్నులుగలదేవుని (ఇంద్రుని) పుత్రుడు, వెన్ను
 నంటు = కృష్ణునికిఁ బ్రియస్నేహితుడు, వెన్నుమచ్చమనీడు = వీరునందు
 మచ్చగల సరదారు, వివ్వచ్చు (ప్ర. బీభత్సుడు), కవ్వడి = (కవ+పడి) రెండు
 చేతులతో నేకకాలమున బాణములనేయువాడు, గెలుపుపేరుగలాడు =
 “విజయుడు” అనునామముగలవాడు, క్రీడి = (కిరీటి. ప్రకృతి.) కిరీటము
 గలవాడు - 2 అర్జునుడు. ముత్తైరువులాడి = మూడుమార్గములందు
 బ్రవహించునది - త్రిపథగ, తెలివాక = తెల్లనినది, పొందామరలకుంటుంట =
 బంగారుతామరపువ్వుల కునికిపట్టయినది, కఱకంతుకలయేఱు = ఈశ్వరుని శిరసు
 నందు పసించు నది, పెరుమార్లడుగుబుగ్గ = విష్ణువుయొక్క పాదములందు
 బుట్టినయూటు - విష్ణుపది, జడదారిచెవియూటు = జహ్నువనెడిమహర్షి
 యొక్క చెవినుండిపుట్టినది, చదలవాక = ఆకసమందుబాటు నది, తాటి
 బెక్కెముదణితల్లి = తాళధ్వజాడగుభీష్ముకల్లి, తాకపటివెల్లి = లక్ష్మ
 కమండలువునందలి నీటిప్రవాహము, మినువాక = ఆకసమందుబాటెడు నది,
 మిన్నేఱు (చూపైన), పేల్పుదేఱు = (పేల్పు+దేఱు) దేవతనది, తెల్లుకానుపు
 సవతితల్లి = కుమారస్వామికి మారుతల్లి - ౩ గంగానది.

సీ. పేల్పుసువారంపురవిడిది వెన్నునిటెంకి

రతనాలపంట సూరద్రంబు కడలి

పుడమిముద్దియకోక ॥ మున్నీరు ప్రాయేలు

మబ్బుపువ్వులవెల్లి ॥ మామమామ

గట్టురాకొమరుని ॥ గాచిననేర్పరి

యేలులమగడు రేయింతిమామ

ముక్కంటియమ్మలపాది మింటిలాయంబు

తోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాడు

తే. చందునయ లచ్చితండ్రి నా నీ జలధి పరగు

వెల్ల యేనుగు చొదంతి నీ వేల్పుగౌరు

మొదటిహత్తి నా సురకరి నీ పొదలు దెల్ల

జక్కి నిక్కువీనులమావు నీ చదలుతేజి

యనంగ నుచ్చైశ్శ్రవము పేరు నీ లమరు సాంబ. 17

టీ. వేల్పునువారంపువిడిది = దేవతలవంటయిల్లు, వెన్నునిటెంకి =
విష్ణువుయొక్క వానస్థానము, రతనాలపంట = రత్నములు పండుచోటు,
చంద్రంబు (ప్ర. సముద్రము), కడలి, పుడమిముద్దియకోక=భూదేవికివస్త్ర
సూపమైనది, మున్నీరు = (ముందు+నీరు) పురాతనమైననీరు, ప్రాయేణు =
(ప్రాత + ఏణు.) ప్రాచీనమైనది, మబ్బుపువ్వులవెల్లి = (మబ్బుపువ్వులు =
మేఘపువ్వుములునీళ్లు) నీటి కునికిపట్టు, మామమామ = మామయగు విష్ణు
పునకుమామ, గట్టురాకొమరుని గాచిననేర్పరి=గట్టురాకొమరుడు=హిమ
కుంతునికొమరుడు-మైనాకుడు) మైనాకుని రక్షించినసమర్థుడు, ఏజుల
గుగడు = నదులకు భర్త, కేయితిమామ = రాత్రియనుకాంతకు మామ
రాత్రి చంద్రునిభార్య యనువాడుకగనుకను, చంద్రుడు సముద్రానికిబుర్రు
దగుటచేతను రాత్రికి మామయనబడియె), ముక్కంటియమ్మలపాది=త్రినే
త్రునకు ద్రిపురసంహారసమయమున నమ్మలపాదియైనవాడు, మింటిలాయంబు
తోటదొడ్డియొనర్చు నీటుకాడు = ఆకాశమును (స్వర్గమును) గుఱ్ఱపు
కాలగాను, చెట్లతోటగను, భసులదొడ్డిరిగాను చేసిననేర్పరి - స్వర్గమునగల
యుచ్చైశ్శ్రవ మనుగుఱ్ఱమును, కల్పవృక్షములను, గామధేనువును గన్న
వాడు, చందునయ = చంద్రునికండ్రి, లచ్చితండ్రి=లక్ష్మీదేవికి జనకుడు -
చంద్ర సముద్రము. వెల్లయేనుగు = వెల్లయేనుగు, చొదంతి = నాలుగు

దంతములుగలది, వేల్పుగారు = దేవతలయేనుఁగు, మొదటిహత్తి=మొదటి
యేనుఁగు - ౪ విరావతము. తెల్లజక్కి=తెల్లనిగుఱ్ఱము, నిక్కువీనులమావు=
నీల్లకొనియుండు చెవులుగలగుఱ్ఱము, చదలులేజి = స్వర్ణమందలి గుఱ్ఱము-3
ఉచ్చైశ్రవము.

సీ. వేలుపు టెంకి కోవెల దేవళము గుడి

యనఁగ దేవాలయాభ్యులు చెలంగు

దెఱగంట్లు జన్మంపుఁదిండులు జేజేలు

తొలివేల్పువగతురు ౩ పలుకుటల్లు

మేటులు వేల్పులు ౩ మింటిత్రోవరులు ని

ద్దురలేనిప్రోడలు ౩ నరలుగనని

పెద్ద లనఁగ సురాభిఖ్య లా విన్వోలు

వేగంటికచ్చేరి ౩ వేల్పుటెంకి

తే. యనఁగ స్వర్ణము పేల్లగు ౩ వినుమిటారు

లచ్చరలు వేల్పు చెలు లన ౩ నమరు నమర

తరుణులకుఁ జాగరతనము ౩ తలఁచుమాని

కమనఁ జింతామణిసమాఖ్య ౩ లమరు సాంబ.

18

టీ. వేలుపుటెంకి=దేవతలయొనికిపట్టు, కోవెల, దేవళము (ప్ర. దేవా
లయము.), గుడి-౪ దేవాలయము. తెఱగంట్లు=తెఱచికొనియుండు కన్నులు.
గలవారు- అనిమేషులు, జన్మంపుఁదిండులు=యజ్ఞములయందు హవిర్భాగము
లను దినువారు, జేజేలు, తొలివేల్పువగతురు=పూర్వదేవులకు (అసురులకు)
విరోధులు, పలుకుటల్లుమేటులు = మాటలె యాయుధములుగఁ గలవారు-
గీర్వాణులు, వేల్పులు= వేలుపులు, మింటిత్రోవరులు=అకాశమునఁ దిరుగు
వారు, నిద్దురలేనిప్రోడలు=నిద్ర లేనిసేర్పరులు, నరలుగననిపెద్దలు = ముదిమి
వలన పెండ్లుకలు మున్నగువానియందుఁ గలుగు తెల్లదనములేని గొప్పవారు-
౯. దేవతలు. విన్వోలు = అకసమందుండు పట్టణము, వేగంటికచ్చేరి =

ఇందునిసభ, వేల్పుటెంకి = దేవతలుండుచోటు - 3 స్వర్గము. అచ్చరలు (ప్ర. అప్పరసలు.), వేల్పుచెలులు=దేవతాంగనలు-౨ అప్పరసలు. చాగరత నము=ఇచ్చునట్టి రత్నము, తలపుమానికము = కోర్కులొనగు రత్నము - ౨ చింతామణి.

నీ. అడిగిన నొసఁగెడియావు జేజేగిడ్డి

చదలుతోడుకు తెల్లమొద వనంగ

సురగవిపేళ్లగుఁ యెఱగంటిమ్రాకులు

పెట్టుమ్రాకులు మింటిచెట్టు లనఁగఁ

గల్పకాఖ్య లగు వేగంటిగొంగలు రక్క

సులు రేయిద్రిమ్మరుల్ యెఱకురుసిసులు

వేల్పుదాయలు తొలివేల్పులు నాదైత్య

నామంబు లగు గాలి యెఱము నెగడి

తే. కొఱవిరాలుపు బూచి సోకుడు పిసాసి

దయ్య మనఁగఁ బిశాచాభిధానము లగు

నివము వలి మం చనంగను యెఱమము దనరుఁ

బిడు గనఁగఁ జెల్లు నశనికిఁ యెఱ్ఱ సాంబ.

19

టీ. అడిగిననొసఁగెడియావు = కోరినతోడుతనెయిచ్చునట్టియావు, జేజేగిడ్డి=దేవతలగోవు, చదలుతోడుకు = స్వర్గమందుండుగోవు, తెల్ల మొదపు = భవభవర్షమైనగోవు-ర కామధేనువు. యెఱగంటిమ్రాకులు = దేవతలకు సంబంధించినచెట్లు, పెట్టుమ్రాకులు=కోరినది యిచ్చుచెట్లు, మింటి చెట్టులు = స్వర్గమందలి వృక్షములు-3 కల్పవృక్షములు. వేగంటిగొంగలు= ఇందునిసిక బగవారు, రక్కసులు (ప్ర. రాక్షసులు), రేయిద్రిమ్మరుల్ = ఆంధ్రనామ-12

రాత్రులందుఁ దిరుగువారు, సుకురుసిసులు = శుక్రాచార్యునిశిష్యులు, వేల్పు
దాయలు = దేవతలకు విరోధులు, తొలివేల్పులు=పూర్వదేవులు- ౬ రాక్ష
సులు. గాలి, గాము (ప్ర. గ్రహము), నెగడి, కొఱవిరాలుపు = కొఱవికట్టె
త్రిపునది, బూచి, సోకుడు, పిసాసి (ప్ర. పికాచము), దయ్యము (ప్ర.
దైవము) - ౮ పికాచము. ఇవము (ప్ర. హిమము.), వలి, మంచు-3
హిమము. పిడుగు-౧ వజ్రయుధము.

సీ. మిన్ను చుక్కలత్రోవ శ విన్నుప్పరము నింగి
వెన్నునియడుగు విక శ వేల్పుఁడెరువు
గాలితండ్రి బయ లాశసము మొగులుతెన్ను
చదలునా గగనాఖ్య శ లొదవుచుండుఁ
బవలు పగలు నాఁగ శ దివము పేళ్లగు రేయి
రాతిరి రేయన శ రాత్రి యమరు
దెస దిక్కు కడ యన శ దిశ యొప్పు నెల చంద
నఁగ మాస మమరుఁ బున్నమ యనంగ

తే. నలరుఁ బూర్ణిమకు నమాస శ యమవన యనఁ
జను నమావాస్యపేరులు శ సంజ సందె
యనఁగఁ దగు సంధ్య కాతపంబునకు నెండ
ప్రాద్ధు వేండ్రం బనెడివేళ్లు శ పొసఁగు సాంబ. 20

టీ. మిన్ను, చుక్కలత్రోవ=నక్షత్రముల మార్గము, విన్ను, ఉప్పు
రము, నింగి, వెన్నునియడుగు=విష్టుపది, విక వేల్పుఁడెరువు=దేవతలపోవు
నట్టిదాట, గాలితండ్రి = వాయువునకుఁ బుట్టుచోటు, బయలు, ఆకాశము
(ప్ర. ఆకాశము), మొగులుతెన్ను=మేఘములమార్గము, చదలు-౧3 ఆకా
శము. పవలు, పగలు-౨ దినము. రేయి, రాతిరి, రే-3 రాత్రి. దెస =
(ప్ర. దిశ.) దిక్కు (ఇది సంస్కృతసమము). కడ (ప్ర. కాష్ఠ.)-3 విక్కు

నెల, చందు - ౨ మాసము. పున్నమ ౧ పూర్ణిమ. అమాస, అమవస - ౨
అమావాస్య. సుజ, సుచె-౨ సుధ్యాకాలము. ఎండ, ప్రాస్త. వేండ్రము-
౩ ఆతపము..

సీ. మెఱపులు మెఱుగులు శ మించు లనఁ దటిత్తు

లగుచు జుక్కలు రిక్క శ లనఁగఁ దార

లమరు జేజేతేనియరదము నీటిమో.

పరి మబ్బు మొయి లనఁ శ బరఁగు ఘనము

తెర యల తరఁగ నాఁ శ బొరయు వీచికపేళ్లు

నుఱువు నుఱు గనఁగఁ శ గొఱలు ఘన

మంతస్సమాభిఖ్య శ లగును లోపల లోన

లో నన బహిర్భాగ్య శ లొప్పును వెలి

తే. బయలు వెలుపల నాఁగ దీపంబు పేళ్లు

వఱుచుండుచు జోతి తిర్వళిక దివ్వె

యనఁగ మందోష్ణమునకు వెచ్చన యొకింత

వేడి యిసుమంతకాఁక నా శ వెలయు సాంబ

21

టీ. మెఱపులు, మెఱుగులు, మించులు - 3 విద్యుత్తు. చుక్కలు,
రిక్కలు (ప్ర. ఋక్షములు)-౨ నక్షత్రములు. జేజేతేని యరదము =
ఇంద్రుని వాహనమయినది, నీటిమోపరి=నీటినిధిసంచునది (జలధరము), మబ్బు,
మొయిలు-౪ మేఘములు, తెర, అల. తరఁగ (ప్ర. తరంగము.) - 3 సము
ద్రపుటలు. నుఱువు, నుఱుగు - ౨ ఘనము. లోపల, లోన, లో - 3
అంతర్భాగము. వెలి, బయలు, వెలుపల-3 బహిర్భాగము. జోతి (ప్ర.
జ్యోతిస్సు), తిర్వళిక (ఇంద్రునిదేవదము.), దివ్వె (ప్ర. దీపము) - 3 దీపము.
వెచ్చన, ఒకింతవేడి, ఇసుమంతకాఁక - 3 కొంచెపాటియుష్ణము.

క. సిస్తుగ లక్షణకవి యగు

కస్తురిరంగాఖ్యుడను జగద్ధితముగ నీ

నిస్తులదైవతవర్ణను

విస్తర మొనరించినాడ శ విబుధులకరుణన్.

22

తా. చక్కగా లక్షణము లెఱింగిన కవినైన కస్తురిరంగయ్య యను నేను లాఠికోపకారార్థము పండితుల యనుగ్రహముచే సాటిలేని దేవవర్ణను విపులముగాఁ జెప్పితిని.

దేవవర్ణ సంపూర్ణము.

— మా న వ వ ర్ణ. —

క. శ్రీనగజామానసలస

మానసరోహంస నిరుపమానవిభవధా

మా నవముగ నీవేరిట

మానవవర్ణపు రచింతు శ మానక సాంబా.

1

తా. కాంతియుక్తురాలగు పార్వతియొక్క మానసమనెడుప్రకాశించెడి కొలనికి రాయంచయైనవాడా! (పార్వతిచే నెల్లప్పుడు ధ్యానింపబడు, వాడా!) సాటిలేనికల్పికి నివాసమైనవాడా! ఓసాంబమూర్తి! నీకంత, ముగా నేను తప్పక నూతనముగా మానవవర్ణను రచించెదను.

సీ. తొలిచదువులు ప్రాతఃపలుకులు మినుకులు

ప్రామినుకులు తొంటిబాసలనగ

వేదాఖ్య లగు నేలవేల్పులు తొలిజాతి

వారు మిన్నులచదువరులు జన్ని

గట్టులు దుగపుట్టుకలు పార్లు బాడలు
నాగ బ్రాహ్మణులకు 1 నామము లగు
తేలు దొరలు నేలయేలుదంటలు వెన్ను
వలబుజమునఁ గలవారు రాచ

తే. వారు తేడులు రెండవవంగడంపుఁ
బబువు లన త్తత్రియాఖ్య లౌ 1 బచ్చు బేరి
మూడవకొలం బతడు నాడెకాడు నల్ల
నయ్యతోడబిడ్డ కోమటి 1 నాఁ దనర్పు
వైశ్యనామంబు లద్రిసివాస సాంబ.

2

టీ. తొలిచదువులు, ప్రాతపలుకులు. మినుకులు, ప్రామినుకులు,
తొంటిబాసలు (ఈయన్నింటికిని బూర్వవక్యములు అని యర్థము.) - 1
వేదములు. నేలవేల్పులు=పుడమికిదేవులు (భూసురులు), తొలిజాతివారు =
అగ్రజన్తులు, మిన్నులచదువరులు = వేదాధ్యయనము చేయువారు, జన్ని
గట్టులు=యజ్ఞోపవీతముఁ దాల్చినవారు, దుగపుట్టుకలు=ద్విజన్తులు, పార్లు
(పాఱులు) = పాఱువారు, బాడలు - 2 బ్రాహ్మణులు. తేలు, దొరలు,
నేలయేలుదంటలు=పుడమినిఁ బాలించు సేర్పరులు, వెన్నువలబుజమునఁగల
వారు=విష్ణువుయొక్క కుడిబాహువునుండి పుట్టినవారు. రాచవారు = త్తత్రి
యులు, తేడులు, రెండవవంగడంపుబబువులు=రెండవకులమున (త్తత్రియ
వంశమున) బుట్టినరాజులు-2 త్తత్రియులు. బచ్చు, బేరి, మూడవకొలం
బతడు=మూడవవంశమున (వైశ్యకులమున) బుట్టినవాడు, నాడెకాడు=
నాణెముగలవాడు, నల్లనయ్యతోడబిడ్డ = విష్ణువుయొక్కతొడయందుఁ
బుట్టినవాడు, కోమటి - 1 వైశ్యుడు.

పీ. కలపతాల్పులు తుదికొలము సేర్పరులు కాఁ
పులు వినువాడతొడబుట్టువు లన

నలరును శూద్రాఖ్య శ్రీ లక్ష్మ కన్నది తల్లి
 యవ్వ నా మాతపే శ్రీ శ్లమరుఁ దండ్రీ
 యబ్బ కన్నయ్య నాయన యయ్య య పున
 జనకాఖ్య లగుఁ దమ్ముఁ శ్రీ దనుఁగు తోడు
 తోడఁబుట్టు వనంగఁ శ్రీ దోఁబుట్టు వన సోద
 రాఖ్య లా మొదటివాఁ శ్రీ దన్న పెద్ద
 తే. యనగ నగ్రజుఁ డగు నక్క శ్రీ యప్ప యనగ
 జ్యేష్ఠకన్యకుఁ జెల్లెలు శ్రీ చెల్లె చెలియ
 లనఁగఁ దనరుఁ గనిష్ఠ కీల్లాలు రాణి
 యాలు పెండ్లా మనగ భార్య శ్రీ కగును సాంబ. 3

టీ. కలపతాల్పులు = నాఁగేటిని ధరించినవారు, తుదికొలమునేర్పు
 రులు=కడపటి (నాలుగవ)కులమునందుఁబుట్టిననేర్పుగలవారు, కాఁపులు=తే.త్ర.
 ములను రక్షించువారు, వినువాఁకతోఁబుట్టువులు=గంగానదికి నైదోడులు.
 [కూద్రులు విష్ణుపాదమునఁబుట్టిరి యని శ్రుతిచెప్పటచేతను, గంగ విష్ణుపాదో
 ద్భవగనుకను గంగకు కూద్రులు దోఁబుట్టువులని చెప్పఁబడిరి.] - ర కూద్రులు-
 ఆప్తు, కన్నది, తల్లి, అవ్వ-ర జనని. తండ్రీ, అబ్బ, కన్నయ్య (కన్న+అయ్య),
 నాయన, అయ్య=పూజ్యుఁడు, అప్ప, - ౬ జనకుఁడు. శమ్ముఁడు, అనుఁగు, తోడు,
 తోడఁబుట్టువు, తోఁబుట్టువు - ౫ సోదరుఁడు (చిన్నవాడు). మొదటి
 వాడు=మొదటఁబుట్టినవాడు, అన్న, పెద్ద-3 పెద్దతోఁబుట్టువు (అగ్రజుఁడు).
 అప్ప, అక్క-౨ జ్యేష్ఠభగిని. చెల్లె, చెలియలు-౨ కనిష్ఠభగిని. కల్లాలు (కల్లు+
 అలు), రాణి, ఆలు, పెండ్లాము-రూ. పెండ్లము-ర భార్య.

సీ. అయిదువరాలు ముఁత్రైదు వనఁ బురంద్ర
 కగుఁ దోడిగోడ లేరా లనంగఁ

బతిసోదరునిభార్య శ పరగుఁ గూతురు కూతు
కొమరిత యనఁ బుత్రి శ కమరుచుండుఁ
గొమరుండు బుడుతఁడు శ కొడుకు పట్టి యనంగఁ
బుత్తుఁ డౌ బిడ బిడ్డ శ పూప పాప
కుట్టి చిటుత కందు శ కూన నిసువు పాల
బుడుత నా శిశునామములు దనర్చు

తే. గోల ముద్దియ ముద్దరాల్ శ బేల ముగుద
యనంగ ముద్గాంగనకు నాఖ్య శ లగును ముదిమి
వాడు ముదుకఁడు ముదిసినవాడు ముసలి
ముదుసలి యనంగ వృద్ధుపే శ ల్లోదవు సాంబ. 4

టీ. అయిదువరాలు (విదువ+అలు-రేఫాగమము)-రూ. విదువరాలు,
ముత్తైదువ-౨ వృద్ధసుమంగలి. తోడిసోడలు, ఏరాలు-౨ అన్నదమ్మలభార్యలు.
కూతురు, కూతు, కొమరిత-3 పుత్రిక. కొమరుడు, బుడుతఁడు, కొడుకు,
పట్టి-౪ పుత్తుఁడు. బిడ, బిడ్డ, పూప, పాప, కుట్టి, చిటుత, కందు, కూన,
నిసువు-రూ. నిసుగు-పా. నిసువు, పాలబుడుత-చంటిబిడ్డ - ౧౨ శిశువు.
గోల, ముద్దియ, ముద్దరాలు (ముద్ద+అలు), బేల, ముగుద (ప్ర. ముద్ద)-గి
ముగ్గ (ప్రాయమువచ్చిన యాడుది). ముదిమివాడు, ముదుకఁడు, ముది
సినవాడు, ముసలి, ముదుసలి-గి వృద్ధుఁడు.

సీ. పిన్న కొండికవాడు శ చిన్న పడుచు చోట
పనివాఁ డనెడిపేళ్లు శ బాలున కగుఁ
జతురుపేళ్లగు దిట్ట శ జాణ దంట వలంటి
వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగఁ
జెలికాడు సంగాతి శ చెలిమరి గాదిలి
సకియ సంగడికాడు శ సంగడిఁడు

చెలి నేస్త్రీ యనఁ జను శ స్నేహితునకుఁ జెల్లి
నంటు మాలిమి పొందఁనంగ మైత్రి

తే. కొఱులుఁ గుఱుచ టింగణ గిడ్డ శ గిఱక గుఱ్ఱ
పొట్టి యన వామనాఖ్యలౌ శ గట్టివాయి
తాఁగ జంత గయాళియు శ నాఁగఁ దనరు
ధూర్తవనితకు దురితవిదూర సాంబ.

5

టి. పిన్న, కొండికవాడు = చిన్నవాడు, చిన్న, పడుచు, చోఱ-
రూ. చోఱ, పసివాడు-2 బాలుడు. దిట్ట, జాణ, దంట, వలంతి, వెరవరి
(వెరవు+అరి) = ఉపాయముగలవాడు (మత్స్వర్థీయకతద్ధితాంతము), ప్రోడ
(ప్ర. ప్రాధుడు.) నేర్పురి (నేర్పు+అరి=మత్స్వర్థీయకతద్ధితాంతము.)=సామ
ర్థ్యముగలవాడు-2 సమర్థుడు. చెలికాడు, సంగాతి=సంగాతము(స్నేహము)
గలవాడు, చెలిమరి = (చెలిమి+అరి.) చెలిమిగలవాడు, గాదిలి, సకియ
(ప్ర. సఖ), సంగడికాడు, సంగడిడు (వైరెంటికి సంగడికలవాడు అని
యర్థము.), చెలి, నేస్త్రీ=నేస్త్రముగలవాడు (నేస్త్రము+ఇ-మత్స్వర్థీయకతద్ధి
తాంతము.)-౬ స్నేహితుడు. చెల్లి - రూ. చెలిమి, నంటు, మాలిమి-రూ.
మార్చి, పొందు-ర స్నేహితము. కుఱుచ. టింగణ-రూ. టింగణ, గిడ్డ, గిఱక,
గుఱ్ఱ, పొట్టి-2 కుఱుచవాడు గట్టివాయి=పెద్దగొంతుగలవి, తాఁగ, జంత,
గయాళి-రూ. గయ్యాళి=అలక్ష్యము సేయునది-గి ధూర్తురాలు.

సీ కబ్బపునేతరి శ కయి కైసరుడు మాట
లల్లువాఁ డనువేళ్లు శ చెల్లుఁ గవికి
బట్టులు చదువరుల శ బట్టు క్రీక్క లనంగ
వందుల కగుఁ బడఁవాళ్లు వేగు
వారు వేగరు లనఁ శ జారులవేల్గొప్ప
బోయిలు బెస్తలు శ మోపరు లన

వాహకులకుఁ జెల్లు సాహిణి సాని రా
తనఁగ నశ్వారోహకునకుఁ దనకుఁ
తే. గట్టికలు పనిహారులు స కటిక లనఁగ
వేత్రపాణుల కగు బోయ స వేటకాడు
నడవిద్రిమ్మరి యనఁ గిరారాతాఖ్య లెసఁగు
నన్నగళ పేడి యన పండుఁ స డగును సాంబ.

6

టీ. కబ్బపు సేతరి = గ్రంథములను రచించువాడు, కయి, కైస
రుడు, మాటలల్లువాడు = పదము లొక్కటిగఁ జేర్చువాడు - ౪ కవి.
బట్టులు, చదువరులు (చదువు+అరులు) = చదువుగలవారు, బట్టు, క్రిక్కలు-
౪ స్తుతిపాఠకులు. పడవాళ్లు, వేగువారు, వేగరులు - 3 చారులు.
(మాటువేసముతోఁ బరరాజ్యములనుండి యచ్చటి సంగతులను దమరాజు
నకుఁ దెలుపువారు.) బోయీలు, బెస్తలు, మోపరులు-3 పల్లకులుమొదలగు
వానిని మోయువారు. సాహిణి, సాని, రాతు - 3 గుఱ్ఱపురాతు. కట్టి
కలు, పనిహారులు, కటికలు-3 బెత్తముదాల్చి కొలువుచేయు ద్వారపాలురు
మున్నగువారలు. బోయ, వేటకాడు, అడవిద్రిమ్మరి = అడవులందు సంచ
రించువాడు - 3 కిరాతులు. అన్నగళ, పేడి-౨ నపుంసకుడు.

సీ. జాలరి వలతేడు స మీలవేటరి యనఁ
దగు ధీవరునివేళ్లు స తడుపుదాల్పు
వడు గొంటిజందెమువాడు బ్రహ్మచారి
యన బ్రహ్మచారివేళ్లమరు గేస్తు
మనికితేఁ డింటివాఁ స డన గృహస్థున కగు
నడవికాపు తపసి స జడలదారి
నాఁ జెలువొందు వానప్రస్థునకుఁ నొంటి
కాడు గోణముదారి స బోడ బీద

తే. కావులుగలాడు సన్నాసి నా వెలుంగు
యతినమాఖ్యలు ముగితిముతైదు వనగ
జక్కి నన బేరటా లన న జరగు మృతచి
రంటినామంబు లాపన్నరక్షసాంబ.

7

టీ. జాలరి = (జాలము+అరి) జాలముగలవాడు, వలతోడు = వలకుఁ
బ్రభువు, మిలవేటరి = చేపలను వేటాడువాడు - 3 చెంబడివాడు.
తడుపుదాలుపు = కొల్లాయివంటి పంచె కట్టుకొన్నవాడు, వడుగు (ప్ర.
వటువు.), ఒంటి జండెమువాడు = ఒక్కజండెము వేసికొనువాడు, బమ్మ
చారి - ౪ బ్రహ్మచర్యము పూనినవాడు. గేస్తు (ప్ర. గృహస్థు.), మనికి
తోడు = ఇంటియజమానుడు, ఇంటివాడు = ఇల్లుగలవాడు - 3 పెండ్లియైన
వాడు. అడవికాపు = అడవియందు వసించువాడు, తపసి (ప్ర. తప
స్వి.) = తపస్సుచేయువాడు, జడలదారి = జడలనుదాల్చినవాడు - 3 వాన
ప్రస్థుడు. ఒంటికాడు = ఏకాకి, గోణముదారి = గోణచిపెట్టికొన్నవాడు,
బోడ, బీడ, కావులుగలాడు = కాషాయవస్త్రముదాల్చినవాడు, సన్నాసి -
౬ సన్నాసి, ముగితిముతైదువ = ముక్తినిొందిన ముతైదువ. జక్కిని, పేరఁ
టాలు - 3 మృతినొందిన దిర్ఘసుమంగలి.

సీ. మూకాఖ్య లగు మూవ నమూగ మూగి యనంగ
గుడ్డి చీ కన నంధకునకుఁ జెల్లుఁ
బరువము ప్రాయము నవయసు జవ్వన మన
యావనాభిఖ్య లొ నందగాడు
వగకాఁ డమరువాడు నవన్నె కాఁ డెమ్మెకాఁ
డోసుకాఁ డన సొగసైనవాడు
నీటుకాఁ డనగ రాణించు శృంగారికి
గోవాళ్లు బొజుగు నాఁ గోడెకాడు

తే. వెచ్చకాడు ననువుకాడు ॥ వేడ్కకాడు
లంజెకాడు మిండం డనం బల్లవుడు దనరు
సోయగంబు చక్కదనంబు ॥ సొబగు రూపు
నాంగ సౌందర్యమునకు జేన్మగును సాంబ.

8.

టీ. మూవ, మూగ, మూగి-3 నోరులేనివాడు. గుడ్డి, చీకు - ౨
కన్నులులేనివాడు. పరువము, ప్రాయము - రూ. పాయము, వయసు (ఇది
సంస్కృతశబ్దమని తోచెడి), జవ్వనము (ప్ర. యకావనము), ౬ ప్రాయము.
అందగాడు=అందముగలవాడు, వగకాడు, అమరువాడు, వన్నెకాడు
ఎమ్మికాడు, బొసుకాడు=హాసుకలవాడు, సొగసైనవాడు, నీటుకాడు-
౦ సొగసు చేసికొన్నవాడు. గోవాళ్లు, బొజుగు, కోడెకాడు, వెచ్చ
కాడు=అప్పిచ్చువాడు, ననువుకాడు = ప్రేమగలవాడు, వేడ్కకాడు=
తమాషాగలవాడు, లంజెకాడు, మిండం-౯ విటపురుషుడు. సోయ
గము, చక్కదనము, సొబగు, రూపు-౪ సౌందర్యము.

సీ. గట్టిమనసువాడు ॥ గడుసరి యుక్కరి

దిటవరి దిట్టన ॥ ధీరున కగు

గుచ్చితుం డడిగొట్టు ॥ కూళ పెంకె బికారి

ముడికాడు చిలుమువాలి ॥ మోటు లుచ్చ

చెండిపోతు గరాసు ॥ మొండికట్టె తులువ

కైలాటకాడు టక్కరి పిసాళి

టకటాంకు టాటాటు ॥ తవళి దబ్బిలి దూబ

గడుసు కల్లరి దోసకారి చెనటి

తే. పాలసుడు లండి పిక్కరి ॥ పలువ చెడుగు

బేరజ మనంగ ధూర్జనిపేరు లమరు

బగలు మార్తురు పగతురు శ పవతు లనగ
నహితులకు నామధేయము శ లమరు సాంబ.

9

టీ. గట్టిమనసువాడు, గడుసరి, (గడుసు+అరి), ఉక్కిరి (ఉక్కు+అరి), దిటవరి (దిటవు+అరి), వైమూడుపదములకు “బలిమిగలవాడు” అని యర్థము, దిట్ట - శి ధీరుడు. కుచ్చితుడు (ప్ర. కుత్సితుడు), అడిగొట్టు, కూళి, పెంకె, బికారి, ముడికాడు, చిలుమువాలు, మోటు, లుచ్చ, చెండి పోతు, గరాసు, మొండికట్టె, తులవ, కైలాటకాడు (కైలాటము+కాడు) = మాయోపాయము గలవాడు, టక్కిరి = టక్కులు గలవాడు, పిసాళి, టకటొంకు, టాటోటు-రూ. తాటోటు, రవళి-రూ. తవలి, దబ్బిలి, దూబ, గడుసు, కల్లరి=బొంకులవాడు, దోసకారి = పాపకార్యము లొనర్చు వాడు, చెనటి, పాలసుడు, లండి, పిక్కిరి = పిక్కిరిబలముగలవాడు, పలువ, చెడుగు, బేరజము - 33 ధూర్తుడు. పగలు, మార్తురు, పగతురు, పవతురు - ౪ శత్రువులు.

సీ. వెఱవారు కడవారు శ వింతవా రెడవారు

లాతివా రన నన్యులకుఁ జెలంగు

జుట్టలు చుట్టాలు శ చుట్టముల్ విందులు

బందుగు లనఁ జెల్లు శ బంధువులకుఁ

గూర్పువాఁ డెడకాడు శ కుంటెనకాఁ డనఁ

దాపికాఁ డనఁ బేరు శ దనరుచుండు

విటదూత బయకాడు శ వీణికాఁ డనఁ బొల్పు

వైచికునకు గాణ శ పాటకుఁ డన

తే. గాయకున కగుఁ దిక్క వెంగలి వెడంగు

వెలి వీటిఁడి వెంబరవిత్తు వెట్టి

వేదు అనగ నపస్తారి శ వెలయుఁ జెవిటి

విననివాఁ డన బధిరాఖ్య శ లొనరు సాంబ.

10

టీ. వెఱవారు, కడవారు, వింతవారు, ఎడవారు, లాఱివారు - ౧.
 పొరుగువారు. చుట్టలు (చుట్టము+లు - మువర్ణలోపము.), చుట్టాలు (చుట్ట
 ము+లు - మువర్ణలోపము, తత్సూర్వప్రాస్వమునకు దీర్ఘము.), చుట్టములు,
 విందులు, బందుగులు (ప్ర. బంధువు.) - ౧ బంధువులు. కూర్చువాడు =
 విటుని చెచ్చి యిచ్చువాడు, ఎడకాడు, కుంటెనకాడు, తాపికాడు - ౪
 విటునిదూత. బయకాడు, వీణకాడు - వీణెవాయించువాడు. గాణ,
 పాటకుడు - ౨ గానము చేయువాడు. తిక్క, వెంగలి, వెడంగు, వెకలి,
 వీటిడి, వెంబరవిత్తు, వెట్టి, వేడులు-౪ మఱుపుగలవాడు (అపస్తావి). చెవిటి,
 విననివాడు-౨చెవులు వినబడనివాడు.

సీ. ఎకిమీడు పాదుసా శ యేలిక మన్నీడు
 సాహేబు రాయడు శ సామి పబువు
 జియ్య తుపాని వశీరుండు రాయలు
 దునెదారి రాతేడు శ దొర యొడయడు
 నేడన వర్తిలు శ నృపువేల్లు పడవాలు
 దళవాయి దళాయి శ దణి యనంగ
 దగు దళకర్తకు శ దగువాడు వెరవరి
 తీర్పరి కార్బారి శ దిట్ట యనంగ

తే. గార్యకర్తకు జెలగు ప్రెగడ నిజోగి
 ప్రెగడ మంతరి నా మంత్రివేల్లు వెలయు
 బంగునకు లేవఁ జాలనివాడు పుట్టు
 మొండి పిచ్చుకుం టనువేల్లు శ పొసగు సాంబ. II

టీ. ఎకిమీడు, పాదుసా (ఇది హిందూస్థానిపదము) - రూ. పాదు
 సాహి, ఏలిక, మన్నీడు - పా. మన్నియ. రూ. మన్నియడు, మన్నెడు,
 మన్నె, సాహేబు (ఇది హిందూస్థానిపదము), రాయడు, సామి (ప్ర.

స్వామి), పబువు (ప్ర. ప్రభువు), జియ్య, తుపాసి, పబీరుడు (ఇది హిందు స్థానిపదము), రాయలు, దుసేదారి - రూ. దుసేదారి, రా, జేడు, దొర, ఒడయడు, నేడు - ౨౭ రాజు. పడవాలు, దళవాయి, దళావాయి, దళి-ర సేనానాయకుడు. తగువాడు, వెరవరి (వెరవు+అరి) = ఉపాయము గలవాడు, తీర్పరి (తీర్పు+అరి) = దిద్దుపాట్లుగలవాడు, కార్పారి, దిట్ట - గి కార్యములను జక్కగాజేయువాడు, ప్రెగడ, నిజోగి (ప్ర. నియోగి) = ఉత్తరువుచేయువాడు, ప్రెగడ, మంలిరి - రమంతి. లేవజాలనివాడు, పుట్టుమొండి, పిచ్చుకుంటు-రూ. పిచ్చుకకుంటు - 3 పంగువు - ఈచచబోయిన కాల్యవాడు.

నీ. ఎడకాడు కొల్లగాఁగ డెడత్రోవకాపరి
గడిదొంగ దోపుడుకాడు నాచు
గజముచ్చు చేవాడికాడు జాజరకాడు
మచ్చరి మునిముచ్చు నూయదారి
తెరువాటుకాడు కర్రైదొంగ దొరకోలు
సన్నాసి వడికాడు కన్న గాడు
రేద్రిస్తురీడు ముల్లియవిప్పు లోవాడి
కాడు తెక్కలికాడు కల్లరీడు

తే. తవళి మోసరి యన జెల్లు దన్నరునకు
దొత్తు సాకుడు బోసముక తై దాది
విలువరమ్ముడు వరపు డిలోబిడ్డ యనగ
దాసికానామధేయముల్ దనరు సాంబ.

12

టీ. ఎడకాడు, కొల్లగాడు = కొల్లచేయువాడు, ఎడత్రోవకాపరి = నిర్జనమార్గమునందుఁ గాచియుండువాడు, గడిదొంగ = ఒకశెఱింగినదొంగ, దోపుడుకాడు - రూ. దోడిడికాడు = పరులసొమ్ము దోచువాడు, నాచు, గజముచ్చు = పెద్దదొంగ, చేవాడికాడు = చేతిపదుసు గలవాడు,

బాజరకాడు - రూ. జజ్జరకాడు = పంచనసేయువాడు, మచ్చరి (ప్ర. మత్సరి), కంటుగలవాడు, మునిముచ్చు=పశ్యతోహరుడు=చూచుచుండగనే మార్చి కొట్టుకొనిపోవువాడు, మాయదారి = మోసముగలవాడు, తెరు వాటుకాడు = దారినడ్డగించువాడు, కత్తెరదొంగ=కత్తెరతోఁ బనిచేయు దొంగ, దొరతోలునన్నాసి=నమ్మించి మోసపుచ్చి దొంగలించుదొంగ, వడి కాడు=చేతిచుఱుకుదనముగలవాడు, కన్నగాడు=కన్నమువేయువాడు, రేద్రివ్వురీడు = రాత్రులందు సంచరించువాడు, ముల్లియవిప్ప = ధన ములముడులను విప్పవాడు, లోవాడికాడు=మనసునఁ గఠినత్వముగలవాడు, తెక్కలికాడు = దొంగతనము గలవాడు, కల్లరీడు (కల్ల+అరి+ఈడు స్వార్థమున నీ ప్రత్యయము,) = బొంకులాడువాడు, తపళి, మోసరి (మోస ము+అరి)=మోసముగలవాడు-అర దొంగ. తొత్తు, సామడు, బోనముకత్తె (వంటచేయునది), దాది (ప్ర. ధాత్రి.), విలువరమ్మడు=కూలికిబనిచేయునది, వరపుడు, ఇల్ బిడ్డ-ర దాసి-పనికత్తె.

నీ. పడపుజాన గడించు పడఁతి మేల్దాపరి
బోగపుఁజేడియ పాత్తుటాలు
వేడుక చెలి లంజె వెలయాలు రోచెల్వ
వెల్లాటకత్తెనా వేశ్య వెలయుఁ
గూర్చియిచ్చుమిటారి కుంఠెనకత్తియ
తాపికత్తె యనంగఁ దనరు దూతి
నాగవాసం బన నామ మా వేశ్యల
మేళంబునకుఁ గొమరాలు కొమిరె

తే. చామ జవరాలు కొమరిత జవ్వనియన
సుందరికిఁ జెల్లు గట్టివోసుదియుఁ బ్రోడ
యనంగఁ దగఁ ప్రౌఢ వయసు చెల్లినది ముసలి
మిండకో రన లోలాఖ్య మెఱయు సాంబ.

టీ. పడపుఞాన (పడపు+చాన)=ధనసంపాదనచేయునట్టిస్త్రీ, గడించు పడఁతి = ధనమునుగూర్చు కాంత, మేల్దాపరి=పలపుఞాపనిది - లాభముఁ దాంచునది, బోగపుఁజేడియ (బోగము+చేడియ) = సుఖానుభవమునకైనట్టి మగువ, పొత్తుటాలు (పొత్తు+టాలు) = అనురాగముఞ్చాపు పెండ్లము, వేడుక చెలి = సంతోషము గలిగించునుందరి, లంజే, వెలయాలు (వెల+టాలు) = విలువకువచ్చెడి పెండ్లాము, రోచెల్వ = డబ్బునకువచ్చుభార్య, వెల్లాటకత్తె - రూ. వెల్లాటకత్తె = మిగులనాట్యము చేయునట్టిది - ౧౧ వేశ్య. కూర్చియిచ్చు మిటారి = విటునిజేర్చునది, కుంటెనకత్తియ, తాపికత్తె - 3 దూతిక. నాగ వాసము-౧ వేశ్యలసమూహము. కొమరాలు, కొమిరె = పిన్నవయసుది, చామ, జవరాలు = యౌవనముగలది, కొమరిత - రూ. కొమరిత, కొమార్త, జవ్వని (జవ్వనము+ఇ) = యౌవనముగలది - ౮ ప్రాయముగలపడుచు. గట్టివైసుది, ప్రొడ (ప్ర. ప్రాథ)-౨ ప్రాథాంగన-3౦ యెండ్లకు హెచ్చుతక్కువవయసు గలది. వయసుచెల్లినది. ముసలి, మిండకోర-రూ. మిండలకోర - 3 ను గిం. వీండ్లకుఁ బయిపడినను విటులను గోరునట్టి స్త్రీ-లొలస్త్రీ.

సీ. కన్నియ కన్నె నాశ కన్యక కగుఁ బేరు

లాసగలది అంకురలాడి చెడివె

వెలివొరవరి యనఁ వెలయు జారిణిపేళ్లు

మెయి మేయి యెడలు నెఱ్ఱేను మేను
బొంది మే మై యనఁ బొనుగు దేహమునకు

నెఱకలు వెండ్రుకల్ నెటు లనంగ

గేశసమాఖ్య లొక గేశబంధము పేళ్లు

కీల్లుడి కొమ్మడి కీలుగంటు

తే. నూనెముడి వెన్నుగం టనఁ నొనరు శిఖకు

జుట్టు సిక సిగ యనఁ జెల్లుఁ జంచు కురులు

ముంగురులు కూఁకటు లనంగఁగ బొసఁగుచుండుఁ
గుంతలములకు జితదైత్యకూట సాంబ. 14

టీ. కన్నియ, కన్నె - ౨ కన్యక. అనగలది = ఇతరులవైయాసగలది,
అంకులాడి, చెడిపె, వెలిచొరవరి = బయటిరుచిగన్నది-ర జారిణిస్త్రీ. మేయి,
మేయి, ఒడలు, నెమ్మేను, మేను, బొంది, మే, మై - ౮ శరీరము. నెఱకలు,
వెండ్రుకలు, నెఱులు - 3 కేశములు. గీల్లుడి, క్రొమ్ముడి (క్రొత్త+ముడి),
కీలుగంటు, నూనెముడి, వెన్నుగంటు-గి కేశబంధము-జాఱుగముడిచినవెండ్రు
కల దూసుముడి. జాట్టు, సిగ, సిక - 3 శిఖ - జాట్టుముడి. చుంచుకురులు,
ముంగురులు (మున్ను+కురులు) = ముందటి వెండ్రుకలు, కూఁకటులు - 3
చూర్ణకుంతలములు-పొడివెండ్రుకలు.

సీ. కొప్పు వేనలి మూలఁగ క్రొవ్వెద తులు మనఁ
గబరి యా కఁ గనుఁగ కన్ననంగ
నేత్రాఖ్యలగు నొసల్ నెన్నెసల్ నుదురు నె
న్నుదు రన నిటలాఖ్యఁగ లొదవుఁ జూడ్కి
పారువ దిట్టి చూపన వీక్షణము లొప్పు
వీనులు చెవులునుఁగ జానుగులును
నా నొప్పుశ్రోతముల్ గొను లేఁగొను నె
న్నడుము నడు మనంగఁగ నడరు మధ్య

తే. మునకుఁ బొక్కిలి బొడ్డనఁగ దనరు నాభి
మూతి మోర మొకము మోముఁగ మొగ మనంగ
వదనము దనర్పు వా నోరుఁగ వాయి యనంగ
ముఖగుహాభిఖ్య లగు గురుమూర్తి సాంబ. 15

టీ. కొప్పు, వేనలి, మూల, క్రొవ్వెద (క్రొత్త+వెద), తులుము - గి
స్త్రీలొప్పు, కన్, కను, కన్ను - 3 నేత్రము, నొసలు, నెన్నెసలు, నుదురు,
అంధనామ—13

నెన్నదురు - ౪ ఫాలము. చూడ్కి. రూ. చూడికి, పారువ (ద్రావిడము.),
 దిప్పి (తెలుంగున షకారము లేదు గనుక ఈరూప మసాధువు.), చూపు - ౫
 పీఠించుట - దర్శించుట. వీనులు, చెవులు, జానుగులు - 3 శ్రోత్రములు.
 కాను, లేఁగొను (లేత+కొను), నెన్నడుము (నెఱు+నడుము), నడుము - ౪
 మధ్యము. పొక్కిలి, బొడ్డు - ౨ నాభి. మూతి, మోర, మొకము, మోము,
 మొగము (ఈ 3 ను ముఖశబ్దభవములు)-౫ వదనము. వా, నోరు, వాయి-3
 వదనగుహ (నోరు).

సీ. పలు పల్లు పండులు పండ్లన రదము లొ

జెంప దవుడ చెక్కు ప చెక్కి లనంగ

దగుఁ గపోలము నెత్తి ప తల యన శిర మొప్పు

ముకు ము క్కనంగ నాసక చెలంగు

బొమ కనుబొమ యన ప భూనామ మమరు మీ

సలు మీసము లనంగ ప శ్శశ్రువలరు

నదరము కెఱ్ఱెవి ప పెదవి వాలెఱ మోవి

యన నోష మగు నెద ప యక్కు టొమ్ము

తే. నెడఁద యన వక్ష మగుఁ బొట్ట ప కడుపు బొజ్జ

బొట్ట డొక్కన నుదరంబు ప పొసఁగుచుండుఁ

గేలు కై కయి చేయి కెం గే లనంగ

బంచశాఖకు నామముల్ ప పరంగు సాంబ.

16

టీ. పలు, పల్లు, పండులు, పండ్లు - ౪ దంతములు. చెంప. రూ.
 చెంక, దవుడ.రూ.దొడ, చెక్కు, చెక్కిలి-౪ కపోలము. నెత్తి, తల-౨ శిరస్సు.
 ముకు, ముక్కు - ౨ ఘ్రాణము. బొమ, కనుబొమ - ౨ భూరేఖ. మీసలు
 (మీసము+లు-మువర్ణలోపము.), మీసములు. రూ. మీసాలు-3 శ్శశ్రువులు.

అదరము (ప్ర. అధరము.), కెమ్మైవి (కెంపు+మొవి), పెదవి, వాతెఱ = (వాయి+తెఱ)నోటిరంధ్రమును మూయునది, మొవి-గి ఓష్ఠము. ఎద, అక్కు, అొమ్మ, ఎడ-ద-ర హృదయము. పొట్ట, కడుపు, బొజ్జ, బొజ్జ, డొక్క - గి ఉదరము. కేలు (నిత్యైకవచనాంతము.) కై, కయి, చేయి, రూ. చెయ్యి, చెయి, చే, కెంగేలు (కెంపు+కేలు)-ర కరము.

సీ. అఱచెయ్యి లోచెయి శ యనఁ గరతల మొప్పుఁ

బెడచెయ్యి మీఁజెయి శ వెనుక చెయ్యి

యనఁ దగుఁ జరమశయంబు వేల్ వ్రే లన

నంగుళి యగుఁ జరమాంగమునకు

వెన్ను వెనుక మేను శ వీఁ పన వ ర్తిల్లు

గద్దవ గడ్డము శ గౌడ యనఁగఁ

జిబుకనామంబు రాజిల్లుఁ గడవసంబు

చట్ట తో లనఁ గళాసంబు నాఁగఁ

తే. జర్మమమరు మోఁకాళ్లన శ జానువు లగుఁ

బిక్క చిటుదొడ యన జంఘపేళ్లు దనరుఁ

గుటువు తొడ యన నూరువు శ వఱలు ముడ్డి

పిలుదు తుం టన జఘనంబుపేళ్లు సాంబ.

17

టీ. అఱచెయ్యి, లోచెయి - ౨ చేతిలోభాగము. పెడచెయ్యి, మీఁజెయి (మీఁదు+చెయి), వెనుకచెయ్యి = చేతివెనుకటిభాగము - 3 చేతివెనుకటిభాగము. వేలు, వ్రేలు - ౨ అంగుళి. వెన్ను, వెనుకమేను, వీఁపు - 3 పుష్టము. గద్దవ, గౌడ, రూ. గవుద - 3 గడ్డము. కడవసంబు, చట్ట, తోలు, కళాసము-ర చర్మము. మోఁకాళ్ల-నిజానువు, పిక్క, చిటుదొడ=చిన్నతొడ-౨ పిక్క. గుటువు, తొడ-౨ డోరువు. ముడ్డి. రూ. మూడి, పిలుదు, తుంటి=3 కటిభాగము.

సీ. పునుక పుణియ పుచ్చెర యనఁ గపాలం బొప్పా

బుజము మూఁ పనఁ జెల్లుఁ భుజముపేళ్లు

బట్ట వలువ కోకఁ పుట్టంబు గింటెంబు

చీర నా వసనంబుఁ చెలఁగు నటుత

గొంతు కుత్తుక యట్టుఁ కొలిమి మెడ యనంగ

గళమున కగుఁ బిడికిఁ లన ముష్టి

కగుఁ బ్రసృతికిఁ జేరఁ యన నంజలికి దోయి

లన హస్తమునకు మూఁ రనఁగఁ బొసఁగు

తే. బార యనఁగను వ్యామాఖ్యఁ పరఁగు జేన

దుత్త యనఁ దాలమున కొప్పఁ బెత్తయనఁగ

నంగులాభిఖ్య యగు నంజఁ హజ్జ యడుగు

నాఁగఁ బాదాఖ్య లగు లోకనాథ సాంబ.

18

టీ. పునుక. రూ. పున్క, పుణియ. రూ. పుణ్ణ. పుచ్చె - 3 కపాలము. బుజము, మూఁపు-౨ బాహువు. బట్ట, వలువ, కోక, పుట్టము, గింటెము, చీర-౬ వస్త్రము. అటుత, గొంతు, కుత్తుక, అట్టు, కొలిమి, మెడ-౬ కంఠము. పిడికిలి-౧ ముష్టి. చేర-౧ ప్రసృతి (చాచినవ్రేళ్లుగలయఱచెయి). దోయిలి. రూ. దోసిలి-౨ అంజలి. మూఁ-౧ హస్తము (మోచెయ్యిమొదలు వ్రేళ్లకొన వఱకుండుభాగము). బార - ౧ వ్యామము (రెండుచేతులుచాచి నడుమనుండు సందు). జేన, దుత్త - ౨ తాలము (చాచినబొటనవ్రేలికొనకు చిటికెనవ్రేలికిని నడుమనుండు సందు). పెత్త - ౧ అంగళము. అంజ, హజ్జ. రూ. అజ్జ, అడుగు-3 పాదము.

సీ. చనులు గుబ్బలు చండ్లుఁ చాచులు పాలిండ్లు

చన్ను లనంగఁ గుఁచంబు లమరు

నారు నూఁగా రన శ నలరు రోమావళి
 పాపలఁగుతావు శ పత్త బుయ్య
 మరునీల్లు దుబ్బన శ మదనమందిర మొప్పు
 బిల్లలఁ గలిగించు వేరు చుల్లి
 బుల్ల బెల్ల మనంగఁ శ బొసఁగు శేషము గాఁడు
 గుడ్డ పిఱ్ఱి యనంగ శ గుదము దనరు
 తే. పైఁట పయ్యట పయ్యెద శ పయట చెఱఁగు
 నాఁగఁ జేలాంచలాభిధానంబు చెలఁగు
 గలువడము చందువా మేలుక ట్టనంగ
 నలిశయిల్లు వితానాహ్వయములు సాంబ.

19

టీ. చనులు, గుబ్బలు, చుడ్డు, చాచులు, పాలిడ్డు, చన్నులు-౬ స్తనములు. ఆరు, నూఁగారు - ౨ నాభిక్రిందిరోమకేళి. పాపలఁగుతావు=బిడ్డలను గనుకట్టితావు, పత్త, బుయ్య, మరునీల్లు, దుబ్బ - ౫ మత్తథాగారము (స్త్రీలింగము). పిల్లలఁ గలిగించువేరు = బిడ్డలఁబుట్టించుటకు మూలమైనది, చుల్లి. రూ. చుల్ల, బుల్ల, బెల్లము-౫ పులింగము. గాఁడు, గుడ్డ, పిఱ్ఱి - ౩ అపానస్థానము. పైఁట, పయ్యట, పయ్యెద రూ. పయ్యెద, పయట, చెఱఁగు - ౬ చీరకొంగు. కలువడము, చందువా, మేలుకట్టు-౩ వితానము (వివాహాదులందుఁ బాదిటికిఁజేయు వస్త్రాలంకారము).

పీ. చెలి ముద్దుగుమ్మ యుగ్గలి నవలా చాన
 కన్నె బిత్తరి గోతి శ కలికి మగువ
 జవరాలు చేడియ శ జవ్వని తొయ్యలి
 నాతి పైదలి యెలనాఁగ లేమ
 సకియ జక్కవచంటి శ చామ చిల్కలకొల్కి
 గుబ్బెత ప్రాయాలు శ కొమ్మ పడలి

పొలతి ముద్దయ ననబోడి యంతి మిటారి

నెలఁతుక వాల్లంటి నెలఁత తెఱవ

తే. యన్నులతకూన యెయ్యారి శ యతివ వెలది

చెలియ సకి బోటి కొమరిత శ చిగురుబోడి

ముగుద వగలాడి సింగారి శ ముదిత యువిద

గరిత యన భామినీసమార్ఖ్య లగు సాంబ.

20

టీ. చెలి, ముద్దుగుమ్మ = ముద్దులు గులుకునది, ఉగ్గలి, నవలా, చాన, కన్నె, బిత్తరి, గోతి, కలికి, మగువ, జవరాలు, చేడియ, జవ్వని, తొయ్యలి, నాతి, వైదలి, ఎలనాగ, లేమ, సకియ, జక్కవచంటి = చక్ర, వాకపత్తులమాడ్కినొండొంటి గదిసియుండు స్తనములుగలది, చామ, చిలు కలకొలికి = చిలుకలకొలుకులవంటి కంటికొనలుగలది, గుబ్బెత = గుబ్బు, చన్నులు గలది, ప్రోయాలు, కొద్దు, పడఁతి, పొలతి, ముద్దయ, ననబోడి = పువ్వుముంబోలు మేనుగలది, ఇంతి, మిటారి = మిటారముగలది, నెలఁతుక, వాల్లంటి = నిడుపుకన్నులు గలది, నెలఁత, తెఱవ, అన్నులతకూన = లేత, తేఁగెను బోలినది, ఒయ్యారి = ఒయ్యారముగలది, అతివ, వెలది. రూ. వెలఁదుక, చెలియ, సకి (ప్ర. సఖి), బోటి, కొమరిత, చిగురుబోడి = ఇగురు, వంటి మేనుగలది, ముగుద, వగలాడి = వగలుగలది, సింగారి = సొగసుగలది, ముదిత, ఉవిద, గరిత - గిర స్త్రీ.

సీ. ఆనవాలును పులు శ గంగమచ్చము గులు

తడియాల మన లాంఛనార్ఖ్య లొదవు

జడితి గొబ్బున వేగ శ సరగు గ్రక్కున వడి

వేగిర మనఁ దగు శ వేగమునకు

మరియాద గడి మేర శ సరు దెల్లకర యనఁ

బఱఁగు మర్యాదకు శ వెఱఁగు వింత

యక్కజ మబ్బర శ మరిది నివ్వెట యబ్ర
మచ్చెరు వన నద్భుతాఖ్య లమరు
తే. బరుగు కదలిక పరువన శ మెఱయు ధావ
నమ్మనకు వేడెమొనరించె శ గ్రమ్మె బొదివె
జుట్టుకొనె నావరించె నా శ నిట్టినడులు
వేష్టనంబున కమరు సూర్యేశ సాంబ.

21

టీ. ఆనవాలు, పులుగు, అంగమచ్చము, గుఱుతు, అడియాలము-గి
చిహ్నము. జడిలి (ప్ర. ఝడిలి), గొబ్బనక, వేగ, సరగు. గ్రక్కునక,
వడి, పేగిరము - 2 శీఘ్రము. మరియాద, గడి, మేర, సరుదు, ఎల్ల, కర-
౬ హద్దు. వెఱుగు, వింత, అక్కజము, అబ్బరము, అరిది, నివ్వెట (నిండు+
వెఱు), అబ్రము, అచ్చెరువు (ప్ర. ఆశ్చర్యము)-౬ ఆశ్చర్యము. పరుగు,
కదలిక, పరువు-3 పరుగెత్తుట. వేడెమొనరించె, క్రమ్మె, బొదివె, చుట్టుకొనె,
ఆవరించె - గి చుట్టును గూర్చుండియుండె.

సీ. బువ్వ మెతుకు కూడు శ బోన మోరెము పసా
దము వంటకము హాదనము బాతు
సాద మోగిర మన శ జరుగు నన్నమువేళ్లు
కుడిచె బోసేనె సాపడియె నమలె
నారోగిణ మొనర్చె శ నారగించె మెనవె
దినె మెక్కె నన భుక్తిగొనుట కలరు
బనులు చెయ్యులు నేత శ లన గర్కముల కొప్పు
గనలు మోడి యలుక శ కినుక కిన్న
తే. నాగఁ గోపాఖ్య లగు లజ్జ శ నాన సిగ్గు
బొసుకు పుయిలోట సిబ్బిలి శ పుచ్చటి కన

బరఁగు వ్రీడాఖ్య యోల నోపంబు సాక
నంగ వ్యాజం బమరు జగన్నాథ సాంబ.

22

టీ. బువ్వ, మెతుకు, కూడు, బోనము, పీఠము, పసాదము (ప్ర. ప్రసాదము), వంటకము, పసదనము, బాతు (అన్యదేశము), సాదము (ఇది ద్రావిడపదము.) ఓగిరము - ౧౧ అన్నము. కుడిచే, బోసేసె, సాపడియె, నమలె, ఆరోగిణమొనర్చె. రూ. ఆరోగణమొనర్చె, ఆరగించె, మెనవె, తినె, మెక్కె - ౧౦ భోజనముచేసెను. పసులు, చెయ్యులు, చేతలు - 3 కార్యములు. కనలు, మోడి, అలుక, కినుక, కిన్నగి-కోషము. లజ్జ, నాన, సిగ్గు, బొసుకు, పుయిలొట, సిబ్బిత, పుచ్చటిక. రూ. పుచ్చడిక-౮ సిగ్గు. ఓల, నెపము (ప్ర. నిభము), సాకు - మిష.

నీ. పానుపు తలిమఱుబు పలుపు లే పన మెత్త

సెజ్జ యనంగ శయ్య ప చెలఁగుచుండు

బన్నుండె. దెన్నుండె ప బండుకొనె బరుండె

బవ్వలించెను బండె ప బడకవేసె

నత్తమిల్లె ననంగ ప నలరారు శయనించె

ననుటకు నిద్దురగొనియె గుఱక

గొనియె నిద్దురవోయె ప గూర్కిడె నన నిద్రి

తున కొప్పు లేచె మేల్కొనియె మెలకు

తే. వయ్యె నన జాగ్రదభిధాన ప మమరు వేడ్క

యెలమి వేడుక సంతోస ప మింపు మూదము

సంతసము సొంపు మే లయసం బనంగ

బ్రమదమున కాఖ్య లగు జగత్పాల సాంబ.

23

టీ. పానుపు. రూ. షాన్సు, తలిమము, పలుపు, లేపు, మెత్త, సెజ్జ (ప్ర. శయ్య)-౬ శయ్య. పన్నుండెను, తెన్నుండెను, పండుకొనెను, పరుం

డెను, పవ్వళించెను, పుడెను, పడకవేసెను, అత్తమిల్లెను - ౧ శయనించె.
నిద్దరగొనియె, గుఱకగొనియె, నిద్దరహోయె, కూర్చిడెను ౪ నిద్రించెను.
లేచె, మేల్కొనియె, మెలకువయ్యె - 3 నిద్రలేచెను. వేడ్క, ఎలమి,
వేడుక, సంతోసము, ఇంపు, ముదము, సంతసము, సొంపు, మేలు, అరుసంబు-
నిం సంతోషము.

సీ. పలికె వాక్రుచ్చె నశప్పనసేసె మందలిం
చెను విన్నవించె జెప్పె ననె నొడివె
నాడె బల్కె వచించె ౧ నన భాషణము నేనె
ననుట కా వీనిచ్చె ౨ నాలకించె
వినె జెవియొగ్గెను ౩ వనియె నాలించె నా
శ్రుతమయ్యె ననుట కా ౪ జులక చొక
యులక యెల్లిద మన ౫ నొనరు లఘుతపేళ్లు
పులకలొత్తెను గగురొప్పడిచె గగురు

తే. పాతె గరుపాతె మైమోజుపర్వె ననగఁ
దగురు రోమాంచనామముల్ ౧ నగవు నవు
నగు న వన హాసమున కొప్పు ౨ నడిమిదిన్నె
దీవి యన ద్వీప మగుఁ బరదేవ సాంబ.

24

టీ. పలికెను, వాక్రుచ్చెను, అప్పనసేసె (ప్ర. అర్పణసేసెను), మంద
లించెను, విన్నవించెను, చెప్పెను, అనెను, నొడివెను, ఆడెను, పల్కెను,
వచించెను-నిం మాట్లాడెను. వీనిచ్చె, ఆలకించె, వినె, చెవియొగ్గె, వనియె,
అలిచె - ౬ వినెను. చుబుక. రూ. చుల్క. చొక. రూ. చవుక, ఉలక,
ఎల్లిదము - ౬ లఘుత్వము. పులకలొత్తెను, గగురొప్పడిచె. రూ. గగురుపొడిచె,
గగురుపొడిచె, గగురుపాతె, గరుపాతె, మైమోజుపర్వె - 2 రోమాంచము

గలిగెను. నగవు, నవ్వు, నగు, నవు - ౪ హాసము. నడిమిదిన్నె, దీవి - ౨ ద్వీపము.

సీ. జోత జాగిలి కొల్పు శ్రీ జోహారు గిడిగిడి

మోడుపు చేకూర్పు శ్రీ మ్రొక్కు మొగుపు

చిన్నిపూ చేమోడ్పు శ్రీ జేజె వెన్నెల చెంగ

నాలు గొబ్బలు టెంకణాలు నేరె

డల్లుల సలా మన శ్రీ నమరు దండమువేళ్లు

పల్లెము కంచము శ్రీ పల్లెరంబు

తెరె హరివాణంబు శ్రీ తలియ తట్టి యనంగ

భాజనం బగు గిన్నె శ్రీ బటుది కోర

తే. డబ్బర యనంగఁ జషక మా శ్రీ డప్పి దూప

దప్పి దగ నీరువ ట్టన శ్రీ దాహ మమరు

జాగ మీవి పుడుకు పెట్టు శ్రీ లేగ మీగి

యనంగఁ ద్యాగసమాభిఖ్య శ్రీ లగును సాంబ. 25

టీ. జోత. రూ. జోతము, జాగిలి, కొల్పు, జోహారు. రూ. జోహారువు, జోహారు, జోహారువు, గిడిగిడి, మోడుపు. రూ. మోడ్పు, చేకూర్పు, మ్రొక్కు, మొగుపు, చిన్నిపూ, చేమోడ్పు, జేజె, వెన్నెల, చెంగ నాలు, గొబ్బలు, టెంకణాలు, నేరెడల్లులు, సలాము (ఇది యన్యదేశ్యము.) - ౨౩. నమస్కారము. పల్లెము. రూ. పల్లెము, కంచము, పల్లెరంబు, తెరె. రూ. తెలియ, హరివాణము, తలియ, తట్టి - ౯ పాత్రము. గిన్నె, బటుది, కోర, డబ్బర, రూ. డబ్బర-గి త్రాగుగిన్నె. డప్పి, దూప, దప్పి, నీరువట్టు-౪ దాహము. చాగము, ఈవి, పుడుకు, పెట్టు, లేగము, ఈగి. రూ. ఈవి - ౬ త్యాగము.

సీ. అగపడెఁ జేపడె శ నబ్బె దొరకెఁ జిక్కె
 దగిలెఁ దగుల్కొనెఁ శ దగులువడియెఁ
 బట్టువడియెఁ జిక్కువడెఁ దవలె ననంగ
 నమరు గృహీతాఖ్య శ లఱచె నేడ్చు
 వాపోయె మొఱిడి శ వాచఱచె ననంగ
 రోదనంబున కగు శ రొద గలిబిలి
 చప్పుడు గొలగొల సద్దు శ కూత యులివు
 నలుకుడు రవళి ఱు శ తనగ ధ్వనికి

తే. నలరుఁ గలసెఁ బెరసెఁ గూడె శ హత్తై దొరసె
 నందె బొందె బెనగెఁ జెందెనంటె ననగ
 నమరు సక్తాఖ్య లోనయ్యె శ నగ్గమయ్యె
 లోబడె ననంగ స్వవశాఖ్యలు చను సాంబ.

26.

టీ. అగపడెను (అగము+పడెను.), చేపడెను, అబ్బెను, దొరకెను, చిక్కెను, తగిలెను, తగుల్కొనె, తగులువడియెను, పట్టువడియెను, చిక్కువడెను, తవలెను, - ౧౧ చేతఁజిక్కెను. అఱచెను, ఏడ్చెను, వాపోయెను, మొఱిడినెను, వాచఱచెను-గి రోదనముచేసెను. రొద, గలిబిలి, చప్పుడు, గొలగొల, సద్దు, కూత, ఉలివు, నలుకుడు, రవళి ఱుతు - ౧౦ శబ్దము. కలసెను, పెరసె, కూడె, హత్తై, దొరసె, అడె, పొందె, బెనగె, చెందె, అంటె - ౧౦ చేరుకొనెను. లోనయ్యె, అగ్గమయ్యె, లోబడెను-3 ను స్వాధీనమాయెను.

సీ. ఎడసె వీడెను బాసె శ నెడఁబాసె బురివిచ్చె
 వేటువడె ననంగ శ వెలయుచుండుఁ
 బ్రత్యేకమయ్యె న్నోపలుకులు వెడలించె
 వెళ్లఁగొట్టెను దోలె శ వెలలఁబన్నె

దఱిమె రొప్పె ననంగఁ శ దనరు నుచ్చాటనం
బొనరించె ననుటకుఁ శ గనియెఁ జూచెఁ
గనుఁగొనెఁ దిలకించెఁ శ గనెఁ గాంచె ననఁ జెల్లు
దర్శించె ననుటకుఁ శ దాల్చెఁ బూనె

తే. నానె మోచె ననంగఁ జెల్లునధివహించె
ననుట కరికట్టెఁ బోనీక శ యంకచేసె
నాఁగె నిల్చెఁ దటాయించె శ నడ్డగించె
నానుకొనె ననఁ దగు వారణాఖ్య సాంబ.

27

టీ. ఎడనెను, వీడెను, పాసెను, ఎడఁబాసెను, పురివిచ్చెను, వేఱు
పడెను-౬ ప్రత్యేకమాయెను. వెడలించెను, వెళ్లఁగొట్టెను, తోలెను, వెలఁ
బన్నెను, తఱిమెను, రొప్పెను-౬ తఱుమఁగొట్టెను. కనియెఁ, చూచెఁ,
కనుఁగొనెఁ, తిలకించెఁ, కనెఁ, కాంచెఁ = ౬ వీక్షించెను. తాల్చెను,
పూనెను, అనెను, మోచెను-౪ ధరించెను. అరికట్టెను=చుట్టునిలిచెను, పోనీక
యంకచేసెను, అఁగెను, నిల్చెను, తటాయించెను, అడ్డగించెను, అనుకొనెను-2
నివారించెను-నిరోధించెను.

సీ. అంటుగైకొనియె ముట్టయ్యెఁ జెఱఁగుమానె

గడఁగె నింటికిఁ శ గాకపోయె

ననంగ దూరస్థకుఁ శ దనరుఁ దానముచేసె

నీళ్లుపోసికొనె మునింగెఁ గ్రుంకె

నన నిమజ్జనమయ్యె శ ననుటకుఁ దగు మడి

మడుఁగు మడు వనంగ శ నడరు శుచికి

మైల కట్టువిడుపు శ మా పన మలినాఖ్య

లగుఁ దల్పు వాకిలి శ యనఁ గవాట

తే. మున కొనరు నేకతంబు మంగతన మనంగ
నంతరంగమునకుఁ జెల్లు శ నక్కట పని
యొంజలియు బోలి యనఁ గార్య శ మొనరు గంజి
వార్పన యవాగునామముల్ శ వటలు సాంబ. 28

టీ. అంటుగైకొనియె, ముట్టయ్యెన్, చెఱుగుమానెన్, కడకేగెన్,
ఇంటికెఁగాకపోయెన్-గి బహిష్ఠయాయెను. తానముచేసెను, నీళ్లుపోసికొనెను,
మునింగెను, శ్రుంకెను-ర సన్ననమొనర్చెను. మడి, మడుంగు, మడుపు - 3
పొత్తుద్ది (మడుంగుదోపతి). మైల. రూ. మయిల, కట్టువిడుపు, మాపు-3 మైల
(మైలగడ్డ). తల్పు. రూ. తలుపు, వాకలి-3 కవాటము. ఏకతము, మంత
నము - ౨ ఏకాంతస్థలము. అక్కట, పని, ఒంజలి, బోలి - ౪ కార్యము.
గంజి, వార్పు - ౨ యవాగుపు.

సీ. ఒకటి యొక్కఁ డొకండునొండన నేకాఖ్య
జమి డివ్వు డిబ్బడి శ జంట రెండు
దుగ రెట్టి దువ యన శ ద్విగుణాఖ్య కవ బోడు
దంట దోయి యనంగ శ ద్వంద్వసంఖ్య
మూ రెండొకటి తిగ శ మూ డనఁ ద్రయసంజ్ఞ
చౌ యుడ్డ తీవంచ శ చౌకము నలు
నాలు గనఁగఁ జతుర్మామముల్ చౌవంచ
యరపది యేను నై శ దనఁగఁ బంచ

తే. కంబు నాటిత్తిగ యన పట్కంబు చక్కు
పగడ సత యే డనంగ సప్తకము దచ్చి
యెనిమి దన సప్తకము తొమ్మి శ దనఁగ నవము
పదియు నీరై దన దశాఖ్య శ పరఁగు సాంబ. 29

టీ. ఒకటి, ఒక్కడు, ఒకండు, ఒండు-ర ఏకసంఖ్య. జమిడి. రూ. జమిలి, ఇవ్వుడి. రూ. ఇనుమడి, ఇబ్బడి, జంట, రెండు, దుగ, రెట్టి, దువ - ౧౦ ద్విసంఖ్య. కవ, జోడు, దంట, దోయి - ర జత-మిఘనము. మూ, రెండొకటి, తిగ, మూడు-ర త్రితయము-త్రిసంఖ్య. చౌ, ఉడ్డ, తీవంచ, చౌకము, నలు, నాలుగు-౬ చతుష్టయము. చౌవంచ. అరవది - పదిలో సగము. ఏను, ఏదు. రూ. అయిదు-ర పంచసంఖ్య-పంచకము. ఆఱు, ఇత్తిగ (ఇరు+తిగ) ౨ షట్సంఖ్య - షట్కము. చక్కుచగడ, సత, (ప్ర. సప్త) ఏడు-౩ సప్తసంఖ్య-సప్తకము. దచ్చి, ఎనిమిది - ౪ అష్టసంఖ్య-అష్టకము. తొమ్మిది-౧ నవసంఖ్య. పది, ఈరైదు = రెండు అయిదులు-౨ దశసంఖ్య-దశకము.

సీ. పదునొకం డనంగను శ బరంగు నేకాదశం

బీరాఱు పండ్రెండు శ బార యనంగ

రవిసంఖ్య యగు నానె శ ద్రాగె ద్రావెను గ్రోతె

ననంగె బాసముచేసె శ ననుట కొనరు

బనివినియెను బోయె శ జనె నేగె నరిగె నా

గృతగమనునకు జే శ శ్లేసంగు గ్రమ్మ

ఱించె ద్రిప్పెను మగిడించె మరల్చె నా

నావర్తన మొనర్చె శ ననుట కొనరు

తే. బాతె వెల్లెను పరువెత్తె శ బఱచె గదలె

నుఱికె దొలంగె నటమరించె శ జరిగెననం బ

లాయితం డయ్యె ననుటకు శ నలరుచుండు

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

30

టీ. పదునొకండు-౧ ఏకాదశసంఖ్య. ఈరాఱు=రెండు ఆఱులు, పండ్రెండు, బార-౩ ద్వాదశసంఖ్య. ఆనెను, ద్రాగెను, ద్రావెను, గ్రోతెను-ర బాసముచేసెను. పనివినియెను, బోయెను, చనెను, ఏగెను, అరిగెను-గీకృత

గమనుండయ్యె. క్రస్తుఁజెను, త్రిప్పెను, మగిడించెను, మరల్చెను - ౪
నివృత్తిచేసెను. పాఠెను, వెల్లెను, పరువెత్తెను, పఱచెను, కదలెను, ఉఱికెను,
తొలఁగెను, అటమరించెను, జరిగెను-౯ పఱయితుండయ్యెను.

సీ. గడుసరి దిట్ట యొక్కటి వాడిగలవాఁడు
వడికాఁడు పోటరి ॥ బంటు మేటి
మనసరి తెంపరి ॥ మొనకాఁడు మిడిమాసి
వడివాఁడు నంగ శూరుఁడు నెలంగు
నని చివ్వు యేడ్చెఱి ॥ యాలము బవరము
పోట్లాట పెనఁకువ ॥ పోరు కలసు
కయ్యము దురము జగడ మన యుద్ధాఖ్య
లమరు మద్దత్తు వెన్నాస తోడు

తే. పాటు సావాసము పరాలు ॥ బాసట యన
రాజిలు సహాయమునకు వేరమ్ము కంటు
సూడు పగ దేస మనఁగఁ బోలును విరోధ
నామములు సర్వలోకై కనాథ సాంబ.

31

టీ. గడుసరి, దిట్ట, ఎక్కటి, వాడిగలవాఁడు, వడికాఁడు, పోటరి,
బంటు, మేటి, మనసరి, తెంపరి, మొనకాఁడు, మిడిమాసి, వడివాఁడు - ౧౩
శూరుఁడు. అని, చివ్వు, ఏడ్చెఱి, ఆలము, బవరము, పోట్లాట, పెనఁకువ,
పోరు, కలసు, కయ్యము (ప్ర. కలహము.), దురము, జగడము-౧౨ యుద్ధము.
మద్దత్తు, వెన్నాస, తోడుపాటు, సావాసము, పరాలు, బాసట-౬ సహాయము-
వేరము, కంటు, సూడు, పగ, దేసము-౭ విరోధము.

సీ. నులిచె వెంపరలాడె ॥ నుగ్గాడె దెగటార్యె
జక్కాడె బగదెంచె ॥ జంవె జెండె

సదమదమొనరించె శ జదిపె చీచమడంచె
 నులిమె చాగటలాడె శ బిలుకుమార్చె
 బరిమార్చె ముగియించె శ నులుముసేసె నడంచె
 ద్రుంచె బొగరుమార్చె శ దునిమె మడిపె
 మన్నిగొనియె రూపుమాపె గీటడంగించె
 మడియించె దూలించె శ మలిపె ననగఁ
 తే. బొసగు వధియించె ననుటకు బ్రోచె బ్రోవె
 సాకె గాపాడె బ్రతికించె శ సంతరించె
 బెంచె మనిపె ననగను బోషించుట కగు
 సకలసురచక్రవర్తిశ్రీసాంబమూర్తి.

32

టీ. నులిచె, పెంపరలాడె, నుగ్గాడె, తెగటార్చెను, చక్క-
 డెను, పగడంచె, చంపె, చెండె, సదమదమొనరించెను, చదిపెను,
 చీచమడంచె, నులిమె, చాగటలాడెను, పిలుకుమార్చెను, పరిమార్చెను,
 ముగియించెను, నులుముసేసెను, అడంచెను, ద్రుంచెను, పొగరుమార్చెను,
 తునిమెను, మడిపెను, మన్నిగొనియెను, రూపుమాపెను, గీటడంగించెను, మడి-
 యించెను, తూలించెను, మలిపెను, వధియించెను-౨౯ సంహరించెను. ప్రోచెను,
 ప్రోవెను, సాకె, కాపాడెను, బ్రతికించె, సంతరించె, పెంచె. రూ.
 పెనిచె, మనిపె. రూ. మనిపె, మంచె-౧౧ రక్షణమొనర్చెను.

నీ. ఇచ్చ తలపు మది శ యెద మన నన జిత్త
 మగు దమకము మేలు శ మరులు బాళి
 తమి వలపు విరాళి శ మమత నా మోహ మా
 నాడాది యదిసుత శ నాటనుండి
 తలనాడు నాడు మోదలు నాటబట్టి యా
 నాడున్ని యది మొదల్ శ నాటగోలె

యనఁగఁ దదారభ్య శ్రీ యనుట కౌ మంచి మేల్
 బాగు లెస్స యన శుభంబు లలరు
 తే. వనట యంగలారుపు వెతఁవంత గోడు
 బాద యంగద వగ వనఁ బరఁగుఁ బీడ
 పదవి సిరి కల్పి యనఁగ సంపదకు వెలయు
 నితము పేరి మిం పన హిత శ్రీ మెనఁగు సాంబ. 33

టీ. ఇచ్చు, తలఁపు, మది, ఎద, మనసు (ఇది తత్సమముగానున్నది).
 గీ చిత్తము. తమకము, మేలు, మరులు, బాళి, తమి, వలపు, విరాళి, మమత
 (ఇది తత్సమము.) - ర మోహము. నాఁడాది, అదిసుత, నాఁటనుండి, తల
 నాఁడు, నాఁడుమొదలు, నాఁటబట్టి, ఆనాడున్ని, అదిమొదలు, నాఁటఁ
 గోల్తె- ఆదినము మొదలుకొని. మంచి, మేలు, బాగు, లెస్స-ర శుభము.
 వనట, అంగలారుపు, వెత, వంత, గోడు, బాద (ప్ర. బాధ.), అంగద,
 వగపు. పీడ-నొప్పి. పదవి (తత్సమము), సిరి, కల్పి. రూ. కలిమి- 3 సంపద.
 ఇతము, పేరిమి, ఇంపు - 3 హితము.

సీ. జతవీడె నెడనె నాఁ శ్రీ జను విరహము పేరు
 లెననె బైకొనె బొందె శ్రీ నేలె గలనె
 నన సంగమ మొనర్చె శ్రీ ననుట కౌ బొలయల్క
 వెడమోడి యనఁ జేల్లు శ్రీ వెలయుఁ బ్రణయ
 కలహమునకు జడ శ్రీ గాంజ గంజా బంగి
 యనఁగఁ గళంజాహ్వయంబు లలరు
 మబ్బు లాహీరి కైపు శ్రీ మస్తన మత్తత
 భాసిల్లుఁ దొడుసు నుంపడ మనంగ
 తే. భోగవనితకుఁ దగుఁ దెంపి శ్రీ మునుకు కుంక
 మానక మ్మన విధవనామములు నెలఁగు
 ఆంధ్రనామ—14

భైరవాసంబు దోవతి శ పంచె యనఁగ
నిల బహిర్వసనాభిఖ్య శ లలరు సాంబ.

34

టీ. జశవిడె, ఎడనె-౨ వియోగమునొంచెను. ఎననె, పైకొనె, పొంచె, ఏలె, కలనె-౩ సంగమించెను. పొలయలుక, వెడమోడి-౨ ప్రణయకలహము. జడ, గాంజ, గంజా, బంగి-ర కలంజము. మబ్బు, లాహిరి. కైపు, మస్తు-ర మత్తు. తొడుసు, ఉంపడము-౨ ఉంచుకొన్నస్త్రీ. తెప్పి, ముసుకు, కుంక, మాసకమ్మ - ర విధవ. భైరవాసము. రూ. బయిర వాసము, దోవతి, పంచె-3 పయివస్త్రము.

సీ. విచ్చేసె నేతెంచె శ వచ్చెను వేంచేసె
నరుదెంచె జనుదెంచె శ ననఁగ నాగ
తునివేరు లగు మగతనము మగంటిమి
గం డనఁ బొరుషాఖ్యలు చెలంగు
గద్దించె నదలించె శ గది మెను సుఱిమె నా
గద్దించె ననుట కౌ శ గట్టి యుక్కు
చేగ యూట యుదుటు శ చేవ యుటవు బిగు
వన దృఢత్వము వేరు శ లలరు జట్టి
తే. విలువ రో వెల యనఁ గ్రయాఖ్యలు దనర్పుఁ
గప్రము సిరంబు గంబూర శ కప్పుర మన
వెలయుఁ జంద్రంబు వెల్లిగ్రక్క శ గిలుకుపలుకు
రవపలు కనంగ మణితాఖ్య శ లవును సాంబ.

35

టీ. విచ్చేసెను, ఏతెంచెను, రూ. ఏగుదెంచెను, వచ్చెను, వేంచేసెను, అరుదెంచెను. రూ. అరుగుదెంచెను, చనుదెంచెను - ర ఆగతుడయ్యె. మగ తనము, మగంటిమి, గండు - 3 పొరుషము. గద్దించెను, అదలించెను, గది మెను, ఉఱిమెను-ర దెదరించెను. గట్టి, ఉక్కు, చేగ, ఉంట, ఉదుటు, చేవ,

ఊజువు, బిగువు-౨ దార్శ్యము. జట్టి, విలువ, రో, నెల-౪ మూల్యము -
క్రయము. కప్రము, సిరము. గంబూర. రూ. గంబూరము, గంబురము,
గంబూరా, కప్పరము. రూ. కపురము-౨ కర్పూరము. వెలిగుక్క, గిలుకు
పలుకు, రవపలుకు-3 రతికూజితము.

సీ. లేమి పేదటికము ॥ లేమిడి లేవడి

నిప్పుచ్చర మిడుమ ॥ నెవ్వ యనగ
దారిద్ర్యనామముల్ ॥ తగు దెస యాత్రము
కడగండ్లు గోరము ॥ కస్తీ బెడడ
యడలు చే టన విహదాఖ్యలు వర్తిల్లు
డెక్కెమెగురంగొట్టె ॥ డింకవేసె
బెద్దనిద్దరవోయె ॥ బిద్దె మడిసె జచ్చె
జనె గంతుకొనె ద్రుంగ ॥ సమసె నేగె

తే. కూలె నీల్లె గెడసె ద్రెల్లె ॥ గ్రుంకె బ్రుంగె
దెరలె బోయె ముగిసె దేతె ॥ దొరకె ననగె
బరగు మృతునిసమాఖ్యలు ॥ బవిరి చుట్టు
వేడె మన వలయాభిధల్ ॥ వెలయు సాంబ.

36

టీ. లేమి, పేదటికము (పేద+టికము-భావార్థకతద్ధితము), లేమిడి,
లేవడి, నిప్పుచ్చరము, ఇడుమ, నెవ్వ - 2 దారిద్ర్యము. దెస, ఆత్రము,
రూ. ఆత్తరము, కడగండ్లు (నిత్యబహువచనాంతము.), గోరము, కస్తీ,
బెడడ, అడలు, చేటు-౯ ఆపత్తు. డెక్కెమెగురంగొట్టె, డింకవేసె,
బెద్దనిద్దరవోయె, బిద్దె, మడిసె, చచ్చె, చనె, గంతుకొనె,
దుంగె, సమసె, ఏగె, కూలె, నీల్లె, గెడసె, ద్రెల్లె,
దుంకె, బ్రుంగె, తెరలె, పోయె, ముగిసె, లేతె, దొరకె -
౨ మృతినొంచెను. బవిరి, చుట్టు, వేడెము - 3 వలయము.

సీ. గమి పాఞు మొత్తము శ కదుపు చేరువ బారు:

పిండు కూటువ పరి శ దండు దిమ్ము

గుంపు తుటుము గుమి శ గూటు పదు పనంగ

బృందాఖ్య యగు వెల్లె శ వెడలె వెలలె

వెలువడె ననఁ బేల్లు శ వెలయు నిర్గతుఁ డంట

కెన్నఁడు వాలాయ శ మెపుడు నిచ్చ

లెల్లప్పు డెప్పటి శ కేప్రాద్దు నెడపకే

నాఁ డెప్పు డుడుగక శ నాఁ జెలంగు

తే. సంతతాఖ్య కొలము వంగసమ్ము వంగ

డమ్మనఁ గులాఖ్య వ ర్తిల్లు శ గ్రమ్మట మఱి

మగుడ వెండియుఁ బలుమటు శ మరల సారె

తిరుగ ననఁ బునరాఖ్యలు శ పరంగు సాంబ.

37

టీ. గమి, పాఞు, మొత్తము, కదుపు, చేరువ, బారు, పిండు, కూటువ, పరి, దండు, దిమ్ము, గుంపు, తుటుము, గుమి, గూటు, పదుపు-౧౬ సమూహము. 'వెల్లె', 'వెడలెను', 'వెలలె', 'వెలువడె' - ౪ ప్రయోజన మయ్యెను. ఎన్నఁడు, వాలాయము, ఎపుడు, నిచ్చలు, ఎల్లప్పుడు, ఎప్పటికి, ఎప్రాద్దును, ఎడపక, ఏనాడు, ఎప్పుడు, ఊడుగక - ౧౧ సతతము-సదా. కొలము, వంగసము, వంగడము-౩ వంశము. క్రమ్మట, మఱి, మగుడ, వెండియు, పలుమటు, మరల, సారె, తిరుగ - ౮ మాటిమాటికి.

సీ. పంద కొంచె పిటికి శ పాటుఁబో తనంగను

సమరభీరునిపేరు శ లమరుచుండు

విడియము వీడెంబు శ వీడ్యము వక్కాకు

తములము బాగాలు శ తమ్ములంబు

నా జనుఁ దాంబూలనామముల్ గొనియాడె
 నగ్గించె బొగడె గొండాడె నెంచె
 గైవార మొనరించె శ నా విసుతికి బేళ్లు
 క్రచ్చు కోరిక కోర్కి శ యిచ్చు యనగ
 తే. నిచ్చు కగు రోసె బరికించె శ నెమకె దడవె
 వెదకె నారసె నరసెను శ వెతకె ననగఁ
 దనరు నన్నేషణాఖ్యలు శ తన్నె దాచె
 నడుగుతాటించె గాళ్లచే శ నడిచె ననగ
 నమరుఁ బదతాడనాభిధానములు సాంబ.

38

టీ. పద, కోచ, పిటికి, పాఱుబోతు (పాఱు+పోతు)-ర యుద్ధ
 మునకు వెఱచువాడు. విడియము. రూ. విడెము, వీడెము, వీడ్చెము, వక్కాకు
 (వక్కలు+అకులు.), తములము, బొగాలు, తమ్ములము - ర తాంబూలము.
 కొనియాడెను, అగ్గించెను, బొగడెను, కొండాడెన్, ఎంచెన్, కైవార
 మొనరించెన్ - ౬ స్తోత్రముచేసెను. క్రచ్చు, కోరిక, కోర్కి, ఇచ్చు - ౪
 అపేక్ష. రోసెన్, పరికించెన్, నెమకెన్, తడవెన్, వెదకెన్, అరసెను,
 అరసెను, వెతకెన్-౮ అన్వేషించెను. తన్నెన్, తాచెన్, అడుగుతాటించెన్,
 కాళ్లచేనడిచెన్-౪ కాళ్లతో దన్నెను.

పీ. కొమరు చొక్కాటమ్ము శ గొనబు చొకారము
 చొక్కము మేలిమి శ బోడ పాలుపు
 నాణెంబు సారు విన్నాణంబు తిన్నన
 పరగు చొక్కా చెల్వు శ మురువు తనరు
 నగు తియ్య పొనరు చెన్నలరు నలుపు తీరు
 వఱలు జాను చెలంగు శ కొఱలు నొనరు

చను తగు నొప్పు నొసంగు ననెడు పేళ్లు
 తగు మంజులమునకు శ దండ యొద్ద
 తే. చెంత కుఱగలి డగ్గర శ చేర్వ పొంత
 దాపు సరస కెలను పజ్జ శ ప్రాపు వద్ద
 యండ చక్కి గరిడి యన శ నమర నౌ స
 మీపనామములు మనోజ్ఞ శ రూప సాంబ.

39

టీ. కొమరు, చొక్కాటమ్మ. రూ. చొక్కాటమ్మ, చొక్కాటమ్మ,
 గొనబు, చొక్కారమ్మ. రూ. చొక్కారమ్మ, చొక్కమ్మ, మేలిమి, జోక,
 పాలుపు, నాణెము. రూ. నాణెము, సారు, విన్నాణము, తిన్నన, పరంగు,
 చొక్కా. రూ. చొక్క, చొక్కా, చెల్లు. రూ. చెలపు, మురుపు, తనరు,
 నగు, తియ్య, పొనరు, చెన్ను, అలరు, నలుపు, తీరు, వఱలు, జాను, చెలంగు,
 కొఱలు, జినురు, చను, తగు, జిప్పు, ఎనుగు - ౪౦ అందమైనది. దండ,
 జిద్ద, చెంత, కుఱగలి, డగ్గర. రూ. డగ్గర, చేర్వ. రూ. చేరువ, పొంత,
 దాపు, సరస, కెలను, పజ్జ (ప్ర. పశ్చాత్.), ప్రాపు, వద్ద, అండ, చక్కి,
 గరిడి-౧౮ సమీపము.

సీ. పిమ్మట దరువాత శ బిడప వెన్న వెనుక
 ననంగ బళ్ళాదభిఖ్యలు చెలంగు
 సడలె వడలె వ్రీలె శ జాతె వీడె ననంగ
 జ్యోతసమాఖ్య లగు లోచ్చు కొద కడమ
 కుటుచ యొచ్చెము తగ్గు శ కొంచెము తక్కువ
 కుందు కొదవ లోను శ కొద్ది యనగ
 మెఱయు న్యూనతపేళ్లు శ మిక్కిలి యెక్కువ
 యెచ్చు పెల్లుదనము శ పెచ్చు మిగుల

తే. హెచ్చునగ నధికాభిఖ్య శ లెసగుచుండుఁ
దొలుత ముందర మున్ మున్ను శ తొల్లి మునుపు
ముందు మును తొలి యనఁ జనుఁ శ బూర్వమునకుఁ
దడవు జా గన నాలస్య శ మడరు సాంబ. 40

టీ. పిమ్మట, తరువాత, (తరువాయిశబ్దమునకు సప్తమ్యేకవచనము.) పిదప, వెన్న, వెనుక - ౧ ఆనంతరము. సడలె, వదలె, పీలె, జాతె, వీడె - ౧ ఆవలంబించెను - చ్యుతమయ్యెను, లొచ్చు, కొద, కడమ, కుఱుచ, చిచ్చెము, తగ్గు, కొంచెము, తక్కువ, కుండు, కొదవ, లోను, కొద్ది - ౧౨ స్వల్పము - న్యూనత్వము, మిక్కిలి, ఎక్కువ, ఎచ్చు, పెల్లుదనము, పెచ్చు, మిగుల, హెచ్చు - ౨ అధికము, తొలుత, ముందర, మున్, మున్ను, తొల్లి, మునుపు, ముందు, మును, తొలి-పూర్వము. తడవు, జాగు-౩ ఆలస్యము.

సీ. తాటుమాటయ్యెను శ దడబడె వీడ్వడె
నన విపర్యాసాఖ్య శ లమరు సాము
సగము సాఁబా లనఁ శ దగునర్థ మనుటకు
దూఁకొనె జొరఁబాటె శ దూఁకె జొచ్చె
ననఁగఁ బ్రవేశించె శ ననుటకుఁ దనరారు
మొఁతై గొట్టెను ప్రేసె శ మోదె ననఁగఁ
బ్రహరంచె ననుట కౌ శ బనిచె ననిచె బుచ్చె
నంపె బుత్తెంచె జోచ్చునియెఁ బంపె

తే. గెలుపుమనె ననఁ బ్రస్థితాఖ్యలు చెలంగుఁ
జాయ పాంతనఁ జోటనఁ శ బాయ యిక్క
చక్కి తా వనఁగఁ బ్రదేశసంజ్ఞ దనరు
నంబరనదీలసజ్జటాడంబ సాంబ.

టీ. తాటుమాతయ్యెను, తడబడెన్, వీడ్వడెన్-3 వ్యత్యస్తమాయెను. సాము, నగము, సాంబాలు-3 అర్థము. దూఱొసెను. చొరబాటెను, తూటెన్, చొచ్చెన్ - ౪ ప్రవేశించెను. మొత్తెను. కొట్టెను, ప్రేసెన్, మోడెన్- ౪ ప్రహరించెను. పనిచెన్, అనిచెన్, పుచ్చెన్ (పోవుధా. ప్రేరణరూపము.), అంపెను, పుత్తెంచెను, పొమ్మనియెన్, పంపెన్, గెలుపుమనెన్-౫ ప్రయాణము చేసి పంపెను. చాయ, పొంతు, చోటు, పాయ, ఇక్క, చక్కి, తావు - 2 ప్రదేశము.

సీ. అచట నయ్యెడ నందు శ నచ్చో నదిగో యట
నచ్చట నక్కడ శ నకడ నాడ
నావంక నల్లదె శ యనఁ దత్ప్రదేశాఖ్య
లోదస్త్ర ముంగల మ్రోల శ నెదుట ముందు
ముందట యనఁగ సుమ్ముఖము వేళ్లు రహించు
నిరుదెస నిరువంక శ నిరుగెలంకు
లిరుప్రక్క లిరుమైలలిరుగ్రేవ లిరుగడల్
సూరె లనెడివేళ్లు శ మీలు నుభయ

తే. సార్వనామముల్ వడసెందె శ బాళితాంకె
మైమఱచె గడపట్టె సోమ్యసిలె ననఁగ
మూర్ఖుకొఁ గికురించెను శ మోసపుచ్చె
విక్కుచేసె నా వంచనవేళ్లు సాంబ.

42

టీ. అచటన్, అయ్యెడన్, అందున్, అచ్చోన్, అదిగో. రూ. అదె, అటన్, అచ్చటన్, అక్కడన్, అకడన్, అడన్, అవంకన్, అల్లదె. రూ. అల్లదిగో-౧౪ ఆప్రదేశము, ముంగల, మ్రోల. ఎదుట, ముందు, ముందట-గి సమక్షము. ఇరుదెసలు, ఇరువంకలు. రూ. ఇర్వంకలు, ఇరుగెలములు, ఇరుప్రక్కలు, ఇరుమైలులు, ఇరుగ్రేవలు, ఇరుగడలు, సూరెలు-౯ ఉభయ సార్వములు. వడసెందె, బాళితాంకె, మైమఱచె, కడపట్టె, సోమ్యసిల్లె-గి మూర్ఖిల్లె. కికురించెను, మోసపుచ్చెన్, పిక్కుచేసె-3 వంచించెను.

సీ. వెఱ బీతు దిగు లఱ్ఱు శ వెఱ పదరు బెదరు

జళు కెద జడు వన శ వెలయు భయము

క త్తి వా లడిదము శ కైదువు నన ఖడ్గ

మెనంగు బల్లెము గడ శ యీఁచె చివ్వు

యనంగఁ గుంతాఖ్య లౌ శ నామెత పండుగ

పబ్బం బనంగ నుత్సవమున కలరు

వంక వంకర సొట్ట శ డొం కన వక్రత

చెలంగు దుడుకు లూటి శ జాలిమి దుండ

తే. గమ్మనంగ నుద్ధతాఖ్య లౌ శ గాని వల్లె

మంచిది యనంగఁ దగు సమ్మతించుటకును

గురుచ యరచట్ట దుత్తాయి శ కుబుస మనంగ

నమరుఁ గూర్పాసనామ ధేయములు సాంబ.

43

టీ. వెఱ, బీతు (ప్ర. భీతి), దిగులు, అఱ్ఱు రూ. అశుకు, వెఱపు, అదరు, జశుకు, బెదరు, ఎద, జడుపు - ౧౧ భయము. క త్తి, వాలు, అడిదము, కైదువు - ౧ ఖడ్గము. బల్లెము, గడ, ఈటె, చివ్వు - ౪ కుంతము, ఆమెత, పండుగ, రూ. పండుగు, పండువు, పబ్బము - ౧ ఉత్సవము. వంక, వంకర, సొట్ట, డొంక - ౧ చక్కనిదికానిది - వక్రము. దుడుకు, లూటి, జాలిమి, దుండగము-౪ దుర్మార్గము. కాని, వల్లె, మంచిది-3 అంగీకరించుటకు గుఱుతు. కుఱుచ, అరచట్ట, దుత్తాయి, కుబుసము-౪ రవిక.

సీ. పావాలు పావలు శ పావుకోళ్ల నఁ జెల్లుఁ

బాదుకాభిఖ్యలు శ పాయపోసు

లూడ్పులు పాపోసు శ లుద్దముల్ మెట్లు చె

ప్పు లనంగఁ బాదరక్షలకుఁ దనరు

నంగడి బాజా రశనంగ విపణి పొల్పు
 గొన మల్లె నారి నా శ గుణము పరంగు
 మొన యొడ్డనంగ పూహామున కగుఁ బెడబొబ్బ
 యా ర్పన నట్టహాసాఖ్య లెస గు

తే. లావు సత్తువ యనంగ బలంబు చెలంగు
 నట్ట మొండె మనంగఁ గబంధాఖ్య లలరు
 దూల నవ తీట యనంగఁ గంఠూతి కొనరు
 శంబరాహితమదభిదాడంబ సాంబ.

44

టీ. పావాలు, పావలు, పావుకోట్ల-3 పాడుకలు (కొయ్యవి). పాయ
 పోసులు, ఊడ్పులు, పాపోసులు, ఊడ్డుములు, మెట్టు, చెప్పులు-౬ పాదరక్షలు
 (లోలువి). అంగడి, బాజారు (అన్యనేశము.)-౨ విపణి. గొనము, అల్లె, నారి-
 3 అల్లెత్రాడు. మొన, ఒడ్డు-౨ సేనలకూటము. పెడబొబ్బ, ఆర్పు - ౨ అట్ట
 హాసము-సింహనాదము. లావు, సత్తువ (ప్ర. సత్త్వము.) - ౨ బలము.
 అట్ట, మొండెము-౨ కబంధము-తలలేనియొడలు. దూల, నవ, తీట-3 దురద-
 కంఠూతి.

సీ. విలు విల్లు సింగాణి శ విల్ సింగిణి యనంగఁ
 గోదండమున కగుఁ శ గోపు కొప్పు
 నాఁ జను ధనురగ్రనామంబులు లకోరి
 యంపఱ నారస శ మన్ము తీరు
 ములికి సరము కోలఁచిలుకు తూ పన శ రా
 ఖ్యలు మించు మైమర్చు శ కమరు జోడు
 దగళా జిరాయి బొంబళము దుప్పటమును
 జిలుకత్తు బం దనఁ శ జెలంగుఁ గవచ

తే. మరదమనఁ దే రనఁగ రథం శ బమరు హాయలు
బండ్లి కొల్లారుబండినాఁ శ బరఁగుఁ గోశ
తాంగనామముల్ మునికోల శ యారెకోల
ముల్లుకో లనఁ దోత్రంబు మొనయు సాంబ.

45

టీ. విలు, విల్లు. సింగాణి, విత్, సింగిణి-గి ధనుస్సు. కోపు, కొప్ప-
లి వింటికొన. లకోరి, అంపఱ, నారసము (ప్ర. నారాచము.), అమ్మ,
తీరు, ములికి, సరము, కోల, చిలుకు, తూపు - ౧౦ బాణము. మైమర్దు.
రూ. మైమఱువు, కమరు, బోడు, దగళా, జిరాయి, బొందళము, దుప్ప
టము, చిలుకత్తు, బందు. ౧౦ కవచము. అరదము (ప్ర. రథము.), తేరు-
రథము. హాయలుబండి, కొల్లారుబండి, రూ. కొలారుబండి-3 గో శతాం-
గము-గాడి. మునికోల, ఆరెకోల, ముల్లుకోల. రూ. ములుకోల-౪ తోత్రము-
ఛసులను తోలేడు సాధనవిశేషము.

సీ. దీవట్లు పంజులు శ దివ్వటిల్ దివటీలు

దివియ లనం గరశీపిక లగు

నొగ కాండిమ్రాఁ కనఁ శ దగుఁ గూబరము కాన్క

కానుక సూడిదె శ కప్ప మనఁగఁ

గరము పేళ్లగు గద్దె శ గద్దియ యనఁగ సిం

హాసననామంబు శ లమరు గొఱిజ

గొల్లెనయు గుడారు శ గూడార మనఁ దగుః

బటకుటీరము నొప్పి శ బాద యలఁత

తే. తెగులు తెవు లన రోగాఖ్యి శ లగును వెజ్జ

మందరి యనంగ వైద్యనామంబు లెసగు

దండ చేరు సరము పేరు శ తావడంబు

సర యనఁగ హారనామముల్ శ పారయు సాంబ.

46

టీ. దీపట్టు, పంజాలు, దివ్వటీలు, దివటీలు, దివియలు-గి చేతిదీపములు. నొగ, కాండిమ్రాచు-౨ కూబరము. కాన్క కానుక. రూ. కానిక, సూడిదె, కప్పము-గి ఉపహారము. గద్దె, గద్దియ-౨ సింహాసనము. గొటిజ గొల్లెన. రూ. గొల్లియన, గుడారు, గూడారము-గి పటమంటపము. నొప్పి. బాద (ప్ర. బాధ.), అలత, తెగులు, తెవులు-గి రోగము. వెజ్జ (ప్ర. వైద్యుడు.), మందరి-౨ వైద్యుడు. దండ, చేరు, సరము, పేరు, తావ డంబు. రూ. తావళంబు, సరి-౨ హారము.

సీ. సోబె సిబ్బె మనఁ బోల్చును గిలాసము కొంగు
చెఱఁగు చుం గన నొప్పుఁ శ జేలముతుద
నెయ్యి నే చము రన శ నెగడు నాజ్యముపేళ్లు
తైలాఖ్య యగు నూనె శ తలచము రన
దివ్వెచమురు నామిదెము నాముదం బన
నేరండతైలాఖ్యశలెనుగుఁ గోపు
సారాయి యనఁ జెల్లు శ వారుణీనామముల్
తిలపిష్టమున కగుఁ శ దెలికపిండి

తే. గాన్ధుపిండి యనంగఁ దశక్రంబువెలయుఁ
జల్ల మజ్జిగ యన దధిసంజ్ఞ దనరుఁ
బెరుగు కలు పన గోరంటబెల్ల మచ్చు
నా గుడాభిఖ్యలగు జగన్నాథ సాంబ.

47

టీ. సోబె, సిబ్బెము-౨ కిలాసము (దేహముమీది యొకవిధమైన తెల్లనిమచ్చలు). కొంగు, చెఱఁగు, చుంగు-౩ చీరయొక్కకొన. నెయ్యి. రూ. నేయి, నే, చమురు-౪ అజ్యము. నూనె, తలచమురు-౨ తైలము - నూగులనూనె. దివ్వెచమురు, దీపమునకైనచమురు. అమిదెము, అముదము-౩ ఏరండతైలము. కోపు, సారాయి - ౨ కల్లు. తెలికపిండి, గాన్ధుపిండి.

రూ. గానుగపిండి-౨ తిలపిష్టము. చల్ల, మజ్జిగ-౨ తక్రము. పెరుగు, కలుపు-
3 దధి. గోరంట, బెల్లము, అచ్చు-3 గడ్డము.

సీ. ఒడమెలు సొమ్ములు ॥ తొడవు లనంగఁ జెల్లు
భూషణాఖ్యలు విత్తమునకు రూక
ధనము రొక్క మనంగఁ ॥ దనరు మేలుతరంబు
మేల్బంతి కన్నాకు ॥ మీసరంబు
తలకట్టు నాఁగ భాసిలు శ్రేష్ఠనామంబు
లనవుడు నాఁగ నా ॥ ననంగ నావు
డనంగఁ జెల్లు ననంగ ॥ ననెడివేరులకు విం
జామరము లన వింజామర లన
తే. జమిడివీచోపు లనఁ జామరముల కౌన
వాతు కల్కండ చక్కెర ॥ పంచదార
కండచక్కెర మేల్పులకండ మనంగ
శర్కరాభిఖ్య లగుశైలచాప సాంబ.

48

టీ. ఒడమెలు (ఇది ద్రావిడము.), సొమ్ములు, తొడవులు-3 భూషణములు. రూక, ధనము (ఇది తత్సమముగాన నిది యిచ్చటఁజేర్చుట విచార్యము.), రొక్కము (ప్ర. ఋక్ము.) - 3 విత్తము. మేలుతరంబు, మేల్బంతి, కన్నాకు, మీసరము, తలకట్టు - ౩ శ్రేష్ఠములనుట. అనవుడు, నాఁగ, నా, అనంగ, నావుడు (ఇవి యనుధాతువు నానంతర్యార్థకతుమున్న ర్థకములు) - ౩ చెప్పఁగాననుట. వింజామరములు, వింజామరలు, జమిడివీచోపులు-3 చామరములు. నవాతు, కల్కండ, చక్కెర, పంచదార, కండచక్కెర, మేలుపులకండము-౬ పంచదార-శర్కర.

సీ. నైకము తోడెము ॥ సన్న మన్నువ జిల్లు
వలిపెము చిలు లేత ॥ కొలది యలఁతి

యసదు లేజీ బన శ నమరు స్వల్పమునకుఁ
 బెను గొప్ప బలు పేరు శ పెద్ద దొడ్డ
 గన మన నధికాఖ్య శ లొనరు దోరము హొమ్ము
 గమక మొ మ్మనఁగ స్థూలము చెలంగు
 డస్సెఁ గుందె ముడింగె శ దాఁకె నుబ్బడఁగెను
 మ్రగ్గెఁ గ్రుంగెను డొంకె శ సగ్గె స్రుక్కె-
 తే. దగ్గె నన ఊణదశ కగు శ డబ్బు బద్దు
 పొల్లు దబ్బర తాటోటు శ బొంకు తవళి
 కల్ల జూ దన నన్యతంబువేళ్లు వెలయు
 నిలుకడ యనంగ నిరతాఖ్య శ నెగడు సాంబ. 49

టీ. సైకము, తోడెము, సన్నము, అన్నువ, బిల్లు, పలిపెము, చిలు,
 లేత, కొలది, అలతి, అసదు, లేజీబు - ౧౨ స్వల్పమునట. పెను, గొప్ప,
 బలు, పేరు, పెద్ద, దొడ్డ. గనము - 2 ఎక్కువయైనది. తోరము, హొమ్ము,
 గమకము, ఒమ్ము-ర స్థూలమైనది. డస్సె, కుందె, ముడింగె, తాఁకెను,
 ఉబ్బడఁగెను, మ్రగ్గె, క్రుంగె, డొంకె, సగ్గె, స్రుక్కె, తగ్గెను-
 ౧౧ ఊణదశనొందెను. డబ్బు, బద్దు, పొల్లు, దబ్బర. రూ. డబ్బర, తాటోటు,
 రూ. టాటోటు, బొంకు, తవళి, రూ. తవళి, కల్ల, జూదు-౧౨ నిజముకానిది.
 నిలుకడనిరతము.

సీ. ఎంచె గణుతిచేసె శ నెన్నికనిడె నెన్నె
 ననఁగ గణించుట శ కమరు దాల్చి
 సైరణ యొర్పన శ శాంతతవేళ్లగు
 నెమ్మి నెమ్మది హాయి శ నిమ్మళంబు
 నాఁగ నిరాతంకనామము లగు వెడ
 యలయిక బడలిక శ యలపు నేద

యనగ శ్రమాఖ్య లా శ నగలం బాయెను
 మేరతప్పెను మట్టుమీతె మించె
 తే వెక్కసం బయ్యె నుటవయ్యె శ గ్రిక్కి-టసెను
 ననగ నుత్కృష్ట మనుట కౌ శ నావరించె
 నిండె నెగడె వెలసె బర్వె శ నిగిడె ననగ
 వ్యాప్త మయ్యె ననెడి వేళ్లకలరు సాంబ.

50

టీ. ఎంచె, గణులిచేనె, ఎన్నికనిడె, ఎన్నె - ౪ లెక్క
 పెట్టెను. తాల్లి. రూ. తాలిమి, నైరణ. రూ. సమురణ, ఓర్పు. రూ. ఓరుపు-
 గి శాంతత. నెమ్మి, నెమ్మది (నెఱ+మది). హాయి, నిమ్మళము - ౪ నిర్భ-
 యము. వెడ, అలయిక, బడలిక. అలపు, నేద-గి శ్రమ. అగ్గలంబాయెను,
 మేరతప్పెను, మట్టుమీతెను, మించెను, వెక్కసమయ్యెను, ఉటవయ్యెను,
 గ్రిక్కి-టసెను-2 సాంద్రమయ్యెను. ఆవరించెను, నిండెను, నెగడెను, వెల-
 సెను, బర్వెను, నిగిడెను-౬ వ్యాపించెను.

సీ. అవసడి యాడికరయాటి సడి అట్టు
 నగడు దూ అన నింద శ కమరు మాల్చి
 యలవాటు వాడుక శ యలవడు టన బొల్పు
 బరిచయాభిఖ్యలు శ పన్నిదంబు
 పందెము జూద మనం దగు న్యూతంబు
 నిబ్బది నిక్కము శ నిలువరంబు
 నిజము నిక్కువ మన శ నెగడు సత్యము వేళ్లు
 గోర్వంక నెలకూన శ గోటినాటు

తే. నా నఖితుత మగును దంతక్షతములు

కెరలు పలునొక్కు వాతెఱకెంపు పెదవి

గంటి కెమ్మైవిగుటి యనఁ గౌఁగిలి యనఁ
గవుఁగి లనఁగ నాలింగనాఖ్య లగు సాంబ.

51

టీ. అవసడి, అడిక, అఱడి, సడి, అట్టు, అగడ్డ, దూఱు-౬ నింద.
మాల్తి. రూ. మాలిమి, అలవాటు, వాడుక, అలవడుట-గి అభ్యాసము,
పన్నిదము, పంచెము, జూదము (ప్ర. ద్యూతము.)-3 ద్యూతము. నిబ్బడి.
నిక్కము, నిలువరంబు, నిజము, నిక్కువము-గి నత్యము. గోర్వంక. రూ.
గోరువంక, నెలకూన, గోటినాటు-౪ నఖిత్తము. పలునొక్కు, వాతెర
కెంపు, పెదవిగంటి, కెమ్మైవిగుటి - ౪ దంతక్షతము - సురతసమయమందలి
దంతములకాటు. కాఁగిలి, కవుఁగిలి-౨ ఆలింగనము చేసికొనుట.

సీ. నాగకేసరులు చెన్నంగులు కురువులు
భోజనప్రియములు శ రాజనములు
గన్నేరు లిప్పపూల్ శ గంగాజలంబులు
మట్టకారులు పూలమంజరీలు
పెద్దవంకలు పాలవెల్లులు ముత్తైపు
సరులు సంభావులచంద్రవంక
లేనుఁగుకొమ్ములమానికములు వన్నె
పూలు సితాభోగము లన శాలి

తే. ధాన్య మెనుఁగును దూము ముంత ముకుసంబు
బల్ల కుం చన సోల తవ్వ పడి యడ్డ
గరిసె పుట్టి నెలగ మెడా శ కల మనంగ
ధాన్యములు గొల్చువానికి శ దగును సాంబ.

52

టీ. నాగకేసరులు, చెన్నంగులు, కురువులు, భోజనప్రియములు,
రాజనములు, గన్నేరులు, ఇప్పపూలు, గంగాజలంబులు, మట్టకారులు, పూల
మంజరీలు, పెద్దవంకలు, పాలవెల్లులు, ముత్తైపుసరులు, సంభావులు, చంద్రవం

కలు, ఏనుగుకొమ్మలు, మానికములు, వన్నెపూలు, సీతాభోగములు - ౧౯
ధాన్యభేదములు. తూము, ముంజ, ముకునంబు, బల్ల, కుంచము, సోల, తవ్వ,
పడి, అడ్డ, గరిసె, పుట్టి, నెలగ, మెడా, కలము - ఈ ౧౪ ను ధాన్యములను
గొల్చుమానములు-సాధనములు.

క. ఇమ్మనుజవర్గం జేసితి

సమ్మదమున దీని వినిన శ్రీ జనులు భళా చొ

క్కమ్మనఁగా శ్రీ నెంతయు నన

ఘమ్మనఁగా మహిని వెలయుం శ్రీ గావుత సాంబా. 53

తా. సంకసముతో దీనిని వినినమనుజులు బలె యిది లెస్సగానున్నది
యనునట్లు ఈమానవవర్గను వైఁజెప్పినతెఱుంగునఁ జేసితిని, ఓసాంబమూర్తి!
యీవర్గ గమ్మని పుడమి వెలయునుగాక.

మానవవర్గ సమాప్తము.

— స్థావరవర్గము. —

క. శ్రీవరదాయక పాయక

దేవరనామాంకితముగఁ శ్రీ దేటపఱచెదన్

స్థావరవర్గను గవితా

భావరసజ్ఞు లెద మెచ్చుం శ్రీ బశుపతి సాంబా. 54

తా. సంపద్యుక్తుడయిన యోవరదాతా! పశుపతీ! సాంబమూర్తి!
కవితృభావరసజ్ఞు లగుకవులు మనసునందు మెచ్చునట్లు, స్థావరవర్గను తమపేర
నంకితముచేసి చెప్పుచున్నాను; అవధరింపుము.

సీ. ఇలతాల్పు గట్టు గురబ్బలి కొండ మల తిప్ప

యన శైలనామంబు శ్రీ లమరు మంచు

అంధనామ—15

టిలతాల్పు వడకుగుబ్బలి దుగ్గికన్నయ్య
 గట్లరాయఁడు బేసికంటిమామ
 చలికొండ వలిమల శ పులుచూలితాత నా
 హిమగిరినామంబు శ లెసఁగుఁ బసిడి
 గట్టు వేల్పులమన్నిపట్టు క్రొన్నెలదారి
 సింగిణి యన మేరుశిఖరివొల్పు
 తే. విసపుమేతరిబలుఁలెంకి శ వెండికొండ
 తెలిమల యనంగ రజతాద్రి శ తేజరిల్లు
 బటువుమల తుదగ ట్టనఁ శ బరఁగుఁ జక్ర
 వాళగిరిపేళ్లు త్రిభువనవంద్య సాంబ.

55

టీ. ఇలతాల్పు = భూమిని మ్రోయునది, గట్టు, గుబ్బలి, కొండ, మల,
 తిప్ప-౨ పర్వతము. మంచుటిలతాల్పు (మంచు+ఇలతాల్పు-టుగాగమము) =
 హిమవంతమగు పర్వతము, వడకుగుబ్బలి = చలిగలపర్వతము, దుగ్గికన్నయ్య =
 పార్వతికిఁదండ్రీ, గట్లరాయఁడు=పర్వతములమరాజు, బేసికంటిమామ = శివునికి
 మామ, చలికొండ = చల్లనిపర్వతము, వలిమల = మంచుగలపర్వతము, పులు
 చూలితాత=తెల్లునందుఁబుట్టిన కుమారస్వామికిఁదల్లిదండ్రీ-మాతామహుఁడు -
 ౦ హిమవత్పర్వతము. పసిడిగట్టు = బంగారుపర్వతము, వేల్పులమన్నిపట్టు =
 దేవతలకు వాసస్థానము, క్రొన్నెలదారిసింగిణి = బాలచంద్రుని శిరస్సునఁ
 దాల్చినవానికి - చంద్రమాశిశ్వరునికిఁ ద్రిపురసంహారమున విల్లురూపుధరించి
 నది. ౩ మేరుపర్వతము. విసపుమేతరి బలుఁలెంకి=హాలాహలమును భక్షించిన
 శివునికి ముఖ్యస్థానము, వెండికొండ=వెండివన్నెగల పర్వతము, తెలిమల=తెల్లని
 పర్వతము-౩ కైలాసపర్వతము. బటువుమల = గుండ్రనిపర్వతము, తుదగట్టు =
 కడపటికొండ-౨ చక్రవాళపర్వతము.

సీ. కవ్వపుమల తరిగ ట్టన మందరం
 బడరుఁ దూరుపుమల శ పొడుపుదిప్ప
 మొదటికొండ యనంగ శ నుదయాచలం బొప్పు
 బడమటిమల క్రుంకుపుడమితాలు
 నా నస్తగిరి కగు శ తాయి తా క ల్లనఁ
 బ్రస్తరాఖ్య దలిర్పుఁ శ బల్లె యూరు
 కప్పం బనఁగ గ్రామ శ మొప్పును బ్రోలు వీ
 డనఁ బట్టణము పేరు శ లలరుచుండు

తే. నిరవు టెంకి యునికి యిక్క శ యిల్లు గీము
 మనికి పట్టు బిడారు కొంప యిలు నెలవు
 నట్టు తా వన మందిరనామము లగు
 శంబరాహితమదభిదాడంబ సాంబ.

56

టీ. కవ్వపుమల=దేవతలకుఁ గవ్వమైనకొండ, తరిగట్టు=క్షీరసముద్రమును జీలికినకొండ-౨ మందరపర్వతము. తూరుపుమల = తూర్పుదిశనుండు కొండ, పొడుపుదిప్ప=సూర్యుఁ డుదయించుకొండ, మొదటికొండ=తూర్పున నుండు కొండ-౩ ఉదయపర్వతము. పడమటిమల = పడమటిదిశనుండెడి కొండ, క్రుంకుపుడమితాలు = సూర్యుఁ డస్తమించెడి భూధరము-౨ అస్తమానపర్వతము. తాయి, తా, కల్లు-౩ శీల. పల్లె. రూ. పల్లియ, ఊరు, కుప్పము-౩ గ్రామము. ప్రోలు, వీడు-౨ పత్తనము, ఇరవు, టెంకి, ఉనికి, ఇక్క, ఇల్లు, గీము (ప్ర. గృహము), మనికి, పట్టు, బిడారు, కొంప, ఇలు. నెలవు, నట్టు, తావు (అన్యదేశము). రూ. తావు-౧గి నివాసము.

సీ. టెంకాయచె ట్టన శ టేనూను నారిక
 డం బన నారికేశంబు దనరుఁ

దాడనఁ దాళ మకాశ దాళిమ్మ దానిమ్మ
 యన దాడిమియుఁ బొన్న శ పొన యనంగఁ
 బున్నాగముఁ దనర్పు శ గన్నేరు గన్నేరు
 నాఁగను గరవీరనామము లగు
 రేఁగు రే నన బదశికిఁ జెల్లు మారేడు
 బిలువ మనఁ దనర్పు శ బిల్వమునకు
 తే. జమ్మి జం బన శమి యగుఁ శ జంపకంబు
 దనరు సంపెఁగ సంపఁగె శ యనఁగ నెల్లి
 యుసిరి యుసిరిక యన ధాత్రి శ కొప్ప రాగి
 యనఁగ లా వన నశ్వత్థ శ మొనరు సాంబ.

57

టీ, టెంకాయచెట్టు. రూ. తెంకాయచెట్టు, టేమ్మాను. రూ. తే
 మ్రాను, నారికడంబు-3 నారికేళవృక్షము. తాడు-౧ తాటిచెట్టు. దాళిమ్మ.
 దానిమ్మ-౨ దాడిమివృక్షము. పొన్న, పొన-౨ పున్నాగవృక్షము, గన్నేరు,
 గన్నేరు-౨ కరవీరవృక్షము-కస్తూరిపట్టెచెట్టు. రేఁగు, రేను-౨ ఒదరీవృక్షము.
 మారేడు, బిలువము - ౨ బిల్వవృక్షము. జమ్మి, జంబు-౨ శమివృక్షము.
 సంపెఁగ, సంపఁగె. రూ. సంపఁగి-౨ చంపకవృక్షము. నెల్లి, ఉసిరి, ఉసిరిక-
 3 ఆమలకవృక్షము. రాగి, రావి-౨ అశ్వత్థవృక్షము.

నీ. అత్తి మేడి యనంగ శ నౌదుంబరం బొప్పు
 మావి మామి డన నామ్రము దనర్పు
 వెలంగ వెలంగ నాశ వెలయుఁ గపిత్థంబు
 మల్లె మల్లియ నాఁగ శ మల్లిక యగు
 జాజి జాది యనంగ శ జాతి యకా నేరేడు
 నేరేడు నా జంబు శ నెగడుచుండు

బాదిరి కలిగొట్టు శ నాఁ దగుఁ బాటలి

పొగడ పొవ డన నొప్పును వకుళము

తే. మ్రాకు మ్రాను చెట్టనఁగ ద్రుమంబు చెలఁగు
తీఁగ తీఁగియ లతకూన శ తీఁగె యనఁగఁ
దనరు లతపేరు పూవులు శ ననలు విరులు
పువ్వు లలరులు నా సుమంబు లగు సాంబ.

58

టీ. అత్తి, మేడి-౨ అత్తిచెట్టు. మావి, మామిడి-౨ చూతవృక్షము.
చెలఁగ, వెలఁగ-౨ కపిత్థవృక్షము. మల్లియ, మల్లె-౨ మల్లెతీఁగ. జాజీ,
జాది-౨ జాతీలత. నేరేడు, నేరేడు-౨ జంబూవృక్షము. పాదిరి, కలిగొట్టు-
౨ పాటలీవృక్షము. పొవడ, పొగడ - ౨ వకుళవృక్షము, మ్రాకు,
మ్రాను, చెట్టు-౩ వృక్షసామాన్యము. తీఁగ. రూ. తీవ, తీఁగియ. రూ. తీవియ,
లతకూన (ఇది మిశ్రపదము.) తీఁగె. రూ. తీవె - ౨ లత. పూవులు. రూ.
పూలు, ననలు, విరులు, పువ్వులు. రూ. పువులు, అలరులు-౨ పుష్పములు.

పీ. మొక్క మోటికి మోసు శ మోక మొలక యన
నంకురనామంబు శ లలరు నిగురు

తలిరు చిగురు నాఁగఁ శ దగుఁ బల్లవాఖ్యలు

కొన తుద యన నగ్రమునకుఁ బొల్పు
దొఱ తొలి తొట్టు నాఁ శ దరుకొటరం బొప్పు

దమ్మి తామ రనఁ గంజమ్మ పరఁగుఁ
దొగ తొవ కలు వనఁ శ దగు నుత్పలమునకు

దట్టంబు జొంపంబు శ తలుచు జీబు

తే. గుమురు తంపర యన నిబిడము దనర్చు
మొగడ మొగ్గ యనం దగు శ ముకుళమునకు

నిఱుకాండంబునకుఁ బేరు శ లెనఁగు చెఱకు

కనులుగలమ్రాను తియ్యిమ్రా శ ననఁగ సాంబ.

59

టీ. మొక్క, మోటిక, మోసు, మోక, మొలక - గి అంకురము.

ఇగురు, తలిరు, చిగురు - 3 చల్లవము. కొన, తుద-౨ అగ్రము. తొఱి, తొలి, తొఱ్ఱి-3 కొటరము - వృక్షమునందలిరంధ్రము. తమ్మి, తామర-౨ కమలము. తొగ, తొవ, కలువ. రూ. కల్వ-౪ ఉత్పలము. దట్టము, తొంపము, తఱుచు, డీబు, గుమరు. రూ. గుబురు, తంపర - 2 దట్టమైనది. మొగడ, మొగ్గ-౨ ముకుళము. చెఱకు, కనులుగలమ్రాను = గణపులుండు నట్టివృక్షము, తియ్యిమ్రాను-3 చెఱకుగడ.

సీ. తెలుపు తెల్లన తెల్ల శ తెలి వెల్ల వెలి యన

ధవళవర్ణ మెనఁగుఁ శ దొవరు తొగరు

కెంజాయ యెలు పెట్టి శ కెం పన రక్తవ

ర్ణమగు నల్లన కఱి శ నల్ల కప్పు

నలు పన నీలవర్ణము పొల్పుఁ జామనఁ

బసరుచా యన శ్యామ శ మెనఁగుచుండు

నలిది పసు పనంగ శ నగుఁ బీతవర్ణంబు

తేట నున్నన నున్న శ తెలివి నునుపు

తే. నిద్ద మన స్నిగ్ధత కెనఁగు శ నిగ్ధ డాలు

మినుకు మిన మించు నిగ తల్కు శ మెఱుంగు చికిలి

కళకు జిగి రంగు మెఱ పన శ బొలుచుఁ గాంతి

నొడ్డు దరి గ ట్టనఁగఁ గూల శ మొనరు సాంబ.

60

టీ. తెలుపు, తెల్లన, తెల్ల, తెలి, వెల్ల, వెలి-౬ శుక్లవర్ణము.

తొవరు, తొగరు, కెంజాయ (ప్ర. కెంపు+చాయ). ఎఱుపు, ఎఱ్ఱి, కెంపు-౬ రక్తవర్ణము. నల్లన, కఱి, నల్ల, కప్పు, నలుపు-గి నీలవర్ణము. చామన, పసరు.

చాయ-౨ నలుపు తెలుపు గలిసినవర్ణము, అశిది, పసుపు-౨ పీతవర్ణము. తేట, నున్నన, నున్న, తెలివి, నునుపు, నిద్దము (ప్ర. స్నిగ్ధము.) - ౬ నిర్మలత్వము. నిగ్గు, డాలు, మినుకు. రూ. మినుక్కు, మిన, మించు, నిగ, తళుకు. రూ. తళ్ళు, మెఱుగు, చికిలి, కళుకు, జీగి, రంగు, మెఱపు-౧౫ కాంతి. ఒడ్డు, దరి, గట్టు-3 తీరము.

సీ. ఆణి చినుకుబూస శ పాణి సుప్పాణి ము
తైము ముత్తయంబు మూత్య మనఁ దనరు
మాత్తికాఖ్యలు కెంపు శ మానికము రతన
మనఁగ మాణిక్యాహ్వయంబు లలరు
బగడము పవడం బనఁగ విద్రుమము పొల్పు
పక్కిరాయనితాయి శ పచ్చ యనఁగ
మరకతము దలిర్చు శ మగతాలు మూలతా
లన వజ్రము లగుఁ బుల్లంటుతాయి

తే. కప్పతాయి యనఁగ నీల శ మొప్పు బిల్లు
పూరి చిగిరింత యేత్రింత శ పొనుఁగు గడ్డి
గఱిక పచ్చిక వెణుతురు శ కసపు తుంగ
విడవలి యనఁ దృణాఖ్యలు శ వెలయు సాంబ. 61

టీ. ఆణి, చినుకుబూస, పాణి, సుప్పాణి, ముత్తైము, ముత్తయము ముత్యము - 2 ముక్తాఫలము. కెంపు, మానికము, రతనము (ప్ర. రత్నము.) - 3 మాణిక్యము. పగడము, పవడము - ౨ ప్రవాళము. పక్కిరాయనితాయి, పచ్చ - ౨ మరకతమణి. మగతాలు, మూలతాలు - ౨ వజ్రములు, పుల్లంటుతాయి, కప్పతాయి - ౨ ఇంద్రనీలమణి. బిల్లు, పూరి, చిగిరింత, ఏత్రింత, పొనుఁగు, గడ్డి, గఱిక, పచ్చిక, వెణుతురు, కసపు (ప్ర. ఘాసము.), తుంగ, విడవలి-౧౨ తృణాభేదములు.

సీ. ఎల్లి చుట్టువు గొడుగ గొండమటు వనంగ
 ఛత్రంబు దనరు ధ్వజంబుపేల్లు
 తుక్కము తెక్కెముగ్గ తెక్కియము సిడంబు
 పడగ డాలన జెల్లుగ నిడివి నిడుద
 సోగ నిడుపు చాపుగ నాగ దీర్ఘమున కౌ
 మటుగు చాటోలముగ్గ మటు వనంగ
 దగు బిఠానాఖ్యలుగ్గ జగతి జగితె తిన్నె
 యరుగన వేదికగ్గ కమరు నేల

తే. ఇల పుడమి మన్ను బువి పంటవలంతి యనగ
 ధరణి కగు విప్పు వెడలుపుగ్గ విరివి పఱపు
 వెడడ యన విస్తరాఖ్యలుగ్గ వెలయు వైరు
 పసి యనగ సస్యనామముగ్గ లెసగు సాంబ.

62

టీ. ఎల్లి, చుట్టువు, గొడుగు, ఎండమటువు (గు) - ర ఛత్రము, తెక్కెము, తెక్కెము, తెక్కియము, సిడము, పడగ (ప్ర. పతాక.), డాలు - ౬ ధ్వజము. నిడివి, నిడుద, సోగ, నిడుపు, చాపు - గి దీర్ఘమైనది. మటుగు, చాటు, ఓలము, మటువు - ర మూత. జగతి, జగితె, తిన్నె, అరుగు-ర వేదిక - తిన్నె. నేల, ఇల, పుడమి (ప్ర. పృథివి.), మన్ను. బువి (ప్ర. భువి), పంటవలంతి=పంటలిచ్చు నాడు-౬ భూమి, విప్పు, వెడలుపు. రూ. వెడల్పు, విరివి. రూ. విడివి, పఱపు, వెడడ - ౭ వైశాల్యము. వైరు, పసి-౧ సస్యము.

సీ. మోడు మొరడు మొద్దుగ్గ మోటన స్థాణు వౌ
 బొటియ కలుగు బొక్కగ్గ బొంద లోయ
 యన బిలాఖ్యలు చెల్లుగ్గ నడుసు బురద తొంపి
 యన లన బంకాఖ్యగ్గ లెసగు మడుగు

మడు వన ప్రాద మొప్పుఁ బొడ వన నున్నతం
 బగు గోడ యనఁగఁ గుడ్యంబు పొల్పు
 సోరణగం ధ్లనఁ మీలు గవాక్షము
 మాడుగుల్ మిద్దెలు మచ్చు లనఁగ

తే. దారునీర్తి తగృహము లౌఁ దరకసంబు
 బత్తళిక పొది దొన యనఁ బరఁగుఁ దూణి
 పెట్టి మందసమును పెట్టె పెట్టియ యనఁ
 రేటికాభిఖ్య లగు గుణవేటి సాంబ.

63

4. మోడు, మొరడు, మొద్దు, మోటు-ర స్థానపు - కొమ్మలులేని
 చెట్టు. నోటియ, కలుఁగు, బొక్క, బొంద, లోయ-గి బిలము. అడుసు,
 బుడస తొంపి, అసలు - ర చుకము. మడుఁగు, మడుపు - ౨ ప్రాదము.
 పొడవు - ౧ ఉన్నతము. గోడ-౧ కుడ్యము. సోరణగంధు-౧ గవాక్షము.
 మాడుగులు, మిద్దెలు, మచ్చులు-3 కొయ్యతోఁ గట్టినయిండ్లు. తరకసము,
 బత్తళిక, పొది, దొన - ర అమ్మలపొది. పెట్టి, మందసము, పెట్టె, పెట్టియ-
 ర పేటిక.

సి. ఎన బోడు మాదిరి యీడు పురుడు మాద్రి

సాటి పాటి తరంబు దీటు దినుసు

సరి యుద్ది ప్రతి దిన్ను సవతు పోలిక దొర

జత యనఁగా సన్యశమున కెసఁగుఁ

బల్లకి పల్లకీ పాలకి పాల్కి నాఁ

బల్యంకికాఖ్యలు పరఁగు లాలి

యుయ్యాల యుయ్యేల యూయెల తొట్ల బో

ల యనంగ డోలికాహ్వయము లెసఁగు

తే గంకటియు మంచ మనఁ జెల్లు శ ఖట్వమునకుఁ
 బీట పలక యనఁగ నొప్పు శ బీతమునకు
 బరణియుఁ గరాట మనుపేళ్లు శ భరణి కమరు
 నిచ్చెన యనంగ నిశ్చేణి శ నెగడు సాంబ.

64

టి. ఎన, జోడు, మాదిరి, ఈడు, పురుడు, మాద్రి, సాటి, పాటి,
 తరము, దీటు, దినుసు, సరి, ఉద్ది, ప్రతి, దిన్ను, సవతు. పోలిక, దొర, జత-
 ౧౯ సమానములనుట. పల్లకి, పల్లకీ, పాలకి, పాల్కి - ర పల్లకి. లాలి,
 ఉయ్యాల. రూ. ఊయాల - ఊయల, ఉయ్యెల. రూ. ఉయ్యెల-ఉయ్యెల-
 ఉయ్యెల-ఉయ్యెల, లొట్ట, జోల - ౧౧ డోలిక. కంకటి, మరము - ౨
 ఖట్వము. పీట, పలక-౨ ఆసనము. బరణి, కరాటము-౨ కాటకభరణి-
 నిచ్చెన - ౧ నిశ్చేణి-ఎక్కుసాధనము.

సీ. ఉలి యు క్కిను మనఁగ శ నొనరు నయస్సంజ్ఞ
 చెంబు రాగి యనఁ దామ్రం బెసంగుఁ
 దగరము కరుగు డనఁగ సీసము రహించు
 కాంస్యంబు వర్తిల్లు శ గం చనంగఁ
 ద్రపునామ మమరు బిత్తలి యిత్తలి యనంగఁ
 గుండలు చట్లు మూఁగుళ్లు బుడ్లు
 కడవలు బానలు శ పిడతల్ వెనల్లన
 భాండముల్ తగు నాచు శ పాచి యనఁగ

తే. శైవలం బగు నూతులు శ బావు లనఁగ
 వెలయుఁ గూపంబులకు గుంట శ కొలను కొలఁకు
 తిరుకొళం బన సరసికి శ బరగు వాఁక
 యేటు వంక వాఁ గనఁ జేరు శ లెసగు సాంబ.

టీ. ఉలి, ఉక్కు, ఇనుము - 3 అయము - లోహము. చెంబు (ఇది ద్రావిడము.), రాగి - ౨ తామ్రమనులోహము. తగరము, కరుగుడు - ౨ సీసము. కంచు - ౧ కాంస్యము. పిత్తళి, ఇత్తళి. రూ. ఇత్తడి - 3 శ్రపు వనులోహము. * కుండ, చట్టి, మూకుడు, బుడ్డి, కడవ, బాన, పిడత, వెసరు - ౮ మంటికుండలలోధేదము. నాచు, పాచి - ౨ కైవాలము - పాచితీగ. గూయి, బావి - ౨ బావి. గుంట, కొలను, కొలను, తిరు కొళము (ఇది ద్రావిడపదము.) - ౪ సరస్సు. వాక, ఏఱు, వంక, వాగు - ౪ నది.

సీ.మీలో మీలు చేపలు శ మీనులు తెఱగంట్లు

మచ్చెము లనఁ జెల్లు శ మత్స్యములకు

దాఁబేలు తామేలు శ నా బొల్పు గూర్తము

నెం ద్రెండ్ర కా యన శ నెసఁగు గర్క

యోడ కల మనంగ శ నొనరు నావకు వాన

జడి ముసు రనఁగ వర్షమున కలరు

వానతాలో వడగండ్లు శ నా నొప్పు గరకలు

నిసు మన నిసు కన శ నిసు వనంగ

తే. మెఱయు నైకతనామములో శ కురుజుతేనె

పుట్టతేనియ పెరతేనె శ పువ్వుదేనె

* కుండ = సాధారణపాత్రము. చట్టి=నోరు వెడల్పుగానుండు గిన్నె వంటిపాత్రము. మూకుడు = మూతపెట్టెడిపాత్రము. బుడ్డి = నోరునన్న గను బొడువుగాను నుండుపాత్రము. కడవ = నీళ్లు మొదలగునవి లోడుబొడి. బాన = నోరు చిన్నదిగను కడుపు పెద్దదిగను నుండుకుండ. పిడత = చిన్నగిండి చెంబువంటి పాత్ర. వెసరు=వండుటకు దగినపాత్ర.

జాంటితేనియ యన దగు శ సుమరసంబు
శంబధరనుతసుగుణకరదంబ సాంబ.

౫6

టీ. మీను (దీనికి బహువచనము మీలు, మీల్, మీనులు), చేప, తెరిగన్ను, మచ్చెము (ప్ర. మత్స్యము,) - ౪ మత్స్యము. తాండేలు. తామేలు-౨ కూర్మము. ఎండ్రీ, ఎండ్రకాయ-౨ కర్కాటకము. ఓడ, కలము-౨ సావ. వాన, జడి, ముసురు-౩ వర్షము. వానతాలు, వడగండ్లు - ౨ వర్షోపలములు. ఇసుము, ఇసుపు, ఇసుక - ౩ సికత. కురుజులేనె, పుట్టలేనె, పెరలేనె, పువ్వుడేనె (పువ్వు+లేనె) - పుష్పములయందలిలేనె, జుంటిలేనె - ౫ మకరందము.

సీ. జముకాణము తివాసి శ జంబుకాణ మనంగ
గంబళాఖ్య లగు బంగారు హాన్ను
జాళువా పుత్తడి శ మేలిమి బంగరు
పసిడి పొన్ను కడాని శ వైడి యుదిరి
యన సువర్ణము వొచ్చు శ నవరంజి కుందనం
బన దప్తకనక మా శ దునుక తునియ
చిదురుప చిదుర నా శ జెలగు ఖండమునకు
బొది ప్రోగు వామియు శ బ్రోవు తిట్ట
తే. కుప్ప యన రాశి కగు సజ్జ శ యుష్పరిగయు
మహాలు మేడ యనంగ హోర్త్యమగు ధ్రోవ
దారి తెన్ను తెరు వన బభంబు వెలయు
రవ రజం బన లవముపే శ శ్లవును సాంబ.

67

టీ. జముకాణము, తివాసి, జంబుకాణము - ౩ కంబళము. బంగారు హాన్ను, జాళువా, పుత్తడి, మేలిమి, బంగరు, పసిడి, పొన్ను, కడా, వైడి. రూ. పయిడి, ఉదిరి-౧౨ సువర్ణము. అపరంజి, కుందనము-౨ పుట్ట

పేసినబంగారము. తునుక, తునియ, చిదురుప, చిదుర-ర భండము. పొది, ప్రోగు, వామి, ప్రోవు, తిట్ట, మప్ప - ౬ రాశి. సజ్జ, ఉప్పరిగ, మహలు. (ఇది యన్యదేశము.), మేడ-ర హర్షము. త్రోవ, దారి, తెన్ను, తెరువు-- ర మార్గము. రవ, రజము - ౨ కొంచెము.

సీ. అడవి కాన యనంగ నటవికి దగు హాసు
తోట సింగారపుదోట నంద
వన మనంగను నుహవన మొప్పు నడబావి
డిగ్గియ దొరు వన న దీర్ఘిక తగుఁ
బవ్వళింపుబిడారు న పడుకటి ల్లనఁ గేలి
గృహ మగు బోనపుటిల్లు వంట
యిల్లు సువారంపుటి ల్లనఁ బాకమం
దిరము రాజిలు దగతీర్పు చల్ల

తే. పంది లనఁ జలిపంది లనం దనర్పు
సలిలశాలాభిధలు నీరుచల్ల నీరు
మజ్జిగయు జలతక్రనామములు వినన
కట్టి వీవన యన వృంతక మగు సాంబ.

68:

టీ. అడవి (ప్ర. అటవి.), కాన (ప్ర. కాననము.)-౨ అరణ్యము. హాసుతోట, సింగారపుదోట, నందవనము-౩ ఉద్యానము. నడబావి, డిగ్గియ. రూ. డిగ్గ, దొరువు-౩ దిగుడుబావి. పవ్వళింపుబిడారు, పడుకటిల్లు (పడుక+ఇల్లు)-౨ శయనగృహము. బోనపుటిల్లు (బోనము+ఇల్లు)=అన్నము పాకముజేయునట్టి యిల్లు, వంటయిల్లు, సువారంపుటిల్లు (సువారము+ఇల్లు=) వంటకైనయిల్లు-మహానసము-పాకశాల, దగతీర్పు, చల్లపందిలి, చలిపందిలి- ౩ పానీయశాల. నీరుచల్ల, నీరుమజ్జిగ-౨ నీటితోఁగూడిన మజ్జిగ. వినకట్టి, వీవన - ౨ తాళవృంతము.

క. భువి నీస్థావరవర్ధను

సవరణ వ్రాసినను వినినఁ జదివిన యమ్మా

నవులను విద్యామతివై

భవశాలులఁ గా నొనర్చు పశుపతి సాంబా.

69

తా. పుడమియందు ఈస్థావరవర్ధను చక్కగా వ్రాసినవారును, వినినవారును, చదివినవారును నీయనుగ్రహమువలన, విద్య, మతి, కలిమియుంగల వారగునట్లు చేయుము.

స్థావరవర్ధ సమాప్తము.

— తి ర్య గ్వర్ధ. —

క. శ్రీగౌరీపతి నీవై

బా గౌరీతి రచియింతుఁ బటుకవితాధా

రాగతిఁ దిర్యగ్వర్ధను

వేగమె నిగిడించి ప్రోవవే శ్రీసాంబా.

70

తా. కాంతియుతుడయిన ఓగౌరీనాయకా! నీకంకితముగా చక్కని వైలిని దిట్టమైన కవిత్వధార మెరియఁ దిర్యగ్వర్ధను వేగిరముగా రచియించెదను. దానిని వేగిరముగాఁ గొనసాగించి కాపాడుము.

సీ. నెఱసరి సింగంబు ప తెఱ మొగము మెకంబు

మెకములదొర జడఁ మెకము బొబ్బ

మెకము వెడఁదనోటి మెకము గుబ్బలిపట్టి

గుఱ్ఱ మేనుంగులఁ గొంగ యనఁగఁ

జెలఁగు సింహమువేళ్లు పులి చాఱల మెకంబు

దెరువుఁగాపరి పసితండిపోతు

మువ్వన్నె మెక మనఁ శ బొలుపొందు వ్యాఘ్రంబు
వావురము పటాణి శ వారువంబు

తే. జక్కి మావు గుఱ్ఱము తేజి శ యెక్కిరింత
తత్తడి రవాలు నడగఁడు శ కత్తలాని
తురికి బాబా యనఁగ నొప్పుఁ శ దురగమునకుఁ
గొ మ్మనఁగఁ దనరారు శృంగము సాంబ.

71

టీ. నెఱసరి=శౌర్యముగలది, సింగము (ప్ర. సింహము.), తెఱమొగము
మెకము = విరివిమోముగల మృగము, మెకములదొర = మృగరాజు, జడ
మెకము = కేసరములుగలది, బొబ్బమెకము = గొప్పనాదముచేయుమృగము,
వెడదనోటిమెకము = విశాలముఖము గలమృగము, గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము =
వర్షతపుత్రికి (పార్వతికి) వాహనము, ఏనుఁగులగొంగ = గజశత్రువు - F
సింహము. పులి, చాఱలమెకము = గీతలుగలమృగము, తెరువుగాఁచరి =
మార్గమునఁ గాచియుండునది, పసితిండిపోతు = పసులను భక్షించునది,
మువ్వన్నె మెకము=మూఁడువర్ణములు (నలుపు, తెలుపు, పసుపు) గలమృగము-
గి వ్యాఘ్రము. వావురము, పటాణి, నారువము. రూ. వార్వము, జక్కి,
మావు, గుఱ్ఱము, తేజి. రూ. తేజీ, ఎక్కిరింత, రూ. ఎకిరింత, తత్తడి, రవాలు,
నడగఁడు, కత్తలాని. పా. కత్తళఁడు, తురికి, బాబా - ౧౮ అశ్వము-
శొమ్ము-౧ శృంగము.

సీ. సిద్ధమేనిమెకంబు శ గబ్బుచెంపమెకంబు
గొప్పయజ్ఞమెక మెక్కుడుమెకంబు
గౌరు చెయ్యిగలమెకము రెండుత్రాగు డే
నుఁగు పలుగొమ్ములు శ దగినమెకము
హత్తి బల్లలమెకం శ బన దంతిపేళ్లగుఁ
బుట్టకూటిమెకంబు శ బొచ్చుమెకము

వెనుచూపు మెక మెల్లు శ వెలినోటిమెక మన
భల్లూకనామములో శ పరంగు గొరిజ

తే. గొరిసె యన ఖుర మమరును శ గో రనంగ
నఖము తగు జోడనలు రవనడలు నడ్డ
వేడెములు పర్వు లనఁ జుట్టువేడెము లనఁ
బంచధారలనామములో శ పరంగు సాంబ.

72

టీ. సిద్ధమేనిమెకము = పొడలుగలమేనితోఁ గూడినమృగము, గబ్బు
చెంపమెకము = మదగంధముగలమృగము, గొప్పయజ్ఞమెకము = పెద్దపాదములు
గల మృగము, ఎక్కుమెకము = రాజులెక్కిడిమృగము, గోరు, చెయ్యిగల
మెకము = తొండముగలమృగము, రెండుత్రాగుడు = రెండుమాటులుత్రాగునది -
ద్విపము, ఏనుగు, రూ. ఏనిక, పలుగొమ్ములు దగినమెకము = పండ్ల కొమ్ములుగాఁ
గల మృగము, హత్తి (ప్ర. హస్తి), బల్లమెకము = గొప్పతలగలమృగము - ౧౩
గజము. పుట్టకూటిమెకము = పుట్టకూటిని (చీమగుడ్డతోఁ గూడినపుట్టమంటిని)
దినమృగము, బొచ్చుమెకము = ఒడలినిండుగ వెండ్లు కలుగల మృగము, వెను
చూపుమెకము, ఎల్లు, వెలినోటిమెకము - ౧. ఎలుగుగొడ్డు. గొరిజ, గొరిసె - ౨
గిట్ట-ఖురము. గోరు-నఖము. జోడనలు = ధౌరితకములు, రవనడలు = అస్కండిత
ములు, అడ్డవేడెములు = రేచితము, పర్వులు = పుతములు, చుట్టువేడెములు = వర్ణిత
ములు - ౧. గుఱ్ఱముయొక్కనడక భేదములు.

సీ. పసి గిడ్డి మొద వాపు శ పసరము తొడు కనఁ

బశువుపే శ్లగు గిబ్బ శ బసవఁ డాల

పోతు నాబోతు మూపురముదా లైద్దు ము

క్కుంటిమా వన వృషాఖ్యలు దనర్పుఁ

గోడె గిత్త యనంగఁ శ గొఱలు సుఖాఖ్యలు

క్రేపు పడ్డయు దూడ శ లేగ పెయ్య

యన వత్సనామంబు శలలరును నెనుపెంటి

బట్టె నా మహిషికి శ బరంగు దంత

తే. దున్న పో తన మహిషమా శ దొడ్లు తొట్టు

పట్టు లనంగ గోస్థానముల్ శ పరంగు మంద

కదుపు పదు వనఁ జెలంగు గోశగణము పాగ

లాయ మన నొప్పు వాజిశాలకును సాంబ.

73

టీ. పసి, గిడ్డి, మొదవు, ఆవు, పసరము, తొడుకు-౨ పశువు. గిబ్బ, బనవఁడు, ఆలపోతు, ఆఁబోతు, మూఁపురముదాల్పు, ఎద్దు, ముక్కంటి మావు=శివునివాహనమైనది - 2 వృషభము. కోడె, గిత్త-౨ చిన్నయెద్దు-ఉత్తము. క్రేపు, పడ్డ, దూడ, లేంగ. పెయ్య-గి ఆవుదూడ-వత్సము. ఎను పెంటి (ఎనుము+పెంటి), బట్టె-౨ మహిషి-గేదె. దంత, దున్న, పోతు-3 మహిషము. దొడ్డి, తొట్టుపట్టు-౨ పసులకొట్టము. మంద, కదుపు, పదువు-3 ఆవులగుంపు. పాగ. పా. పాగా. లాయము - 3 అశ్వశాల.

సీ. సింగంపుగొంగ దశచ్చియడుగులమెక మ

నంగ శరభాఖ్యి లొ శ దగరు జంట

మొగమువేలుపుతేజి శ పొట్టేలు గొఱియపో

తేడిక యన మేష శ మెసంగు నిట్టి

నులికొమ్ముమెక మన శ వెలయుఁ గృష్ణమృగంబు

జింక లే డన మృగి శ చెలంగుఁ బిల్లి

చీలి యనంగ మాశ్రాల మాఁ గుందేలు

చెవులపో తనంగ రంజిలు శశంబు

తే. నొంటె లొట్టిపిట్ట యనంగ శ నుష్ట మమరుఁ

గణితి కణఁ జనఁ దనరు గోశకర్ణమృగము

ఆంధ్రనామ—16

పిక్కుమెక మెండ్రిమేతరి నక్క బుద్ది
మెక మనఁగ జంబుకాఘలు న మెఱయు సాంబ. 74

టీ సింగంపుగొంగ = సింహమునకువిరోధి, దచ్చియడుగులమెకము = ఎనిమిదికాళ్ల మృగము-౨ శరభమృగము. తగరు, జంటమొగమువేలుపులేజి = రెండుముఖములుగల వేల్పునకు (అగ్నికి) వాహనము, పొట్టేలు, గొఱియ పోతు. రూ. గొట్టెపోతు. ఏడిక - గి మేషము. ఇట్టి, నులికొమ్మమెకము = మెలికలు దిరిగినకొమ్మలు గలమృగము-౨ కృష్ణమృగము. జింక, లేడి. రూ. లేటి-౨ ఆడుజింక. పిల్లి, చీలి - ౨ మార్జాలము. కుందేలు, చెవులపోతు- ౨ శశము. ఒంటె. రూ. ఒంటియ, లాట్టిపిట. రూ. లాట్టిపిట్ట-లాటిపిట్ట-లాటిపిట. పా. లాట్టియ-లాట్టె-లాట్టేనుఁగు-౬ ఉప్తము. కణితి. రూ. కడితి, కణఁజు. రూ. కడఁజు-ర గోకర్ణమృగము. పిక్కుమెకము = వంచన చేయుమృగము, ఎండ్రిమేతరి = ఎండ్రకాయలదినునది, నక్క, బుద్ది మెకము-ర జంబుకము.

సీ. కొమ్మలెంకిమెకంబు న తిమ్మఁడు వెకిరింత
కోతి నాఁ గపివేళ్లు న కొఱలుచుండు
జల్లిలోకమెకంబు న సవరంపు మెక మనఁ
జమరికిం జనుఁ బంది న చప్పరింత
కొమ్ముకాఁ డూటమోకమ్ము వేవులమి త్తి
ముస్తైలమేపరి న మోటుమెకము
వాలుమెకంబు రోబంటరియొంటరి
ముట్టెమెకము పీటవెట్టు మెకము

తే. ఏకలము గుర్గరిం తన న నెసఁగు దంష్ట్రు
పొడమెకము దుప్పి యనఁ బొలుపడరు రామ
మృగము మనుఁబో తనఁగ ఋశ్యమృగము దనరు
బల్లి గౌ శన ముసలికి న బరఁగు సాంబ.

టీ. కొమ్మటెంకిమెకము=చెట్లకొమ్మలె యునికిపట్టుగాగల మృగము-
 శాఖామృగము, తిమ్మండు, వెకిరింత=తన్నెచ్చరించువారిని వెక్కిరించునది,
 శో.తి. రూ. శ్రో.తి-గి వానరము. జల్లితో.కమెకము=పలుచనివెండ్రుకలు
 తో.కయందుఁ గలమృగము, సవరంపుమెకము=సవరములకైనమృగము-
 చమరమృగము. పంది, చప్పరింత=చప్పరించితినునది, కొమ్మకాడు=కొమ్మ
 గలది, ఊటమెకము=దృఢమైనమృగము, వేపులమిత్తి = కుక్కలకుశత్రువు,
 మునైలమేపరి=తుంగగడ్డలదినునది, మోటుమెకము = *మోటుపయోగింపఁ
 బడుమృగము, వాలుమెకము=కూరమైనమృగము, రోబంటరి, ఒంటరి, ముట్టె
 మెకము = ముట్టెగలమృగము, పీటవెట్టుమెకము=పల్లముత్రవ్వికూర్చుండు
 మృగము, ఏకలము, గుర్తరింత=గుఱుగుఱయని చప్పడుచేయునది-౧౪ అడవి
 పంది-వరాహము. పొడమెకము, దుప్పి - ౨ రామమృగము. మనుబోతు-
 ౧ ఋశ్యమృగము. బల్లి, గౌళి - ౨ బల్లి.

పీ. తో.డేలు గొతెయలఁ సూ డన వృక మొప్పు
 ముంగిస వెంట్రువఁ ముంగి యనఁగ
 బభ్రువు తగుఁ గొక్కుఁ పందికొ క్కన మాషి
 కకుఁ బొల్పు గాడిదఁ గాలిగాడు
 చలువగుట్టము తేవుఁజక్కి యన ఖరాఖ్య
 లగు మొలుఁగుడు జాగిలమ్ము గుక్క
 వేపి నా శునకంబుఁ వెలయును దొండ యూ
 సరవెల్లి యనఁ దగుఁ సరటమునకుఁ
 తే. జిట్టెలుక యన బాలమూఁషికకుఁ బొల్పు
 నుడుము తేళ్ల మేపరి యనఁ నొనరు చుండు

* 'మోటు' అనఁగా పందికెదుట మనుష్యాకారముగా నిలిపిన కపట

అక్షయము.

నవని గౌధేరనామధేయములు మహిత

సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

76

టీ, తోడేలు, గొఱియలనూడు = గొఱ్ఱలకు శత్రువు-౨ వృకము. ముంగిస. వెంట్రువ, ముంగి-౩ సకులము. కొక్కు, వందికొక్కు-౨ మూషికము. గాడిద. గాలిగాడు, చలువగుఱ్ఱము = చాకలి చలువచేసినబట్టలు మోయు వాహనము, తేవుజక్కి = చాకరేవునందుండుగుఱ్ఱము-౧ భరము. మొలుగుడు, జాగిలము, కుక్క, వేపి-ర శునకము. తొండ, ఊసరవెల్లి-౨ సరట. చిట్టెలక (చిఱు+ఎలక) = చిన్న ఎలక-౧ చుంచు. ఉడుము, తేళ్లమేపరి-౨ ఉసుము-గౌధేరము.

నీ. తంత్ర. య మగుఁ బాదట్టుపురుగు సన్న

పిల్లి సాలీఁ డన క్కటాళ్ల రాసి

గాడు గరిమిడియొక్క యన నాఖువు దగు

నెఱకలు చట్టువల గలులు తెక్క

లనఁ బక్షములు పొల్పు లాపు లీక లనంగఁ

బర్లంబు తగు గువ్వ పక్కి పిట్ట

పులుఁ గనఁ బక్షికి వెలయు మదికొలంకు

పులుగు తెల్లనిపిట్ట నలువతేజి

తే. పాలు నీరును వెలినేయకపక్కి యంచ

యన మరాళంబు తగుఁ గెంపుకనులపుల్లు

తలిరుమేతరి సాకుడుపులుగు మావి

కొమ్మయిలుపుల్లు కోవెల కోయి లనంగఁ

బరభృతమునామధేయముల పరంగు సాంబ.

77

టీ. పాదట్టుపురుగు. రూ. పాదొట్టుపురుగు = ఇండ్లలోపలి వాసము

లకు పట్టెలకు పట్టెడుబూసిని గలిగించుపురుగు,, సన్నపిల్లి, సాలీడు-ర సారె

పురుగు. తాళ్ల రాసిగాఁడు, గరిమిశియెలుక = గొప్పయెలుక, ఎఱకలు, చట్టు
పలు, గఱులు, టెక్కలు-ర పక్షములు. లావులు, ఈకలు-౨ ఈకలు - పర్వ
ములు. గువ్వ, పక్కి (ప్ర. పక్షి.), పిట్ట, పులుఁగు - ర పక్షి. మదికొలంకు
పులుఁగు = మానససరస్సునందలిపక్షి, తెల్లనిపిట్ట = తెల్లవర్ణముగలపక్షి, నలువ
లేజి = బ్రహ్మవాహనము, పాలునీరును వెలిసేయువక్కి. అంచ - ౧. హంసము.
కెంపుకనులపుల్లు = ఎఱ్ఱనికన్నులుగలపిట్ట, తలిరు మేఁతరి = చిగుళ్లు తినునది, సా
కుడుపులుఁగు = ఇతరులచే-కాకులచే సాఁకఁబడుపక్షి - పరభృతము. మావి...
పుల్లు = మామిడికొమ్మయందు వసించుపిట్ట, కోవెల, కోయిల-౬ కోకిలపక్షి.

నీ. పచ్చతెక్కలపుల్లు ర పచ్చవిల్తునిలేజి
పలుకులపులుఁగు నాఁ ర జిలుక చిల్క
యనఁగ శుకాభిఖ్య ర లగు బట్టికాఁడు గో
ర్వంక గోరింక గోరంక యనఁగ
శారికాహ్వయము లెసుగు నట్టువపిట్ట
నెమ్మి జుట్టుఁబులుఁగు ర నెమలి నమలి
పురివిప్పియాడెడిపులుఁగు కన్నులుగల
పులుఁ గన బర్హికి ర వెలయుచుండు

తే. జంటపిట్ట బటువుగువ్వ ర జక్కవ యనఁ
గోకనామంబు లగు మంచుగ్రోలుపుల్లు
నిప్పులను మ్రింగుపులుఁగు వోన్నెలపులుఁ గన
నమరును జకోరనామధేయములు సాంబ.

78

టీ. పచ్చతెక్కలపులుఁగు = ఆకుపచ్చనితెక్కలుగలపిట్ట, పచ్చవిల్తుని
లేజి = మన్మథునివాహనము, పలుకులపులుఁగు = మాటాడుపక్షి, చిలుక, చిల్క -
౧. శుకము. బట్టికాఁడు, గోర్వంక, రూ. గోరువంక, గోరింక, గోరంక - ౧.
శారిక. నట్టువపిట్ట-నాల్పమాడుపక్షి, నెమ్మి, జుట్టుఁబులుఁగు = జుట్టుగలపక్షి,

శిఖ, నెమలి. రూ. నెమలి, నమలి, పురివిప్పియాడెడిపులుగు = పింఛమువిచ్చి
యాడుపక్షి, కన్నులు గలపులుగు = నయనమువంటి యాకృతిగల పురిగల
పక్షి - ౮ మయూరము. జంటపిట్ట = ఆలుమగలు గలిసియుండుపక్షి, బటువు.
గువ్వ = గుండ్రనిపక్షి, జక్కవ - 3 చక్రవాకము. మంచుగ్రోలుపులుగు =
మంచుపానముచేయుపక్షి, నిప్పులను మ్రొంగుపులుగు, వెన్నెలపులుగు - 3
చకోరపక్షి.

నీ. విరిలేనెత్తావుడు శ మరునల్లె బమిపుర్వు
తుమ్మెద తేటి ముద్దుగలకాళ్ళ
పురు గన భ్రమరంబు శ పాలుచు లకోరిలు
బకదారు లొడ్డిలు శ పల్లటీలు
పావురములు నేలపల్లటీల్ కూకీలు
పావురా లంతరపల్లటీలు
సురటీ లనంగఁ బోల్చును గలరవములు
కొక్కెర కొంచయు శ గొక్కరాయి

తే. యనంగఁ గ్రొంచాఖ్యి లగుఁ గొంగ శ యన బకంబు
జాలె జలకట్టె యణుజు పేసడము లగుడు
జావడము వారణము బైరి శ సాళువంబు
కనిసెరము చెంచడము డేగ శ యనంగఁ దనరు
శ్వేనమునకు మునీశ్వరాధీన సాంబ.

79

టీ. విరిలేనెత్తావుడు = పూవులలేనెను బాసముచేయునది, మరునల్లె =
మన్మథుని కల్లెత్తాటివంటిది, బమిపుర్వు, తుమ్మెద, తేటి, ముద్దుగలకాళ్ళ
పురుగు = మూడుజంటల (ఆఱు) కాళ్ళపురుగు - పట్నదము - ౬ భ్రమరము.
లకోరిలు, బకదారులు, ఒడ్డిలు, పల్లటీలు, పావురములు, నేలపల్లటీలు, కూకీలు,

పావురాలు, అంతరవల్లటీలు, సురటిలు-౧౦ కపోతములు. కొక్కెర, కొంచ, కొక్కరాయి-3 క్రొంచపక్షి. కొంగ-౧ బకము. జాలె. రూ. జాలియ, జలకట్టె. రూ. జలకట్టియ. పా. సెలకట్టె, అణుజు. రూ. అడుజు, వేనడము, లగుడు, జావడము, వారణము, బైరి. రూ. బయిరి, సాశవము. రూ. సాశ్వము, కనిసెరము, చెంచడము. డేగ-౧౮ శ్వేనభేదములు.

నీ. కరువలిమేతరి శ కంటివిన్కరి పాము

పుట్టకాడరి త్రాచు శ చుట్టుపురుగు
విసముతాలుపు చిల్వ శ బుసపుర్వ నా భోగి
వెలయుఁ జిలువతోడు శ వెన్నుపాన్ను
తడవులనిడుపడు శ తరిగట్టుత్రాడన
నహిపతి కగు నజ్జయలుగుపులుగు
కొడి పుం జన నొప్పు శ గుక్కుటనామముల్
గుడ్లగుబ పగటిగ్రుడ్డి గుబ

తే. యనగఁ ఘూకాభిధానంబు శ లగు లకుముకి
మీనవల్లంకి పాదలిక శ మీలగొంగ
యనగఁ జను వర్తితకు బేరు శ లమరు దివ్వె
యార్పు మిడు తన శలభాఖ్య శ లమరు సాంబ.

80

టీ. కరువలిమేతరి = గాలిని భక్షించునది, కంటివిన్కరి = చక్షుశ్రవము, పాము, పుట్టకాపరి = పుట్టయందు వాసముచేయునది, త్రాచు, చుట్టుపురుగు = చుట్టుకొని యుండుకీటము, విసముతాలుపు = విషముధరించునది, చిల్వ. రూ. చిలువ, బుసపుర్వ = బుసకొట్టుపురుగు-౧౦ పాము-సర్పము. చిలువతోడు = పాములకుతోడు. వెన్నుపాన్ను = విష్ణువునకు శయనమైనవాడు, తడవులనిడుపడు = చిరకాలము జీవించియుండువాడు, తరిగట్టుత్రాడు = మంధరవర్షతమునకుఁ గవ్వపుడ్రాడయినది-౪ అదిశేషుడు. అజ్జయలుగు

పులుగు = చరణాయుధము, కోడి, పూజ - 3 కుక్కుటము. గుడ్లగూబ,
 పగటిగుడ్డి = దివాంధము, గూబ - 3 ఘూకము. లకుముకి, మినవల్లంకి,
 పొదలిక, మిలగొంగ = చేపలకువైరి-3 పిచ్చుక. దివ్వెయ్యారుప్ప=దీపము
 చల్లార్చునది, మిడుత - ౨ శలభము.

సీ. కాటుకపిట్ట కూకటిగువ్వ యేత్రింత

పులుగులగదుమరి పోలిగాడు

నాగ భరద్వాజనామముల్ తగు గబ్బి

లము గబ్బిడా గబ్బిలాయి చీకు

రా యనంగను దైలపాయి కాఖ్యలు చెల్లు

మ్రానుదొలుచు పిట్ట మ్రానుపోటు

వనగ దార్వాఘాటముల కగు బెగ్గుర

మన సారసముర కలరు నీరు

తే. కట్టె నీరుపా మన నలగర్ద మలరు

బుడమిచెవి పాములబిడారు పుట్ట యనగ

మించు వల్లికనామముల్ మెట్టు తాప

మెట్టిక యన సోపానాఖ్య మెఱయు సాంబ.

81

టీ. కాటుకపిట్ట, కూకటిగువ్వ, ఏత్రింత, పులుగులగదుమరి=పక్షు
 లను సంహరించునది, పోలిగాడు. రూ. పోలడు-౬ భరద్వాజపక్షి. గబ్బి
 లము. రూ. గబ్బిడము, గబ్బిడా. రూ. గబ్బిలా, గబ్బిలాయి. రూ. గబ్బి
 డాయి, చీకురా. రూ. చీకురువాయి-౮ తైలపాయిక. మ్రానుదొలుచుపిట్ట,
 మ్రానుపోటువు-౨ వడ్డంగిపిట్ట. బెగ్గురము - ౧ సారసపక్షి. నీరుకట్టె, నీరు
 పాము-౨ నీటిలో వసించుపాము-అలగర్దము. పుడమిచెవి=భూమికర్ణము,
 పాములబిడారు=నర్మగృహము, పుట్ట-3 వల్లికము. మెట్టు, తాప, మెట్టిక,
 రూ. మెట్టిక-3 సోపానము.

సీ. గుమికాడు కాకి నాఁగ గొటలుఁ గాకమువేళ్లు

గ్రద్ద యనంగ గృధ్రంబు వెలయు

జరగు గుబ్బిలికాడు సకనాలు వెలయుచు

పక్కి పగటిచీకు వైడికంటి

యనఁ గనకాక్షికిఁ దనరు జవాది జ

వ్వాజి యనంగ సాంకరము దనర్పు

కస్తూరి వీణెయుఁ గస్తూరి యనఁ బొల్పు

మృగనాభి చట్టపుమెకము పునుఁగుఁ

తే. బిల్లి యొత్తైడుపిల్లి నాఁగ జేళ్లు వెలయు

గంధిలమునకుఁ జాతకాఖ్యలు దనర్పు

వానకోయిల మబ్బునీరానుపిట్ట

యనఁగఁ గైలాసశైలవిహార సాంబ.

82

టీ. గుమికాడు = కూటముచేర్చునది, కాకి - ౨ వాయసము. గ్రద్ద. రూ. గ్రద్ద - ౧ గృధ్రము. గుబ్బిలికాడు. రూ. గుబ్బిలి, సకనాలు వెలయుచుపక్కి = శకునములను చెలుపుపక్షి, పగటిచీకు = పగలుకన్నులుచెలియనిది, వైడికంటి = బంగారుపంటికన్నులుగలది - ౫ కనకాక్షి. జవాది. రూ. జవాది, జవాదు, జవాది. రూ. జవాది - ౫ సంకుమదము - ఒకసుగంధద్రవ్యము. కస్తూరి, వీణె. రూ. వీణెయ. కస్తూరి - ౪ మృగమదము - ఒకదినుసుగంధద్రవ్యము. చట్టపుమెకము - పునుగుచట్టముగల మృగము, పునుగుబిల్లి (పునుగు+పిల్లి), ఒత్తైడుపిల్లి-3 ఒకజాతిపిల్లి. వానకోయిల, మబ్బునీరానుపిట్ట=మేఘజలమును ద్రావేడుపక్షి-౨ చాతకపక్షి.

సీ. పాడకోడి కానపురజడవిపుం జన వన

కుక్కుటం బగు బొల్లెకోడి నీరు

కోడి యనగ జలకుక్కుటంబు దలిర్పు
 పిట్ట పిచ్చిక యూరఁ శ బిచ్చిక యనఁ
 దగుఁ జటకమున కౌ శ దాటరి చలికాపు
 కప్ప యనగ భేక శ మొప్పు జలగ
 నల్లత్రాగు డన రాజిల్లు జలూకము
 మొగటిపురువు గోడపురువు నల్లి
 తే. నాగ మత్కుణ మగు నీవ శ యీగ యనగ
 మక్షికకు నొప్పు ములుపుర్వు శ మంటితిండి
 తే లనగ వృశ్చికంబు వశ్రిల్లు తొచ్చు
 పురుగు దో మన మశకంబు శ వరఁగు సాంబ.

83

టీ. పొడకోడి, కానపుంజు, అడవిపుంజు - 3 వనకుక్కుటము. బొల్లి
 కోడి, నీరుకోడి - ౨ నీటియందు వసించుకుక్కుటము. పిట్ట, పిచ్చిక, ఊరఁ
 బిచ్చిక (ఊరక+పిచ్చిక) - 3 ఒకదినసుపిట్ట-చటకము. దాటరి = దుముకు
 నది, చలికాపు = వర్షకాలమునఁ జలికిఁ బుట్టునది, కప్ప - 3 మండూకము.
 జలగ, నల్లత్రాగుడు = రక్తపానము చేయునది-౨ జలూకము. మొగటిపురువు,
 గోడపురువు = గోడయందుఁ బ్రాచునట్టిపురుగు, నల్లి-3 మత్కుణము. ఈగ,
 ఈవ-౨ మక్షిక, ములుపుర్వు=కొండిగలపురుగు, మంటితిండి=మన్ను భక్షించు
 నది, లేలు-3 వృశ్చికము. తొచ్చుపురుగు=అడుసుమీఁదవాలుపురుగు, దోమ-౨
 మశకము.

క. ప్రీతిని భవదంకిత మకా
 నీతిర్యగ్వర్ధ జగము శ లెన్నఁగ లోకా
 తీతం బై పూతం బై
 ఖ్యాతం బై ధరసు వెలయుఁ శ గావుత సాంబా.

84

తా. ఓసాంబమూర్తీ! నేను భక్తితో నీకంకితముగా నొసర్చిన యీ తిర్యగ్వర్గ లోకులందఱు గొనియాడునట్లు మిక్కిలి ప్రసిద్ధమయి పావనమై లోకాతీతమై పుడమియందు వెలుగును గాక.

తిర్యగ్వర్గ సమాప్తము.

❖ నా నా ర్థ వ ర్గు. ❖

క. శ్రీనాయకసాయక వా

ణీనాయకముఖ్యవినుత శ్రీనీపేరిట నే

నానార్థవర్గు జేసెద

నానార్థము లొసఁగి ప్రోవు శ్రీననుఁ గృప సాంబా. 85.

తా. త్రిపురసంహారసమయంబున విష్ణువును దూపునుగాఁ జేసికొన్న వాఁడా! బ్రహ్మాదిదేవతలచేఁ బొగడబడువాఁడా! నీకంకితముగా నానార్థ వర్గును రచించెదను. నీవు నాకన్నిసంపదల నొసఁగి కాపాడుము.

నీ. గుణమున కాటకుఁ శ్రీ గోవు నా విలసిల్లు

గోలికి శాఖి కౌఁ శ్రీ గొమ్మ యనఁగ

శకలంబునకును మాటకు బలు కన మించు

నిసువును గోవు నౌఁ శ్రీ బసి యనఁగఁ

గఱికిఁ బైపూరికిఁ శ్రీ గ ప్పనఁ జెన్నొండుఁ

గొట్టుకుఁ గడమ కౌఁ శ్రీ గొట్టత యనఁగ

మగగుట్టమునకు గుల్మమున కౌ గుం డన

నెలకు జాబిల్లి కౌ శ్రీ నెల యనఁగ

తే. నూటకును జేవకుఁ దనర్చు శ్రీ నూట యనఁగ

వేడుటకుఁ గాఁకకుఁ దలిర్చు శ్రీ వేడి యనఁగ

నంకమునకు బిడ్డకును గం శ దనంగఁ బరంగు

లలితమునిమానసాబ్జరోశలంబ సాంబ.

86

టీ. 1 కోపు=అల్లెత్రాడు, ఆట. 2 కొమ్మ = అడువి, చెట్టుకొమ్మ. 3 పలుకు=తునుక, మాట. 4 పసి=బాలుడు, పసరము. 5 కప్పు=నల్లన, ఇంటి మైకప్పు. 6 కొఱత=కొఱ్ఱు, తక్కువ. 7 గుండు-మగగుఱ్ఱము, గుల్లము. 8 నెల=మాసము (30 దినములు), చంద్రుడు. 9 ఊట=బలము, నీటియూట. 10 వేడి (వేడుధాతువు-క్వార్థకము)=వేడుకొని యనుట, ఉష్ణము. 11 కందు=కళంకము, బిడ్డడు.

సీ. ఈత చెట్టును లోతు శ నీత యనఁ జెలంగు

నజ్జకుఁ గ్రింది కౌ శ నడు గనంగ

మార్చికి నడత కి శ మ్మగు నలవాటన

నమ్మకు నవ్వ కౌ శ నవ్వ యనంగ

గొడుగును మఱునాడు శ నలరు నెల్లి యనంగ

నెఱ్ఱకుఁ దిండి కౌ శ నెర యనంగ

విరికి నొప్పటకును శ వెలయు నల రనంగఁ

బేరును దండ యాఁ శ బే రనంగ

తే నది యనుటకు భంగమున కౌ శ నల యనంగ

నాత్రమునకు వృత్తమున కౌ శ నక్కఱ యన

నాలమునకుఁ బలుకుట కౌ శ నని యనంగ

నంబరధునీలసజ్జటాశడంబ సాంబ.

87

టీ. 1 ఈత=ఈతచెట్టు (ఇది సమాసపదముయొక్క యొకభాగము, దీనికి ప్రాతిపదికము.), నీటియందు ఈడుట. 2 అడుగు=పాదము, క్రింది భాగము. 3 అలవాటు=మాలిమి, స్వభావము. 4 అప్ప=తల్లి, తాతతల్లి, తల్లితల్లి.

5 ఎల్లి = గొడుగు, మఱునాడు - రేపు అనుట. 6 ఎఱ (శకటరేఫము) = ఎఱుపు, ఎర (లఘురేఫము) = ఆహారము, 7 అలరు = పుష్పము (నామము.), ఒప్ప (క్రియ). 8 సేరు=దండ, నామధేయము. 9 అల=అయనుట (విణ), తరంగము. 10 అక్కఱ = ఆశ్రమ (అలఘురేఫము), అక్కర యను నొక వృత్తము (లఘురేఫము). 11 అని=(అనుధాతువు క్తార్థకము. అవ్య.) చెప్పి, యనుట, యుద్ధము నామము.

సీ. ములికికి జెలుపుకోపునకు న ల్లనఁ బొల్పు
నైదును దాను నే నన రహించు
జెవిసొమ్మనకును దంతువుకుఁ బో గనఁ జెల్లు
బురిటికి సాటికి న బురు డనఁ దగు
నడవికి జూడవి న కగుఁ గాన యనఁ బొల్పు
గల్లును తాయియుఁ న గ ల్లనంగఁ
గంచుకొమ్మనకు శృంగమున కౌ గొ మ్మనఁ
బాచికి దొంగ కౌ న నాఁ చనంగఁ

తే. గరువలికి దయ్యమునకు నోగారి యనంగ
ఘటికయును దల్పుమల్కునౌ న గడియ యనంగ
నూటికిని మద్దనమున కౌ న నూ అనంగఁ
జటులదై తేయమదలై లశంబ సాంబ.

88

టీ. 1 అల్ల. రూ. అలుగు = బాణము, చెఱువుకట్టయొక్క కొన భాగము. 2 ఏను = ఏను, 'సేను' అనుదానికి రూపాంతరము. 3 పోగు=కర్ణ భూషణము, దారము. 4 పురుడు=అశౌచము (జాతము). సమానము. 5 కాన= అడవి, కనుధాతువు తుమున్నర్థకము (చూచుటకు అనుట). 6 కల్లు = తాయి, మద్యము. 7 కొమ్మ = కంచుతోఁజేయబడిన యొకవాద్యవిశేషము, శృంగము. 8 నాచు=పాచి, దొంగ. 9 గారి=గాడ్పు, దయ్యము. 10 గడియ=

ఘటిక (24 నిమిషములకాలము), తలపుగొడ్డెము. 11 నూలు = పదిపదులు (నామము), బండమీద నొకవస్తువును రాచుట.

సీ. కడుపుగడ్డయుఁ దూము శ నడరు బల్ల యనంగ
 విఱివికి శయ్య కౌఁ శ బఱ పనంగ
 గొముదికిని మ్రొక్కు శ కగు వెన్నెల యనంగ
 బగలును గంటు నౌ శ బగ లనంగ
 నంగళ్లు నొకపోగు శ నగును జేట యనంగ
 నెమలికి మైత్రి కౌ శ నెమ్మి యనంగ
 బసుపుతావికి వీధి శ కెసగు వాడ యనంగ
 జలికిని గాలి కౌ శ వలి యనంగ

తే. బట్టినకుఁ గొ మ్మనుటకు నౌఁ శ బట్టనంగ
 భేదమునకు మూలమున కౌ శ వేఱనంగ
 ఫలమునకు వృద్ధునకుఁ దగుఁ శ బం డనంగ
 దాసహృదయకాసారకాదంబ సాంబ.

89

టీ. 1 బల్ల = కడుపులోనిగడ్డ, తూము. 2 పఱపు (పఱచుభాతువు కృదంతము) = పాన్ను, వైకాల్పము. 3 వెన్నెల=జ్యోత్స్న-చంద్రునికాంతి, నమస్కారము. 4 బగలు (ఏకవచనము-పగ)=విరోధములు, దినము (ఈయర్థం బున, 'పగలు'అనునదే ఏకవచనము.) 5 పేట=అంగళ్లవరుస, ఒకనూలిపోగు. 6 నెమ్మి=నెమిలి, స్నేహము. 7 వాడ=పసుపువాసన, వీధి. 8 వలి=చలి, గాలి. 9 పట్టు=పట్టువస్త్రము, పూనికి, తీసికొనుము అనుట (ఈయర్థమున నిది క్రియ). 10 వేలు (అలఘురేఫము) = భేదము, వేరు (లఘురేఫము) = చెట్టువేరు. 11 పండు=ఫలము, ముసలివాడు.

సీ. సాముకూటమునకు శ సరస కౌ గరిడి నా
 సౌరును ములికి యకౌ శ దీ రనంగ

హయశాలకును బాగ శ కమరు బాగా యన
 మావి కామ్రమున కౌ శ మావి యనంగ
 గాహళి కొకచెట్టు శ కలరు బూరుగు యన
 ఝడితికి విరతి కౌ శ వడి యనంగ
 హొన్నున కువకృతి శ కొనరు మేల్చి యనంగ
 మురువును సొగసు నౌ శ మురు వనంగ
 తే. గళుకునకు గంపకోట కౌ శ వెలు గనంగ
 మాను మనుటయు దరువు నౌ శ మా ననంగ
 జేవడికి బోలిక కెసంగు శ కైవడి యన
 డమరుశూలపాశాంకుశాడంబ సాంబ.

90

టీ. 1 గరిడి = సాముచేయుచోటు. సమీపము. 2 తీరు = కాంతి,
 బాణము-ములికి. = పాగా=లాయము, తలగుడ్డ. 4 మావి=గుట్టము, మామిడి
 చెట్టు. 5 బూరుగు = శాల్మలీవుక్షము (బూరగ). వాద్యభేదము. 6 వడి=
 వేగము, పద్యమందలియతి. 7 మేలిమి (మేల్చి)=బంగారము, ఉపకారము.
 8 మురువు (మురుగు)=చేతికడియము, అందము. 9 వెలుగు=ప్రకాశము,
 వెలుగు-వశువులురాకుండుటకై చేలచుట్టునాటుకంప (ఈయర్థమున అర
 నున్న లేదు). 10 మాను=విడుచు (క్రియ.), చెట్టు (నామము). 11 కైవడి=
 చేతియురవడి (సమస్తనామపదము), పోలిక (అవ్యయము).

సీ. ఘూకంబునకు జెవిగూబ కౌ గూ బన
 శిశువును బులియు నౌ శ జిటుత యనంగ
 సంధ్యవార్పుటకు సంజకు సందె యన బొల్పు
 బక్షియు దరువు నౌ శ బాల యనంగ
 నొకమ్రాకునకు వాత్రేటకు మోవి యన జెల్లు
 రిక్కయు బొట్టు నౌ శ జొక్క యనంగ

గూరకు శ్వాసానకు జెలంగు నూ ర్వున
హెచ్చు నెక్కుటయు నౌ శ నెక్కు డనంగ

తే. గుచమునకు దల్పుచీలకు శ గుబ్బ యనంగ
బక్కకును గుణపమున కౌ శ బడు గనంగ
దళసరికి బర్ణమునకు నౌ శ దళ మనంగ
శంబరాంకకపద్మావలంబ సాంబ.

9F

టీ. 1 గూబ=గుడ్డగూబ, చెవిలోపలిరంధ్రము. 2 చిటుత=బిడ్డ, పులి.
3 సందె=సంధ్యావందనము, సంధ్యాకాలము. 4 పాల=పాలపక్షి, పాలచెట్టు,
క్షీరికవృక్షము. 5 మోవి = వృక్షవిశేషము, పెదవి. 6 చుక్క=నక్షత్రము,
చిలకము. 7 ఊర్పు=కాకము, ఊపిరి. 8 ఎక్కుడు = అధికము, ఎక్కుట.
9 గుబ్బ=స్తనము, తలుపుచీల. 10 బడుగు=చిక్కినవాడు, పీనుగు. 11
దళము (దేశ్యము)=దట్టమైనది, (సంస్కృతము) ఆకు.

సీ. లే పన మెత్తకు శ లేపుటకు దనర్పు
డా లనంగా గాంతి శ డాలు బరంగు
నా డన దగు నాదీనమునకు సీమకు
మిం చన జపలకు శ మీటుట కగు
మోడి నా నల్కకు శ బైడితున్నకు జెల్లు
బారన బార యీరాటు నొనరు
దండ నా జెంతకు శ దామంబున కెసంగు
సరి యన దండకు శ సమమున కగు

తే. దోర మనంగను స్థూలము శ నోముదార
మమరు నా తిత్తిగయును నూగారునగును
గ్రుడ్డనంగ నండమున కంధకునకు బొసగు
నంబరతరంగిణీజటూడంబ సాంబ.

92

టీ. 1 లేపు=పాన్పు (నామము.), లేపుట (క్రియ). 2 డాలు=కాంతి బెక్కిము. 3 నాడు=అదినము (అరసున్నయున్నది.), నాడు=దేశము (అరసున్న లేదు). 4 మించు = మెఱుపుదీక్ష (నామము), మీఱుట (క్రియ). 5 మోడి=కోవము, బంగారుతునుక. 6 బార=చాచినరెండుచేతులపొడుపు, పండ్రెండు. 7 దండ = సమాపము, పూవులదండ. 8 సరి = దండ, సాటి. 9 తోరము = లావయినది, నోముదారము. 10 అటు = ఒకసంఖ్య - ఐదు నొక్కటి, రోమావళి. (ఈయర్థమున ఆరు అని రూపము). 11 గుడ్డు = అండము - గుడ్డివాడు.

నీ. కొప్పనంగను వింటికొనకును గబరి కా
నెన్ను నా నెన్నున శ కెన్నుట కగు
న బ్బనంగను దండ్రి శ కగపడమికి జెల్లు
నప్ప యనగం దండ్రి శ కక్క కమరు
గలు పన మడిలోనికనపును పెరుగు నా
బా సన నానకు శ భాష కలరు
డబ్బన గవ్వకు శ డంబంబునకు బొల్పు
మే లన మరులకు శ మెచ్చున కగు

తే. బాలగును ఊరమునకును శ భాగమునకు
గవ్వు యన బత్రికకు జెవికవ్వు కెనయు
బాప యన బిడ్డకును గనుబాప కెనయు
దాపనో త్తమవినుతికదంబ సాంబ.

93

టీ. 1 కొప్ప = వింటికొన, స్త్రీలకొప్ప. 2 ఎన్ను=కంకి (నామము) తలంచు (క్రియ). 3 అబ్బ=తండ్రి (కళ), దొరకగా (ద్రుతాంతము-అబ్బి అని రూపము.) 4 అప్ప = తండ్రి, అక్క. 5 కలుపు = చేనిలోనికనపు, పెరుగు. 6 బాస=భాష, ప్రమాణము. 7 డబ్బు=డంబము, ధనము, గవ్వ. ఆంధ్ర నామ—17

8 మేలు=కోరిక, మెచ్చుకొనుట. 9 పాలు=తీరము, భాగము. 10 కమ్మ = చెవిసొమ్మ, జాబు. 11 పాప=బిడ్డడు, కంటిపాప.

సీ. పెర యనఁగాఁ దేనెపెరకు వింతకుఁ బొల్పు

మెఱుఁ గనఁ గాంతికి శ మించున కగు

బండ నాఁ దిట్టుకుఁ శ బలుగుతానికిఁ జెల్లు

బంతి నాఁ జెండును శ బంక్తియు నగు

చెరుఁ గన దధికిని శ వృద్ధికి దనరారు

వేట నా గొఱియకు శ వేట కమరు

వెలి యన బయటికి శ వెల్లనకుఁ దనర్పు

వీడన వదలును శ వీడు నలరు

తే. మబ్బనఁగ మందుసొక్కును శ మబ్బును నగు

బులు గనఁగ లాంఛనమునకుఁ శ బులుఁగు కొదవు

నా లనఁగ గోవులకు భార్య శ కతిశయిల్లు

శంబరాహితమదభిదాడంబ సాంబ.

94

టీ. 1 పెర (ల. రే.)=తేనెతెట్టె, పెఱ (అల. రే.)=అన్యఁడు.

2 మెఱుఁగు=కాంతి, మెఱుపు. 3 బండ=తిట్టు, పలుగుతాయి. 4 బంతి=

చెండు, పరుస. 5 పెరుఁగు=దధి (అరసున్న), వృద్ధియగు (అరసున్నలేదు

క్రియ). 6 వేట=వేటాడుట, గొట్టె. 7 వెలి=బయలు, తెలుపు. 8 వీడు=

వదలు (క్రియ), పట్టణము (నామ.) 9 మబ్బు=మందుసొక్కు, మేఘము.

10 పులుఁగు=పక్షి. గుఱుతు (అరసున్నలేదు.) 11 ఆలు = గోవులు (బహు

వచనము), భార్య (ఏకవచనము).

సీ. గురు వన నొజ్జకుఁ శ బరువునకుఁ జెలంగు

నారి నా యల్లెకు శ నాతి కెనయు

నూ రనఁ బల్లెకు శ నూరువునకుఁ బొల్పుఁ
 దమి యన రాత్రికిఁ శ దమికి నమరుఁ
 గరి యన దంతికిఁ శ గప్పునకుఁ దనర్పుఁ
 జింత నాఁ దింత్రిణి శ చింత యొనరు
 మూల యనఁగఁ గోణమునకు రిక్కకు జెల్లు
 మను వన బ్రతుకును శ మనువును నగుఁ
 తే. గూట మన శిఖరమునకు శ గుంపున కగు
 జాతి యన నన్వయమునకు శ జాతి కెనయుఁ
 బురి యనఁగ నెమ్మితోడకుఁ శ బురికిఁ దనరు
 సకలసురచక్రవర్తి శ్రీసాంబమూర్తి.

95

పదము. సంస్కృత మైనపుడు. తెనుఁగయినపుడు.

1 గురువు	ఉపాధ్యాయుడు	పరువు
2 నా	స్త్రీ	అల్లెత్రాడు
3 ఊరు	తోడ	గ్రామము
4 తమి	రాత్రి	కోరిక
5 కరి	ఏనుగు	కఱివలపు
6 చింత	విచారము	చింతచెట్టు
7 మూల	నక్షత్రము	కోణము
8 మనువు	ఒకరాజు	బ్రదుకు
9 కూటము	కొండకొన	గుంపు
0 జాతి	జాబిపువ్వు	కొలము
1 పురి	పట్టణము	సెమిలిపింఛము

క. నిస్తులలక్షణకవి యగు
కస్తూరీరంగసుకవి శ ఘటియించినయీ
సిస్తగునాంధ్రనిఘంటు ప్ర
శస్తంబై వెలయుఁగాత శ జగతిని సాంబా.

96

తా. ఓ సాంబమూర్తి! సాటిలేని లక్షణవేత్త యగు కస్తూరి రంగ
సుకవి రచించిన యీమేలగుసిఘంటువు వుడమిని ప్రసిద్ధమై వెలయును
గాక.

క. ఈరుచిరాంధ్రనిఘంటు మ
హారూఢి వహించి మించి శ యారవిశళిభూ
తారక మై తారక మై
తారక మాఁ గాత సుకవిశతతులకు సాంబా.

97

తా. ఓ సాంబమూర్తి! ఈయువయుక్తమయిన తెలుఁగుసిఘంటువు
మిక్కిలి వన్నె కెక్కి, యన్నిసిఘంటువులను మీఠి, సూర్యచంద్రనక్షత్రము
లున్నంతవఱకును సుకవిజనులకును పదార్థసందియములను దీర్చి కడలేర్చినదై
శాశ్వతమయి యుండునుగాక.

నానార్థవర్ధ సమాప్తము.

సాంబనిఘంటువు సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు.

సాంబ నిఘంటువునందలి

అకారాదిశబ్దానుక్రమణిక

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అ.		అగపడెను	51	అడిదము	65
అంగడి	66	అగ్గమయ్యెన్	51	అడియాలము	47
అంగద	57	అగ్గలంబాయెను	71	అడుగు	41, 100
అంగమచ్చము	47	అగ్గి	17	అడుగుకైదు...	} 10
అంగలార్పు	57	అగ్గించెను	61	దునెదారి	
అంచ	93	అచ్చట	61	అడుగుతాటించె	61
అంచ తేజిపాలతి	10	అచ్చుపు...జాణ	8	అడుగు...గలాడు	7
అంజ	44	అచ్చట	61	అడుజు	94
అంటుకొనియెను	52	అచ్చరలు	25	అడును	80
అంటెను	51	అచ్చు	63	అడ్డ	73
అండ	62	అచ్చెరువు	47	అడ్డగించెను	52
అంతరవల్లటీలు	91	అచ్చోట	61	అడ్డవేడెములు	88
అందగాడు	31	అచ్చోట	„	అణుజు	94
అందు	64	అజ్జ...పులుగు	95	అలివ	46
అందెను	51	అట	„	అత్తమిల్లెను	49
అంపఱ	67	అటమరించెను	54	అత్తి	77
అంపెను	64	అట్ట	66	అదరము	42
అకడ	„	అడంచెను	56	అదరు	65
అక్క	30	అడలు	59	అడలించెను	58
అక్కజము	47	అడవి	85	అవిగో	64
అక్కడ	64	అడవికాపు	33	అవిమొదలు	57
అక్కర	100	అడవిద్రిష్టరీడు	„	అదినుత	„
అక్కఱ	53, 100	అడవిపుంజు	97	అదె	61
అక్కు	42	అడిగిన...యాపు	25	అనక	} 69
అగడు	71	అడిగొట్టు	35	అనపుడున్	

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అని	55, 101	అరబార...బిడ్డడు	10	అవసడి	71
అనిబడ్డ...త్రోవ	13	అరసెను	61	అవ్వ	100
అనిచెన్	64	అరికట్టెను	52	అళది	78
అనుగు	30	అరిగెను	54	అళుకు	65
అనెను	49	అరిది	47	అళుకు	
అన్న	30	అరుగు	80	అసదు	70
అన్నగళ	33	అరుగుదెంచెను	58	అసలు	80
అన్నింటిండికాడు	17	అరుదెంచెను		ఆ.	
అన్నులతహాస	46	అరుసము	49	ఆబోతు	89
అన్నవ	70	అఱచెను	51	ఆకసము	26
అపరంజి	84	అఱచెయ్యి	43	ఆట	100
అప్ప	30, 105	అఱుత	44	ఆడన్	64
అప్పనసేసెను	49	అఱు		ఆడిక	72
అబ్బ	30	అల	27, 101	ఆడెను	49
అబ్బురము	47	అలఱత	67	ఆణి	79
అబ్బెను	51	అలఱతి	70	ఆత్తరము	59
అబ్రము	47	అలపు	70	ఆత్తము	
అమరువాడు	34	అలయిక	70	ఆనవాలు	47
అనువస }	26	అలరు	62, 100	ఆనాడున్ని	57
అమాస }		అలరులు	77	అనుకొనెను	52
అక్కు	30	అలరువిలుకానియన్న	9	అనెను	52, 54
అక్కు	67	అలవడుట	71, 100	అనునిచెలి	12
అయిదు	54	అలవాటు		అమిదము	63
అయిదువరాలు	30	అలుగు	101	అముదము	
అయ్య	30	అలుక	22	అమెత	65
అయ్యెడన్	64	అల్లు	101	అరగించెను	48
అరచట్ట	65	అల్లదిగో	64	అరసెను	61
అరపది	54	అల్లె	66	ఆరు	105
అరదము	67	అల్లెనె	64	ఆరెగోల	67

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
అరోగణమొనర్చె	46	ఇత్తిగమోముల బలి	11	ఈ. ఈచలు	93
అరోగిణమొనర్చె		యూడు		ఈచ	97
అర్చు	65	ఇనుము	83	ఈగి	50
అఱడి	71	ఇనుమడి	53	ఈటె	65
అఱు	54, 105	ఇన్నడి		ఈడు	82
అఱుకాళ్ళపురుగు	94	ఇప్పుళులు	72	ఈత	100
అలకించెను	49	ఇబ్బడి	53	ఈడ	18
అలబోతు	89	ఇచ్చుడి		ఈరాఱు	54
అలము	55	ఇరపు	75	ఈరైదు	54
అలించెను	49	ఇరుగడలు	64	ఈవ	97
అలు	30, 106	ఇరుగెలకులు		ఈవి	50
అవంకన్	64	ఇరుక్రేవలు		ఉ.	
అవరించెను	71	ఇరుదెనలు		ఉంపడము	58
అవు	58	ఇరుప్రక్కలు	64	ఉక్కరి	35
అనగలది	41	ఇరుమైలలు		ఉక్కు	58, 83
ఇ.		ఇరువంకలు		ఉక్కులి	46
ఇంగలము	17	ఇర్వంకలు		ఉడుగక	60
ఇంటికిగాకపోయె	52	ఇట్టి	90	ఉడుము	92
ఇంటివాడు	33	ఇల	80	ఉడ్డ	54
ఇంటి	46	ఇలతొల్పు	74	ఉడ్డకేలంగలాడు	7
ఇంపు	49, 57	ఇలు	75	ఉచిరి	84
ఇక్క	64, 75	ఇలుబిడ్డ	33	ఉదుటు	58
ఇగురు	78	ఇల్లాలు	30	ఉద్దములు	66
ఇచ్చ	57, 61	ఇల్లు	75	ఉద్ది	82
ఇడుమ	59	ఇనము	25	ఉనికి	75
ఇతము	57	ఇనుక	84	ఉప్పరము	26
ఇత్తడి	83	ఇనుమంతకాక	27	ఉప్పరిగ	83
ఇత్తలి		ఇనుము	84		
ఇత్తిగ	54	ఇనువు			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఉబ్బడంగెను	70	ఎ.		ఎన్నడు	60
ఉరూల		ఎంచెన్	61, 71	ఎన్నికనిడెను	71
ఉయ్యల		ఎండ	26	ఎన్ను	105
ఉయ్యల	82	ఎండమఱువు	80	ఎన్నెన్	71
ఉయ్యల		ఎండ్రమేతరి	90	ఎప్పుడు	60
ఉయ్యల		ఎకిమిడు	37	ఎప్పటికిని	69
ఉయ్యల		ఎకిరింత	87	ఎప్పుడు	34
ఉఱువయ్యెను	71	ఎక్కుటి	55	ఎమ్మెకాడు	100
ఉఱువు	58	ఎక్కిరింక	87	ఎర	100
ఉఱి కెను	55	ఎక్కుడు	104	ఎఱుకలు	93
ఉఱి మెను	58	ఎక్కుడుమెకము	88	ఎఱువు	78
ఉలక	49	ఎక్కువ	63	ఎఱ్ఱ	78
ఉలి	83	ఎచ్చు	36, 38	ఎలనాఁగ	46
ఉలివు	51	ఎడకాడు	42	ఎలమి	48
ఉవిద	46	ఎడద	60	ఎలుకలు	93
ఉసిరి	76	ఎడపక	36	ఎలుగు	88
ఉసిరిక		ఎడవారు	38	ఎల్లు	60
ఉఱి	100	ఎడల్లోవకాపరి	51	ఎల్లప్పడు	80, 100
ఉఱుమెకము	91	ఎడసెను	51, 57	ఎల్లి	49
ఉఱుప్పలు	66	ఎత్తరంపు...వల్లిడు	15	ఎల్లిదము	62
ఉఱుయల		ఎడ	42, 57, 65	ఎసఁగు	వ.
ఉఱుయల	82	ఎడమచ్చగలసామి	7		
ఉఱుయల		ఎదుట	64		
ఉఱుయల		ఎద్దు	89		
ఉఱుబిచ్చిక	97	ఎన	82		
ఉఱు	75, 107	ఎనసె	58		
ఉఱు	104	ఎనిమిది	54		
ఉఱు	92	ఎనుపెంటి	89		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఏడిక	96	ఒండు		క.	
ఏడు	54	ఒకటి	53	కంకటి	82
ఏడ్చెన్	50	ఒకడు		కంచము	50
ఏడ్చె	55	ఒక్కడు		కంచు	83
ఏతెంచెను	58	ఒకింతవేడి	27	కంటివిన్నరి	95
ఏనాడు	60	ఒచ్చెము	63	కంటు	55
ఏనిక	88	ఒడమెలు	69	కండచక్రైర	69
ఏను	54, 101	ఒడయడు	37	కందు	31, 100
ఏనుగు	88	ఒడలు	40	కందు...సిడు	14
ఏనుగులగొంగ	86	ఒడ్డీలు	94	కటికలు	} 33
ఏనుగుగొమ్ములు	73	ఒడ్డు	79, 66	కట్టికలు	
ఏప్రాధు	60	ఒత్తెడుపిల్లి	97	కట్టువిడుపు	52
ఏరాలు	30	ఒద్ద	62	కడ	26
ఏఱు	83	ఒనరు	62	కడఁజు	90
ఏఱులమగఁడు	23	ఒప్పు	62, 101	కడకేగె	52
ఏలిక	37	ఒమ్ము	70	కడగండ్లు	59
ఏలెన్	57	ఒయ్యారి	46	కడపటైన	64
	వి.		ఓ.	కడమ	63
ఐదు	54	ఓగిరము	48	కడలియల్లుడు	7
	బి.	ఓడ	84	కడలివెన్న	14
ఒంజలి	53	ఓరెము	"	కడవలు	83
ఒంటరి	91	ఓరుపు	71	కడవనము	43
ఒంటికాడు	33	ఓరు		కడవారు	36
ఒంటిజందె...కాడు	33	ఓల	48	కడాని	84
ఒంటిపల్లుదొర	4	ఓలము	80	కడిది	90
ఒంటియ	} 90			కడుపు	42
ఒంటె		ఒండు	34	కణఁజు	90
				కణితి	"
				కత్తలాని	87

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కత్తెగుడు	87	కప్ప...మరుడు	11	కలము	84, 73
కత్తి	65	కప్పత్రోవరి	17	కలనెను	51, 58
కత్తెరదొంగ	33	కప్పదేవ...న్న	20	కలికి	46
కదలిక	47	కప్పముత్తైదువ	9	కలిగొట్టు	77
కదలెను	55	కప్పతాయి	79	కలుగు	81
కడుపు	60, 89	కప్రము	59	కలుగు...పాయి	4
కణ్	41	కబ్బపునేతరి	32	కలుపు	69, 105
కనలు	48	కమరు	66	కలుములగ...డ్డ	12
కనియెను	52	కమ్మ	106	కలుములచెలి	9
కనినెరము	93	కమ్మవిల్తుడు	12	కలువ	78
కను	41	కయి	42	కలువడము	45
కనుగొనెను	52	కయ్యము	55	కలువలనూడు	13
కనుబొమ	42	కర	47	కల్గుండ	69
కనులుగలమాను	78	కరాటము	82	కల్లి	57
కనెను	52	కరి	107	కల్ల	70
కన్నగాడు	38	కరుగుడు	83	కల్లరి	35
కన్నది	30	కరువలి	17	కల్లరీడు	38
కన్నయ్య	30	కరువలిమేతరి	95	కల్లు	75, 101
కన్నాకు	69	కఱకం...కము	14	కల్వ	78
కన్నియ	30	కఱకంతుతలయేలు	21	కవ	53
కన్ను	41	కఱకంతురాణి	10	కవుగిలి	72
కన్నుల...విల్తుడు	12	కఱి	73	కవ్వడి	22
కన్నులు...పులుగు	94	కఱివల్వప్రాడ	20	కవ్వపుమల	75
కన్నె	30	కఱివేల్పు	7	కవ్వపుమలదాల్పు	7
కపురము	59	కఱ్ఱి	22	కసపు	79
కప్ప	78	కఱ్ఱినేస్త్రీ	7	కస్త్రీ	59
కప్పము	63	కలను	55	కస్తూరి	97
కప్ప	97, 100	కలపదారి	20	కస్తూరి	"
కప్పటై...పెనిమిటి	6	కలపతాల్పులు	29	కళాసము	43

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కళకు	79	కుంఠెనక త్రియ	39	కూకలు	94
కా.		కుంఠెనకాడు	36	కూటము	107
కాంచెను	52	కుండలు	83	కూటు	60
కాపులు	29	కుందనము	84	కూటువ	60
కాడిమాను	63	కుందు	63	కూడు	49
కాకి	97	కుందెను	70	కూడె	51
కాటుకపిట్ట	96	కుందెలు	90	కూన	31
కాన	35, 101	కుందేలు	90	కూర్కిడెను	48
కానపుంజు	97	కుక్క	92	కూర్చియిచ్చుమిటారి	39
కాని	65	కుచ్చితుడు	35	కూర్పువాడు	36
కానిక	68	కుడిచెను	48	కూలెను	59
కానుక	68	కుడుముదాల్పు	4	కూళ	34
కాన్క	68	కుత్తుక	44	కె.	
కాపాడె	56	కుప్ప	85	కెంగేలు	42
కాయకెమేటి	19	కుప్పము	75	కెంజాయ	78
కార్బారి	37	కుబునము	65	కెంపు	78, 79
కాళ్లచెనడచెను	61	కురుజులేనె	84	కెంపుకనులపులుగు	92
కీ.		కురుపులు	72	కెడసెను	59
కిమరించెను	64	కుఱంగలి	62	కెమ్రోవి	42
కిత్తు	17	కుఱుచ	32, 63, 65	కెమ్రోవిగుఱి	72
కినుక	48	కుఱుపు	43	కెలను	72
కిన్క	48	కుఱ్ఱ	31	కే.	
కి.		కూ.		కేలు	42
కిలుగంటు	40	కూకటి	40	కే.	
కిల్లాడి	40	కూకటిగువ్వ	96	కై	42
కు.		కూత	51	కైదువు	65
కుంక	58	కూతకైదువు	19	కైపు	67
కుంచము	73	కూతు	31	కైలాటకాడు	35
		కూతురు	31		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
కైవడి	103	కొమిరె	39	కోర్కె	61
కైవారమునరించెను	61	కొమ్మ	46, 100	కోల	67
కైసరుడు	32	కొమ్మ...మెకము	91	కోవల	93
కొ.		కొమ్మకాడు	91	కొ.	
కొంగ	95	కొమ్మ	101	కొంగిలి	72
కొంగు	68	కొఱత	100	కొను	41
కొంచ	95	కొఱలు	62	క్రచ్చు	61
కొంచమల...కాడు	11	కొఱవితాలు	25	క్రమ్మఱించెను	55
కొంచెము	63	కొలకు	83	క్రమ్మఱ	60
కొండ	74	కొలది	70	క్రమ్మెను	47
కొండఱెక్క...దణి	16	కొలను	83	క్రమ్మలు	32
కొండాడెను	61	కొలము	60	క్రమ్మిసెను	71
కొండికవాడు	31	కొలారుబండి	67	క్రమ్మి	22
కొంప	75	కొలిమి	44	క్రమ్మిచెలితేరు	21
కొక్కరాయి	93	కొల్లగాడు	38	క్రంతె	52, 59
కొక్కు	92	కొల్లారుబండి	67	క్రంకు...తాలు	75
కొక్కెర	95	కొల్లు	50	క్రంగెను	70
కొట్టెను	51	కొ.		క్రేపు	89
కొడుకు	31	కోతి	91	క్రొన్నెల...సింగిణి	74
కొద	63	కోక	44	క్రొమ్మడి	40
కొదవ	63	కోచ	61	క్రొవైద	40
కొద్ది	63	కోడి	95	క్రొతి	91
కొన	73	కోడె	9	క్రొతెను	54
కొనియాడె	61	కోడెకాడు	34	గ.	
కొప్పు	41, 67, 103	కోపు	67, 68, 100	గంగాజలములు	72
కొమరాలు	39	కోమటి	29	గంజా	58
కొమరిత	31, 39, 46	కోయిల	93	గంజి	53
కొమరు	62	కోర	50	గండు	53
కొమరుడు	31	కోరిక	61		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గంతుకొనె	59	గణుతిచేసె	71	గా.	
గందపు...కాడు	18	గడిమె	58	గాడు	45.
గంబురము	59	గడ్డ	97	గాంజ	58
గంబురా	59	గద్దించెను	58	గాడిద	92
గంబూర	59	గద్దయ	68	గాడ్డ	92
గంబూరా	59	గడ్డువ	43	గాడ్పు	18
గగురుపాతె	49	గద్దె	63	గాడ్పుటరదపుదొర	12
గగురుపాడిచె	49	గనము	70	గాణ	35.
గగుప్పొడిచె	49	గన్నెరు	76	గాన్లుసిండి	68
గగ్గురుపాడిచె	49	గన్నేరులు	72, 76	గాము	25.
గజముచ్చు	38	గబ్బిడా	96	గాములదొర	6.
గట్టి	58	గబ్బిడాయి	96	గాలి	18, 25, 101
గట్టిమననువాడు	35	గబ్బిలా	96	గాలిగాడు	92
గట్టివాయి	32	గబ్బిలాయి	96	గాలితండ్రీ	26.
గట్టివైసుది	39	గబ్బు...మెకము	88	గి.	
గట్టు	74	గబ్బు...సామి	4	గింటెము	44.
గట్టురాకొమరితె	9	గమకము	70	గిట్ట	88.
గట్టురాకొమరుని		గమి	60	గిడిగిడి	50.
కాచిననేర్పరి	23	గయ్యాళి	32	గిడ్డ	32.
గట్టయేలికమనుమడు	11	గరాసు	35	గిడ్డి	89
గట్టరాయడు	74	గరిడి	62, 103	గిత్త	89.
గడ	65	గరిత	46	గిన్నె	50.
గడము	43, 35	గరిమిడియెలుక	93	గిబ్బరాతు	5.
గడి	47	గరిసె	73	గిబ్బసిపాయి	19
గడిదొంగ	38	గరుడికాతు	7	గిబ్బి	89
గడియ	162	గఱిక	79	గిఱక	32.
గడించుచాన	39	గఱులు	39	గిలుకుపలుకు	59
గడుసరి	35, 55	గలిబిలి	59	గీ.	
గడ్డి	79	గవురు	88	గీటడగించె	56.

పదము.	పుట	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గీము	75	గుఱుతు	47	గోటియపాతు	90
గు.		గుఱ్ఱము	87	గోఱ్ఱపాతు	90
గుంజిళ్ల పెట్టించుకొను		గువ్వ	93	గొల్లియన	68
మేటి	4	గుడ్డగూబ	96	గొల్లెన	63
గుంట	83	గూ.		గో.	
గుండు	100	గూడారము	68	గోటినాటు	72
గుంపు	60	గూబ	96, 104	గోడ	81
గుఱ్ఱ	32	గే.		గోడపురువు	93
గుఱ్ఱవేల్పు	4	గేలుపు...లాడు	22	గోడు	57
గుఱ్ఱవేల్పుతండ్రి	6	గేలువును నెక	64	గోణముదారి	33
గుడారము	63	గే.		గోతి	46
గుడారు	68	గేదె	89	గోరము	89
గుడ్డగూబ	96	గేస్తు	33	గోరంక	93
గుడెతాల్పు	17	గో.		గోరంట	89
గుడ్డ	45	గొంతు	44	గోరింక	93
గుబురు	78	గొడుగు	80	గోరు	88
గుబ్బ	104	గొనబు	62	గోరువంక	93, 72
గుబ్బలి	74, 97	గొనము	66	గోర్వంక	72
గుబ్బలు	45	గొప్ప	70	గోల	31
గుబ్బలిపట్టిగుఱ్ఱము	87	గొప్పబొజ్జలాడు	4	గోవాడు	84
గుబ్బలి	97	గొప్ప...మెకము	87	గో.	
గుబ్బలికాడు	97	గొబ్బునక	47	గోద	43
గుబ్బెత	46	గొబ్బులు	50	గోరు	88
గుమి	60	గొరిజ	88	గోలి	91
గుమికాడు	97	గొరిసె	88	గో.	
గుమరు	78	గొరువంక	„	గొక్కునక	47
గురువు	107	గోటిజ	63	గొడ్డి	84
గుర్గురింత	91	గోటియలసూడు	92	గొడ్డు	105
గుఱకగొనియె	48				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
గ్రంథ	97	చనెను	54	చి.	
చ.		చన్నులు	45	చింత	107
చండు	45	చప్పరింత	91	చందము	19
చందమా	14	చప్పడు	51	చికిలి	79
చందు	14, 26	చమురు	68	చిక్కువడె	5
చందునయ	23	చలికాపు	97	చిక్కె	51
చందువా	45	చలికొండ	73	చిగిరింత	79
చంద్రవంకలు	72	చలిదాయ	13	చిగురాకువిలుకాడు	12
చంపె	56	చలిపందిలి	85	చిగురు	78
చక్కదనము	35	చలివెల్లు	14	చిగురుబోడి	36
చక్కాడె	56	చలువగుట్టము	93	చిచ్చు	17
చక్కి	62, 64	చలువజోలి	14	చిట్టెలుక	92
చక్కువడగ	54	చల్ల	92	చిదుర	85
చక్కెర	69	చల్లపందిలి	85	చిదురుప	85
చక్కెరపింటిబోడు	12	చవుక	49	చిద్రుప	85
చచ్చె	59	చా.		చినుకుబూస	79
చట్టపుమెకము	97	చాంగలూడె	49	చిన్న	31
చట్టము	43	చాపు	80	చిన్నిపూ	50
చట్టుపలు	93	చాంగము	50	చిరుత	31
చట్టి	83	చాగరతనము	25	చితె	70
చడలు	26	చాచులు	45	చిటుత	31, 104
చడలువాక	22	చాటు	80	చిటుతోడ	43
చడలుతోడువు	25	చాన	45	చిలుక	93
చద్దివె	56	చామ	39, 46	చిలుకు	67
చదులతేజి	53	చామన	78	చిలుకరాకు	12
చదువరులు	32	చాయ	64	చిలుకలకొలికి	46
చను	62	చాయపెనిమిటి	13	చిలుకత్తు	67
చనుచెంచెను	58	చాణలమెకము	87	చిలుమువాలు	31
చనులు	45			చిలువ	95

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చిలువజంఁదములమేటి	4	చుట్టు	59	చెన్నంగులు	72
చిలువసానుపుదంట	7	చుట్టుకొనె	51	చెన్ను	62
చిలువబోనంపు బులు		చుట్టువాలు	19	చెప్పలు	66
గుర్రాతు	11	చుట్టువు	80	చెప్పెను	49
చిలువమేతరి	21	చుట్టువేడెములు	88	చెయి	42
చిలువతోడు	93	చులుక	49	చెయ్యగలమెకము	88
చిల్క	93	చుల్క		చెయ్యులు	48
చిల్వ	95	చుల్ల	45	చెఱకు	78
చివురు	78	చుల్లి		చెఱంగు	45, 63
చివ్వ	55, 65	చూ.		చెఱంగుమానె	52
చీ.		చూడ్కి	41	చెలంగు	62
చీకటిగొంగ	13	చూపు		చెలి	32, 46
చీకటులమిత్తి	14	చె.		చెలికాడు	31
చీమ	84	చెంగనాలు	50	చెలిమరి	31
చీమరాయి	94	చెండిపోతు	35	చెలియ	46
చీమరువాయి	96	చెండె	56	చెలియలు	30
చీర	44	చెంచడము	94	చెల్లి	31
చీలి	90	చెంత	92	చెలువు	62
చు.		చెంత	92	చెల్వ	61
చుంగు	68	చెంత	51	చెల్లె	30
చుంచుకురులు	40	చెంప	42	చెల్లెలు	30
చుక్క	104	చెంబు	83	చెవిటి	36
చుక్కలగమికాడు	11	చెక్కిలి	42	చెవియొక్కె	49
చుక్కలత్రోవ	26	చెక్కు		చెవులు	41
చుక్కలు	27	చెట్టు	77	చెవులపోతు	96
చుట్టువురుగు	95	చెడిపె	40	చే.	
చుట్టములు	35	చెడుంగు	35	చేతలు	48
చుట్టలు		చెదరు	65	చేప	84
చుట్టాలు		చెనటి	35	చేకూర్పు	50

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
చేటవీనులదణి	4	చౌ.		జగిత	80
చేటు	59	చౌ	53	జట్టి	59
చేడియ	46	చౌక	49	జడ	58
చేపడె	51	చౌకము	53	జడదారి	19
చేమోడ్పు	50	చౌదంతి	23	జడదారికన్నాప	14
చేయి	42	చౌవంచ	53	జడదారి...కొడి	16
చేర	44	చౌవంచ...దంట	12	జడలదారి	33
చేరు	63	చౌవంచ...హేబు	5	జడమెకము	86
చేరువ	60, 62	జ.		జడి	84
చేర్చ	62	జంట	53	జడితి	47
చేవ	59	జంట...లేజి	90	జడిసామి	18
చేవాడికాడు	38	జంటప్పిట్ట	94	జడుపు	65
చౌ.		జంత	32	జత	82
చౌకా	62	జంబు	76	జతవీడె	58
చౌకాటము	62	జంబుకాణము	84	జన్నంపుడిందులు	24
చౌకారము	62	జక్కవ	94	జన్నంపుబగవాడు	5
చౌక్క		జక్కవచంటి	46	జన్నిగట్టులు	28
చౌక్కటము		జక్కవపగవాడు	14	జమిలి	53
చౌక్కము		జక్కవలయంటు	13	జమిడి	
చౌక్కా	62	జక్కి	87	జమిలితల్లులబిడ్డ	4
చౌక్కాటము		జక్కిని	34	జమిడి...మేటి	12
చౌక్కారము		జక్కులదొరనేస్తి	5	జమిడివీచోపులు	69
చౌచ్చె	64	జక్కులపాదుసా	19	జముకాణము	84
చౌఱబాఱె		జగడము	55	జముడు	17
చౌ.		జగతి	80	జమునగొంగ	21
చౌఱ	31	జగముకన్ను	13	జమునదోడు	17
		జగము...మేటి	8	జమునయ్య	13
				జమ్మి	76
				జరెగను	55

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
జలకట్టియ	95	జావడము	95	జేన	44
జలకట్టె		జాఘవా	84	జొ.	
జలఁగ	97	జాఘవా...కాఁడు	5	జొంపము	78
జల్లితోఁకమెకము	91	జి.		జొహారు	50
జవరాలు	39, 46	జింక	90	జొహారువు	
జవాబి	91	జింకగు...లంతి	18	జొ.	
జవాది		జింకతాలుపు	14	జోఁక	62
జవ్వని	30, 46	జిగి	79	జోడనలు	88
జవ్వాబి	97	జిడ్డు...బొట్టియ	9	జోడు	53, 67, 82
జవ్వాది		జియ్య	37	జోత	50
జవ్వాదు	63	జిరాయి	67	జోతము	
జఘకు		జిలుగు	70	జోతి	27
జా.		జిల్లు		జోల	82
జాగిలము	92	జి.		జోలి	53
జాగిలి	50	జీమ	78	జోహారు	50
జాగు	63	జొ.		జోహారువు	
జాజరకాఁడు	83	జొంటితేనె	84	ట.	
జాజి	77	జొట్టు	41	టకటొంకు	35
జాణ	31	జొట్టుపులుగు	91	టక్కరి	35
జాతి	107	జొలిమి	65	టాటోటు	35, 70
జాది	77	జొ.		టింగణ	32
జాను	62	జొదము	72	టెంకణాలు	50
జానుగులు	41	జొజము		టెంకాయచెట్టు	76
జాబిల్లి	14	జొదు	72	టెంక	75
జాబిల్లియల్లుఁడు	12	జే.		టెక్కిము	80
జాఱెను	63	జేజే	50	టెక్కియము	
జాలరి	33	జేజేగిడ్డి	24	టెక్కిమెగుర	59
జాలియ	95	జేజేఱెనియరదము	27	టెక్కిము	80
జాలె	95				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ఘోషాను	75	తగిలెను	51	తమ్ముడు	30
త.		తగు	62	తరగ	27
తవలి	35	తగులుకొనెను	51	తరకసము	81
తవలికాడు	35, 70	తగులుపడియెను	51	తరము	82
తావు	75	తగువాడు	31	తరిగట్టు	75
ద.		తగ్గు	63	తరిగట్టుతాడు	95
దగ్గతి	62	తగ్గెను	10	తరువాతే	63
దప్పి	50	తటాయించెను	52	తఱచు	78
దబ్బిర	74	తట్టి	50	తఱిమెను	52
దబ్బు	70, 105	తడబడెను	64	తల	42
దబ్బుర	50	తడవు	63	తలపు	57
దస్సెక్	70	తడవులనిడుపడు	95	తలపుచూలి	12
దాలు	79, 105	తడవెను	61	తలపుమానికము	25
డింకవేసెను	59	తడుపుతాలుపు	33	తలపుమా...గలవా	
డిగ్గియ	85	తత్తడి	87	డు	16
డిగ్గె	95	తత్తడి...దంట	19	తలకట్టు	69
డింగ	65	తనంత...నతడు	8	తలచమురు	68
డింక	70	తనరు	62	తలనాడు	57
డింకె	42	తన్నెను	61	తలవా...చెలవ	10
డిక్క		తపసి	34	తలిమము	48
త.		తమకము	57	తలిరు	78
తండ్రి	30	తమలము	61	తలిరుమేతరి	93
తంపర	78	తమి	57, 107	తలిరుపిల్లడు	12
తక్కువ	63	తమ్మలము	61	తలుపు	53
తగరము	83	తమ్మి	78	తలుపు...రాతు	8
తగరు	90	తమ్మికంటి	7	తల్పు	53
తగరు...సాని	17	తమ్మిగద్దియబోటి	9	తల్లి	30
తగవుల...తండ్రి	8	తమ్మిచక్కిలిగింత	13	తల్లికల్లి	9
		తమ్మిదాయ	14	తల్లివేస...దంట	21

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తవలికాడు	38	నావదము	68	తీగియ	77
తవళి	70	తావళము	68	తీగ	77
తవిలెను	51	తావిమోహి	18	తీట	66
తవ్వ	73	తావు	64, 75	తీరు	62, 67, 103
తళియ	50	తి.		తీర్పరి	37
తళుకు	79	తిక్క	36	తీవ	77
తళుక్కు	79	తిగ	53	తీవంచ	53
తా.		తిగకంటి...దొర	19	తీవంచ...దిట్ట	8
తాఁకె	70	తిగ...కెంకి	13	తీవియ	77
తాఁకె	61	తిగ...దేవర	17	తీవె	77
తాఁజేలు	84	తిగప్రా...గాడు	6	తు.	
తాటి...దణిశల్లి	22	తిట్ట	85	తుంగ	69
తాటి...బలియుడు	21	తిసె	48	తుంట	85
తాటోటు	70	తిన్నన	62	తుంటవిత్...దు	
తాడు	76	తిన్నియ	80	సిండు	12
తాత	8	తిన్నె	80	తుంటి	43
తాతపనటివెలి	22	తిప్ప	74	తుద	76
తానముచేసెను	52	తిమ్మడు	91	తుదగట్టు	74
తాప	96	తియ్య	62	తుటుము	60
తాపికత్తె	39	తియ్యనై నల్లడు	12	తుడిగొ...రులు	29
తాపివాడు	36	తియ్యమాను	78	తుదిచుక్క...మిటి	20
తామర	78	తిరుగోళము	83	తుదిదిక్కు...కెంకి	19
తామరచూలి	8	తిరుగె	60	తునిమెను	56
తామరపొక్కిలివాడు	7	తిర్వళిక	27	తునియ	85
తామేలు	84	తిలకించెను	52	తునుక	85
తాటుమాటయ్యె	64	తివాసి	84	తున్న	85
తాలిమి	71	తీ.		తుపాసి	37
తాల్లి	71	తీగ	77	తుమ్మెద	94
తాల్మెను	52			తురికి	87

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తుఱుము	41	తెఱవ	46	తొ.	
తులువ	35	తెలి	78	తొంటిబాసలు	28
తుఱొసెను	64	తెలికపిండి	63	తొండ	92
తుఱుపు	67	తెలిదీవిమన్నెడు	7	తొగ	78
తుఱుము	73	తెలిమల	74	తొగచెలికాడు	14
తుఱుపుమల	75	తెలి మోముపక్కి	20	తొగరు	78
తుఱెను	64	తెలియ	50	తొట్ల	82
తుఱించెను	55	తెలివి	79	తొడ	44
		తెలుపు	78	తొడలే...దోడు	21
తె.		తెరి	50	తొడవులు	69
తెంకాయచెట్టు	75	తెల్ల	78	తొడుకు	89
తెంపరి	55	తెల్ల జక్కి	24	తొడుసు	58
తెంపి	58	తెల్ల న	78	తొత్తు	38
తెక్కలికాడు	38	తెల్ల నిసిట్ట	93	తొమ్మిది	54
తెగటార్చెను	56	తెల్ల మొదవు	25	తొయ్యలి	46
తెగులు	68	తెల్లి	78	తొరక	59
తెన్ను	85	తెవులు	68	తొఱ	78
తెమ్మెరకొడుకు	22	తే.		తొఱ్ఱ	78
తెమ్మెర	18	తేగము	50	తొఱ్ఱుపట్టు	89
తెమ్మెచెలి	17	తేజి	87	తొలకెను	55
తెర	27	తేజీ	87	తొలి	63
తెరలెను	59	తేట	64	తొలిచదువు	28
తెరువాటుకాడు	33	తేటి	94	తొలిజాతివారు	28
తెరువు	85	తేనె	83	తొలివేల్పు	25
తెరువుగాపరి	87	తేనూన	76	తొలివేల్పుపగతుడు	24
తెర్వు	85	తేరు	67	తొలుత	63
తెఱగంటి	24	తేఱెను	59	తొల్లి	63
తెఱగంటి మ్రాచులు	25	తేల	97	తొస	78
తెఱ...మొకము	87	తేళ్ల మేపరి	92	తొవరు	78

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
తో.		దగళా	6	దిటవరి	35
తోడేలు	92	దగ్గఱ	62	దిట్ట 31, 35, 37, 55	
తోబుట్టువు	30	దచ్చి	54	దినుసు	82
తోడబుట్టువు	30	దచ్చి...మెకము	90	దిన్ను	82
తోడికోడలు	30	దట్టము	78	దిమ్ము	60
తోడు	30	దణి	37	దివటీలు	68
తోడుపాటు	55	దనము	69	దివియ	"
తోడెము	70	దక్కి	50	దివ్వటీలు	"
తోరము	70, 105	దబ్బర	70	దివ్వె	27
తోలు	43	దబ్బిలి	35	దివ్వెచమురు	68
తోరెను	51	దయ్యము	25	దివ్వెయూర్పు	96
త్ర.		దరి	79	దిప్పి (దిట్టి)	41
త్రాగెను	54	దళము	104	దీ.	
త్రాచు	93	దళవాయి	37	దీటు	82
త్రాచుమేతరి	18	దళాయి	37	దీవటి	68
త్రావెను	54	దవుడ	41	దీవి	50
త్రిప్పెను	55	దా.		దు.	
త్రిష్టరీడు	17	దాటరి	97	దుండగము	65
త్తుంగెను	59	దాడిమ్మ	76	దుంత	89
త్తుంచెను	56	దాది	38	దుగ	58
త్తెన్నెను	59	దానిమ్మ	76	దుగ...పాదుసా	37
త్తోవ	85	దాపు	62	దుగినడు	8
ద.		దారి	85	దుగ్గికన్నయ్య	74
దంట	31, 53	దాళిమ్మ	76	దుడుకు	65
దండ	62, 68, 105	ది.		దుత్త	44
దండు	60	దిక్కు	26	దుత్తాయి	65
దక్కిన...మే	17	దిగులు	65	దుసెదారి	37
దగలీర్పు	85	దిగ్గియ	85	దున్న	89

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
దుప్పటము	67	దోవతి	58	నల్ల	78
దుప్పటి		దోసకారి	35	నల్లత్రాగుడు	97
దుప్పీ	71	దా.		నల్లన	78
దుబ్బ	45	దాడ	41	నల్లనయ్య...బిడ్డ	29
దురము	55	న.		నల్లనయ్యరవాలు	21
దువ	53	నంటు	32	నల్లి	97
దువ్వ...జాణ	18	నక్క	90	నవ	66
దూ.		నగవు	50	నవలా	42
దూడ	89	నగు	50, 62	నవాతు	69
దూవ	50	నట్టు	75	నపు	50
దూబ	85	నట్టుపసిట్ట	94	నప్పు	
దూరు	72	నడగఁడు	87	నా.	
దూల	81, 66	నడబావి	85	నాక్	69
దూస	26, 59	నడిమిదిన్నె	50	నాగక్	
దేసము	55	నడుము	41	నాఁచు	38, 83, 101
దో.		ననబోడి	46	నాటంగోల	57
దొడ్డ	70	ననలు	77	నాటబట్టి	
దొడ్డు	89	ననువుకాఁడు	35	నాటనుండి	
దొన	81	నమలె	48	నాఁడాది	
దొర	32	నమిలి	91	నాడు	105
దొరక్క	51	నమ్మి	94	నాడుమొదలు	57
దొరక్కో...సన్నాసి	33	నరలు...పెద్దలు	24	నాగకేసరులు	72
దొరనక్	51	నలు	53	నాగవాసము	39
దొరువు	85	నలుకుడు	51	నాడు	105
దో.		నలుపు	78	నాడెకాఁడు	29
దోఁపుడుకాఁడు	33	నలువ	8	నాడెము	62
దోమ	97	నలువలేజి	93	నాడెము	
దోయి	44, 53	నలువరాణి	10	నాతి	46
		నలుపు	62	నాన	48

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
నాయన	30	నిద్దర...డలు	24	నుదురా...ణీడు	8
నారసము	67	నిప్పుచ్చరము	59	నుదురు	41
నారి	66, 107	నిప్పు	17	నునుపు	79
నారికడము	76	నిప్పుల...లుంగు	94	నున్న	
నాలుగు	53	నిబ్బది	72	నున్నన	
నాపుడు	69	నిమ్మళము	70	నులుగు	27
ని.		నిలకడ	70	నులువు	
నింగి	26	నిలువరము	72	నులుము సేసెను	56
నింగిచూలి	18	నిలువె...లాడు	16	ను...కము	90
నిండెను	71	నిల్చెను	52	నులిచెను	56
నిక్కము	72	నివ్వెను	47	నులిమెను	
నిక్కపు...న్నీడు	8	నినువు	31	నూ.	
నిక్కువము	72	నీ.		నూయి	83
నిక్కువీనులమాపు	24	నీటిబిడ్డడు	17	నూసె	63
నిగ	79	నీటి మోపరి	27	నూసెముడి	40
నిగిడెను	71	నీటియొడయడు	17	నూటు	102
నిగ్గు	79	నీటుకాడు	34	నె.	
నిచ్చ	60	నీరుకట్టియ	96	నెగడి	25
నిచ్చలు		నీరుకట్టె		నెగడెను	61, 71
నిచ్చెన	82	నీరుకోడి	97	నెత్తి	42
నిజము	72	నీరుచల్ల	85	నెన్నడుము	41
నిజోగి	37	నీరుపాము	96	నెన్నడురు	
నియోగి		నీరుమజ్జిగ	85	నెన్నోసలు	
నిడివి	80	నీరుపట్టు	50	నెపము	48
నిడుద		నీలై	59	నెమకెను	61
నిడుపు	79	నీళ్లపాసికొనియె	52	నెమలి	94
నిద్దము		ను.		నెమిలి	94
నిద్దరగొనియె	49	నుగ్గాడెను	56	నెప్పుది	17
నిద్దరవోయె					

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సెమ్మి	17, 94, 102	నొ.		పక్కిరాయనితాయి	79
సెమ్మేను	40	నొగ	68	పగ	55
సెయ్యి	68	నొడిసెను	49	పగటిగుడ్డి	} 96
సెఱకలు	40	నొప్పి	76	పగటిచీకటి	
సెఱసరి	87	నొసలు	41	పగటిజొతి	13
సెఱులు	40	నో.		పగడము	79
సెల	14, 26, 100	నోరు	41	పగతుఱు	} 36
సెలత	}	నోవ.		పగఱు	
సెలఁతుక		ప.		పగలు	26, 55, 102
సెలకూన	72	పంచదార	69	పగలుసే...వలంతి	13
సెలచెలియలు	9	పంచెను	58	పచ్చ	79
సెలబోడు	18	పంజులు	63	పచ్చఱొక్కలపుల్లు	93
సెలదారి	6	పంట...దొర	14	పచ్చవిలుకాఁడు	12
సెలవు	75	పంటవలంతి	80	పచ్చవిల్తుని తేజి	93
సెల్లి	76	పండు	102	పచ్చిక	79
సెమ్మ	59	పండుకొనెను	49	పజదొర	8
సే.		పండుగ	}	పజ్జ	62
సే	68	పండుగు		పటాణి	87
సేఁడు	37	పండువు	}	పట్టి	31
సేయి	68	పండులు		పట్టు	75, 102
సేరెడు	77	పండెను	42	పడఁతి	46
సేరెడ్లులు	50	పండ్రెండు	54	పడకటిల్లు	85
సేరేడు	77	పండ్లు	42	పడక వేసెను	49
సేర్పరి	31	పంద	61	పడగ	80
సేల	80	పంది	91	పడపుఁజాన	39
సేలపల్లటీలు	94	పందికొమ్మ	92	పడమటికొర	27
సేల...టలు	29	పందెము	72	పడమటిమల	75
సేలవేలులు	23	పంపెను	64	పడవాలు	37
సేక్కి	32	పక్కి	93	పడవాళ్లు	32

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పడి	73	పరికించెను	61	పవడము	48
పడుచు	31	పరిమార్చెను	56	పవలు	79
పడ్డ	89	పరుగెత్తెను	51	పవతులు	26
పణిహారులు	33	పరువము	34	పవ్వళింపుబిడారు	36
పత్త	45	పరువు	47	పవ్వళించెను	85
పదవి	57	పరువెత్తెను	54	పసదనము	48
పది	54	పర్వలు	88	పసరము	89
పదినూతి...వాలు	19	పర్వెను	71	పసరు	78
పదిపదు...నీడు	16	పతిచెను	54	పసరుచాయ	78
పదివే...దిట్ట	7	పతిపు	80, 102	పసాదము	48
పదునొకండు	51	పతిపు	48	పసి	89, 100
పదుపు	60	పలక	82	పసిడి	84
పదుపు	89	పలికెను	49	పసిడిగట్టు	74
పనిచె	61	పలు	44	పసిడివలు...ల్లు	7
పనిచెపువాడు	4	పలుకు	100	పసివాడు	31
పనివినియెను	59	పలుకులజపరాలు	10	పసిదోరు	87
పనులు	46	పలుకులపులుగు	93	పసుపు	79
పన్నీదము	72	పలుకులకల్లుమేటులు	24	పశ్యము	} 50
పన్నుండెను	48	పలునొక్కు	72	పశ్యము	
పబుపు	37	పలుమలు	60	పశ్యెరము	
పబ్బము	65	పలువ	35	పా.	
పయట	45	పలు...మెకము	88	పాగ	} 89, 102
పయిడి	84	పల్లెను	49	పాగా	
పయ్యద	} 45	పల్లెకి	82	పాచి	83
పయ్యద		పల్లెకి		పాటకుడు	36
పయ్యెర	18	పల్లెటీలు	94	పాటి	82
పెంగు	62	పల్లియ	75	పాణి	79
పెరాలు	56	పల్లు	44	పాదట్టుపురువు	92
పె	60	పల్లె	75	పాదిరి	77

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పాదుసా	37	పావురములు }	94	పిసాళి	35
పాదొట్టుపురువు	92	పావురాలు }		సిల్లారి	4
పానుపు }	48	పాసెను	51	పీ.	
పానుపు }		పి.		పీచమడచెను	56
పాప	31	పిండు	60	పీట	82
పాపలఁగనుతావు	45	పిక్క	43	పీటవె...మెకము	91
పాపాసులు	66	పిక్కరి	35	పు.	
పాము	95	పిక్కుచేసెను	61	పుంజు	96
పాములబిడారము	96	పిక్కుమెకము	90	పుంజుదారిపెద్ద	4
పాయ	61	పిచ్చిక }	97	పుచ్చటిక	48
పాయము	31	పిచ్చిక }		పుచ్చదీక	48
పాయపాసులు	66	పిచ్చుకుంటు	37	పుచ్చె	41
పారులు	29	పిట్ట	93, 97	పుచ్చెను	61
పారువ	41	పిడత	83	పుట్ట	96
పాటుఁబోతు	61	పిడికిలి	44	పుట్టకాచరి	95
పాటెను	54	పిడుగు	25	పుట్టలేనె	84
పాట	31, 104	పిత్తలి	83	పుట్టము	44
పాలకి	82	పిదపక్	63	పుట్ట...మెకము	88
పాలకెల్లులు	72	పిన్న	31	పుట్టు	73
పాలసుండు	35	పిప్పుటక్	63	పుట్టుమొండి	32
పాలిండ్లు	45	పిటికి	61	పుట్టువడుగు	7
పాలు	106	పిఱుదు	43	పుడమి	80
పాలు...పక్కి	93	పిఱ్ఱ	45	పుడమిచెలి	96
పాల్కి	82	పిలుకుమార్చెను	56	పుడమింటు	7
పాపలు	66	పిల్లల...వేరు	45	పుడమి...కోక	23
పాపాలు	66	పిల్లి	89	పుడుకు	50
పాపాలు	66	పిల్లు	75	పుత్తడి	84
పావుకోళ్లు	66	పిసాచి	25	పుత్తలి	84

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పుత్తెంచెను	64	పూవులు	77	పెరుగు	69, 105
పునుక	44	పె.		పెరుగు	106
పునుకదారి	5	పెంకె	36	పెరుమాళ్లు	7
పునుగుబిల్లి	97	పెంచె	56	పెరుమాళ్లు...బుగ్గ	22
పుయిలోట	48	పెండ్లాము	30	పెల్లుదనము	63
పురి	107	పెచ్చు	63	పె.	
పురివిప్పి...పులుగు	93	పెట్టి	81	పేడి	33
పురివిచ్చెను	51	పెట్టియ	81	పేట	102
పురుడు	82, 101	పెట్టు	50	పేదటికము	59
పుటెయ	41	పెట్టుమాను	25	పేయ	59
పుట్టె	44	పెట్టుమా...దొర	16	పేర్కొంటాలు	34
పులకలెత్తెను	49	పెట్టె	81	పేరిమి	57
పులి	87	పెడచెయ్యి	43	పేరు	68, 70
పులుగు	93, 106	పెడబొబ్బ	66	పై.	
పులుగురాయడు	21	పెతరులసామి	70	పైకొనెను	58
పులుగుల...మరి	96	పెదవి	42	పైట	45
పులుగు	47, 106	పెదవిగంటి	22	పైడి	81
పులుచూలితాత	74	పెద్ద	30, 70	పైడికంటి	96
పుల్లు	47	పెద్దకడుపువేల్పు	4	పైదలి	46
పుల్లంటుతాయి	79	పెద్దమెయి ప్రాడ	4	పైరు	80
పువులు	77	పెద్దనిద్దురహోయె	59	పా.	
పువ్వుచేసె	84	పెద్దవంకలు	72	పాంత	62
పువ్వులు	77	పెనఁకువ	55	పాంతు	64
పు.		పెనఁగెను	51	పాందామ...బంట	21
పూవ	31	పెనిచె	56	పాందు	32
పూరి	79	పెనిమిటి...బోడి	9	పాండె	51, 58
పూలమంజరీలు	72	పెను	70	పాక్కిలి	41
పూలు	77	పెరవారు	36	పాగడ	77
		పెరనె	56		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
పొగడెను	61	పొ.		ప్రా.	
పొగరుమార్చెను	56	పొగు	101	ప్రాప్త	13, 26
పొట్టి	32, 42	పొటరి	55	ప్రాప్తకూన	17
పొట్టెలు	90	పొట్లాట	55	ప్రాప్తజుట	14
పొట్టెలు		పొతు	89	ప్రా.	
పొడవొడి	97	పొతు...రాతు	17	ప్రాగు	85
పొడమెకము	91	పొయెను	59	ప్రాచెను	56
పొడల...దాల్చు	5	పొరు	55	ప్రాడ	31, 39
పొడవు	81	పొలండు	96	ప్రాచూలు	46
పొడుగు	81	పొలిక	82	ప్రాలు	75
పొడుపుదిప్పు	75	పొలిగాడు	96	ప్రావు	85
పొత్తుటాలు	39	పొసేకయంకచేసెను	52		
పొదలిక	96	పా.		బ.	
పొది	81, 85	పాజు	60	బంగరు	84
పొదివెను	47	ప్ర.		బంగారము	
పొన	76	ప్రతి	62	బంగారు	
పొనరు	62	ప్రా.		బంగి	58
పొనుంగు	79	ప్రాతపలుకులు	28	బంటు	55
పొన్న	76	ప్రాబలుకులదణి	8	బండ	106
పొన్ను	84	ప్రాబల్కుసొమ్ము	13	బంతి	106
పొమ్మసియెక్	64	ప్రాచి	83	బందు	67
పొలంతి	46	ప్రాపు	62	బందుగులు	36
పొలదిండి	17	ప్రామినుకులు	28	బకదారులు	94
పొలయలుక	57	ప్రాయము	34	బచ్చు	29
పొలుపు	62	ప్రాయేలు	23	బటుది	50
పొల్లు	70	ప్రె.		బటువుకైదువుబోదు	7
పొపడ	77	ప్రెగడ	37	బటువుగువ్వ	94
		ప్రెగడ		బటువుమల	74
				బటువునాలు	19

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బట్ట	44	బాగు	57	బురద	81
బట్టలు	32	బాజారు	66	బుల్ల	45
బట్టు }		బాతు	48	బువి	80
బట్టుకాడు	94	బాద	57, 68	బువ్వ	48
బడలిక	71	బానలు	83	బుసపుర్వ	95
బడుగు	104	బాబా	87	బూ.	
బత్తలిక	81	బార	44, 54, 105	బూచి	25
బద్దు	70	బార...వేల్పు	13	బూరంగొమ్మ	29
బమిపుర్వ	94	బారు	60	బూరుగ	103
బమ్మ	8	బావులు	83	బే.	
బమ్మతండ్రి	7	బాస	105	బెగ్గరము	96
బమ్మచారి	33	బానట	55	బెడద	59
బయికాడు	36	బాళితాంకె	64	బెత్త	44
బయలు	26, 27	బి.		బెదరు	65
బయరవాసము	53	బిద్దెను	59	బెల్లము	44, 69
బయిరి	95	బిలువము	76	బెస్తలు	82
బరణి	82	బిల్లవాలు	19	బే.	
బత్తె	89	బీ.		బేరజము	85
బలు	70	బీతు	65	బేరులు	29
బల్లమెకము	88	బీద	33	బేసికన్నామి	6
బల్ల	73, 102	బీదల...బాద	18	బేసికం...మామ	74
బల్లి	91	బు.		బై.	
బల్లెము	65	బుజము	44	బైరవాసము	58
బవరము	55	బుడుతండు	31	బైరి	95
బవరి	59	బుడుత		బొ.	
బసవండు	89	బుడ్డి	83	బొంది	40
బా.		బుద్ధిమెకము	90	బొక్క	81
బాచులు	27	బుయ్య	44	బొచ్చుమెకము	88
బాగాలు	61				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
బొజుగు	34	మంచుగ్రోలుపులుగు	94	మబ్బు	27, 57
బొజ్జ	42	మంచుటిలతాల్పు	74	మబ్బు...పిట్ట	97
బొడ్డు	41	మంచుమలల్లుడు	6	మబ్బు...దాయ	18
బొబ్బమెకము	87	మంచెను	56	మబ్బు...వెల్లి	23
బొమ	43	మంటితిండి	93	మది	57
బొట్ట	42	మంతనము	53	మది...పులుగు	93
బొటియ	}	మంద	89	మద్దత్తు	}
బొట్టె		మందలించెను	49	మనసరి	
బొల్లికోడి	97	మందసము	81	మనసు	57
బొనుకు	48	మందల	68	మనికి	75
బో.		మగటిమి	}	మనికిజేడు	33
బోగపురజేడియ	40	మగతనము		53	మనిచెను
బోటి	46	మగని...గువ	10	మనిపెను	56
బోడ	33	మగతాయి	79	మనుబోతు	30
బోనపుటిల్లు	85	మగిడించెను	55	మనువు	107
బోనము	48	మగుడక	60	మన్నిగొనియె	56
బోనముకత్తె	38	మగువ	46	మన్నీడు	37
బోయ	33	మచ్చరి	38	మమత	57
బోయీలు	32	మచ్చులు	81	మన్ను	80
బోసేసెను	48	మచ్చెములు	84	మయిల	52
బ్రదికించెను	56	మజ్జిగ	69	మరల	60
బ్రంగెను	59	మట్టుకారులు	72	మరల్చె	54
భో.		మట్టుమీరెను	71	మరియాద	47
భోజనప్రియములు	72	మడి	52	మరుడు	12
మ.		మడియించెను	}	మరుగొంగ	6
మంచము	82	మడిపెను		56	మరుతల్లి
మంచి	57	మడిసెను	58	మరుతేరు	18
మంచిది	65	మడుగు	}	మరునయ్య	7
మంచు	25	మడుపు		52, 81, 106	మరునల్లె

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మరునిల్లు	41	మావి	77, 103	మీ.	
మరుమామ	14	మావిడి	77	మీఁజెయ్య	43
మరులు	56	మావి... పుల్లు	92	మీనవల్లిక	} 95
మఱి	60	మాపు	87	మీనవల్లింకి	
మఱుగు	80	మానకమ్మ	57	మీను	84
మఱుపు	80	మి.		మీనులు	84
మల	74	మించు	79, 105	మీలదొంగ	69
మలిపెను	56	మించులు	27	మీలవేటరి	33
మల్లియ	} 77	మించెను	71	మీలు	} 84
మల్లె		మింటిచెట్టులు	25	మీల్	
మస్త	57	మింటి త్రోవరులు	24	మీనములు	42
మహాలు	87	మింటి ప్రోల్సామి	16	మీనరము	69
మా.		మింటిలొ... కాడు	23	ముంగల	64
మాటల... మగఁడు	8	మిండకోర	93	ముంగి	} 92
మాటలల్లువాడు	32	మిండఁడు	35	ముంగిస	
మాడుగులు	} 81	మిక్కిలి	} 63	ముంగురులు	40
మాడుపులు		మిగుల		ముంత	73
మాదిరి	} 82	మిటారి	46	ముందట	} 64
మాద్ర		మిడమాసి	55	ముందర	
మానికము	79	మిడుత	96	ముందు	
మానికములు	73	మిత్తి	17	ముకు	42
మాను	103	మిత్తిమిత్తి	5	ముకుసము	73
మాపు	52	మిద్దెలు	81	ముక్కుంటి	6
మామమామ	23	మిను	79	ముక్కుంటితొలిపట్టి	4
మాయదారి	38	మినుజుట్టుదేవర	5	ముక్కుంటి... దేవర	4
మారేడు	76	మినుకు	} 79	ముక్కుంటిమాపు	89
మార్తెరు	36	మినుకు		ముక్కుంటియమ్మల	
మాలిమి	} 72	మిన్ను	27	పొది	23
మార్తి					

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
ముక్కంటిసంగాతి	19	మునిఁగెను	52	మూఁడు	84
ముక్కు	42	మునికోటి	67	మూర	44
ముగితి...దువ	31	మునిఘచ్చు	31	మూల	41, 107
ముగియించెను	56	మును	63	మూలతాయ	79
ముగిసెను	58	మునుపు	14	మూలతేఁడు	18
ముగుద	31, 46	మున్నీటిపట్టి	23	మూవ	34
ముట్టయ్యెను	52	మున్నీరు	63	మొ.	
ముట్టెమెకము	90	మున్ను	6	మొక...దొర	87
ముడిఁగెను	70	ముమ్మెన...మేటి	6	మొక్కెను	48
ముడికాఁడు	35	మురుగు	62, 103	మొటిక	
ముడ్డి	43	మురువు	67	మొట్టిక	96
ముణిఁగెను	70	ములిక	98	మొట్టు	65
ముత్తెపునరులు	72	ములుకోల	67	మొడ్లు	44
ముత్తెము	79	ములుపుర్వు	87	మొడా	73
ముత్తియము	22	ముల్లకోల	39	మొతుకు	48
ముత్తెరువులాడి	31	మువ్వ న్నె మెకము	57	మొత్త	40
ముత్తెదువ	79	ముసలి	91	మొలుగు	27, 79, 106
ముత్యము	49	ముసుకు	5	మొలుపు	49
ముదము	46	ముసురు	83	మొసమెను	48
ముదిత	39	ము న్నెలమేఁపరి	31	మొ.	
ముదిమివాఁడు		మూ.	41	మొ	41
ముదిసినవాఁడు		మూ	41	మొటి	55
ముదుకఁడు		మూఁకుడు	44	మొడ	81, 85
ముదుసలి		మూఁగ	89	మొడి	77
ముద్దెరాలు	31	మూఁగి	29	మొను	40
ముద్దియ	31, 46	మూఁతి			
ముద్దుగుచ్చు	46	మూఁపు			
ముద్దుపురుగు	94	మూఁపు...ల్పు			
ముక్	63	మూఁడవ...తఁడు			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మేను...మేటి	18	మొగటిపురువు	98	మో.	
మేర	47	మొగుపు	50	మోకాళ్లు	43
మేరదప్పెను	71	మొగులు తెన్ను	26	మోక	78
మేలిచ్చుపులుగు	21	మొగులుతోడు	18	మోచెను	52
మేలిమి	48, 62, 84, 103	మొగ్గ	78	మోటమొకము	98
మేలిమిబా...దారి	9	మొటిక	96	మోటిక	71
మేలు	43, 75, 106	మొట్టిక		మోటు	35, 81
మేలుకట్టు	45	మొట్టికాయలమెప్పు	4	మోడి	48, 105
మేలుకరము	69	మొత్తము	60	మోడు	35, 81
మేలుపులకండము	69	మొత్తెను	61	మోడుపు	
మేల్కొనియెను	49	మొదటికొండ	75	మోడ్పురి	50
మేల్బంతి	69	మొదటిజాతిదొర	9	మోడె	61
మేల్దాపరి	39	మొదటిబి...దారి	16	మోపరులు	32
మే.		మొదటివాడు	30	మోము	41
మై	40	మొదటివేలుపు	4	మోర	"
మైమళచెను	64	మొదటిహత్తి	23	మోవి	43, 104
మైమరుగు		మొదవు	89	మోసపుచ్చెను	61
మైమర్చు	67	మొద్దు	81	మోసరి	38
మైమఱుపు		మొన	66	మోసు	78
మైమోజావర్చెను	49	మొనకాడు	55	మృ.	
మైల	52	మొయిలు	27	మృగ్గెను	70
మొ:		మొయిలుసామి	16	మృగ్గు	77
మొండికట్టె	38	మొరడు	81	మృనిదో...పిట్ట	96
మొండెము	66	మొరలిడె	51	మృనిపోటువు	13, 96
మొకము		మొలుగుడు	91	మృను	77
మొగము	41	మొలక	78	మృక్కు	50
మొక్క		మొసలి...రాతు	18	మృక్కుల...సామి	13
మొగడి	78	మొసలివాయంట్ల		మృడు	35
		తాల్పు	8		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
మ్రోల	64	రూ.		రో.	
ర.		రూక	69	రో	59
రంగు	79	రూపు	35	రోఁకలిశాలువు	21
రక్కసి	17	రూపుమాపెను	56	రోఁచెల్వ	40
రక్కసులగొంగ	8	రె.		రోబంటరి	91
రక్కసులు	19	రెంట్రాగుడు	88	రోసెను	61
రజము	85	రెండవ...పులు	29	రా.	
రశనము	79	రెండు	53	రాతు	33
రతనాలపంట	23	రెండొకటి		ఱ.	
రవ	85	రెట్టి		ఱంకులాడి	40
రవనడలు	88	రే.		ఱంతు	51
రవపలుకు	59	రే		ఱట్టు	72
రవళి	51	రే	26	ఱ.	
రవాలు	87	రేగు	76	ఱ	75
రా.		రేబోలి	14	ఱఁగ	32
రా	37	రేద్రిష్టతీడు	33	ఱాయి	75
రాగి	76, 83	రేను	76	ఱాళ్ల...గాఁడు	93
రాచవారు	29	రేయి	26	ఱే.	
రాజనములు	72	రేయితిహాలు	23	ఱెక్కలు	93
రాణి	29, 30	రేయిద్రిష్టతులు	25	ఱెల్లుకాన్పు	11
రాతిరి	26	రేఱేడు	14	ఱెల్లుకాన్పు...తల్లి	22
రాయఁడు	}	రేపుజక్కి	92	ఱే.	
రాయలు		రేవెల్లు	14	ఱేఁడులు	} 29
రారాజు				ఱేలు	
రావి	76	రొ.		ఱొ.	
రి.		రొక్కము	69	ఱొంపి	80
రిక్కరక్కసుమిత్తి	11	రొక్కములఱేఁడు	19	ఱొచ్చుపురుగు	97
రిక్కలు	27	రొద	51	ఱొమ్మ	42
		రొప్పెను	52	ల.	
				లంజె	39
				లంజెకాడు	34

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
లండి	35	లేజీబు	70	వ.	
లకుముకి	96	లేటి	90	వంక	75, 78
లకోరి	94	లేడి		వంకర	65
లకోరీలు	94	లేపు	48, 104	వంగనము	
లగుడు	95	లేమ	46	వంగడము	60
లచ్చి	10	లేమి		వంటయిల్లు	85
లచ్చికోడలు	10	లేమిడి	59	వంత	57
లచ్చితండ్రి	23	లేవజాలసివాడు	37	వక్కాకు	60
లచ్చియన్న	14	లేవడి	59	వగ	57
లజ్జ	48			వగకాడు	34
లతహాస	77	లో.		వగలాడి	46
		లోటిపిట్ట		వచ్చెను	58
లో.		లోటిపిట్ట		వజీరుడు	37
లోతివారు	36	లోటి	90	వట్టువవాలు	19
లాయము	89	లోటిపిట్ట		వడఁకుగుబ్బలి	74
లాలి	82	లోటియ		వడగండ్లు	83
లావు	66	లోటై		వడముడి	21
లావులు	93	లోటైనుగు	90	వడసెంజె	64
లాహిరి	57			వడి	46, 103
లిద్ది నెలఁతుక	10	లో.		వడికాడు	55
లుచ్చ	35	లోఁబడెను	51	పదలెను	62
లూటి	65	లోఁచెయ్య	43	పద్ద	62
లేస్స	58	లోఁవయ్యె	51	వనట	57
		లోఁన	27	వన్నెకాడు	34
లేగ	89	లోఁ		వయసు	34
లేగొను	41	లోను	63	వయసుచెల్లినది	39
లే	70	లోపల	27	వరపుడు	38
లేత		లోయ	81	వఱులు	61
లేచెను	49	లోవాడికాడు	38		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వలంఠి	31	వారణము	95	విరాళి	57
వలపు	57	వారువము	87	విరిలేనెత్తావుడు	94
వలమురి	19	వార్షము	87	విరివి	80
వలతోడు	12, 33	వార్ష	53	విరులు	77
వలి	18, 25, 102	వాలాయము	60	విఱివి	80
వలిపెము	70	వాలు	65	విక్	67
వలిమల	74	వాలుమెకము	91	విలు	67
వలువ	44	వార్లంటి	33	విలువ	59
వల్లె	65	వాపురము	87	విలువరమ్ముడు	38
వల్లెత్త...వాడు	18	వి.		విల్లు	67
వా.		వింజామరము	60	విననకట్టి	85
వా	41	వింత	47	వినపుమేతరి	6
వాఁక	83	ఁంతవారు	36	వినపుమే...తెంకి	74
వాఁగు	83	విందులు	36	వినముదాలు	95
వాఁడిగలవాడు	55	విచ్చేసెను	58	వీ.	
వాకిలి	52	విడవలి	79	వీఁపు	43
వాస్త్రచ్చెను	49	విడియము	61	వీడు	75, 106
వాచఱిచెను	51	విక్	26	వీడెను	51, 63
వాడ	102	విననివాడు	36	వీడెము	61
వాడుక	72	వినయెను	49	వీడ్వము	61
వాతెఱు	43	విన	26	వీడ్వడెను	61
వాతెఱుగెంపు	72	వినవాఁకమోహరి	6	వీఱియ	97
వాన	84	వినవాఁక...పులు	22	వీఱె	
వానకోయిల	97	విన్నవించెను	49	వీఱెకాడు	35
వానతాయి	84	విన్నానిము	62	వీరుచ్చెను	49
వాసిడు	19	విన్న	24	వీరులు	41
వాహియెను	51	వినోప్తిలు	80	వీఱిడి	36
వామి	80	విప్పు	16	వీవన	85
వాయి	41	విప్పుతెప్పలతోడు			

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వె.		వెనకఁచ్యువెనుకఁచ్యు	11	వెలంగ	77
వెంగలి	36	వెనుక	63	వెలయాలు	39
వెంట్రువ	29	వెనుకఁచెయ్యి	43	వెలలఁబన్నె	51
వెండికొండ	74	వెనుకమేను	43	వెలలె	60
వెండికొండదుసీడు	6	వెను...మెకము	88	వెలసె	71
వెండియొ	61	వెన్న	63	వెలి 27, 78,	106
వెండుకలు	40	వెన్నాస	55	వెలిగ్రుక్క	59
వెంపరలాడె	55	వెన్ను	43	వెలిచొరవరి	40
వెంబరవిత్తు	36	వెన్నుడు	7	వెలి...మెకము	88
వెకలి		వెన్నుదంట	22	వెలుంగు	103
వెక్కిరింత	91	వెన్నునిటెంకి	23	వెలుగు	
వెక్కినమయ్యెను	71	వెన్నునియడుగు	62	వెలుపల	27
వెచ్చకాడు	35	వెన్నునివలకన్ను	13	వెలువడియె	60
వెచ్చన	27	వెన్నునివల...వారు	27	వెల్లి	73
వెజ్జ	68	వెన్ను నెడమకన్ను	14	వెల్లిగారు...టీడు	16
వెడంగు	36	వెన్నుపడగ	21	వెల్లియేనుంగు	23
వెడ	71	వెన్నుమ...నీడు	22	వెల్లాటకత్తె	39
వెడద	80	వెన్నుపాను	95	వెనరు	83
వెడద...మెకము	87	వెన్నెల	30, 102	వెళ్లగొట్టెను	52
వెడమోడి	57	వెన్నెలపులుంగు	91	వెళ్లెను	54, 60
వెడలించెను	51	వెన్నెలరాయడు	14	వే.	
వెడలుపు	80	వెరవరి	31, 37	వేంచేసు	58
వెడలెను	60	వెఱి	65	వేంద్రము	26
వెడవిల్తుడు	18	వెఱంగు	47	వేట	106
వెఱుతురు	79	వెఱుపు	65	వేటకాడు	33
వెత	57	వెఱి	36	వేడి	100
వెత (ద) కెను	61	వెలంగ	77	వేదులు	36
వెనకఁచ్యు	4	వెలది	46	వేపి	99
వెనకఁచ్యుత్తి	10	వెలదుక		వేపులమిత్తి	91

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
వేగంటికచ్చేరి	24	వేల్పుటెంకి	25	సంపఁగ	76
వేగంటికొమరుఁడు	22	వేల్పుటేరు	22	సంపఁగ	
వేగంటిగొంగలు	25	వేల్పుదణ...తఁడు	6	సంపెఁగ	
వేగంటిసైదోడు	7	వేల్పుదళవాయి	11	సంబావులు	78
వేగ	47	వేల్పుదాయలు	25	సకి	46
వేగరులు	32	వేల్పుదెరువు	26	సకినాలసిట్ట	97
వేగిరము	47	వేల్పుల...పట్టు	74	సకియ	31, 46
వేగులు	32	వేల్పులు	24	సగము	64
వేడుక	49	వేల్పును...డివి	23	సగ్గెను	70
వేడుకచెరి	39	వేల్వెల్లు	13	సజ్జ	85
వేడెను	59	వేసడము	95	సడలెను	63
వేడెమునరించెను	47	వ్రేలు	40	సడి	72
వేడ్క	49	వ్రేలెను	63	సత	54
వేడ్కకాఁడు	35	వ్రేసెను	64	సత...సేఁడు	17
వేనలి	41	స.		సతపేరు...ప్రాడ	13
వేయి...దిట్ట	13			సత్తి...వలంతి	11
వేరము	55	సంకు	10	సత్తువ	66
వేరు	102	సంకుదారి	7	సదమదంబుసేసెను	53
వేలు	102	సంగడికాఁడు	31	సద్దు	51
వేలుపడెను	51	సంగడిఁడు		సన్నసిల్లి	92
వేలు	40	సంగాతి	"	సన్నము	70
వేలుపుటెంకి	24	సంజ	26	సన్నాసి	33
వేలుపుటేలు...కొ		సంతరించెను	53	సమసెను	53, 59
డుకు	11	సంతసము	49	సయికము	69
వేలుపుపెద్ద	16	సంతోసము		సరగు	47
వేలుపుల...బోడు	20	సంచె	104	సరదు	47
వేల్పుగౌర	23				
వేల్పుచెలులు	25				

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సరము	67, 68	సాశువము	95	సుపాణి	79
సరస	62	సాశ్వము		సుపాణి	
సరి	82, 105	సి.		సురటివీవలపుట్టు	18
సలాము	50	సింగపు...చాన	10	సురటీలు	95
సవతు	82	సింగపు...గొంగ	90	సువారపుటిల్లు	85
సవరంపుమెకము	91	సింగము	87	సూడిదె	68
ససి	80	సింగాణి	67	సూడు	55
సా.		సింగారపుండోట	85	సూరెలు	64
సాంకుడు	38	సింగారి	46	సె.	
సాంకుడుపులుగు	93	సింగిణి	67	సెజ్జ	48
సాంకెను	56	సింగిణి.		సెలకట్టియ	96
సాంబాలు	64	సిక	40	సెలకట్టె	
సాకు	48	సిగ		సెలగ	73
సాటి	32	సిగ్గు	48	సేద	71
సాదము	48	సిడము	80	సైకము	70
సాని	33	సిబ్బితి	48	సైరణి	71
సావడియెను	48	సిబ్బెము	65	సా.	
సామి	37	సిబ్బె .. మెకము	88	సాంపు	48
సాము	64	సిరము	59	సాగసైవవాడు	31
సారాయి	63	సిరి	57	సాట్ట	65
సారె	60	సీతాభోగములు	73	సాబగు	35
సాలీడు	92	సు.		సామ్మసిరె	64
సావాసము	55	సుకురుసినులు	25	సామ్మలు	69
సాహిణి	3	సుడిగొట్టు	18		
సాహేబు	37	సుడివాలు	19		

పదము.	పుట.	పదము.	పుట.	పదము.	పుట.
సో.		సోయగము	35	హత్తె	51
సోకు	25	సోరణగండ్లు	81	హరివాణము	51
సోకుడు		సోల	73	హాయి	71
సోకుబూచి	11	సోరు	62	హొచ్చు	66
సోకుమూ...దణి	10	ప్రక్కెను	70	హొన్న	84
సోగ	87	హ.		హొమ్మ	70
సోబె	68	హజ్జ	44	హొయలబండి	67
సోమీ...బాణ	18	హత్తి	87	హొనుతోట	85

ఆంధ్రగ్రంథములు

ప్రతి 1-కి రు. అ.

అచ్చ తెనుగురామాయణము, శుద్ధప్రతి	...	1	4
డిటా కాలిగోబైండు	...	1	10
అడవిమల్లెలు, ఎనమండ్ర నారాయణమూర్తిగారిది	...	0	8
అధ్యాత్మ రామాయణము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8
అనంతునిఛండము, (ఛందోదర్పణము)	...	0	14
అనిరుద్ధచరిత్రము, కనుపర్తి అబ్బయ్యామాత్యప్రణీతము	...	0	8
డిటా కాలిగోబైండు	...	0	14
అప్పకవీయము, శ్రీగిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి			
విమర్శతోనున్నది	...	2	8
అముక్తమాల్యద, (విష్ణుచిత్తీయము) వావిళ్ల రామస్వామికౌస్త్యిగారి			
వ్యాఖ్యానముతో మేలుకాగితములమీఁద చక్కగ మరల			
ముద్రించినారము	...	4	0
ఆంధ్ర భాగవతము, పోతనామాత్యప్రణీతము. ఇదివఱకు ముద్రిత			
మైన ప్రతులకన్న అన్నివిధముల బాగుగనున్నది	...	4	0
డిటా అత్యుత్తమప్రతి, రెండుసంపుటములు	...	6	8
డిటా 3 సంపుటములు	...	7	4

శ్రీమదాంధ్ర భారతము-పద్యకావ్యము:—

అనేక వ్రాతప్రతుల సహాయమున చిరకాలమునుండి సంపూర్ణ
పరిశ్రమముతోఁ బరిష్కరింపఁబడినది. మేలుకాగితములపై
స్ఫుటముగ అచ్చొత్తించి మంచి కాలిగోబైండు చేయఁబడి
యున్నది.

7 సంపుటముల ప్రతి	...	14	0
3 సంపుటముల ప్రతి	...	13	0

అది, సభాపర్వములుగల సంపుటము	...	2	0
అరణ్యపర్వము	..	2	0
విరాటోద్యోగపర్వములు	..	2	0

శీష్మద్రోణపర్వములుగల సంపుటము	...	2	0
కర్ణశల్కసౌత్తిక స్త్రీపర్వములు,,	...	2	0
శాంతిపర్వము	...	2	0
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, మాసల, మహాప్రస్థానిక,			
స్వర్గారోహణపర్వములుగల సంపుటము	...	2	0
ఆదిపంచకము, ఒకతేనెసంపుటము	...	5	8
యుద్ధపంచకము, స్త్రీపర్వము	...	3	12
శాంతిసప్తకము	...	3	12
ఆదిపర్వమునూత్రమ, పెద్దచ్చు, చిన్ననైజు	...	1	0
ఆంధ్ర భారతవిమర్శనము, మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి	...	0	8
ఆంధ్ర దశరూపకము	...	0	8
ఆనందరంగరాట్నాంబము, కాలికో	...	1	8
ఆంధ్ర భాషాభూషణము, పీఠికతో	...	0	4
ఆంధ్ర భాషార్థవము, అట్టబైండు	...	0	12
,, కాలికోబైండు	...	1	2
ఆంధ్ర నామసంగ్రహము, మూలము	...	0	2
డిబొ ప్రతిపదాంధ్ర టీకాతాత్పర్యసహితము	...	0	6
ఆంధ్ర చంద్రాలోకము, సటిక	...	0	8
ఆంధ్ర శబ్దచింతామణి, సటిక	...	0	8
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటి పాపరాజప్రణీతము, చక్కనికూర్పు	...	2	0
ఉత్తరహరివంశము, నాచన సోమనాథకృతము	...	1	8
కవిసంశయవిచ్ఛేదము, అడివిము సూరకవిది	...	0	6
కవికర్ణరసాయనము, (మాంధాతచరిత్ర)	...	1	8
డిబొ మేలుప్రతి, కాలికోబైండు	...	1	14
కవిరాజమనోరంజనము (పురురవచరిత్ర), కనుపర్తి అబ్బ	...	1	4
యామాత్యప్రణీతము	...	2	4
కళాపూర్ణోదయము, దళసరికాగితములు	...		

కాశీఖండము, చక్కనిప్రతి, కొత్తకూర్పు	...	1 8
డిటా కాలికోబైండు	...	1 12
కుచేలోపాఖ్యానము, సటిక, (భాగవతము)	...	0 4
డిటా గట్టుప్రభుకృతము	...	0 6
కృష్ణరాయవిజయము, కుమార ధూర్జటికృతము	...	0 8
గజేంద్ర మోక్షము, సటిక, చక్కనికూర్పు	...	0 6
డిటా కాలికో	...	0 8
గద్యపద్యసంగ్రహము, విద్వాత్, జనమంచి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య		
శర్మగారిచే సమకూర్పుబడినది	...	0 8
గరుడాచలము, యక్షగానము, పెద్దచ్చు	...	0 2
గయోపాఖ్యానము	...	0 8
గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు, శ్రీమద్రామాయణమునకు		
సరియైనపద్యము, కవనము మిక్కిలినింపు, పీఠిక అతివిపులము	7 8	
చాటుపద్యమణిమంజరి, కొత్తకూర్పు, ప్రథమభాగము	...	1 4
,, సాధారణప్రతి, ద్వితీయభాగము	...	1 6
,, మేలుప్రతి, క్లేజు కాగితములు	...	1 10
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మనకృతము	...	1 4
చెన్నబసవపురాణము, పాపకవికృతము	...	1 2
చందోదర్పణము, (అనంతనిఘండము)	...	0 14
జైమినిభారతము, అశ్వమేధపర్వము	...	1 0
డిటా కాలికోబైండు	...	1 6
తెనుగుసమస్యలు	...	0 2
దశకుమారచరిత్రము, పద్యకావ్యము, కేతనకవికృతము	...	1 8
డిటా కాలికోబైండు	...	1 12
దశావతారచరిత్ర, నూతనముదితము	...	2 0
దశరాపద్యములు	...	0 1
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటిక, (భాగవతములోనిది)	...	0 8

నరసభూపాణీయము, అట్టబైండు	...	0 10
డిటూ కాలిగో	...	1 0
నలోపాఖ్యానము, సటిక, చిన్ననైజు	...	0 6
నలచరిత్ర, ద్విపద	...	0 14
నిర్వచనోత్తరరామాయణము, మేలుప్రతి	...	1 0
నిరంకుశోపాఖ్యానము, రుద్రకవికృతము	...	0 6
నీతిపద్యసంగ్రహము, సటిప్పణము	...	0 4
నీలాసుందరీపరిణయము, కూచిమంచి తిమ్మకవికృతము	...	0 4
డిటూ కాలిగో	...	0 8
నృసింహపురాణము, ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ, కొత్తకూర్పు	...	1 0
డిటూ కాలిగోబైండు	...	1 6
పంచతంత్రము, నారాయణకవికృతము	...	0 12
డిటూ కాలిగోబైండు	...	1 2
,, వేంకటనాథరాజకవికృతము	...	1 4
,, కాలిగోబైండు	...	1 10
ప్రభావతీప్రద్యున్నము, కొత్తకూర్పు	...	0 10
డిటూ కాలిగోబైండు	...	0 14
పారిజాతాపహరణము, చిన్ననైజు, కొత్తకూర్పు	...	0 8
,, కాలిగోబైండు	...	0 12
,, సటిక	...	3 0
బసవపురాణము, పిడుపర్తి సోమనాథప్రణీతము	...	2 4
బ్రహ్మోత్తరఖండము, శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి	...	1 0
భాస్కరరామాయణము, చక్కని కొత్తకూర్పు	...	4 0
భాగినీదండకము, బమ్మెర పోతనకవి	...	0 1
భోజరాజీయము, ఆనంతరామాత్యకృతము	...	1 2
మనుచరిత్ర, సటిక, వాణిజ్య రామస్వామికౌస్తూభగారివ్యాఖ్యానముతో		
చిన్ననైజున మేలు కాగితములమీద స్ఫుటమైన అక్షరము		
లతో చక్కగ ముద్రించయున్నారము	...	2 0

మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము, కాలిఁగోబైండు ...	2	0
మొల్లరామాయణము, చిన్ననైజా, పెద్దతరములు ...	0	10
„ కాలిఁగోబైండు ...	0	14
యయాతిచరిత్రము, పొన్నిగంటి తెలగనార్యప్రణీతము ...	0	12
రసికజనునోభిరామము, కూచిమంచి తిమ్మకవి ...	0	12
„ కాలిఁగోబైండు ...	1	0
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద, చక్కని ప్రొత్తకూర్పు ...	2	8
రంగరాయచరిత్రము, దిట్టకవి నారాయణకవి ...	0	8
„ కాలిఁగోబైండు ...	0	12
రాఘవపాండవీయము, సటిక, ద్వ్యర్థిప్రబంధరాజము ...	2	0
రాజశేఖరవిలాసము, కూచిమంచి తిమ్మకవి ...	0	8
„ కాలిఁగోబైండు ...	0	12
రామరాజీయము, (నరపతివిజయము) వెంకయ్యప్రణీతము ...	0	12
రామాభ్యుదయము, అయ్యలరాజు రామభద్రకవి ...	1	4
„ కాలిఁగోబైండు ...	1	10
రుక్మిణీకల్యాణము, టీకాతాత్పర్యసహితము, చక్కనిప్రతి (భాగవతములోనిది) ...	0	6
„ కాలిఁగోబైండు ...	0	8
రుక్మిణీపరిణయము, శుద్ధప్రతి, కూచిమంచి తిమ్మకవి ...	0	8
„ కాలిఁగోబైండు ...	0	12
రుక్మాంగదచరిత్ర (ఏకాదశీమాహాత్మ్యము), ప్రాథకవి మల్లన ...	0	10
„ కాలిఁగోబైండు ...	0	14
లంకావిజయము, (రావణదమ్మియము) పిండి ప్రాాలు లక్షణ కవికృతము, టీకాతాత్పర్యసహితము ...	1	4
„ కాలిఁగోబైండు ...	1	8

వసుచరిత్ర, సతీక, రామరాజభూషణప్రణీతము, అనేకనూతనాంశములుగల చక్కని క్రొత్తకూర్పు	...	4	0
పసిష్టజనకసంవాదము, యాముజాల శేషయ్యకవి	...	0	8
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద, తరిగొండ వెంకమ్మ	...	1	4
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిప్రణీతము	...	1	4
విష్ణుపురాణము, వెన్నెలకంటి సూరనార్యప్రణీతము, లఘుటిప్పణీసహితము, క్రొత్తకూర్పు	...	2	8
వివేకసింధువు, కొండనార్యప్రణీతము	...	0	12
విజయవిలాసము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	8
,, కాలికోబైండు	...	0	12
విదురసీతి, టీకాతాత్పర్యసహితము, (ఆంధ్ర భారతములోనిది)	...	0	5
వీరభద్రవిజయము, బమ్మెర పోతరాజకృతము	...	0	12
వేంకటాచలమాహాత్యము, తరిగొండ వెంకమ్మగారిది	...	1	4
వేమనపద్యములు, చక్కనికూర్పు	...	0	6
డిటా బ్రాహ్మదొరగారి ఇంగ్లీషుతో	...	1	4
డిటా 2728 పద్యములు, కాలికోబైండు	...	1	12
డిటా తాత్పర్యసహితము, ఇందు గ్రంథవిమర్శ, కవిజీవితము			
మొదలగునవి చేర్పబడినవి, చక్కని క్రొత్తకూర్పు		3	8
మైశ్యపురాణము, శ్రీగురుభాస్కరాచార్యకృతము	...	1	4
శకుంతలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	0	12
డిటా కాలికోబైండు	...	1	2
శతకంఠరామాయణము, క్రొత్తకూర్పు, మద్దనకవికృతము	...	0	10
శశిరేఖాపరిణయము, అప్పప్పకవికృతము	...	0	12
శివలీలావిలాసము, కూచిమంచి లిమ్మకవిప్రణీతము	...	0	6

శుకసప్తతి, కదిరీపతి ప్రణీతము	...	1	8
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది, శ్రొత్తకూర్పు	...	1	0
,, కాలిక్తోబైండు	...	1	6
సమీరకుమారవిజయము, [నూతనముద్రితము]	...	1	4
సప్తమస్కంధము, సాధారణప్రతి [భాగవతము]	...	0	4
డిటూ సటిక, చిన్ననైజు	...	1	0
డిటూ కాలిక్తోబైండు	...	1	4
సహస్రకంఠరామాయణము, రామావజ్ఞుల కొండయ్యకవిది	...	0	12
సారంగధరచరిత్రము, చేమకూర వేంకటకవికృతము	...	0	8
సానందోపాఖ్యానము, శ్రీశివరామకవి విరచితము	...	1	0
సీతారాహంజనేయసంవాదము, సటిక, అనేక నూతనాంశములు			
చేర్చి చిన్ననైజున ముద్రించినారము, టీక వివరణము			
మిక్కిలి విపులము. ఈవఱకు ప్రకటితమైన ప్రతులకన్న			
బాగుగనున్నది. సాధారణప్రతి	...	2	0
సులక్షణసారము, సటిక	...	0	8
,, కాలిక్తోబైండు	...	0	12
హరవిలాసము, శ్రీనాథకవి	...	0	12
,, కాలిక్తోబైండు	...	1	2
హరిశ్చంద్రనల్లోపాఖ్యానము, రామరాజభూషణప్రణీతము, సటిక,			
విపులమైన పీఠిక విమర్శనలతోనున్నది	...	2	8
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, శంకరకవిప్రణీతము	...	0	12
,, కాలిక్తోబైండు	...	1	2
హరివంశము, శ్రొత్తకూర్పు, ఎఱ్ఱాపైగడ	...	3	0
,, మేలుకాగితములు	...	4	0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

292, ఎన్.ప్లస్ వేడ్, చెన్నపురి.

